William Woodruff

Oct. 24, 1941

507 Chestnut St.
Philadelphia, Pa.

Lock front back
Row 4

RB6/263

Library
of the
University of Toronto

Copy p. 280

G-1296

Locks Rer 4

Goth Wils 162

Spelling copy

OPERA

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

TOMVS PRIMVS:

Qui continet
De Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBROS IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIII.

OPERA

FRANCISCI

BARONIS

DE

VERVLAAMIO

VITAE

SANCTI ALBERTI

TOMVS PRIMVS

Qui continet

De Dignitate & Imperio in Germania

Liberos IX.

AD REGEM SVVM

LOVDIVM

In Officina Iohannis Haverland

MDCXXIII

GVILIELMVS RAWLEY

Sacræ Theologiæ Professor, Illustrissimi

Domini D. FRANCISCI BARONIS de Veru-

lamio, Vice Comitæ SANCTI ALBANI,

Sacellanus, *Lectori S.*

Vm Domino meo placue-
rit, eo me dignari Ho-
nore, vt in edendis *Ope-*
ribus suis, operâ meâ vsus
sit; non abs re fore exi-
stimaui, si *Lectorem* de
aliquibus, quæ ad hunc

Primum Tomum pertinent, breuiter mone-
am. Tractatum istum, de *Dignitate & Aug-*
mentis Scientiarum, ante Annos Octodecim,
edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in du-
os tantummodò Libros distributum; & *Re-*
giæ suæ Maiestati dicauit, quod & nunc facit.
Non ita pridem *Animum* adiecit, vt in La-
tinam Linguam verteretur. Inaudierat si-
quidè illud apud Exteros expeti: *Quine-*
tiâ solebat subinde dicere, *Libros Modernis*
Linguis conscriptos, non ita multò post Decocturos.
Eius igitur *Translationem*, ab insignioribus
quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam,
propriâ quoq; Recensione castigatam, iam

emittit. Ac *Liber Primus* certè, quasi mera *Translatio* est, in Paucis admodum mutatus : At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; vnico antè *Libro* continebantur, vt *Nouum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Causa autem præcipua, quæ *Dominationem* suâ mouit, vt *Opus* hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Instauratione Magnâ* (quam diù postea edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Instaurationis* Parte constituit; quam sequeretur *Nouum Organum*; dein *Historia Naturalis*; & sic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* iam pridem elaboratâ, (licet minùs solidè quam *Argumenti Dignitas* postularet) optimum fore putauit, si retractaretur, & redigeretur in opus iustum & completum. Atque hoc pacto, *Fidem* suam liberari intelligit, de *Primâ Parte Instaurationis* præstitam. Quantum ad *Opus* ipsum, non est *Tenuitatis* meæ, de eo aliquid præfari. *Præconium* ei, quod optimè conueniat, existimo futurum illud, quod *Demosthenes* interdum dicere solebat de rebus gestis *Atheniensium* veterum; *Laudatorem ijs dignum esse solummodò Tempus*. *Deum Opt: Max:* obnixè precor, vt pro *Dignitate Operis*, *Fructus Vberes*, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIII.

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

PARTITIONES SCIENTI-
arum, & Argumenta Singulorum
CAPITULUM.

LIB. II.

CAPUT I.

Partitio *Uniuersalis* Doctrinæ Hu-
manæ, in Historiam; Poesim;
Philosophiam: *Secundum tres Fa-
cultates Intellectus*; Memoriam;
Phantasiā; Rationem: *Quodque eadem
Partitio competat etiā Theologicis.*

CAP. 2.

Partitio Historiæ in Naturalem; & Ci-
uilem: Ecclesiasticā, & Literariā, *sub
Ciuiili comprehensis*: Partitio Historiæ Na-
turalis, *ex Subiecto suo*, in Historiā Generati-
onum; Præter-Generationum; & Artium.

CAP. 3.

Partitio Historiæ Naturalis *Secunda*, ex
Vsu & Fine suo, in Narratiuam; & In-
ductiuam: *Quodque Finis nobilissimus Hi-
storiæ Naturalis sit, ut ministret, & in ordi-
ne sit, ad condendam Philosophiam; quem
Finem*

Finem intuetur Inductiua. *Partitio* Historiæ Generationum, in Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *sive* Collegiorum Maiorum; & Historiam Specierum, *sive* Collegiorum Minorum.

C A P. 4.

Partitio Historiæ Ciuilis, in Ecclesiasticam; Literariam; & (quæ Generis Nomen retinet) Ciuilem: Quôdque Historia Literaria desideretur: Eius consiciendæ Præcepta.

C A P. 5.

DE Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

C A P. 6.

Partitio prima Historiæ Ciuilis (Specialis) in Memorias; Antiquitates; & Historiam Iustam.

C A P. 7.

Partitio Historiæ Iustæ, in Chronica Temporum; Vitas Personarum; & Relationes Actionum: Earum Partium Explicatio.

C A P. 8.

Partitio Historiæ Temporum, in Historiam Vniuersalem; & Particularem. Vtriusque Commoda, & Incommoda.

C A P.

C A P. 9.

Partitio secunda Historiæ Temporum, in Annales; & Acta Diurna.

C A P. 10.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis (Specialis,) in Meram; & Mixtam.

C A P. 11.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam Specialem; Historiam ad Prophetias; & Historiam Nemeseos.

C A P. 12.

DE Appendicibus Historiæ, quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: Partitio earum in Orationes; Epistolas; & Apophthegmata.

C A P. 13.

DE secundo Membro Principali Doctrinæ Humanæ, nempe Poesi. Partitio Poeseos in Narratiuam; Dramaticam; & Parabolicam.

bolicam. *Exempla Parabolicæ tria proponuntur.*

LIB. III.

C A P. I.

Partitio Scientiæ in Theologiam; & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres: *De Numine; De Naturâ; De Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris communis omnium.*

C A P. 2.

De Theologiâ Naturali: & Doctrinâ de Angelis & Spiritibus, quæ eiusdem est Appendix.

C A P. 3.

Partitio Naturalis Philosophiæ, in Speculatiuam; & Operatiuam: quodque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.

C A P. 4.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam (Specialem;) & Metaphysicam: *Quarum Physica Causam Efficientem,*

Partitiones Scientiarum.

entem, & Materiam; Metaphysica Causam Finale, & Formam, inquit. *Partitio Physicæ (Spec:) in Doctrinas De Principijs Rerum; De Fabricâ Rerum, sive de Mundo; & de Varietate Rerum. Partitio Doctrinæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis; & Doctrinam de Abstractis: Partitio Doctrinæ de Concretis, reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis, in Doctrinam de Schematismis Materiæ; & Doctrinâ de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculatiuæ: Problemata Naturalia; Placita Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis; & Doctrinam de Causis Finalibus.*

C A P V T 5.

P*artitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam; & Magiam: Quæ respondent Partibus Speculatiuæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ: Inuentarium Opum Humanarum; & Catalogus Polychrestorum.*

C A P. 6.

D*E Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ, quam Operatiuæ, Appen-*

Partitiones Scientiarum.

dice Mathematicâ; Quôdque inter Appendices potius poni debet, quam inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

LIB. IIII.

CAP. I.

P*artitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis; & Ciuilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis; & Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, siue de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis; & de Fœdere Animi & Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis; & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus; & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

CAP. 2.

P*artitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam;*

Partitiones Scientiarum.

cam; & Voluptariam. *Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ. Quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disiungi debeat à duabus reliquis.*

C A P. 3.

P*artitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili, siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ, & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.*

L I B. V.

C A P. I.

P*artitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinendi; & Tradendi.*

C A P. 2.

*Partitio Inuentiuæ, in Inuentiuâ Artium;
& Argumentorum: Quòdque prior harum
(quæ eminet) desideretur. Partitio Inuentiuæ
Artium, in Experientiam Literatam; &
Organum Nouum. Delineatio Experien-
tiæ Literatæ.*

C A P. 3.

*Partitio Inuentiuæ Argumentorum, in
Promptuariam; & Topicam. Partitio
Topicæ, in Generalem; & Particularem.
Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisiti-
one, De Graui & Leui.*

C A P. 4.

*Partitio Artis Iudicandi, in Iudicium per
Inductionē; & per Syllogismum. Quorum
prius aggregatur Organo Nouo. Partitio pri-
ma Iudicij per Syllogismum, in Reductionē
Rectam; & Inuersam. Partitio secunda eius, in
Analyticam; & Doctrinā de Elenchis. Par-
titio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos
Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; & E-
lenchos Imaginum, siue Idolorum. Partitio
Idolorum, in Idôla Tribûs; Idôla Specûs; &
Idôla*

Partitiones Scientiarum.

Idôla Fori. *Appendix Artis Iudicandi, viz.*
De Analogiâ Demonstrationum pro Na-
turâ Subiecti.

C A P. 5.

P*artitio Artis Retinendi siue Retentiuæ, in*
Doctrinam de Adminiculis Memorïæ;
& Doctrinam de Memorïâ ipsâ. Partitio
Doctrinæ de Memorïâ ipsâ, in Prænotio-
nem; & Emblema.

LIB. VI.

C A P. I.

P*artitio Traditiuæ, in Doctrinam de Or-*
gano Sermonis; Doctrinam de Me-
thodo Sermonis; & Doctrinam de Illustra-
tione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Or-
gano Sermonis, in Doctrinam de Notis
Rerum; De Locutione; & De Descriptione.
Quarum duæ Posteriores Grammaticam con-
stituunt, eiusq. Partitiones sunt. Partitio Do-
ctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphica;
& Characteres Reales. Partitio secunda
Grammaticæ, in Literariam; & Philoso-
phantem. Aggregatio Poeseos quoad Me-
trum,

trum, *ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.*

C A P. 2.

DOctrina de Methodo Sermonis *constituitur ut Pars Traditiuæ Substantiua & Principalis. Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa ; & subiunguntur eorum Commoda, & Incommoda,*

C A P. 3.

DE Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *sive Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent: Colores Boni & Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum ; Formulæ Minores Orationum.*

C A P. 4.

Appendices generales duæ Traditiuæ: *Critica ; & Pedagogica.*

LIB.

LIB. VII.

CAP. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale; & Bonum Communionis.

CAP. 2.

Partitio Boni Individualis, vel Suitatis, in Bonum Activum; & Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi, in Bonum Conservativum; & Bonum Perfectivum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia; & Respectiva.

CAP. 3.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remedijs, siue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*artitio* Doctrinæ Ciuilis, *in* Doctrinam de Conuersatione; Doctrinam de Negotijs; & Doctrinam de Imperio, *sue* Repub.

CAP. 2.

P*artitio* Doctrinæ de Negotijs, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ de Occasionibus Sparfis, *ex* Parabolis aliquibus Salomonis. *Præcepta* de Ambitu Vitæ.

CAP. 3.

P*artitiones* Doctrinæ de Imperio, *sue* Repub. *omittuntur*: *Tantum* *Aditus* fit ad Desiderata *duo*: Doctrinam de Proferendis Finibus Imperij; & Doctrinam de Iustitiâ Vniuersali, *sue* de Fontibus Iuris. *Exempla* *utriusque*.

LIB.

LIB. IX.

C A P. I.

P*artitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur : Tantùm Aditus fit ad Desiderata tria : Doctrinam de Legitimo Vsu Rationis Humanæ in Diuinis ; Doctrinam de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei ; & Emanationes Scripturarum.*

1990

173

FRANCISCI BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMVS.

VB Veteri Lege, Rex Optime,
erant & spontaneæ Oblatio-
nes, & quotidiana Sacrificia;
Hæc ex rituali cultu, illæ ex
piâ Alacritate profectæ. Arbi-
tror equidem deberi tale quid-
piam Regibus à Seruis suis;
vt scilicet quisque non solum
Muneris sui Tributa, sed &
Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, spero
me minimè defuturum; In posteriori autem genere,
dubitaui quid potissimum sumerem: Satiùs autem vi-
sum est, huiusmodi aliquid deligere, quod potius ad
Personæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ
spectaret.

Ego sæpius de Majestate tuâ, vt debeo, cogitans

B

(missis

(missis alijs siue Virtutis, siue Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsûs afficior admiratione, cûm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenij tot & tanta complexam, Firmitudinem Memorix, Prehensionis Velocitatem, Iudicij Penetrationem, Elocutionisque Ordinem simul & Facilitatem. Subit profectò Animum quandòque Dogma illud Platicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscen-
tiam; Animumq; naturalitèr omnia cognoscere, natiue luci,
quam specus corporis obumbrauerat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adeò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leuissima eam excita-
uerit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodum igitur, de Regum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuisse tanquam Arenam Maris*; cuius quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis indidit Deus Maiestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cûm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendar, nec patiatur effluere: Cûm perdifficile videatur, vel potius impossibile in Naturâ, vt idem Instrumentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto, inquit, profluens, & que principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laboriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, nescio quid seruile olet, nec sui iuris est. Tuum autem dicendi genus verè Regium est, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominus, sicut Naturæ Ordo postulat, Rivis diductum suis, plenum facilitatis fœlicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Do-

mum

mum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare ; Mores scilicet optimi cum fœlici Regimine ; Spes tuæ olim patienter & piè cohibita, cum faustâ & opportunâ speratorum adeptione ; Thori Coniugalis sancta fides, cum fructu Coniugii beato, in Sobole pulcherrimâ ; Pia, & Principe Christiano dignissima ad pacem propensio, cum simili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conspirantium ; sic & in Intellectûs tui Dotibus, non leuior exoritur lis & æmulatio, si eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ sunt & infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit Regem aliquem post Christum natum reperire, qui fuerit Maiestati tuæ, Literarum Diuinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum seriem, & iuxta mecum sentiet. Magnum certè quiddam præstare Reges videntur, si delibantes aliorum Ingenia ex compendio sapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenus hæreant, aut denique literatos ament, euehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hauisse, imò ipsummet Fontem Eruditionis esse, propè abest à Miraculo. Tuæ verò Maiestati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur ; adeò vt cum Hermete illo Trismegisto, triplici gloriâ insigniaris, Potestate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philosophi. Cùm igitur alios Reges, longè hac laude (propriè quæ tua est) superes, æquum est, vt non solum præsentis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Historiarum lumine posteritati transmittatur, verùm vt solido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam insignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (vt ad Inceptū reuertar) nulla potior mihi

vifa est Oblatio, quam Tractatus aliquis cò spectans. Huius Argumentum duabus constabit Partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen vllò modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum est; & simul de Merito eorum, qui in iisdem præstehendis operam strenuè, & cum iudicio impendunt. Posterior verò Pars (quod Caput rei est) proponet, quid in hoc genere, hucusque actum sit, & perfectum; insupèr & ea perstringet, quæ videntur desiderari; vt quamvis non ausim seponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Maiestati còmendem, tamen multa & varia representando, Regias tuas Cogitationes excitare possim, vt proprios Pectoris tui Thesauros excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque sapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipso Vestibulo prioris Partis, ad purgandam viam, & quasi indicendum silentium, quo meliùs audiantur Testimonia de Dignitate Literarum, absque Oblatratione tacitarum Obiectionum, statui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non vno schemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum supercilio, modò in ipsorum Literatorum erroribus sese ostentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautèque admittenda sunt; Scientiæ nimium Appetitum fuisse primum Peccatum, vnde Hominis lapsus; hodièque hærec Serpentinum quid in eâ, siquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat*: Salomonem censere: *Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam esse indignationem*; &, *Qui auget scientiam, augere & dolorem*; D. Pauli monitum esse, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*: Quin & experientia

rientiâ notum esse, doctissimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctissima Secula in Atheismum procliuiâ fuisse; Contemplationem denique Secundarum Causarum, authoritati Primæ Causæ derogare.

Vt igitur Falsitatem huius Dogmatis, Fundamentaque eius malè iacta aperiamus, cuius obuiam est, istos non percipere, Scientiam quæ Lapsum peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cuius lumine Homo Animalibus in Paradiso adductis, Nomina ex Naturâ imposuit, sed superbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, sibi que ipse legem figere ambiuit: Neque certè vis vlla Scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem, cùm nihil implere Animum, nedum distendere possit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inuentionis sensibus, (Visu, atque Auditu) loquens, ait; *Oculum videndo, aurem audiendo non satiari*: quod si non sit Impletio, sequitur Continens maius esse Contento. Haud aliter de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Sensus sunt tanquàm Emissarii) definit his verbis, quæ Calendario suo, Ephemeridique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: inuenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem*. Quibus verbis haud obscure innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Eiusque non minùs scientem, quam oculum Luminis: neque gestientem solum conspiciere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiâ perscrutandi, explorandique immotas, atque inuiolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitiosam. Et quamuis innuere videatur, summam
illam

illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio vsque ad finem*) non posse inueniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta Doctrinæ reiiciendum; qualia sunt Vitæ breuitas, Studiorum diuortia, Scientiarum traditio praua & infida, plurimæque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniuersi partem, ab humanâ disquisitione alienam esse, satis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei, quâ intima arcana explorat. Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum à quantitate Scientiæ, vt vt diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut excessum: sed à qualitate tantum, quæ quantulacunque sit, si absque Antidoto suâ sumatur, malignum quid habet, atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc Antidotus, siue Arôma, (cuius mixtio temperat Scientiam, eamque saluberrimam efficit,) est Charitas, quod etiam priori clausulæ subiungit Apostolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem edificat*. Cui consonum est, quod alibi docet, *Si, inquit, linguis loquar Angelorum, vel hominû, charitatem autem non habeam, factus sum velut æ resonans, aut cymbalum tinniens*. Non quin eximium quid sit loqui Linguis Angelorum & Hominum, sed quia si segregetur à Charitate, neq; ad cômune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de Excessu legendi scribendique Libros, & cruciatu spiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*; si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos, & limites, quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen vt liberum sit ei, absque omni coarctatione vniuersam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in Scientiâ,*

Scientiâ, vt interim Mortalitatis nostræ Obliuio subrepat. Secundus, ne sic vtamur scientiâ, vt anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturæ contemplationem, Myſteria Diuina aſſequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi ſe Salomon explicat, *Satis, inquit, perſpexi Sapientiam tantum recedere à ſtultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite eius, ſtultus in tenebris oberrat; ſed ſimul didici moriendi neceſſitatem vtri- que eſſe communem.* De ſecundo certum eſt, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, niſi tantùm per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratione (quæ eſt ſemen Scientiæ) per ſe iucunda eſt; cùm autem Concluſiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus noſtris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demùm naſcitur Cruciatuſ ille, & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non eſt ampliùs *Lumen ſiccum*, (vt voluit Heraclitus ille obſcurus, *Lumen ſiccum optima anima*) ſed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò diſquiſitionem poſtulat, neque ſicco pede prætereunda eſt. Si quis enim ex Rerum Senſibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis aſſequi ſperet, quantum ad patèfaciendam Diuinam Naturam, aut Voluntatem ſufficiet, *ne iſte decipitur per inanem philoſophiam.* Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad Creaturas iplas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantùm, quæ eſt quaſi abrupta Scientia. Ideoque ſcitiffimè dixit quidam Platoniciſ: *Senſus humanos ſolem referre, qui quidem reuelat terreſtrem globum, cœleſtem verò & ſtellas obſignat:* ſic ſenſus referant Naturalia, Diuina occludunt. Atque hinc euēnit, nonnullos è doctiorum manipulo in hæreſim lapſos eſſe, quum ceratis ſenſuum alis innixi, ad Diuina euolare contenderent. Namque
cos,

cos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheismum, Ignorantiamque Secundarum Causarum, Pietati erga Primam obstetricari, libenter compellarem Iobi quaestione, *An oporteat mentiri pro Deo, & eius gratiâ dolum loqui conueniat, ut ipsi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per Secundas Causas, cuius diuersum credi si vellent, impostura mera esset, quasi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacij hostiam immolare. Quin potius certissimum est, atque experienciâ comprobatum, leues gustus in Philosophiâ, mouere fortasse ad Atheismum, sed pleniores hauitus ad Religionem reducere. Namque in limine Philosophiæ, cùm secundæ causæ tanquam sensibus proximæ, ingerant se Menti Humanæ, Mensque ipsa in illis hæreat, atque commoretur, Obliuio Primæ Causæ obrepere possit: sin quis vlteriùs pergat, Causarumque Dependentiâ, Seriem, & Concatenationem, atque opera Prouidentiae intueatur, tunc secundùm Poetarum Mythologiam faciliè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solij Iouis affigi. Vt semel dicam, Nemo malè applicatæ sobrietatis, moderationisque famam captans, posse nos nimium progredi, in libris siue Scripturarum, siue Creaturarum, Theologiâ aut Philosophiâ, existimet; quinimò excitent se Homines, & infinitos profectus audacter vrgeant vtroque, & persequantur; cauentes tantum ne Scientiâ vtantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad ostentationem, non ad vsum; & rursus, ne distinctas illas Theologiæ, Philosophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè misceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aspergunt Politici. Illa eiusmodi sunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoque corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curiosa

curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis ; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extrauagantia ex Dissimilitudine Exemplorum ; quin saltem vtcunque auertere, & alienare Animos à Negotijs, & Actione, Otij ac Secelsus amorem instillantes : dein Rebuspub. inducere Disciplinæ Relaxationem, dum vnusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, vbi Iuuentus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque maiestate Eloquentiæ eius capta, vndique conflueret, frequenti Senatu Author fuit, vt expeditis Negotijs, primo quoque tempore dimitterent Hominem, ne Ciuium Animos inficeret, & fascinaret, & necopinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permouit Virgilium; (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) vt Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis,

Tu regere imperio populos Romane memento

Hæ tibi erunt artes. —

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei obiecisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Authoritatem & Reuerentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolēscētes imminueret ; quòdque Artē profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quā quis instructus, deteriorem causam meliorem faceret, veritatemque ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verū hæ Criminationes, cæteræque eiusdē farinae, potius Personatā Grauitatē præ se ferunt, quàm Veritatis Candorē. Testatur enim Experiētiā, sicut vnos atque eosdē Homines, sic vna eademque Tempora, & Rerum

Bellicarum, & Optimarum Artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in Philosophiâ Discipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut si quis requirat potius Literatos, qui in claros Imperatores euaserunt, quàm Imperatores, qui insignitèr docti fuerunt, præstò est Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Atheniensis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, hic autem primus, qui strauit viam ad euersionem Monarchiæ Persarum. Istud verò Armorum, Literarumque quasi Coniugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Personis elucescit, quantò nimirum Seculum Homine Obiectum grandius est. Ipsa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò vt grauissimi Authores Philosophique, & clarissimi Duces atque Imperatores, eodem seculo vixerint. Nec sanè aliter fieri potest, quandoquidem vt in Homine, Vigor Corporis Animique, simul ferè maturescunt, nisi quod ille hunc paulò anteuertat: sic in Rebus pub. Militaris gloria Literataque (quarum illa Corpori respondet, hæc Animo) aut coæua sunt, aut se proximè consequuntur.

Iam verò, Eruditionem politicis impedimento esse potius quàm adiumento, nil minùs probabile. Fate-mur omnes temerarium quiddam esse, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancresta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cum tamen neque Causas Morborû, neq; Ægrotorum Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodum calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Causas & Lites suas expediendas, adhibent

hibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Iuris Versatos, quibus os faciliè oblinitur, si quid nouum, aut extra Experienciæ suæ calles tritos occurrat: consimilitèr non potest non esse periculosissimum, quoties Summa Rerum Empyricis Consiliarijs præcipuè mandatur. E contrâ, vix Exemplum adduci possit Reip. infœlicitèr administratæ, ad clauum sedentibus Viris Eru-
ditis. Quamuis enim in more sit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine eleuare; Historia tamen *Veritatis Magistra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præstitisse, (non obstante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici fugillant, quod scilicet, tunc temporis à Pædagogis administratum sit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuisse Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Iunior Decennium laudis, Misitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium gessit Alexander Seuerus, dū minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, sed ex consilio Præceptorum. Imò conuertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pij Quinti, vel Sixti Quinti, nostro seculo, qui sub initijs suis habiti sunt, pro Fraterculis rerū imperitis; reperiemusq; Acta Paparū eius generis, magis esse solere memorabilia, quàm eorum, qui in negotijs ciuilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum ascenderint. Quamuis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs sollertes sint atque versatiles in Occasionibus prensandis, atque accomodandis Rebus, quò spectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipsum auersatus est Pius Quintus, solitus dicere, *Esse mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè sit compensatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Iusticiæ, Honestatis, Virtutumque Moralium, promptè atque

expeditè incedant; quam viam qui constanter tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus sanum Medicinâ. Porro autem Curriculum vitæ in vno Homine, suppeditare non potest Exemplorum Copiam, ad regendos euentus vitæ, etiam in vno Homine. Sicut enim interdum fit, vt Nepos, vel Pronepos, Auum, vel Proauum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò euenit, vt Negotia præsentia magis quadrent cum Exemplis vetustioribus, quàm cum Recentioribus. Postremò vnius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum priuati Reditus Ærario.

Quod si detur, deprauationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen simul monendum, Eruditionem in singulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Esto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes sint expediendæ, & quousque sit deliberandum, quando demùm statuendum, imò ostendunt, quomodo res interim absque periculo trahi possint, & suspendi. Esto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at simul docent, quæ Res Demonstrationibus, quæ Coniecturis innituntur; neque minùs Distinctionum, & Exceptionum vsum, quàm Canonum, & Principiorum constantiam proponunt. Esto rursùs, seducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel dissimilitudine; nescio; sed satis noui, eas, tam circumstantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò vt in vniuersum magis corrigant Animos, quàm corrumpant. Hæc autem Remedia insinuant vndequaq; Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quasi Domesticus, tam luculenter depictos; aut

vacilla-

vacillationes Ciceronis, in epistolis ad Atticum, manu propria ad viuum reſectas; omninò Inconſtantiam, & crebras Conſiliorum Mutationes vitabit: Inſpiciat Errores Phocionis, Peruicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & huiusmodi Fumos, ac Nebulas diſpellet. Intueatur Catonem Secundum, neque vnquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præſenti Sæculo veſtigia figet.

Iam qui putant Literas Deſidiæ Amicæ eſſe, Otijque, & Seceſſûs dulcedine perfundere Animum, mirum præſtabunt, ſi quæ aſſuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordix Patronas oſtendant: cùm contrà verè affirmari poſſit, inter omnia Hominum genera, nullum Negotia amare propter ipſa Negotia, præter Literatum. Alij enim Res, & Negotia diligunt Quæſtus gratiâ, vt Conductitij opus propter mercedem: Alij Honoris ergò; etenim dum res gerunt, viuunt in oculis Hominum, exiſtimationique ſuæ inferuiunt, alioqui euanituræ: Alij propter Potentiam, & Fortunæ prærogatiuam, vt Amicos remunerare, Inimicos vlcifci poſſint: Alij vt Facultatem aliquam ſuam, quam adamant, exerceant, ac ſibi ipſis hoc nomine ſæpiùs gratulentur, & arrideant: Alii denique vt alios ſuos Fines conſequantur. Adeò vt, quòd de Glorioſis dici ſolet, eorum Fortitudinem ſitam eſſe in ſpectantium Oculis, ſic huiusmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut vt alij plaudant, aut vt ipſi intra ſe geſtiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ conſentaneis, & non minùs ſalubribus Animo, quam Exercitatio eſt Corpori, ipſam Rem, non Emolumentum intuentes: ita vt omnium minimè ſint deſatigabiles, ſi modò res ſit huiusmodi, vt Animum pro dignitate eius impleat, & detineat. Quod ſi reperiantur interdum nonnulli, in legendo ſtrenui, in agendo

do cessatores ; non hoc à Literis ortum habet, sed ab imbecillitate, & mollicie quadam Corporis, Animæque ; quales notat Seneca, *Quidam, inquit, tam sunt umbratiles, ut putent in turbido esse, quicquid in luce est.* Vluenire poterit fortassè, ut huiusmodi ingenii sibi consci, se dent Literis ; Eruditio autem ipsa, huiusmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod si quis illud nihilominus mordicè teneat, Literas nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit ; aio, neminem adco distringi negotiis, quin habeat sua Otii interualla ; donec Agendi Vices, atque Æstus refluant, nisi aut admodum hebes sit in expediendis Negotiis, aut parùm cum dignitate ambitiosus in Negotiis cuiuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has subsecuiuas horas collocare oporteat ; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum ? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cum per contumeliam obiecisset, *Orationes ejus lucernam olere ;* Pol, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus.* Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia ; quin potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad vtriusque damnum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reuerentiam Legum, atque Imperii conuellere ; calumnia mera est, nec probabiliter ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, vnâ operâ asserat cæcum manu dictum certiùs incedere, quam qui Luce, & Oculis vititur. Imò citra omnem controuersiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles : Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos : Quod ex historiâ clarifimè

simè pater, quandoquidè tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris iudicio, hoc dictum esto, meritissimas eum, blasphemiae in Literas luisse poenas, cum septuagenario maior, quasi repuerascens, Graecam Linguam cupidissimè addisceret: ex quo liquet, priorem illam censuram Graecae Literaturae, ex Affectatà potius grauitate, quam quod ita penitus sentiret, fluxisse. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, vtcunque illi libitum fuerit, vniuerso Mundo insultare, Romanis asserendo Artes Imperandi, ceteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifestò tenetur, Romanos nunquam Imperii Fastigium conscendisse, donec ad Artium Culmen simul peruenissent. Namque duobus primis Caesaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipse Virgilius Maro, Optimus Historicus Titus Liuius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in suâ quique Facultate. Postremò, quantum ad Socratis Accusationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata est; nimirum sub Tringinta Tyrannis, Mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, Imperioque indignissimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, postquam circumactus esset, Socrates ille, (flagitiosus scilicet) Heroibus annumeratus est, & Memoria eius omnibus tam Diuinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin disputationes eius tanquam Corruptrices Morum prius habitae, pro praesentissimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Posteritate celebrabantur. Atq; haec sufficiant ad respondendum Politicis, qui superciliosâ seueritate, aut fucatâ grauitate, ausi sunt literas incessere contumeliis; quae tamen confutatio impraesentiarum, nisi quod nesciamus

mus

mus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus, & Fauor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginae, & Maiestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britannia Literis amorem, reuerentiamque conciliauerint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus peruenimus, quod à Literatis ipsis in Literas redundat, altiùsque cæteris solet hære. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, vt tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vèro Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut à Vitæ genere obscuro & vmbatili, aut ab occupationum, in quibus versantur, subiecto non admodum nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quòdque frequentèr vsuueniat, vt Literati inopes sint, & tenui plerunque origine, neque tam properè ditescant, ac alii, qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiauelus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reuerentia erga Fratres ac Monachos, Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, iam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, ciuilibus vitæ culturam, & decus. Sed missis his
laudum

laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Liuius: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquam Resp. nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam sere auaritia Luxuriaq; immigrauerint, nec vbi tantus, ac tam diu, paupertati ac parsimonie honos fuerit.* Quinetiam postquam Roma iam degenerasset, legimus cum Cæsar Dictator, collapsam Remp. instauraturum se profiteretur, quendam ex Amicis eius prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quàm si Diuitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verum* (inquit) *hæc, & omnia mala, pariter cum honore pecunie desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandòque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamuis interdum à luxu & incuriâ accersatur. Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad diuitias, non erit insons*; & Præceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similiter scientiam, & prudentiam*: quasi æquum iudicet, opes impendendas, ut doctrina pareatur, non doctrinam eò vertendam, vt Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ priuatâ, & obscurâ, quam Literatis obijciunt? Adeò tritum Thema est, atque ab omnibus iactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, vt nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantum adijciam, Eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassij, & Bruti, de

quibus, in elatione Iuniæ non gestatis, cum aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipso, (inquit) præfulgebant, quod non visebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iisdem, Puero-
rum ac Iuniorum Institutio, cuius Ætatis contemptus, in
Magistros ipsos redundat. Cæterum, quam iniusta sit
hæc obrectatio, si non ex vulgi opinione, sed ex sano
iudicio res perpendatur, inde licet æstimare, quod dili-
gentiores sint omnes, in imbuendâ Testâ recenti, quam
veteri; magisque solliciti sint, qualem admoueant terram
teneræ Plantæ, quàm adultæ: vnde liquet præcipuam
curam, circa Rerum, & Corporum initia versari. Rab-
binis, si placet, porrige aurem, *Iuvenes vestri visiones
videbunt, & senes somniabunt somnia*: Ex hoc textu
colligunt, Iuuentutem esse ætatem digniorem; quan-
tò nimirum Reuelatio accedat clarior, per visiones, quàm
per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod
+ licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ sint Lu-
bria, & temporum incuria in delectu ipsorum veluti
obdormierit; vetus tamen querela sit, inde usque ab op-
timis & prudentissimis seculis deducta, Resp. circa Le-
ges quidem nimium satagere, circa Educationem indi-
ligentes esse. Quæ Nobilissima Pars priscae Disciplinæ,
reuocata est aliquatenus quasi postliminio in Iesuita-
rum Collegiis; quorum cum intueor Industriam, soler-
tiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus
informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo,
Talis cum sis, vtinam noster esses. Atque hætenus de
Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione
desumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res est ista, potius ad
Personas, quam ad Studia spectans. Reperiuntur pro-
culdubio inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ
ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque prop-

propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores*, atque Literas, nisi incidant in Ingenia admodum deprauata, corrigere prorsus Naturam, & mutare in melius.

Veruntamen diligentè mihi, atque ingenuè rem æstimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenus sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cuius Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quod cum plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus viuunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; ultra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & priscæ seueritatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Ciuibus suis dedisset Leges? *Optimas, inquit, ex illis, quas ipsi voluissent accipere.* Ita Plato, videns corruptiores suorum Ciuium mores, quam vt ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum esse, vt cum parentibus, hoc est, suâ, non violentiâ; obtestando, non contestando.* Atque hoc ipsum cauet ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non, inquit, ad vetera instituta reuocans, quæ iam pridem corruptis moribus ludibrio sunt.* Cicero etiam huius erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fœce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione exculat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti, inquit, ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulò longius, quàm natura vellet, protulisse, vt cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oportet, confisteremus.* Ipsemet tamen potuit dicere, *Monitis sum minor ipse meis:* quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam grauiter impegit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortasse obijcitur vitium, huiusmodi est, quod honori aut emolumento Patriarum suarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præsidia post-posuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis, *Mea, inquit, consilia, si rectè attendatis, non sunt eius generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sæpenumero, ea haud tutum sit dare, vobis autem semper utile amplecti.* Haud aliter Seneca, postquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magistrorum consecrasset gloriæ, Dominum suum, omnibus iam flagitiis inquinatissimum, liberè atque fidentèr monere non destitit, magno suo periculo, ac postremò præcipitio. Neque aliter potest se habere res; siquidem Humanam Mentem Doctrina imbuunt vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris sui; quarum rerum memores, nullo modo sibi persuadere possunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum sibi Bonorum Finem statui posse. Quare sic viuunt, tanquam rationem reddituri Deo, & Dominis post Deum, siue Regibus, siue Rebusp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucrefecì*, non autem illâ, *Ecce mihi lucrefecì.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni vniuersalis, non sunt institutæ, & confirmatæ, omnia ad se referunt; gerentes se pro Centro Mundi, ac-si omnes Lineæ in se, suisque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Naui, licet tempestatibus iactatâ, neutiquàm solliciti, modò ipsis in Scaphâ rerum suarum, receptus detur & effugium. At contrâ, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia sua, stationesque, licet cum periculo tuentur. Quod si fortè incolumes permaneant, in seditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut versatili ingenio, sed reuerentiæ, quam probitas etiam ab Hostibus extorquet,

extorquet, tribuendum. Cæterum, quod attinet ad fidei constantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inserit Eruditio, vtcunque eæ quandoque à fortunâ mulcentur, aut ex malè-sanis Politicorum Principijs condemnentur, tamen palam scilicet apud omnes laudem referent, vt in hâc re, longâ defensione non sit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari) illud nimirum, quod non facile se applicent, & accommodent, erga Personas, quibuscum negotiantur, aut viuunt : qui defectus è duabus oritur causis : Prima est Animi ipsius Magnitudo, propter quam ægrè se demittere possunt, ad obseruantiam vnius alicuius Hominis. Amantis verba sunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theàtrum sumus*. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, instar Oculi, non possit æquè contrahere, ac dilatare, insigni facultate ad res gerendas esse orbatum. Secunda verò Causa est probitas morum, & Simplicitas ; quæ tamen delectû iudicii, non defectû in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obseruantix erga aliquam Personam limites, non vltrâ porrigunt se, quam ita nosse illius mores, vt absque offensione cum eo versari, cumque consilio, si opus sit, iuuare, nobisque interim ipsis, in omnibus cauere possimus ; verùm alienos affectus rimari, eo fine, vt illum inflectas, verses, & ad libitum circumagas, Hominis est parùm candidi, sed potiùs astuti, & bifidi ; id quod in Amicitia vitiosum fuerit, erga Principes etiam inofficiosum. Mos enim Orientis, quo nefas habetur oculos in Reges defigere, ritu quidem barbarus est, sed significatione bonus : neque enim subditos decet, corda Regum suorum, quæ sacræ Scripturæ inscrutabilia docent, curiosiùs rimari.

Supereft etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis sæpiùs imputatum, videli-

cet

cet quod in rebus exiguis, & externis, (vultu, Gestu, Incessu, Sermonibus quotidianis, & huiusmodi) deficiant in obseruando Decoro; vnde Homines imperiti, ex istis minutis, leuiculisque erroribus, quanti sint in rebus maioribus tractandis, coniecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque huiusmodi iudicium; imò sciant responsum sibi esse à Themistocle, qui cùm rogatus esset, vt fidibus caneret, arroganter satis ipse de se, sed ad præsens institutum perquam appositè respondit; *Se quidem fidium rudem esse, sed quo pacto oppidum paruum, in ciuitatem magnam eundere posset, satis nosse.* Et sunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quin etiàm huiusmodi Sugillatores amandandi sunt, ad Platonis Elogium, de Præceptore suo Socrate, quem haud absimilem dixit Pharmacopolarum Pyxidibus, quæ exterius inducebantur simijs, vlulis, satyrisque; intus vero Pretiosos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo scilicet, quod ad vulgi captum, & famam popularem, præ se ferret nonnulla leuia, atque etiàm deformia, cùm tamen Animi Interiora, summis tam facultatibus, quam virtutibus essent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hætenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm vt patrocinemur, quibusdam Professorum institutis abiectis, & sordidis, quibus & seipsos, & literas dehonestârunt: quales erant apud Romanos, seculis posterioribus, Philosophi quidam in familijs diuitum, Mensarumque eorum affecclæ, quos haud absurdè dicas *Barbatos Parasitos*. Cuius generis quendam lepidè describit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum suum Melitæum in rhedâ gestare voluit: quod cùm ille officiosè, sed indecentè faceret, Pusio subsannans, *Vere-*

or, inquit, ne philosophus noster è Stoico fiat Cynicus. Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quam crassa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia submisere, *Hecubam in Helenum, Faustina in Lucretiam*, (vt ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros Patronis nuncupandi, cùm libri, præsertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, se dare debeant. Meliùs veteres, qui non alijs, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina eiusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quod si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm Argumentum Libri Personæ tali conueniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potiùs merentur, quam defensionem.

Neque hoc dico, quod si Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandòque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Qui fieret, quod Philosophi Diuites sectarentur, non Diuites Philosophos?* respondit non sine morfu, *Hoc ideò fieri, quod Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Diuites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cùm non attenderet Dionysius, ille adorantis more abiecit se ad pedes eius, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò post, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quod demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quod æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque propterea non sunt dam-

nandi

nandi Viri docti, vbi, cùm res postulat, aliquid de grauitate suâ remittant, siue imperante necessitate, siue impetrante occasione; quod quamuis humile videatur, atque seruire primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censebuntur non Personæ, sed Tempori ipsi seruire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inaniã, quæ in Studijs ipsis Virorum doctorum interueniunt, ijsque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri Erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præsertim apud inuidos, esse, propter ea quæ deprauata sunt, etiã ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, fugillare; quemadmodum Ethnici in primitiuâ Ecclesiâ, Christianos Hæreticorum vitijs aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantum verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari obseruatione, & notâ, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quare tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falsæ sunt, aut Friuolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Vñs: Illos etiã Homines vanos & leues existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui vñs Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirum, aut in Rebus inanibus opera insumitur, aut circa verborum delicias nimium infudatur. Quocircà, non certæ magis Experientiæ, quam rectæ etiã Rationi consonum videtur, vt tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est

Doctrina

Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, vanæ Affectationes. Ac quidem ordiar ab vltimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sita, (licet olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis inualuit. In causâ præcipuè fuit, quod Feruor & Efficacia Concionum tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigeat: Illa autem popolare genus Orationis poscebant. Accedebat Odium & Contemptus, illis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stilo, & scribendi genere utebantur valdè diuerso, verba licentè admodum cudentes noua & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitionem euitarent, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, vt paulò postea, maior apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerisque magis comptam phrasim, teretem periodum, Clausularum rythmos, Troporum Stellulas; quam Pondus Rerum, Rationum Neruos, Inuentionis Acumen, aut Iudicij Limam affectantibus. Tum demùm floruit Oforij Lusitani Episcopi luxurians, & diluta Oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Aschamus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem vsque ad Cœlum euehentes, Iuuenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, inuitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Echô, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Echô respondit, *One, Asine*. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsus haberi cœpit, tanquam aspera & barbara: Denique vt semel dicam, præcipua illorum Temporum Inclinatio,

& Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hîc itaque cernere est primam Literarum Intemperiem, cùm (vt diximus) Verbis studetur, non Rebus: cuius etsi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen secundùm Maius & Minus, & olim placuerunt eius generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multum faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & eleuandam, etiàm apud Vulgus imperitum, cùm videant doctorum scripta, tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamuis varijs Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est vnica. Ac mihi sanè videtur perapposita huiusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblema, Pigmaleonis illa Insania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, vt nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Huius enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsoque etiam Platone: Nec minor est utilitas. Quamuis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ, res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentē consopit, atque vltioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad vsus ciuiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in huiusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen huiusce rei Excessus admodum iustè contemnitur, vt quemadmodum Hercules, cùm videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, labo-

laboriosi atque constantes Indagatores Veritatis, huiusmodi Delicias & Lauticias, tanquàm nil Diuini spirantes, facile spreuerint.

Paulò sanius est aliud stili genus (neque tamen ipsum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis; tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, vt Verba sint aculeata, Sententiæ concisæ, Oratio denique potius versa quàm fusa; quo fit vt omnia per huiusmodi Artificium, magis ingeniosa videantur, quàm reuerà sint. Tale inuenitur in Senecâ effusius, in Tacito & Plinio secundo moderatiùs; atque nostri Temporis Auribus cœpit esse non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipsum mediocribus Ingenijs gratum esse solet (adeò vt dignitatem quandam literis conciliet;) attamen à Iudicijs magis limatis meritò fastiditur, & poni possit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm sit verborum etiàm, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta sunt.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipsis, quam posuimus mediam, & *litigiosæ subtilitatis* nomine designauimus. Estque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; sic è contrariò odiosior est Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad suam ætatem referri, quàm ad sequentia tempora deduci potest; neque Theologiam tantum, sed etiàm omnes Scientias respicere videtur. *Deuota prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.* His enim verbis, duo signa, indiciaque Scientiæ suspectæ; atque euentitæ proponit. Primum est, Vocum Nouitas, & Insolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui necessariò Oppositionem, & dein Altercationes, Quæstionesque inducit. Certè quemadmodum complura Corpora Naturalia, dum valent integra, cor-

rumpuntur sæpiùs, & abeunt in vermes ; eodem modo, sana & solida rerum cognitio, sæpenumerò putrescit, & soluitur in subriles, vanas, insalubres, & (si ita loqui licet) vermiculatas Quæstiones ; quæ motu quodam, & viuacitate nonnullâ præditæ videntur, sed putidæ sunt, & nullius vsûs. Hoc genus Doctrinæ minùs sanæ & seipsam corrumpentis, inualuit præcipuè apud multos ex Scholasticis, qui summo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes conclusæ essent, in paucorum Authorum, præcipuè Aristorelis Dictatoris sui scriptis, non minùs quàm Corpora ipsorum in Cœnobiorum cellis) Historiam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes ; ex non magno Materiæ stamine, sed maximâ Spiritûs, quasi Radij, agitatione, operosissimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, si agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eadem determinatur ; sin ipsa in se vertatur, (tanquam Aranea texens Telam) tum demùm interminata est, & parit certè Telas quasdam Doctrinæ, ténuitate fili, operisque admirabiles, sed quoad vsûm friuolas, & inanes.

Hæc inutilis subtilitas, siue Curiositas duplex est : & spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio, siue Controuersia ; cuius generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philosophiâ, haud paucæ : aut in Modo, & Methodo tractandi ; hæc apud Scholasticos ferè talis erat. Super vnaquaque re propositâ formabant Obiectiones, deinde Obiectionum illarum Solutiones, quæ Solutiones, vt plurimùm, Distinctiones tantùm erant ; cùm tamen Scientiarum omnium robur, instar Fascis illius Senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus vinculo coniunctis consistat. Etenim Symmetria Scientiæ, singulis scilicet partibus se inuicem sustinentibus, est, & esse

esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Obiectiones Minorum Gentium: Contrà, si singula Axiomata, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutis rerum frangit pondera*; verè de Scholasticis vsurpari possit, *Questionum minutis Scientiarum frangunt robur*. Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret, vnum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspendere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquaversus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non absimilis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm incumbunt, vt minutos quosque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes soluant; hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentes, quemadmodùm fit in superiori similitudine, vt Lucerna in vnũ aliquem locum delata, alios circumquaque destituat, & obscuret. Adeò vt Scyllæ fabula, ad viuum exprimat, hoc genus Philosophiæ; cuius Os & Pectus Virginem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstretis.

Sic generalia quædam apud Scholasticos inuenias, quæ pulchra sunt dictu, & non perperam inuenta; vbi autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque, pro facundo Vtero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent, Veritatem propter Controuersias circa eam motas aspernari, atque existimare eos errare omnes, qui nunquam inter se conueniant; cùmque videant doctos Homines inter se digladiari, de rebus nulliùs momenti,

momenti, facile illud Dyonisij Syracusani arripiunt, *Verba ista sunt senum otiosorum*. Nihilominus certissimum est, si modo Scholastici, ad inexplabilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenij, Varietatem, & Multiplicitatem Lecti-
onis, & Contemplationum adiunxissent, insignia profectò illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirificè prouexissent. Hactenus de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendaciû spectat; vna hæc omnium turpissima est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quam Veritatis Imago. Nam Veritas Essendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se inuicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potius duplicatum est, Impostura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alteraque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerûnque tamen coeunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; paritèr fit, vt qui facile credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, vt qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, adeò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet leui Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subiectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, siue Facto (vt loquuntur Iurisconsulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historijs nonnullas;

nonnullas ; quæ nimis faciles se præbuerunt, in proden-
dis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremi-
tis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris ; atque ab eorum
Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis.
Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa te-
merè, ac parùm cum delectu, aut iudicio recepta, & de-
scripta ; vt liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, &
plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabu-
losis Narrationibus passim scatent ; iisque non solum
incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, &
manifestò conuictis ; ingenti Philosophiæ Naturalis de-
decore, apud Homines graues, & sobrios. In quo sanè
elucescit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm di-
ligentem scripserit, atque accuratam Historiam Anima-
lium, tam parè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit : quin
potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas
iudicauit, in vnum Commentariolum coniecit : pruden-
tèr perpendens, perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Ex-
perientiæ solida, Philosophiæ & Scientiis subterni pos-
sint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei mis-
cenda : Et rursùs etià n Rara, atque Insolita, quæ ple-
risque incredibilia videntur, non omninò esse suppri-
menda, neque Memorix Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Nar-
rationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, du-
plex est : Aut cùm Artibus ipsiis, aut cùm n Authoribus in
Arte nimium credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex
Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstra-
tionibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia*, *Naturalis Magia*,
& *Alchymia* ; quarum tamen Fines non sunt ignobiles.
Profitetur enim Astrologia, Superiorum in Inferiora,
Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi propo-
nit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationũ,
ad Magnitudinem Operum reuocare. Chymica in se
suscipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corpori-
bus

bus Naturalibus latent & implicantur, separare & extrahere; Corporaque ipsa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ sunt. Neque adeò traditio ipsarum, ut plurimum, candida est, sed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari possit Agricola apud Æsopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec satis meminisse quo loco, defossam reliquisse*: Qui cùm Vineam diligenter Ligonibus vbique inuertissent, Aurum quidem reppererunt nullum; sed tamen Vindemiam insequentis Anni, propter fassionem circa radices vitium, tulerunt longè vberriam: sic strenui illi Chymistarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendum, haud paucis nobilibus Inuentis, & Experimentis, tum ad referendam Naturam, tum ad vñus Vitæ apprimè idoneis, quasi Facem accenderunt.

Illæ autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Potestate muniuit ut edicant, non Senatoriâ ut consulant, ingens damnum Scientijs intulit; tanquam præcipua causa, quæ tantopere illas afflixit & depressit, ut absque insigni aliquo Augmento, exangues iacerent. Hinc nempe factum est, ut in Artibus Mechanicis, primi Inuentores pauca excogitauerint, Tempus reliqua suppleuerit, & perfecerit; at in Scientijs, primi Authores longissimè penetrauerint, Tempus plurima detriuerit, & corruerit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, sub initijs imperfectas, & propemodum informes fuisse, & exercen-
tibus onerosas, temporis verò progressu, expolitas, & accommodas. At contrà Philosophiæ, & Scientiæ Aristotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipsis illis Authoribus viguerunt, tractu tem-
poris

poris degenerarunt, potius & non minimum splendoris amiserunt: Cuius rei non est alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, Ingenia multorum in vnum coierunt; in Artibus, & Scientijs Liberalibus, Ingenia multorum sub vno succubuerunt; quem tamen ipsum sepe numero Sequaces sui, potius deprauarunt, quàm illustrarunt. Vt enim Aqua non ascendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Aristotele deducta, supra Doctrinam Aristotelis nunquam assurgit. Ideoque etsi non displiceat Regula, *Oportet discentem credere*; huic tamen coniungendum est, *Oportet iam edoctum iudicio suo uti*. Discipuli enim debent Magistris temporariam solùm Fidem, iudicii que suspensionem, donec penitus imbibierint Artes; non autem plenam Libertatis eiurationem, perpetuamque Ingenii seruitutem. Quare, vt absoluaui hanc partem, hoc tantùm adiiciam; Magnis Authoribus suis sic constet Honos, vt Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicauimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, siue Morbos; præter quos nonnulli sunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitiosi Humores; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum, & reprehensionem incurrant, idèoque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus est immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Nouitatis: Quà in re Temporis Filiæ malè patrissant: Vt enim Tempus prolem deuorat, sic hæc se inuicem, dum Antiquitas nouis inuideat Augmentis, & Nouitas non sit contenta Recentia adiicere, nisi Vetera prorsus eliminat, & reiiciat. Certè Consilium Prophetæ vera in hac re Norma est: *State super vias antiquas, & videte quam sit via recta, & bona, & ambulate in eà*. Antiquitas eam meretur Reuerentiam, vt Homines aliquandiù gradum sistere, &

supra eam stare debeant, atque vndequaue circumspicere, quæ sit via optima: quum autem de viâ benè constiterit, tunc demum non restitandum, sed alacritèr progrediendum: Sanè, vt verum dicamus, *Antiquitas seculi, Iuuentus mundi*: Nostra profectò sunt Antiqua Tempora, cum Mundus iam senuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium sumendo à Seculo nostro.

Alius Error è priori oriundus, est Suspicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc posse inueniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac si illa Obiectio conueniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Iouem, cæterosque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem suo Seculo? interrogatq; iocans, ecquid Septuagenarij iam essent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ constricti?* sic videntur Homines lubuereri, ne Tempus effæctum iam factû sit, & ad Generationem ineptum. Quin potius Leuitas Hominum, atque Inconstantia, hinc optimè perspicitur potest, qui donec res aliqua perfecta sit, eam mirantur fieri posse; postquam facta semel est, iterum mirantur eam iam pridem factam non fuisse. Ita Alexandri Expeditio in Asiam, habita est initio, pro vasto, & arduo admodum Negotio; quam tamen postea placuit Liuius in tantum eleuare, vt diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè ausus est vana contemnere*. Idem Columbo euénit circa Occidentalem Nauigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentius, vti videre est in plerisque Propositionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonstrantur, miræ videntur, & quibus quis non facile assenserit; post Demonstrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (vt loquuntur Iureconsulti) tanquam antè perspectas & cognitatas.

Alius Error superiori affinis, est eorum, qui omnium
Sectarum,

Sectarum, atque Haresium veterum, postquam excussæ fuissent, & ventilatæ, optimam semper obtinuisse, posthabitis aliis, existimant. Itaque putant, si quis de integro institueret inquisitionem, & examen, non posset non incidere in aliquas ex reiectis Opinioni-
bus, & post reiectionem amissis, & obliteratis: quasi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud sæpè probârint, quod popolare magis, atque leue sit, quàm quod solidum, atque altè radices agens. Tempus siquidem simile est Fluuio, qui leuia, atque inflata ad nos deuehit, solida autem, & pondus habentia submergit.

Alius Error à reliquis diuersus, est præmatura atque proterua Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cum sit, plerunque Scientia aut parum, aut nihil proficit. Nimirum vt Ephebi, postquam Membra & Lineamenta corporis ipsorum, perfectè efformata sunt, vix ampliùs crescunt: sic Scientia quamdiù in Aphorismos, & Obseruationes spargitur, crescere potest, & exurgere; sed Methodis semel circumscripta, & conclusa, expoliri forsan & illustrari, aut ad Vsum Humanos edolari potest, non autem porro mole augeri.

Alius Error succedens ipsi, quem postremò notauimus, est, quod post singulas Scientias, & Artes, suas in Classes distributas, mox à plerisque, Vniuersali rerum cognitioni, & Philosophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimicissimū est. Prospectiones fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impossibile est, vt quis exploret, remotiores, interioresque Scientiæ alicuius partes, si stet super Plano eiusdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conscendat.

Alius Error fuit ex nimia Reuerentiâ, & quasi Adoratione Intellectûs Humani; vnde Homines abduxere

a

se ¶ Contemplatione Naturæ, atque ab Experientiâ, in proprijs Meditationibus, & Ingenij Commentis, sùsque deque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (si ita loqui licet) Intellectualistas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Diuinis Philosophis haberi solent, rectè Heraclitus perstrinxit, *Homines, inquit, querunt Veritatem in Microcosmis suis, non in Mundo maiori.* Respuunt enim quasi Abecedarium Naturæ, Primumque in Operibus diuinis tyrocinium; quod si non facerent, potuissent fortassè gradatim & sensim, post Literas simplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & volumen ipsum Creaturarum expeditè legendum ascendere. At illi contrà, iugi mentis agitatione, urgent & tanquam inuocant suos Genios, vt vaticinentur eis, edantq; Oracula, quibus meritò & suauitè decipiuntur.

Alius Error huic posteriori finitimus est, quod homines sæpius imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas suas, Opinionibus quibusdâ, & conceptib' proprijs, quos potissimùm in Admiratione habent; aut Artibus, quib' maximè addicti, & consecrati sunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quasi intingentes, licet Fuco admodùm fallaci. Sic suæ Philosophiæ immiscuit Plato Theologiam, Aristoteles Logicâ, secunda Schola Platonis, (Procl' scilicet & reliqui) Mathematicas. Istas enim Artes solebant illi, tanquâ Filiolos suos Primogenitos suauari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculū & Fornacē, nouâ Philosophiâ excuderūt. Et Gilbert' Popularis noster, Philosophiâ aliâ ex Magnete elicit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ Animæ recensens, tandē in Musicū incidisset, qui Animâ esse Harmoniâ statuebat, facetè dixit, *Hic ab arte suâ non recessit.* Sed de hoc gen' Errorib', appositè, & prudentè, ait Aristoteles, *Qui respiciunt ad pauca, de facili pronunciant.*

Alius Error est Impatientia Dubitandi, & cæca Festinatio Decernendi, absq; debitâ, & adultâ Suspensione Iudicii.

Iudicij. Nam Biuium Contemplationis, nō est dissimile Biuiō Actionis, à Veteribus sæpius memorato : cuius altera via, initio plana & facilis erat, sine autē imperiis; altera ingredienti aspera erat, & cōfragosa, vbi paulò procefferis, expedita, & æquabilis : Haud secūs in Contemplationibus, si quis à certis ordiatur, in dubia desinet ; sin à dubijs incipiat, eaque aliquandiu patienter toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error se ostendit in modo tradendi Doctrinā, qui, vt plurimum, est Imperiosus & Magistralis, nō Ingenuus & liberalis ; ita demum compositus, vt potius Fidē imperet, quàm Examini subiiciatur. Non negauerim in summariis Libellis, ad Praxim destinatis, hanc formulā scribendi retineri posse, verū in iustis Tractatibus de Scientiis vtrumque Extremū vitandū censeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quam Ne dubitare de re aliqua videretur ; quam Socratis, & Academiae, Omnia in dubio relinquentium. Candori potius studendum, Resque maiore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parcius, aut plenius sint probatæ.

Alii Errores sunt in Scopis, quos Homines præfigunt sibi, & in quos Conatus suos, & Labores dirigunt. Cū enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, vt Arti quam profitentur, aliquid præclarum adiciant ; hi contrā in secundis tantummodò consistere sat habent ; vel subtilis Interpretis, vel Antagonistæ vehementis & neruosi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes : vnde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri possunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omniū autem grauissimus Error in Deuiatione ab vltimo Doctrinarum Fine consistit. Appetunt enim Homines Scientiam, alij ex insitā Curiositate, & irrequietā ; alij Animi causā, & delectationis ; alij Existi-

mationis

mationis gratiâ ; alii Contentionis ergô, atque vt in Differendo superiores sint ; plerique propter Lucrum & Victum ; Paucissimi, vt Donum Rationis diuinitùs datum, in vñus humani generis impendant. Planè, quasi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æstuans requiesceret ; aut Xystus siue Porticus, in quo Animus deambulare liber, & vagus : aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiosa, & superba despectaret ; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia ; aut Officina ad quæstum, & mercatum ; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subsidiũ. Hoc enim illud est, quod reuerà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, si Contemplatio, & Actio, arctiore quam adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Coniunctio talis foret, qualis est supremorum duorum Planetarũ Syfygia, cùm Saturnus Quietis, & Contemplationis Dux, cum Ioue Duce Societatis, Agendique conspiret. Quamquam cùm de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Professoriam, & Lucrosam innuo : Neque enim me fugit, quantopere hoc ipsum, Progressionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur ; perindè quidem vt Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ proiectum, quod vt tollat, dum flectit se, Cursus intereà impeditur ;

Declinat cursus, Aurumq, volubile tollit.

Neque rursùs mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, *Philosophiam deuocare de Cælo, vt tantummodo versaretur in Terris* ; hoc est, Physicam seponi, vt Moralis Philosophia, & Politica celebraretur sola : sed quemadmodum Cælum & Terra simul conspiciunt, & consentiunt, ad Hominum tuendam vitam, atque iuuandam ; ita sanè hic Finis esse debet vtriusq, Philosophiæ, vt reiectis vanis speculationibus, & quicquid

quid inane, ac sterile est, conferuetur quicquid solidū est, ac fructuosum; vt hoc pacto, Scientia non sit tanquā Scortum, ad Voluptatem, aut tanquā Ancilla, ad quæstum; sed tanquā Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honestum.

Iam explicasse videor, & quasi Dissectione quādam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solum obstitere profectui Literarum, verum etiam culpandis iisdem ansam dedere. Quod quidem si nimis ad viuum fecerim, meminisse oportet, *Fidelia vulnera amanti, sed dolosa Oscula malignantis*. Vtūque, hoc certè mihi videor assecutus, vt merear fidem in sequenti præconio, cū in superiori Censurā tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis præcinere, licet forsitan diū iam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verumque eius Valorem & Pretium, ex Testimonijs Diuinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, siue Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenus reuelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quā in re, non competit appellatio Doctrinæ, cū omnis Doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendum est nomen, *Sapientia*, scilicet, vt sacra Scripturæ eam indigetant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Diuinæ Emanationem videmus, quarum vna ad Potentiā refertur, altera ad Sapientiam: Illa præcipuè cernitur in creandā Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ disponendā. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiā obstarè,
quin

quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, vnico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: adeò signantèr Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminauit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cælum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualitèr, *Deus creauit Cælum, & Terram*: ita vt Materia videatur, tanquam Manu facta, Formæ verò Introductio stilum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenus fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysij Areopagitæ nomine euulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundum *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertium autem Locum, & sequentes, *Thronis, Principibus*, cæterisque Angelis Potentiæ, & Ministerij concedi: vt ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperij & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentijs, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam formarum creaturarum fuisse Lucem; quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis responderet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quæ requieuit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & disposita Fabrica Vniuersi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, vt illic operaretur: quod quidem Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cuius Finis, non ad Necessitatem

cessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Actiuitatem sine Molestiâ, referri possit: cùm enim tunc temporis, nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultûs*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursus primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summaras Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspecio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & ante monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hac suppositione, quod Dei Mandata, aut Vetita, non essent Principia Boni & Mali, sed quod alias haberent illa Origines; quorum cognitionem affectauit Homo, scilicet vt totalitèr à Deo deficeret, & sibi ipsi, suoque arbitrio prorsus inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statim post Lapsum contingere. Videmus (vt innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, saluâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, Contemplatiuæ nimirum & Actiuæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitiuis viuendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat (qui propter Otium & Quietem, liberumque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectu in Terram defixus.) Vbi cernere est, Fauorem, Electionemque Diuinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluuium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memorantur, dignati sunt memoriæ prodere, Inuentores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluuium, grauissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam ultus est, fuit Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum

Commercium, & literarum ad inuicem Communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosè Legislatores, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quod *gnarus & peritus esset Omnis doctrina Ægyptiorum*. Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes*. Perlustremus Cæremonialem Legem Mosi, reperiemusque præter Christi Prefigurationem, Distinctionem populi Dei à Gentibus, Exercitium Obedientiæ, aliosque eiusdem Legis Vtus sacros, nonnullos doctissimorum Rabbiorum, haud inutilem circa eam nauasse operam, ut sedulò cruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Sensum Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, ubi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; sin caro viua in eo erit, immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium separabitur*. Ex hac Lege colligit vnus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem pestilentiore esse, ante, quam post Maturitatem*. Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitijs vndique coopertos, minus corrumpere publicos mores, quam mediocriter, & ex parte tantum malos*: ad eò ut ex hoc, & similibus locis eius Legis, præter Sensum Theologicum, haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter euoluerit, plenum eum, & tanquam grauidum, Naturalis Philosophiæ Mysteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum*.

Vbi

Vbi pensilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli conuexitas in extimis, haud obscure insinuantur. Rursus circa Astronomiam, & Asterismos, illis verbis, *Spiritus eius ornauit Cœlos, & obstetricante manu eius eductus est Coluber tortuosus.* Et alio loco, *Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* vbi immota configuratio stellarum Fixarum, paribus interuallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Austri.* Vbi iterum innuit depressionem Antarcticæ Pôli, eamque designat nomine *Interiorum Austri*, quia Australes stellæ nostro Hemisphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon sicut lac mulxisti me, & sicut caseum coagulasti me, &c?* Circa rem Metallicam, *Habet Argentum venarum suarum principia, & Auro locus est in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis solutus calore in æs vertitur.* Et sequentia in eodem Capite.

Paritèr & in Personâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipsius, tum in Concessione Diuinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Felicitatis Bonis prælatum. Virtute cuius Doni, & Concessoris, Salomon egregiè instructus, non solum scripsit insignes illas Parabolas, siue Aphorismos de Diuinâ, atque Morali Philosophiâ; verum etiâ composuit Naturalem Historiam omnium Vegetabilium, *A cedro super montem, vsque ad muscum super murum,* (qui nihil est aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniumque etiâ, quæ respirant, & mouentur. Imò idem Rex Salomon, quamuis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Classe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex isto Gloriæ segete, sibi ipsi decerpit, aut assumit, præter Decus Inquirendi, & Inueniendi veritatem. Sic enim disertè ait; *Glo-*

ria Dei est celare verbum, & gloria Regis inuestigare sermonem. Ac si Diuina Maiestas innoxio illo, & beneuolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt, vt inueniantur : quasque etiam nihil esset honorificentius Regibus, quam Dei Collusores esse in eodem Ludo ; præsertim cum tot Ingenijs imperent, uertatque opes præstò habeant, quibus omnis Secreti Inuestigatio absolui possit.

Nec verò aliter hæc dispensauit Deus, postquam Saluator noster in mundum venisset. Ille enim prius, potentiam ostendit suam, in profligandâ ignorantia, vbi cum Doctõribus, & Sacerdotibus differeret in Templo, quam in subiugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Aduentus quoque Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atque expressus fuit in similitudine, ac Dono Linguarum, quæ sunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in seligendis illis Instrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem disseminandam, initio Homines euocauit planè indoctos, & illiteratos, præterquam quod Spiritûs Sancti Afflatu instructi fuissent ; quo euidentius Virtutem suam Immediatam, & Diuinam declararet, omnemque Humanâ Sapientiam deprimeret. Quamprimùm autem Consilium suum in hac parte perimpleretur, mox in proximâ Successione Temporum, Diuinam Veritatem suam, alijs Doctrinis veluti pedissequis comitatam, in Mundum immisit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apostolos solus literatus fuit) in Scripturis Noui Testamenti, præcipuè à Deo adhibitus est.

Sic & nouimus complures ex antiquis Episcopis & Patribus, egregiè fuisse in omni Ethnicorum Eruditione versatos. Adeò vt Edictum Iuliani, quo cautum est, ne Christiani ad Scholas, & Gymnasia mitterentur, perniciosior machina, ad expugnandam Fidem Christianam,

Itianam, quam cruentæ Superiorum Imperatorum Persecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Episcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Inuidia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare studebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta est. Quinimò solâ Christiana Ecclesia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretiosas gentilis Eruditionis Reliquias, iam iam funditus perituras, sinu & gremio suo conseruauit. Nupèr etiam intueri licet Iesuitas, (qui partim studio proprio, partim ex æmulatione Aduersariorum, Literis strenuè incubuerunt) quantum subsidij, viriumque, Romanæ Sedi reparandæ, & stabiliendæ attulerint.

Quare vt absoluam hanc Partem, duo sunt præcipua Officia, & Ministeria, præter Ornatum, & Illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores Literæ persoluunt. Vnum, quod efficacia sint Incitamenta, ad Diuinam Gloriam exaltandam, & celebrandam : sicut enim Psalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos inuitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei ; ita, si tantum in eorum specie externâ, sic vt sensibus nostris se exhibent, hæreremus ; eandem faceremus iniuriam Maiestati diuinæ, ac si de Opulentiâ, & copiâ nobilissimi Gemmatij, ex iis quæ palàm exponuntur in pergulâ, iudicaretur. Alterum, quod singulare Remedium, Antidotumque exhibeat Philosophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Saluator noster inquit, *Erratis nescientes Scripturas & Potentiam Dei*. Vbi duos Libros, nè in Errores incidamus, proponit nobis euoluendos : primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei, dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam reuelant : Quorum posterior, veluti Clavis est prioris, non solum Intellectum nostrum aperiens, ad genuinam Scripturarum Mentem,

Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonis expromendam; Sed porro etiam præcipuè Fidem nostram referans, ut in seriam ingrediamur Omnipotentiae Diuinæ Meditationem, cuius Characteres maximè insculpti eius Operibus, & incisi sunt. Tantum de Diuinis Testimoniis, ac Iudiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, ut in Tractatu hoc breui, & presso, delectum potius adhibere deceat, quam copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Diuinam Venerationem, Cultumque consequi: (Quod quidè Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc verò loquimur separatim de Iudicijs Humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Diuos* vocarunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: presertim ubi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperij (ut Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, ultro deferretur. Cuius Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, Et Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Diuini; in quorum distributione hunc ordinem tenuere Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres Patriæ, quique in rebus ciuilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Heroum tantum, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inuentores & Authores nouarum Artium, quique Vitam Humanam nouis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Maiores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & alijs contigit. Quod certè iure, & sano cum iudicio factum est. Nam priorum Beneficia intra Vnius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coercentur;

coercentur; nec abſimilia ſunt Imbribus tempeſtiuis, & benignis, qui quamuis frugiferi ſint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempeſtate tantum, quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, viles ſunt; Poſteriorum verò Beneficia, vt ipſius Solis, & Cœleſtium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita ſunt: Illa rursûs, cum contentione, & perturbatione, vt plurimum coniuncta ſunt; hæc habent verum Characterem Diuinæ Præſentiae, veniuntque in *aurâ leni*, abſque tumultu, aut ſtrepitu.

Neque ſanè Doctrinæ Meritum in Ciuilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini intert, multum cedit illi alteri, in ſubleuandis Humanis Neceſſitatibus, quæ ab ipſâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit ſub illâ fictâ Narratione, de Theatro Orphei; vbi ſingulæ Beſtiæ, Aueſque congregatæ ſunt, quæ Appetituum ſuorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidèque vnâ ſterere, Cytharæ concentu, & ſuauitate captæ. Cu ſus Sonus vbi aut ceſſaret, aut maiori ſonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ eleganter deſcribuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis, & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindiçtæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suaſionibus Religionis, Legum, Magiſtrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquentè, & ſuauiè modulantibus, tam diù Pacem colunt, & ſocietatem; Sin iſta ſileant, aut Seditiones, & Tumultus obſtrepant, omnia diſſiliunt, & in Anarchiam, atque Confuſionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm Reges ipſi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi ſint. Vt vt enim ſuis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, *Tum demum Reſp. fore felices, cùm aut Philoſophi regnant,*

regnant, aut Reges philosophantur; Hoc tamen experi-
entiâ notum est, sub eruditis Principibus, & Custodibus Reip. secula maximè fœlicia fuisse. Quamuis enim Reges ipsi, suos habeant Errores & Vitia, Affectibus scilicet & prauis consuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum si accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honestatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Excessu, & Errore refrænant; Aurem semper vellent, etiam cum Consilarii, & Domestici silent. Quin Senatores ipsi, & Consilarii, qui Literis exculti sunt, Solidioribus innituntur Principiis, quam qui ab Experienciâ tantum edocti sunt; illis ex longinquo prospicientibus Pericula, & maturè propulsantibus, cum isti tantum ex propinquo, & cominùs sapiant, nihil videntes nisi quod imminet, & tunc demùm Agilitate Ingenii sui, se in ipso Periculorum articulo, expedire, & eripere posse confidentes.

Quæ Felicitas Temporum sub eruditis Principibus (vt semper breuitati Studeam, adhibens non nisi lætissima quæque Exempla, & maximè illustria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, vsque ad Imperium Commodi defluxit; Successionem sex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè fauentium, complectente; omniumque, si temporalia Bona spectemus) quæ vnquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentissimo. Id quod Domitiano, pridie eius dici, quo interfectus est, in Somnis præmonstratum erat. Quippe qui videre visus est, *Caput aureum sibi pone ceruicem enatum esse*: Quod sanè vaticinium, Aureis illis subsequentibus Seculis, adimpletum est; De quibus sigillatim sed breuissimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonij illius Pythagorei Familiaris, & quasi Discipulus, qui etiàm
ferè

ferè expirauit, in Versu illo Homeri,

Teli Phœbe tuis lachrymas pleriscere nostras.

Traianus non ipse quidem doctus, sed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum Institutor, & in cuius Aulâ (licet Imperatoris Bellicosi) Professores & Pædagogos gratiosissimos fuisse, Memoriae proditum est. *Adrianus* curiosissimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inuestigator. *Antoninus* subtilis & quasi Scholasticus, vndè etiâ *Cymini* sèctor vocatus est. Ex *Diuis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus : *Marcus* etiâ Cognomine ipso Philosophus. Hi Principes, vt doctissimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerua* clementissimus Imperator, quique, si nihil aliud, Orbi *Traianum* dedit. *Traianus*, omnium qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens : Idem Imperij fines longissimè protulit; Idem vim Dominationis modestissimè cohibuit : Maximorum etiâ Extractor Operum, vndè à *Constantino*, *Parietaria* per inuidiam vocatus est, propter Nomen eius tot parietibus incîsum. *Adrianus* Temporis ipsius Emulus : Iniurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentia suâ, reparauit. *Antoninus*, (vt etiâ appellatus est) Vir maximè *Pius*, natuâ quâdam & insitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cuiusque Regnum (licet haud breue) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus* Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurra ille, in Conuiuito Deorum, nihil habuit quod obijceret, præter patientiam erga mores Vxoris. In hac itaque continuâ sex Principum serie, videre cuius liceat, fœlicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Ciuilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, sed & in militari Virtute exercet vim suam, ac potentiam; vt clarè perspicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæsaris Dictatoris; Quorum antea obiter meminimus, nunc verò ea paulò fusiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Gestas, superuacaneum esset notare, aut recensere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: sed de Amore ipsorum, & studio erga Literas, nec-non in iisdem Excellentia propriâ, non alienum erit, si pauca subiungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctusque ab Aristotele, (Philosopho certè magno) qui non nullos è libris suis philosophicis ei nuncupauit: A latere illius nunquam discedebat Callisthenes, alijque pereruditi viri, qui Castra sequebantur, & perpetui erant, omnium eius Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti Inuidia, quâ dignam censuit Achillis Fortunam, quod Gestarum Rerum, Laudumque suarum, Homerum Præconem inuenerat. Iudicium de pretiosâ Darii Arculâ, inter reliqua spolia repertâ, de quâ cùm Quæstio moueretur, quidnam potissimum dignum esset, quod in eâ asseruaretur, ipse, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus sententiam tulit. Epistola Obiurgatoria ad Aristotelem missa, postquam Libros Physicorum edidisset, in quâ expostulat, quod Philosophiæ Mysteria euulgasset; simulque rescribit, malle se omnibus doctrinâ & cognitione, quàm potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc spectant. Ipse verò, quam egregiè Animum excoluisset doctrinâ, in omnibus eius Dictis, & Responsis apparet, vel potius refulget,
Erudi-

Eruditione plenissimis ; in quibus, licet numero pauca sint, quæ adhuc supersint, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperiās.

In Moralibus, obseruetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & aduerte (si placet) si forè non vnā ex grauissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat : *Vtrum qui fruitur externis bonis, felicior sit, an qui contemnit ?* cū enim Diogenem cerne-
ret, tam paruo contentum, conuersus ad circumstantes, qui eius conditionem sublannabant, *Nisi essem, inquit, Alexander, optarem esse Diogenes.* At Seneca in hac comparatione Diogenem prætulit, cū diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

In Naturalibus, obseruetur illud quod crebrò vsurpabat, *In duabus se rebus, mortalitatem suam maximè percipere, Somno & Libidine :* Quod sanè dictum ex intima Naturali Philosophiā depromptum est, non tam Alexandrum, quàm Aristotelem, aut Democritum sapiens ; cū tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo designata, Mortis sint tanquam Arrhabones.

In Poeticis, obseruetur dictum illud, quū sanguine è vulneribus eius effluente, accerseret vnum ex Adulatoribus, qui ei Diuinitatem tribuere solebat, *Spēta, inquit, hominis iste sanguis est, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manasse, vulneratà à Diomede ;* hoc dicto & Poetas, & Assentatores suos, & seipsum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehensionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa reiicienda, & retorquenda argumenta, in dicto suo, quo perstrinxit Cassandrum, Delatores Patris sui Antipatri repellentem. Cū enim Alexander forè dixisset, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter suscepturos fuisse, nisi iustam doloris causam habuissent ?* Respondit Cassander, *Imò hoc ipsum Animos*

cis dedit, quod sperabant longinquitatem via obstituram, quo minus calumnia proderetur. Euge, inquit Rex, Strophas Aristotelis, rem pro & contra detorquentes. Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res postularet, in commodum suum vti, probè nouerat: Ita enim accidit, vt Callisthenes (quem odio clam habebat, quod nouæ eius inter Diuos Relationi refragaretur,) in quodam Conuiuio rogatus esset, ab vnâ discumbentibus, vt oblectationis gratiâ, (cùm esset vir eloquentissimus) Thema aliquod pro arbitrio sibisumeret, de quo subito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applausu disseruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, subiecit, *In bonâ causâ, facile est cuilibet esse eloquenti, quin verte, inquit, stilum, & quid contra nos possis, audiamus.* Callisthenes negotium in se recepit, idque tam acerbè, tamque aculeatè præstitit, vt Alexander interpellans diceret, *Etiâ malus animus, æque ac bona causa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi, & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantissimum Metaphoræ vsum, quâ Antipatrum imperiosum, & tyrannicum Præsidem perstrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quod tam moderatus esset, neque in Persicum, prout alij Præfecti, luxum, vsumque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intus,* inquit Alexander, *Antipater est totus purpureus.* Etiâ & illa Metaphora insignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hostium exercitum monstraret, qui oculis subiacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum representabat, ideoque consuleret, vt Nocturno Prælio illos inuaderet, *Nolo,* inquit Alexander, *suffurari victoriam.*

In politicis, attende grauissimam illam, & prudentissimam distinctionem (quam omnis Posteritas amplexa est) quâ duos ex præcipuis eius Amicis, Ephestionem & Craterum discreuit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Dissimilitudinem maximi ponderis, etiam inter fidelissimos Regum Seruos constituens, quod alii magis Dominorum suorum Personas vero Affectu prosequantur, alii potius moueantur Officio erga Principatum ipsum. Spectetur etiam, quam eximie redargueret Errorem, Principum Consiliarijs familiarem, qui plerunque consilia, pro modulo sui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego, inquit, si essem Alexander, acciprem*. Subiecit Alexander, *Et ego quidem si essem Parmenio*. Postremò, excutitur acre illud atque acutum Responsum, ad Amicos interrogantes, Quid sibi reseruaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè sciret, subductis rationibus, Spem veram esse Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aspirantium. Hæc Iulij Cæsaris Sors, cùm proficiscens in Galliam, vniuersas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guisii, Nobilissimi Principis, licet nimium Ambitiosi, de quo illud increbuit, *Fæneratorem eum fuisse vnum omnium Gallorum maximum, eò quod omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium vniuersum, in obligationes conuertisset*. Cæterum Admiratio huius Principis, dùm eum mihi, non vt Alexandrum Magnum, sed vt Aristotelis Discipulum propono, longius fortassè me prouexit.

Quantum ad Iulium Cæsarem, non est opus, vt de præstantiâ Eruditionis eius, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Responsis suis, coniecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in eius scriptis,

& Libris, quorum alij extant, alij infœlicitèr desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, insignis illa Bellorum suorum Historia, cui Nomen & Titulū Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes posteri, solidum Rerum pondus, & viua tam Actionum quàm Personarum simulachra, cum castissimâ puritate sermonis, Narrationisque perspicuitate eximiâ, cõiuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infusas fuisse, sed à Præceptis Institutisq; Doctrinæ acquisite, testatur liber eius de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quam Grammaticalis quædam Philosophia; in quo sedulò dedit operam, vt Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Consuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem reuocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ sunt Rerum Imagines, Rebus ipsis conuenirent, non vulgi prorsus arbitrium sequerentur.

Ita etiàm veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quam Potentiæ, emendatam eius Edicto habemus computationem Anni; quæ disertè testatur, æque cum gloriæ sibi duxisse, Syderum in cœlis Leges pernosse, ac Hominibus in Terris Leges dedisse.

Ex Libro quoque, cui Titulum præposuit Anti-Cato, facilè constat, eum tanto studio accensum, ad Victoriæ Ingenij, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum suscipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rursus in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentius sibi putasse, si seipsum tanquam in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, grauiâque referrentur; quam si Dicta sua propria, velut Oracula sacra rentur, sicut inepti Principes nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque eius Dicta, (vt feci in *Alexando*) sunt ea certè huiusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, &*
tanquam

tantum Clui in altum defixi. Itaque tria hîc tantum proponam, non tam elegantia, quam vi & efficaciam mirabilia.

Primò igitur, Magister sit, oportet, loquendi, qui vnico verbo, seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, cum Exercitum Duces alloquerentur, Milites uti eos appellarent, cum Magistratus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæsaris, ac Missionem seditiosè flagitabant; non quod hoc ipsi cuperent, sed ut hoc postulato, Cæsarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcussus silentio facto sic exorsus est: *Ego Quirites*: Quo verbo, eos iam dimissos significabat. Eo percussi Milites, & planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuo obturbabant, & postulato illo Missionis posthabito, contra obnixè petebant, ut Militum Appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit huiusmodi. Regis Nomen Cæsar summè affectabat: Itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem salutarerent. Ille sentiens Acclamationem tenuem fuisse, ac raram; Negotium ioco transmisit, ac si erratum esset in Cognomine, *Non Rex sum*, inquit, *sed Cæsar*. Dictum sanè huiusmodi, ut si diligenter excutiat, vigor eius & pondus, vix exprimi possit: Primùm enim recusationem Nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monstrabat; ac si Cæsaris appellatio, illustrior Titulus esset, quam Regis; quod haud secus euénit, & vsque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, summo artificio, finem suum vrgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re leui, hoc est Nomine tantum (nam potestatem Regiam iam pridem habebat) secum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obscuris

ris gerebant : Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodum & nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Vltimum quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum, Romam occupasset, atque sanctius Ærarium reclusisset, *ut Pecunias ibi congestas, in vsus Belli tolleret, restitit Metellus, utpote tunc temporis Tribunus ; Cui Cæsar, Si perstes, inquit, mortuus es. Dein reprimens se paulum, subiicit, Adolescēs, durius est mihi hoc dicere, quam facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, ut nihil supra.

Verùm ut Cæsarem mittamus ; Perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ Eruditionis fuisse ; ut liquet ex eo, quod demirantibus nonnullis Lucij Syllæ consilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla nesciuit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic dissertationi de arctâ coniunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, post Alexandrum & Cæsarem afferri potest ?) nisi quod moueor vnus alterius Exempli dignitate, & insolentiâ, eo quod tam subitò transierit, à Ludibrio ad Miraculum. Est autem Xenophontis Philosophi, qui è Socratis Ludo profectus est in Asiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem : Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, & nunquàm Aciem, aut Castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, sed tantum sponte, ob Amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in Acie occubuiisset, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbat, in medio Provinciarum Persiæ, à Patriâ suâ, plurimorum Milliarium interuallis, & Fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio hùc spectabat, ut positis Armis atque

atque deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent : Cui legationi antequàm publicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. Imò, inquit, *Faline, hæc duo tantum nobis iam supersunt, Arma, & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui vsui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor (inquit) Atheniensis es (Adolescens) & Philosophiæ incumbis, atq; bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regijs Copijs parem esse arbitraris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Nouitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Prouincias, omnibus eius Copijs frustra obnitentibus : Quo facto stuporem iniecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Persarum Regnum inuadendum, & subueriendum. Quod & mox cogitauit sanè, & designauit Iason Thessalus ; tentauit, & inchoauit Agesilaus Spartanus ; perfecit demùm Alexander Macedo, omnes Literati istius præuii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab Imperatoriâ, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum priuatorum : Primò, certissimum est illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes

Emollit mores, nec finit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est, vt Accentus sit in Voce illâ *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potius in contrarium. Eruditio, inquam, Leuitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsâ suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in vtramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo

I

eique

eique arident pro suspectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam euellit, Radicem ipsam omnis infirmi Consilii: quippe admiramur Res, vel quia Nouæ sunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Nouitatem, nemo est qui Literas, & Rerum Contemplationem penitus imbibarit, quin illud Cordi impressum habeat, *Nil noui super terram*. Neque enim Puparum Ludû, quisquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulae caput inferens, Organa quibus mouentur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodum Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Asiâ assuetus, cum interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibusdam illic factis, quæ plerunque propter Pontem aliquem, aut Castellum, aut ad summum, pro expugnatione Oppidi alicuius suscipiebantur, dicere solebat, *Videri sibi Nuncium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus*: Sic certè, qui vniuersitatem Rerum, eiusque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus superstantibus (si Diuinitatem Animarum seponas) haud maius quidpiam videbitur, quam Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ovis suis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Puluisculi Aceruum, reptant & cursitant. Porro Eruditio aufert, aut saltem minuit Timorem Mortis, atque aduersæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribusque officere solet. Si enim Animus cuiuspiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, iuxta cum Epicteto sentiet; qui, cum pridie exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridie etiâ exiens, aliam mortuum Filium desilentem conspiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodie vidi mortalem mori*. Quare optimè, & valdè sapientèr Virgilius,

lius, Cognitionem Causarum cum Metùs omnis profligatione copulauit, tanquam Concomitantia;

*Felix qui potuit Rerum cognoscere Causas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.*

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquandò vitiosos Humores expurgans, nonnunquam Obstructiones aperiens, aliàs Concoctionem iuuans, aliàs Appétitum excitans, non rarò Vulnera eius, & Vlcera sanans, & similia. Quare concludam cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirum Animum Doctrinam disponere, & flectere, vt nunquam protinùs acquiescat, & tanquàm congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper, Progressumque spiret. Nescit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire rationes, aut quam suavis vita sit, quæ indies sentit se fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam venditabit scilicet, & vbique spectandam exponet, eaque vtetur forsitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursus, si quo vitio laborat, Artem, atque industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Messor, qui perpetuò demetit, falcein autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm vitur Animo, Virtutesque exercet, sed continuò emendat se, & in Virtutem proficit. Imò vt in summâ dicam, pro certo est, Veritatem & Bonitatem distingui tantùm, sicut Sigillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem signat: Et contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroribus, & Falsitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute transcamus ad Potentiam & Imperium, & dispiciamus, si vspiam inueniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inuestit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, sequi

dignitatem eius, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minùs honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori est, quàm honori: Neque multò præstantius est Imperium Tyrannorum, in populum feruilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc semper manauit iudicium, Honores in liberis Monarchijs, aut Rebusp. suauiores esse, quàm sub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quam supra inuitos, & coactos. Ideoque Virgilius, cùm ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hac ipsa verba loquitur,

— *Victorq; volentes*

Per populos dat iura, Viamq; affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licet liberam, & non astrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi, & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubio terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eo umque cogitationibus, & phantasijis, assensu quoque & fide Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcirco videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impostores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquàm senserint in Fide, & conscientijs Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, vt qui eam semel degustauerit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, vt hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus siue profunda Sathane*; ita è contrario, iustus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ euidentiâ, ac commendatione dulcissimâ stabili-

stabilitus, sanè quam proximè, ad Potestatis Divinæ similitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores spectat, Munificentia Doctrinæ, non sic Regna integra, & Resp. locupletat, & ditat, vt non Hominum etiam priuatorum Fortunas, & Opes amplificet, & euehat. Vetus enim Obseruatio est, Homerum pluribus suppeditasse victû, quam *Syllam*, *Cæsarem*, aut *Augustum*, licet tot Congiaria, tot Donatiua, tot Agrorum Assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, Arma an Literæ plurimum fortunas constituerint. Quin si de summâ potestate loquamur, videmus; si Arma, aut Ius hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum forti sæpius cessit Sacerdotium, quod Regni semper fuit Riuale.

Rursûs, si Delectationem, Iucunditatemque scientiæ intuearis, multum sanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto Voti Assecutio foelix, Cantiunculam, aut Coenam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ sunt Affectuum, transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, & postquam paulò inueteraverint, Flos ipsarum & venustas marcescit: quodocemur, non illas liquidas reuocare voluptates, ac sinceras fuisse, sed vmbra tantum, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate suâ, quam nouitate iucundas: Vnde & Voluptarij sæpius fiunt Monachi, & ambitiosorum Principum Senectus, tristior ferè est, & Melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verum & fruendi, & appetendi, perpetuò & subindè recurrens Vicissitudo; vt necesse sit huius Delectationis Bonum, simplex esse, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, vltimum in Animo locum sortitur;

Suauem mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suauem

Suaue est spectaculum (inquit) stantem aut ambulantem in littore, nauem intueri tempestate in mari iactatam: suaue itidem ex editâ turri duas cernere Acies concursantes in planitie; at nil dulcius est Homini, quam mens per doctrinam, in arcè veritatis collocata, vnde aliorum errores, & labores dispicere possit.

Denique, vt mittamus vulgaria illa Argumenta, quod per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis*; Quod ope Doctrinæ ascendat homo intellectu vsque ad Cælos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Æternitate. Huc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Foundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenij, & Eruditionis, quânto diutiùs durent, quam ea quæ opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque vnius Syllabæ, aut Literæ iacturâ, durauerunt? Quo spatio innumera Palatia, Tempia, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta? Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, imò Regum & Principum multò recentiorû, nullo iam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, iamdudum confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum iniurijs obnoxia, vtpote quæ iugem renouationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici propriè possint, quia perpetuò generant quoddammodò, seminaque sua in Animos Hominum spargunt, atque ætatibus subsequenibus infinitas Actiones, Opinionesque suscitant, & progignunt. Quod si Nauis Inuentum, res existimata tam nobilis, & admirabilis

lis fuerit, quæ opes mercesque hinc inde transportat, Regiones locis disiunctissimas, participatione fructuum & commodorum consociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naues sulcantes Oceanum Temporis, remotissima secula Ingeniorum & Inuentorum commercio, & societate copulant? Porro videmus nonnullos Philosophorum qui maximè immersi erant sensibus, minimèque Diuini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessisse, quoscunque Motus & Actus Anima humana absque Corporis Organo præstare possit, eos etiam post Mortem permanere probabile esse: quales nimirum erant Intellectus, minimè autem Affectuum Motus. Adeò scilicet Scientia immortalis visa est Res illis, atque incorruptibilis. Nos autem, quibus diuina Reuelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Sensuum; nouimus non solum Mentem, sed & Affectus perpurgatos; neque Animam tantum, sed etiam Corpus ad Immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sedenim meminerint Homines, & nunc & aliàs ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio seiunxisse Testimonia diuina ab humanis; quam Methodum constanter retinui, separatim vtrunque explicans.

Quamuis verò hæc ita sint, nequaquàm tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, ut vllâ Causæ huius pro Doctrinâ Peroratione, aut Actione, iudicia rescindam, vel *Æsopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Mideæ*, qui cum Arbiter factus esset, inter Apollinem, Musarum, & Panem, Ouium Præsidem, Opulentiæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui spreta Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modo imperet*, Imperium licet cum conditione detestanda

dâ præoptantis; vel *Vlyſſis*, qui *Vetulam* prætulit *Immortalitati*, typi certè eorum, qui *Conſueta* *Optimis* præponunt; plurimaque eiſmodi *Iudicia* *Popularia*:
 Hæc enim antiquum obtinebunt: Verùm & illud
 etiàm manebit, cui innixa eſt ſemper *Doctrina*
 tanquam firmiſſimo fundamento, quod-
 que nunquàm labefactari po-
 terit, *Iuſtificata eſt Sa-*
pientia à Filijs
ſuis.

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SECVNDVS.

AD REGEM SVVM.

Consentaneum videri possit, tametsi non rarò secùs eueniat, (Rex optime) vt qui Sobole numerosâ aucti sunt, quique Immortalitatem suam in Posteris ipsorum quasi prospectant, præ cæteris Mortalibus sint solliciti, de Statu futurorum Temporum; vtpote quibus, satis intelligunt, charissima illa sua tandem debere pignora transmitti. *Eliza-*

K

betha

betha Regina, propter Vitam cœlibem, Hospes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; sua quidem Tèmpora ornauit, & in multis beauit. Enimuero tuæ Maiestati, (cui Deus pro Benignitate suâ dedit tot suscipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cuiusque Ætas vigen- & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) vsquequaque conuenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiàm ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipsa intueatur Æternitas. Inter ea autem (nisi studium meum erga Literas me fallit) nil dignius est aut nobilius, quàm si doteretur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* solidis & fructuosis. Quousque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, statuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne plus ultra in Doctrinis progrediamur; cùm habeamus Maiestatem tuam, instar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Nauigandum conducat & fortunet?

Vt igitur ad rem redeamus: Reclamamus iam, & nobiscum perpendamus, quid Principes Viri, alijque, hucusque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiserint? Hoc autem pressè & distinctè excutiamus, sermone quodam Actiuo & Masculo, nusquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod cuiuis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Confiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Coniunctione superari: Quorum primum Conatum extimulat, secundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati succurrit. At inter hæc tria, meritò Primas tenet, *Consilij prudentia & sanitas*; hoc est, Monstratio, & Delineatio viæ rectæ & procliuis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudius enim*, (quod dici solet) *in viâ, anteuertit Cursorem extra viam*. Et Salomon perappositè ad hanc rem; *Ferrum si retusum fuerit viribus utendum*

utendum maioribus ; quod rerò super omnia praeuallet, est sapientia. Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficacius conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationē. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (saluo semper eorum honore, qui de Literis quomocunque meruerunt) perspicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potius, & Nominis sui Memoriam, quam ad Scientiarum ipsarum Profectum & Augmenta spectasse; & Literatorum potius Numerum auxisse, quam Artibus ipsis multum Incrementi attulisse.

Actiões autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria versantur Obiecta : Circa Literarum Sedes ; circa Libros ; & circa Personas Eruditorum. Quemadmodum enim Aqua, siue ex Cœlesti Rore descendens, siue ex Fontibus scaturiens, facile dispergitur & disperditur, nisi colligatur in aliqua Receptacula, ubi per vnionem, & congregationem, se sustentare & fouere possit, (quem in finem excogitauit Solertia humana Aquæductus, Cisternas, Stagna ; eaque etiam varijs ornamentis condecorauit, quæ Magnificentiae & Dignitati, non minùs quàm Vtui & Necessitati deseruiant) similiter Liquor iste Scientiæ pretiosissimus, siue à Diuinâ Inspiratione destillet, siue è Sensibus exiliat, mox periret omnis, atque euanesceret, nisi conseruaretur in Libris, Traditionibus, Colloquijs ; ac præcipuè in Locis certis his Rebus destinatis, quales sunt Academia, Collegia, Scholæ ; ubi & permanentes habeat Sedes, & crescendi insupèr, & se congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur : Ædificiorum Structura ; Prouentuum Dotatio ; Priuilegiorum Concessio ; Disciplinæ Lex & Institutio ; Quæ omnia ad Secessum, & Otium (vt plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à

Curis & Molestijs : qualia sunt quæ ad Aluearia constituenda, in vsum Mellis, requirit Virgilius ;

*Principio sedes apibus, statioq; petenda,
Quo neque sit ventis aditus. &c.*

At Opera circa *Libros* duo sunt præcipua : primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mausolæis, priscorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ sunt. Secundò, nouæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impressionibus, fidelioribus Versionibus, vtilioribus Commentarijs, Annotationibus magis diligentibus, & huiusmodi famulatio, instructæ & ornata.

Porro Opera, quæ *Literatorum Hominum Personas* respiciunt (præterquàm quod ipsi ornandi sint & promouendi) sunt etiàm duo : Remuneratio & Designatio Lectorum, in Artibus iamdudùm inuentis, & cognitis ; & Remuneratio ac Designatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non satis hæcenus excultæ, aut elaboratæ sunt.

Hæc summatim Opera sunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illustrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicuius commemoratione, qui de Literis benè meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, post reditum suum, ad gratias promiscuè agendas impulit ; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potius (ex Scripturarum consilio) spatium intrucamur, quod adhuc restat in Stadio decurrendum ; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo iam pridem reliquimus.

Primum igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclarissimè fundata, Omnia illa certis Professionibus destinata esse demiror, nulla, liberis atque Vniuersalibus Artium, & Scientiarum studijs, dedicata. Nam si quis iudicet Doctrinam omnem referendam esse ad Vsum & Actionem, rectè sapit ; Veruntamèn facile est

est isto modo prolabi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, vt Artus, neque Sensum, vt Caput; quamuis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus diuideret: Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus vniuersalibus, positum omne studium inane atque ignauum arbitratur, non animaduertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam caussam fuisse, cur sælicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit; quod opera hisce fundamentalibus Scientijs, nauata sit tantum in transitu, neque haustus pleniores indè epti. Nam si Arborem solito fructuosiore fieri cupias, de Ramis medicandis frustra cogitaueris; Terra ipsa circa Radicem subigenda, & Gleba lætior admouenda, aut nihil egeris. Neque rursus silentio prætermittendum est, hanc Collegiorum, & Societatum, in vsum tantummodò Doctrinæ Professoriæ, Dedicationem, non solum Scientiarum incrementis inimicam fuisse; sed etiam in Regnorum, & Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, vt Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus civilibus tractandis sint idonei; eiusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; proptereà quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos vsus destinata, vbi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; vt inde ad ciuilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionum verò *rigant*; sequitur iam ordine, vt dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimirum,

rùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus siue Artium, siue Professionum, (præsertim apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progressus in Scientijs, vt Lectores in vnoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; vtpote quorum opera, non in vsum transitorium, sed ad sufficiendam Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituentur, quibus eminentissimus quisque in eâ Arte, planè contentus esse possit; vt illi demùm graue non sit, in eodem munere immori; neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ vt floreant, Militaris Lex seruanda Dauidis; *Vt æqua esset pars descendens ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè aliter prospectum erit. Sic Lectores in Scientijs sunt tanquam Conseruatores, & Custodes totius Literarij Apparatus, vnde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruatur: Proinde æquum est, vt Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Aliter si Patribus Scientiarum Præmia non constituentur satis ampla, & luculenta, cueniet illud,

Et Patrum inualidi referent ieiunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymista quispiam in auxilium aduocandus fôret; cùm id genus Hominum Studiofis Authores sint, vt Libros vendant, Fornaces extruant, Mineruam ac Musas, (tanquam Virgines Steriles,) deferant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimuero, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operatiuæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præsertim Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud vnica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neuti-quàm omninò cessauit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Astrolabia, Mappas, & alia similia, vt adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio

i/

præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medicinæ studio dicata, Hortos habere pro Simplicium cuiusque generis inspectione, & notitiâ; nec usu Mortuorum Corporum ad Observationes Anatomicas destitui. Cæterum hæc ad pauca spectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & referendis, progressus vix fieri posse, nisi ad Experimenta, siue Vulcani, siue Dædali, (Fornacis scilicet, aut Machinæ,) vel cuiuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideoque sicut Principum Secretariis, & Emissariis, conceditur exhibere rationes Expensarum, pro diligentis suis, in explorando, & eruyendo Res nouas & Arcana ciuilia; similiter & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, satisfaciendum de expensis suis; aliàs de quamplurimis scitu dignissimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ suppeditauit Aristoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piscatores, & alios; quo instructior accederet ad conscribendam Historiam Animalium; certè maius quiddam debetur ijs, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, sed in Labyrinthis Artium viam sibi aperiunt.

Defectus etiamnum alius nobis obseruandus, (magni certè momenti.) Neglectus quidam est; in Academicarum Rectoribus, Consultationis, in Regibus siue Superioribus, Visitationis; in hunc finem, vt diligenter consideretur, & perpendatur, vtrum Prælectiones, Disputationes, aliaque Exercitia Scholastica, antiquitus instituta, & ad nostra vsque tempora vsitata, continuare fuerit ex usu, vel potius antiquare, aliaque meliora substituere. Etenim inter Maiestatis tuæ Canones prudentissimos, illum reperiō. *In omni vel consuetudine, vel exemplo, tempora spectanda sunt, quando primum Ros cæpta; in quibus, si vel confusio regnauerit, vel inscitia; derogat illud in primis Authoritati rerum, atque omnia reddit suspecta.* Quamobrem,

RES

obrem, quandoquidem Academiarum Instituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hisce nostris haud paulò obscurioribus, & indoctioribus ; eò magis conuenit, vt examini denuò subijciantur. Exemplum in hoc genere, vnum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obuiæ videntur, & familiares. Pro more receptum est (licet vt mihi videtur perperam) vt Literarum studiosi, Logicam, & Rhetoricam præproperè nimis addiscant ; Artes sanè Prouectioribus magis conuenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex Artibus grauissimis ; cùm sint *Artes Artium*, altera ad Iudicium, altera ad Ornatum. Quinetiàm Regulam, & Normam continent, Res & Materiam subiectam, vel disponendi, vel illustrandi. Ideoque id agere, vt Mentis Rerum ignaræ, & rudes, (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylua*, vel *Supellex* appellatur, id est Materiem, & Copiam rerum,) initium ab istis Scientiis sumant ; (ac si quis discere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventum :) haud aliud profectò parit, quàm vt harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ sunt, & latissimè diffusæ,) ferè contemptæ iaceant ; atque vel in puerilia Sophismata, Affectationesque ridiculas degenerauerint ; vel saltem existimatione suâ haud parùm mulctatæ sint. Quinetiam præmatura, & intempestiua ad has Artes Accessio, dilutam earum, atque ieiunam Traditionem ac Tractationem, necessariò secum trahit, qualis nimirum Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis iam diu inueterauit, eiusmodi est ; quod scilicet Inuentionis, atque Memoræ, in Exercitiis scholasticis, fieri solet nimio plus noxium Diuortium : Illic siquidem Orationes pleræque, aut omninò præmeditatæ sunt, adeò vt Conceptis Verbis proferantur, & Inuentioni nihil relinquatur ; aut planè extem-

extemporariæ, vt perparùm relinquatur Memoria: (cùm in vitâ communi, & Praxi, rarus sit alterutrius istorum vsus seorsim, sed potiùs mixturæ ipsorum; id est Notarum siue Commentariorum, atque Dictionis subitæ) ita vt hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud sint accommodata, nec Imago respondeat Vitæ. Illud autem in Exercitijs perpetuò tenendum est; vt omnia (quam fieri potest) maximè repræsentent ea, quæ in vitâ agi solent; Alioqui Motus & Facultates Mentis peruerterent, non præparabunt. Huius autem rei Veritas non obscurè cernitur, cùm Academici ad Praxim suarum Professionum, vel alia Ciuilis Vitæ Munia se accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipsi in se citò deprehendunt; sed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Institutórum Academicorum emendatione, clausulâ illâ (ex Cæsaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epistolâ desumptâ) concludam; *Hoc quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt; de ijs rebus rogo vos, vt cogitationem suscipiatis.*

Alter Defectus quem obseruo, altiùs paulò quam præcedens ascendit. Quemadmodum enim Doctrinarum Progressio, haud parùm in prudenti Regimine, & Institutione Academiarum singularum consistit; ita magnus ad hoc cumulus accedere possit, si Academiae vniuersæ, per totam Europam sparsæ, arctiorem coniunctionem, & necessitudinem contraherent. Sunt enim, vti videmus, multi Ordines, & Sodalia, quæ licet Regnis, & Spatijs longinquis disiuncta sint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter se ineunt, & colunt; adeò vt habeant Præfectos (alios Prouinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodum Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt

Fraternitatem in Sodalitijs; Vnctio diuina superinducit Fraternitatem in Regibus, & Episcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non potest, quin intercedat Fraternitas illustris & generosa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipse *Pater Luminum* nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superius nonnihil præmissi) quod vel nunquàm, vel rarò admodum, publica aliqua extiterit Designatio Virorum idoneorum, qui vel scriberent, vel Inquisitionem instituerent, de illis Scientiarum Partibus, in quibus satis adhuc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inferuiet quam maximè, si tanquam Lustrum condatur Doctrinarum; & Censuræ excipiatur; quæ ex illis locupletes sint, & maiorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & destitutæ. Opinio enim Copiæ, inter causas Inopiæ est: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potius quàm Penuriæ indicium quoddam præ se fert. Quæ tamen Redundantia, (si quis rectè iudicet) neutiquàm delendis antehac scriptis Libris, sed nouis melioribus edendis tolli debet; qui eius generis sint, vt tanquam *Serpens Mosis*, *Serpentes Magorum* deuorent.

Horum, quos enumerauimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius postremi; quinetiam eiusdem postremi, quoad Partem eius Actiuam, quæ spectat ad Designationem scribentium, Opera sunt verè Basilica; Erga quæ, priuati alicuius conatus, & industria, ferè sic se habeat, ut Mercurius in Biuio; qui Digitum potest in viam intendere, Pedem inferre non potest. Ac Speculatiua illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirum in singulis desideretur) pertinet; etiam industriæ Hominis Priuati patet. Mihi igitur in animo est, Perambulationem Doctrinarum, & Lustrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè cum inquisitione

ne sedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque iaceant, hominum industriâ nondum subactæ, & ad vsum conuersæ; vt huiusmodi Delineatio, & Registratio, & publicis Designationibus, & Priuatorum spontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominus Consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxat, & *Desiderata* notare; non autem Errores, & Infelicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem; cùm me compare, & accingor, non sum nescius, quantum opus moueam, quàmque difficilem prouinciam sustineam; etiâ quàm sint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga Literas Amor, me longius prouexerit, vsurum me excusatione Affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Nescius equidem non sum, eandem iudicij libertatem alijs relinquendam, quam ipse vsurpauerim. Equidem libenter æque acceperim ab alijs, ac impertiuierim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comitèr monstrat viam*, &c. Prospicio etiâ animo, complura ex illis, quæ tanquam omissa, & desiderata, in Registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diuersas censuras incursura; Alia scilicet quod sint dudum peracta, & iam extent; Alia quod curiositatem sapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quod nimis ardua existant, & ferè impossibilia; quæ ab hominibus absoluantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipsæ pro se causam agent: Circa postremum de Impossibilitate ita statuo; Ea omnia possibilia, & præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licet non à quibuscuis; Et quæ à multis coniunctim, licet non ab vno; Et quæ in Successione Seculorum, licet non eodem æuo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licet non Opibus &

Industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud vsurpare, *Dicit piger, Leo est in viâ*; quàm illud Virgilij, *Possunt, quia posse videntur*; satis mihi erit, si labores mei, inter Vota tantùm siue Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum esse oportet, qui Quæstionem appositè instituat; ita nec Sensûs inops videatur, qui haudquaquàm absurda Optauerit.

CAPVT I.

Partitio Vniuersalis Doctrinæ Humanæ in Historiam, Poesim, Philosophiam; Secundum tres Intellectûs Facultates, Memoriam, Phantasiam, Rationem: quòdque eadem Partitio competat etiàm Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea est verissima, quæ sumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes est. *Historia* ad *Memoriam* refertur; *Poesis* ad *Phantasiam*; *Philosophia* ad *Rationem*. Per *Poesim* autem, hoc loco intelligimus non aliud; quàm *Historiam* confictam, siue *Fabulas*. Carmen enim Stili quidam Character est, atque ad *Artificia Oratorionis* pertinet, de quo suo loco.

Historia propriè Individuorum est, quæ circumscribuntur Loco & Tempore. Etsi enim *Historia Naturalis* circa *Species* versari videatur; tamen hoc fit ob promiscuam *Rerum Naturalium*, (in plurimis) sub vnâ *Specie*, *Similitudinem*; vt si vnâ nōris, omnes

omnes nôris. Sicubi autem Indiuidua reperiantur, quæ aut vnica sunt in suâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie insignitèr deflectunt, vt Monstra; non minùs rectè constituitur Narratio de illis in Historiâ Naturali, quam de Hominibus singularibus in Historiâ Ciuili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* spectant.

Poesis, eo sensu quo dictum est, etiàm Indiuiduorum est; confictorum ad similitudinem illorum, quæ in Historiâ verâ memorantur; ita tamen vt modum sæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conuentura, aut euentura fuissent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodum facit & *Pictoria*. Quod quidem *Phantasia* Opus est.

Philosophia Indiuidua dimittit; neque Impressiones primas Indiuiduorum, sed Notiones ab illis Abstractas complectitur; atque in ijs componendis, & diuidendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipsarum euidentiâ versatur. Atque hoc prorsùs Officium est, atque Opificium *Rationis*.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Indiuidua sola Sensum percellunt, qui Intellectûs Ianua est. Indiuiduorum eorum Imagines, siue Impressiones à sensu exceptæ, figuntur in Memoriam, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo occurrunt modo: Eas postea recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *simplicitèr recenset*; aut *lusu quodam imitatur*; aut *Componendo & Diuidendo digerit*. Itaque liquidò constat, ex tribus his Fontibus, *Memoria*, *Phantasia*, & *Rationis*, esse tres illas Emanationes, *Historie*, *Poeseos*, & *Philosophie*; nec alias, aut plures esse posse. Etenim Historiam, & Experimentiam pro eadem re habemus; quemadmodum etiàm Philosophiam, & Scientias.

Neque

Neque aliâ censemus ad *Theologica* Partitione opus esse. Differunt certè *Informationes* Oraculi & Sensûs, & Re, & Modo insinuandi; sed *Spiritus Humanus* vnus est, eiusque *Arculæ*, & *Cellæ* eadem. Fit itaque, ac si diuersi *Liquores*, atque per diuersa *Infundibula*, in vnum atque idem *Vas* recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Historiâ Sacrà* constat; aut ex *Parabolis*, quæ instar diuinæ *Poeseos* sunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philosophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Historiæ* genus est: quandoquidem *Historia Diuina*, eâ polleat supra *Humanam Prærogatiuâ*, vt *Narratio Factum* præcedere, non minùs quam sequi possit.

CAPVT II.

*Partitio Historiæ in Naturalem & Ciui-
lem, Ecclesiasticâ & Literariâ sub Ci-
uili comprehensâ. Partitio Historiæ Na-
turalis in Historiam Generationum,
Præter-Generationum, & Artium.*

I

ISTORA aut *Naturalis* est, aut *Ciuilis*: In *Naturali*, *Naturæ* res gestæ, & *Facinora* memorantur; in *Ciuili*, *Hominum*. Elucet proculdubio *Diuina* in vtrisque, sed magis in *Ciuilibus*, vt etiâ propriam *Historiæ* speciem constituent, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticâ* appellare consueuimus. Nobis verò etiâ ea videtur *Literarum*, & *Artium* *Dignitas*, vt ijs *Historia* propria seorsum attribui debeat; quam sub *Historiâ Ciuili*, (quem-
admodum

admodum & *Ecclesiasticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* molimur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita inuenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, vt in Cœlis, Animalibus, Plantis, & vniuerso Naturæ Apparatu; Aut à prauitatibus, & insolentijs Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, vt in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam nouatur, vt in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum*; *Præter-Generationum*; & *Artium*: Quam postremam, etiâ *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare consueuimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libentè autem *Historiam Artium*, vt *Historiæ Naturalis* speciem constitui- mus; quia inueterauit prorsus opinio, ac-si aliud quippiam esset Ars à Naturâ; Artificialia à Naturalibus: vnde illud Malum, quod plerique *Historiæ Naturalis* Scriptores, perfunctos se putent, si *Historiam Animalium*, aut *Plantarum*, aut *Mineralium* confererint, omiſſis *Artium Mechanicarum Experimentis*. Sed & illabitur etiâ Animis Hominum aliud subtilius Malum; nempe, vt Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cuius scilicet ea sit vis, vt Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare; minimè verò penitus vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrâ, illud Animis Hominum penitus insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differere; Homini quippè in Naturam,

Naturam, nullius rei potestatem esse, præterquam Motûs, ut scilicet Corpora Naturalia aut admoueat, aut amoueat: ubi igitur datur Admotio Corporum Naturalium, aut Remotio, coniungendo (ut vocant) Actiua Passiuis, omnia potest homo; ubi non datur, nihil: Neque interest, si Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel absque Homine: Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in Arenulis purum inuenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ: Iris similiter fit ex Nube roscidâ in sublimi; fit etiâ per Aspersiorem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, subordinantur autem illa tria, *Cursus Naturæ*; *Expatriatio Naturæ*; & *Ars*, siue Additus Rebus Homo: Ideoque in Historiâ Naturali, tria illa comprehendere par est; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est; sed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractauit.

Harum prima habetur mediocritèr exulta; Sequentes duæ ita tenuitèr, & inutilitèr tractantur, ut in *Desideratorum* classe reponendæ sint. Neque enim reperias satis instructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Cursu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; siue sint illa Foetus certarum Regionum aut Locorum singulares; siue Temporum Euentus insoliti; siue *Casuum* (ut ait ille) *Ingenia*; siue Proprietatum Abditarum Effectus; siue Monodica Naturæ in suâ Specie. Non negauerim inueniri Libros nimio plures, fabulosis Experimentis, Commentitiis Secretis, & friuolis Imposturis, ad Voluptatem, & Nouitatem, refertos; Cæterùm Narrationem grauem, & seueram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligentèr examinatam, ac fidelitèr descriptam,

descriptam, non, inquam, inuenio; præferim cum debitâ reiectione, & publicâ tanquam proscriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ inualuerunt. Nam ut res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (siue quod tantum possit Reuerentia Antiquitatis, siue quod illa denuò examini subijcere sit molestum, siue quod mirifica scilicet Ornamenta putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes) nunquàm postea exterminantur, aut retractantur.

Finis huiusmodi Operis, quod Exemplo suo decorauit Aristoteles, nil minus est, quam ut curiosis, & inanibus Ingenijs gratificetur, sicut faciunt Mirabilarij, & Prodigiastri; verùm duas ob causas, vtramque seriam & grauem: Vnam, ut Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent; Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & peruius. Neque enim huius rei plus inest Negotii, præterquàm ut Naturæ vestigia persequaris sagaciter, cum ipsa sponte aberret; ut hoc pacto postea cum tibi libuerit, eam eodem loci deducere, & compellere possis. Neque verò præceperim, ut ex Historiâ istâ Mirabilium, supersticiosæ Narrationes, de Maleficiis, Fascinationibus, Incantationibus, Somniis, Diuinationibus, & similibus, prorsus excludantur, ubi de Facto, & Re gestâ liquido constet. Nondum enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex Causis naturalibus participant. Ideoque licet huiusmodi Artium Vsum & Praxim, meritò damnandum censeamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum, (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur; non solum ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè diiudicanda; sed etiam ad Naturæ

Secreta ulterius rimanda. Neque cerè hæsitandum de ingressu, & penetratione intra huiusmodi Antra, & Recessus, si quis sibi vnicam Veritatis inquisitionem proponat; quod & Maiestas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clarissimis & acutissimis, Religionis, ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales vmbas prudenter ac perspicaciter perlustrasti; ut te Soli simillimum probaveris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterum illud monuerim, Narrationes istas cum Rebus superstitiosis coniunctas, seorsum componi, neque cum puris, & sinceris Naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non utique vera sunt; aut nullâ ex parte naturalia; idcòque ad *Historiam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Historiam Naturæ subactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare solemus; inuenio sanè Collectiones quasdam de Agriculturâ, etiâ de Artibus compluribus Mechanicis; sed, quod pessimum est in hoc genere, semper negliguntur & reijciuntur Experimenta, in Artibus singulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant Inquisitioni, aut obseruationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodum raris, aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac superciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irrisit Plato, quandò Hippiam Sophistam iactabundū inducit cum Socrate disputantem, sincero & solido Veritatis Inuestigatore: Qui, cum de Pulchritudine sermo institutus esset, pro vago suo, & soluto Disputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, postremò

postremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ : Hoc ultimo Exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (nisi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum ququam disputare, qui Exempla tam vilia, & sordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cum tam nitidis sis amictus vestibus, & pulchris calceis;* & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo asseri possit, grandia Exempla haud optimam, aut tutissimam asserre Informationem. Id quod exprimitur non insulsè, in peruulgatà illà Fabulâ de Philosopho; qui cum Stellas, sublati oculis intueretur, incidit in Aquam : Nam si Oculos demississet, stellas illicò in Aquâ videre potuisset; verum suspiciens in cælum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo sæpè accidit, vt Res minutæ & humiles, plus conferant ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Benè si quidem notauit Aristoteles, *Cuiusque rei naturam in portionibus eius minimis optimè cerni.* Quam ob Causam, Reip. Naturam perscrutatur primò in Familiâ, & in simplicissimis Combinationibus Societatis, (Mariti scilicet & vxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Serui,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione, Natura huiusce magnæ Ciuitatis, (Vniuersitatis nimirum rerum,) eiusque Dispensatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inuestiganda est : vti fieri videmus, quod Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticite Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos, se conspiciendum præbuit; non in Vectibus ferreis; sed in Acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus Iudicij, sic planè Statuo; *Historiæ Mechanicæ* vsum erga Philosophiam Naturalem, esse maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum subtilium, aut

sublimium; sed quæ efficacitè operetur, ad subleuanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præsens tantum iuuabit, necendo & transferendo Obseruationes vnius Artis, in vsum aliarum; & inde nouas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri, cum Experimenta diuersarum Artium, in vnius Hominis Obseruationem, & considerationem Venient; sed porro ad causas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenùs vnquàm affulsit. Quemadmodum enim Ingenium alicuius, haud benè nôris, aut probâris, nisi eum irritaueris; neque Proteus se, in varias rerum facies, vertere solitus est, nisi Manicis arctè comprehensus; similiter etiàm Natura Arte irritata, & vexata, se clariùs prodit, quam cum sibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Historiæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, illud adiiciendum; Corpus talis Historiæ, non solum ex Artibus ipsis Mechanicis, verùm & ex Operatiuâ parte Scientiarum Liberalium, ac simul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, vt nihil vtile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum iuuat. Atque hæc est *Historia Naturalis* Partitio prima.

CAPVT III.

Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex Vsu & Fine suo, in Narratiuam; & Inductiuam. Quodque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, vt ministret & in Ordine sit ad condendam Philosophiam; quem Finem intuetur Inductiua. Partitio Historiæ Generationum in Historiam Cœlestium: Historiam Meteororum: Historiam Globi Terræ & Maris: Historiam Massarum siue Collegiorum Maiorum: & Historiam Specierum siue Collegiorum Minorum.

HISTORIA Naturalis, vt Subiecto triplex (quemadmodum diximus) ita Vsu duplex est: Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipsarum, quæ Historiæ mandantur; aut tanquam *Materia prima* Philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* iucunditate delectat, aut *Experimentorum* vsu iuuat, atque huiusmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæsitâ est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylua sit, atque Supellex, & primam Philosophiæ Mammam præbeat. Rursus itaque partiemur *Historiam Naturalem*, in *Narratiuam*, & *Inductiuam*: Hanc autem posteriorem inter *Desiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicuius perstringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim scimus, ha-

beri

beri Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentia sæpius curiosam. Attamen si quis ex eâ Fabulas, & Antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controversias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Coniuiales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potius quàm ad instituendam Philosophiam sint accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ Historiâ, quam Animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ *Historiæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus : Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) Parte Generali, nimirum de *Generationibus*, vni tantum, ex quinque Partibus eius, satisfacit. Siquidem *Historiæ Generationum* constituuntur Partes subordinatæ quinque : Prima *Cælestium*, quæ Phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata à Dogmatibus ; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris* : Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluuijs, Tempestatibus, & reliquis, inuenitur aliqua Historia, quæ vilius sit pretij. Tertia *Terræ & Maris*, (quatenus sunt Vniuersi Partes Integrales) Montium, Fluminum, Æstuum, Arenarum, Sylvarum, Insularum, denique Figuræ ipsius Continentium prout exporriguntur ; in his omnibus, potius Naturalia inquirendo & obseruando, quàm Cosmographica. Quartò, de *Massis Materiæ communibus*, quas *Collegia Maiora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur ;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impressionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Historiæ iustum constituent. Quinta, & vltima, de *Collectionibus Materiæ exquisitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hac autem postremâ solâ,

industria

industria Scriptorum enituit; ita tamen, vt potius luxuriantia sit in superfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & similibus intumescens) quam solidis, & diligentibus obseruationibus ditata, quæ vbique in *Historiâ Naturali* subnecti debeant. Atque, vt verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia, tam inquisitione suâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ scilicet Philosophiæ,) aptata est. Quare *Historiam Inductiuam* desiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Historiâ* hætenus.

CAPVT IV.

Partitio Historiæ Ciuilis, in Ecclesiasticam, Literariam, & (quæ Generis nomen retinet) Ciuilem: quodque Historia Literaria desideretur: Eius conficiendæ Præcepta.

HISTORIAM Ciuilem in tres species rectè diuidi putamus: Primò *Sacram*, siue *Ecclesiasticam*: deinde eam, quæ Generis nomen retinet; *Ciuilem*: Postremò *Literarum & Artium*. Ordinem autem ab eâ Specie, quam postremò posuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Desiderata* referre visum est. Ea est *Historia Literarum*. Atque certè Historia Mundi, si hæc parte fuerit destituta, non absimilis cenferi possit *Statuæ Polyphemi*, eruto Oculo; cum ea pars Imaginis desit, quæ Ingenium & Indolem Personæ maximè referat. Hanc licet desiderari statuamus, nos nihilominus minimè fugit,

fugit, in Scientiis Particularibus Iureconsultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philosophorum, haberi leuem aliquam Mentionem, aut Narrationes quasdam ieiunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctioribus, & Successionibus huiusmodi Scientiarum: Inueniri etiã de Rerum & Artium Inuentoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuosos; Attamen iustam atque vniuersalem *Literarum Historiam* nullam adhuc editam asserimus. Eius itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Vsum proponemus.

Argumentum non aliud est, quam vt ex omni Memoria repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progressus, etiã Peragrationes per diuersas Orbis Partes (migrant enim Scientiæ, non secus ac Populi) rursus Declinationes, Obluiones, Instaurationes commemorentur. Obseruetur simul per singulas Artes, Inuentionis Occasio & Origo; Tradendi Mos & Disciplina; Colendi & Exercendi Ratio & Instituta. Adijciantur etiã Sectæ, & Controuersiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ sunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præstantiores, Scholæ, Successiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiã id agi volumus (quod Ciuilis Historiæ decus est, & quasi Anima) vt cū euentis causæ copulentur: videlicet, vt memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indolesque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Disciplinas diuersas; Accidentia temporum, quæ Scientiis aduersa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Fauores Legum; Virtutes denique insignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promouendas, & similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, vt non

Criticorum

Criticorum more, in laude & censurâ tempus tratur ; sed planè historicè res ipsæ narrentur, iudiciùm parcius interponatur.

De *Modo* autem huiusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus ; vt Materia & Copia eius, non tantùm ab Historijs, & Criticis petatur, verùm etiàm vt per singulas Annorum Centurias, aut etiàm minora interualla, seriatim, (ab vltimâ Antiquitate factò principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conscripti sunt, in consiliùm adhibeantur ; vt eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, & obseruatione Argumenti, Stili, Methodi, Genius illius temporis Literarius, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis euocetur.

Quod ad *Vsum* attinet, hæc eò spectant ; non vt Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur ; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, vsque ad curiositatem inquirere, & scire, & conseruare auemus ; sed præcipuè ob causam magis seriam, & grauem : Ea est (vt Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum doctorum, in Doctrinæ vsu & administratione, prudentiam & solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus ; & Rerum Intellectualium, non minùs quàm Ciuium motus, & perturbationes, vitiaque & Virtutes, notari posse ; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosij Opera, ad Prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantum si Ecclésiastica Historia diligentèr inspiciatur, & reuoluatur. Quod & Viris doctis ; ex *Historiâ Literarum* obuienturum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Ex
N
emplis

emplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

CAPVT V.

De Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

Sequitur *Historia Ciuilis* specialis, cuius Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Huius enim fidei, Exempla Maiorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Ciuilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperij Arcana, cum diligentia scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni utique laboris est, & iudicij; præsertim cum antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Historiam istam Ciuilem circumstant Vitia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebeias, & planè Dedecora Historiarum conscribant; Alij particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali consarciant; Alij Capita tantum Rerum gestarum percurrant; Alij contrâ, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia persequantur; Nonnulli, nimia erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Ast alij, non tam Ingeniorum suorum

orum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium suarum memores, Rerum parùm fideles testes; Quidam Politica, in quibus sibi complacent, vbique inculcent, & Diuerticula ad Ostentationem quærendo, Narrationem Rerum nimis leuiter interrumpant: Alij in Orationum, & Concionum, aut etiàm Actorum ipsorum prolixitate, parùm cum iudicio, nimii sint; Adeò vt satis constet, non inueniri inter Scripta Hominum, rarius quicquam, quam Historiam Legitimam, & omnibus Numeris suis absolutam. Verùm nos in præsentì, Partitionem Doctrinarum instituimus, vt Omissa, non Censuram, vt Vitiosa notentur. Nunc Partitiones *Historiæ Ciuilis* persequemur, easque diuersorum Generum: Minus enim implicabuntur Species, si Partitiones diuersæ proponantur, quam si vna Partitio curiosè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Historiæ Ciuilis, in Memorias, Antiquitates, & Historiam Iustam.

HISTORIA *Ciuilis* tripartita est, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non absimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, vt quibus vltima Manus non accesserit; Alias Perfectas; Alias verò Vetustate Mutilatas & Deformatas. *Historiam* similiter *Ciuilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam est) in tres species, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* scilicet; *Historiam Iustam*; & *Antiquitates*.

quitates. Memoria sunt Historia inchoata, aut prima & rudia Historiæ Lineamenta; Antiquitates verò Historia deformata sunt, siue Reliquiæ Historiæ, quæ casu è Naufragio temporum ereptæ sunt.

Memoria, siue Præparationes ad Historiam duplicis generis sunt; quorum alterum Commentarios, alterum Registra vocare placet. Commentarij nudam Actionum & Euentuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermisissis causis Rerum & prætextibus, initijs quoque earundem & occasionibus, consilijs itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim est propria Commentariorum natura, licet Cæsari, per Modestiam 'quandam cum Magnanimitate coniunctam, præstantissimæ, inter eas quæ extant, Historiæ, Commentariorum nomen indere placuerit. At Registra duplicis naturæ sunt: Complectuntur enim aut Titulos Rerum & Personarum, in Serie temporum; quales dicuntur Fasti, & Chronologiæ: Aut Actorum Sollemnitates, cuius generis sunt, Principum Edicta, Senatus Decreta, Iudiciorum Processus, Orationes publicè habitæ, Epistolæ publicè missæ, & similia, absque Narrationis Contextu, siue Filo continuo.

Antiquitates, seu Historiarum Reliquiæ sunt (vti iam diximus) tanquam Tabulæ Naufragij; cùm deficiente, & ferè submersâ rerum Memoriâ, nihilominus Homines industrij, & sagaces, pertinaci quâdam, & scrupulosâ diligentia, ex Genealogijs, Fastis, Titulis, Monumentis, Numismatibus, Nominibus Proprijs & Stilis, Verborum Etymologijs, Prouerbijs, Traditionibus, Archiuis & Instrumentis tam publicis quàm priuatis, Historiarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Historicorum Locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluuio eripiunt, & conseruant. Res sanè operosa, sed Mortalibus grata, & cum Reuerentiâ quâdam coniuncta; ac digna certè,
quæ

quæ deletis Fabulosis Nationum Originibus, in locum huiusmodi commentitiorum substituaturs; sed tamen cò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ subijcitur, quod paucis curæ est.

In his *Imperfectæ Historiæ* Generibus, Defectum aliquem non puto designandum, cum sint tanquam *Imperfectè Mistæ*; vt Defectus huiusmodi sit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet, (Historiarum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiâ cum plurimis, qui maximè sani fuerunt iudicij, facimus; vtpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fœces inutiles demùm redegerint.

CAPVT VII.

Partitio Historiæ Iustæ in Chronica, Vitas, & Relationes; Earumque Partium Explicatio.

AT *Historia Iusta* trium est generum; pro ratione *Obiecti*, quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræsentat; aut *Personam singularem* *Memoriâ* dignam; aut *Actionem aliquam* siue *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* siue *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* *Celebritate* & *Nomine*, excellere videntur; *Vitæ* autem *Fructu* & *Exemplis*; *Relationes* rursus *Sinceritate* & *Veritate*. *Chronica* namque *Amplitudinem Actionum Publicarum*, & *Personarum Facies externas*, & in publicum versas proponunt; Minora autem, quæ tum ad *Res*, tum ad *Personas* pertinent,

tinent, omittunt, & silentio inuoluunt. Cùm verò id
 Artificij diuini sit proprium, vt *Maxima è minimis sus-
 pendat*, sit sæpenumerò vt huiusmodi *Historia*, maiora
 tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potius, &
 Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas sub-
 tiliores ostendat: Quinetiàm, etsi Consilia ipsa addat,
 atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus gra-
 uitatis atque prudentiæ, quàm reuerà habent, Huma-
 nis Actionibus aspergat; vt Satyra aliqua possit esse ve-
 rior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex eiuf-
 modi Historijs. Contrà *Vitæ*, si diligentèr & cum iu-
 dicio perscribantur (neque enim de Elogijs, & huius-
 modi Commemorationibus ieiunis loquimur) quan-
 doquidem Personam singularem pro Subiecto sibi
 proponant, in quâ necesse est Actiones, non minùs le-
 ues quàm graues, paruas quàm grandes, priuatas quàm
 publicas, componi & commisceri; sanè magis viuas, &
 fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tu-
 tius & foelicius transferre possis, exhibent. At *Relatio-
 nes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi,
 Expeditio Cyri, Coniuratio Catilinæ*, & similia) omninò
 puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par
 est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumen-
 tum in ijs deligi, & sumi potest habile, & definitum;
 atque eiufmodi, vt de eo Notitia, & certitudo bona,
 & plena informatio haberi possit; cùm contrà *Historia
 Temporis* (præsertim quæ ætate Scriptoris multò anti-
 quior sit) necessariò in Memoriam rerum sæpius fatiscat,
 & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & con-
 iecturâ occupari, & suppleri satis licentèr consueue-
 runt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum since-
 ritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam
 fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte labo-
 rent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò
 coniuncta sint) huiusmodi Relationes, præsertim si
 sub

sub ipsa Rerum gestarum tempora edantur, (cùm sapius vel ad Gratiam, vel ad Inuidiam scribantur,) omnium Narrationum meritò maximè suspectas esse. Sed rursùs huic Incommodo etià illud connascitur Remedium; quod illæ ipsæ *Relationes*, cùm non ex vnâ parte solummodò, sed pro Factionibus, & Partium studijs, ex utrâque parte semper ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque postquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Historico bono & prudenti, non pessima Historiæ perfectioris Materia, & Sementis sunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Historiæ generibus desiderari videantur; dubium certè non est, quin plurimæ Historiæ particulares (de talibus loquimur quæ esse possint) alicuius dignitatis, aut etiam mediocritatis, cum maximo Regnorum, & Rerump. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucusque prætermissæ sint, quas notare perlongum esset. Cæterùm Exterarum Nationum Historias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè sem in. alienâ rep. curiosus*) non possum non apud Maiestatem tuam conqueri, de Historiæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus eius integrum; nec-non Historiæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quatenùs ad Auctorem eius recentissimum & vberrium: Reputans mecum, honorificum admodùm Maiestati tuæ futurum, atque Opus Posteritati gratissimum; si quemadmodùm Insula hæc Magnæ Britanniæ, se nunc in vnâ Monarchiam coalitam, ad sequentes Ætates transmittit; ita in vnâ Historiâ descripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Historiam decem Tribuum Regni Israelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod si moles huiusmodi Historiæ,

storiæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perscribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò angustioris Temporis Periodum, quatenùs ad Historiam Angliæ; nimirum ab Vnione Rosarum, ad Vnionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem iudicio, maiorem recipit Euentuum (quæ rarò se ostendunt) varietatem, quam in pari Successionum numero, vsquam in Regno Hæreditario,prehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtæ, partim Armis, partim Iure: Ingressum siquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur sunt tempora illis initijs consentanea; simillima fluctibus, post magnam tempestatem, tumores & agitationes suas, sed absque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui vnus inter Antecessores Reges consilio enituit, superatis. Ordine proximus succedit Rex, cuius Actiones, licet magis impetu quàm consilio administratæ, non leue tamen in Rebus Europæ momentum attulerunt, eas subinde librando, & inclinando, prout ipsæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Ecclesiastici Mutatio, qualis rarò admodum prodit in Theatrum. Secutus est Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licet illud breuissimum fuerit, instar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rursus Regnum Fæminæ solitariae, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Euentus iste faustus & gloriosus; nimirum huiusce Insulæ Britannia, à toto Orbe diuisæ, in se Vnio; per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonstrabat,

— (*Antiquam exquirite matrem;*)

Supra nobilissimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britannia*, *Antiquæ suæ Matris*, iam conuenientes, adimpletum sit; in pignus, & tesseram Metæ

& Exitus Errorum, & peregrinationis, iam reperti. Ita vt, quemadmodum Corpora ponderosa iactata, antequàm ponant & consilant, trepidationes quasdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Diuinâ Prouidentia factum esse, vt Monarchia ista, priusquàm in tuâ Maiestate, regiâque tuâ sobole (in quâ spero eam in perpetuum fore stabilitam) consisteret, & confirmata esset, has tam varias Mutationes, & Vicissitudines, tanquam præludia Stabilitatis suæ, subiret.

De *Vitis* cogitantem, subit quædam Admiratio, Tempora ista nostra, haud nosse Bona sua; cùm tam rara sit Commemoratio, & conscriptio vitarum, eorum, qui nostro seculo claruerunt. Etsi enim Reges, & qui absolutum Principatum obtineant, pauci esse possint; Principes etiàm in Rep. liberâ (tot Rebusp. in Monarchiam conuersis) haud multi; vtcunque tamen non defuerunt Viri egregij, (licet sub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriae suæ Famam, aut Elogia arida & ieiuna. Etenim hæc ex parte, Inuentum cuiusdam ex Poetis Recentioribus; quò antiquam Fabulam locupletauit, non inelegans est. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numisma quoddam, seu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impressum sit: Tempus autem Cultrum Atropi præstolari, & statim absciso Filo, Numismata eripere, eaque asportata, paulò post in Fluumium Lethes, ex gremio suo proijcere: Circa Fluumium autem, magnam Auium vim volitare, quæ Numismata arripiunt, ac postquàm in rostris ipsarum paulispèr eadem circumtulerint, paulò post per incuriam in Fluumium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui si Numisma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre solebant, Immortalitati consecratum. Huiusmodi itaque Cygni nostris Temporibus ferè defecerunt. Quamuis autem plurimi

O

Hominum,

Hominum, Curis & Studijs suis nimio plus quam Corporibus mortales, Nominis sui memoriam, veluti Fumum aut Auram despiciant;

— *Animi nil magnæ Laudis egentes;*

Quorum scilicet Philosophia & Seueritas ab eâ Radice pullulat, *Non prius laudes contempsimus, quam laudanda facere desuimus;* Id tamen apud nos Salomonis iudicio non præiudicabit, *Memoria iusti cum laudibus, at impiorum nomen putrescet:* Altera perpetuò floret, alterum aut in Obluionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computrescit. Ac propterea in eo ipso Stilo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodum recepta est, vt Defunctis tribuatur (*Fælicis memoriæ, piæ memoriæ, bonæ memoriæ*) agnoscere videmur illud, quod Cicero (mutatus id ipsum à Demosthene) protulit, *Bonam famam propriam esse possessionem Defunctorum.* Quam quidem Possessionem non possum non notare nostro æuo incultam vt plurimum, & neglectam iacere.

Quantum ad *Relationes*, optandum esset prorsus, vt multò maior circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illustrior, cui non intersit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & describere possit. Quoniàm autem is per paucorum Hominum esse debet, qui Historiam Iustam pro dignitate conscribat, (vt ex paucitate Historicorum vel mediocrium satis liquet) idcirco si Actiones particulares, sub tempus ipsum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriarum mandarentur; sperandum esset exorituos quandoque, qui Historiam Iustam, ope & auxilio illarum *Relationum* conscribere posset. Illæ enim instar Seminarij esse possint, vnde, cum vsus foret, Hortus amplius & magnificus confereretur.

CAPVT VIII.

*Partitio Historiæ Temporum in Historiam
Vniuersalem, & Particularem; & utri-
usque Commoda, & Incommoda.*

HISTORIA Temporum aut *Vniuersalis* est, aut *Particularis*; Hæc alicuius Regni, vel Reip. vel Nationis res gestas complectitur; illa *Vniuersi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiã ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro *Historiâ* exhibentes: Alij sui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam *Iustâ Historiâ* complecti posse confisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu hæud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperijs, aut Regionibus diuisæ sunt, vt non habeant multa connexa; Quare iuuat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati destinata, veluti vnâ *Fabulâ* contenta, & descripta intueri. Fit etiã, vt plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus antea locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem Capita ipsorum, in huiusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conseruentur. Veruntamen, si quis rem rectiùs perpendat, animaduertet tam seueras esse *Historiæ Iustæ Leges*, vt eas in tantâ Argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò vt minuatur potius *Historiæ Maiestas* Molis granditate, quàm amplificetur. Fiet enim, vt qui tam varia vndeque persequitur, is Informationis Religione paulatim remissâ, & diligentia suâ, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescente, Auras populares, & Rumores capter; & ex Relationibus non admodum Authenticis,

aut huiusmodi aliquâ leuidenti Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiâ necesse ei erit, (ne Opus in immensum excrescat,) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiâ aliud periculum non paruum, atque Vtilitati illi Historiæ Vniuersalis, ex diametro oppositum; Quemadmodum enim Vniuersalis Historia, Narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent periturae, conseruat; ita contrâ sæpenumerò Narrationes alias satis fructuosas, quæ aliter victuræ fuissent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPVT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum, in Annales, & Acta Diurna.

ETIAM *Historia Temporum* rectè diuiditur in *Annales*, & *Diaria*: Quæ Diuisio, licet ex Periodis Temporum Nominaumat, tamen ad Delectum Rerum etiâ pertinet.

Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiae quarundam Structurarum incidit, statim subdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum esse, res illustres Annalibus, talia diurnis urbis Actis mandare*: Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leuiora, Diarijs. Meo utique iudicio, valere conueniret Disciplinam quandam Heraldicam, in disponendis non minùs Librorum, quàm Personarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Ciuilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confusio; ita etiâ Auctoritati Historiæ grauis,

gravis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res leuioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & huiusmodi. Atque sanè optandum esset, vt illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nostri verò temporibus, *Diaria* in Nauigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in vfu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, vt Acta Palatii sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret insomnem, *Diaria* poposcit, vbi Coniurationem Eunuchorum recognouit. At in Alexandri Magni *Diarijs*, tam pusilla continebantur, vt etiàm, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm grauiora, ita *Diaria* tantùm leuia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursim *Diarijs* excipiebantur, seu maioris, seu minoris Momenti.

CAPVT X.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis, in Meram, & Mixtam.

Postrema verò Partitio *Historiæ Ciuilis* ea sit; vt diuidatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixtura* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Ciuili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, vt quis Narrationes aliquas, non in serie *Historiæ* continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem recolat, & tanquàm ruminet; & sumptâ ab ipsis occasione, de rebus Politicis disserat. Quod genus *Historiæ Ruminatæ* nos sanè magnoperè probamus

mus, modò huiusmodi Scriptor hoc agat, & hoc se agere confiteatur. *Historiam* autem *Iustam* ex professo scribenti, Politica vbique ingerere, atque per illa Filum *Historiæ* interrumpere, intempestiuum quiddam, & molestum est. Licet enim *Historia* quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata sit; tamen Scriptor ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiàm est *Historia Cosmographica*, idque multipliciter: Habet enim ex *Historiâ Naturali*, *Regiones* ipsas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Historiâ Ciuili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cæli*, quibus *Tractus Mundi* subiacent. In quo genere *Historiæ*, siue *Scienciæ*, est quod seculo nostro gratulemur: Orbis enim *Terrarum* factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus, atque patens: Antiqui certè *Zonas*, & *Antipodas* nouerant,

(*Nosq; vbi primus equis oriens afflauit anhelis,*
Illic fera rubens accendit lumina vesper.)

Idque ipsum magis per *Demonstrationes*, quàm per *Peregrinationes*: Verùm vt *Carina* aliqua parua, Cælum ipsum æmularetur; atque vniuersum Globum *Terrestre*, magis etiàm obliquo & flexuoso, quàm *Cælestia* solent, itinere circumiuerit, ea est nostri *Seculi* Prærogatiua: ita vt præsens *Ætas* iure in *Symbolo* suo vsurpare possit, non tantùm illud *Plus ultra*, vbi Antiqui vsurpabant *Non ultra*; atque insupèr illud *Imitabile fulmen*, vbi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem *Admirationem* superat, *Imitabile Cælum*; propter *Nauigationes* nostras, quibus circa vniuersum *Terræ Ambitum*, *Cælestium Corporum* more, volui, & circumagi sæpiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re *Nauticâ*, atque *Orbe*
 per-

perlustrando, Felicitas, de vltioribus etiã progressibus, & Augmentis Scientiarum, spem magnam facere possit; præsertim cum diuino videatur Consilio esse decretum, vt hæc duo coæua sint: Sic enim Daniel Propheta, de nouissimis Temporibus verba faciens, prædicit, *Plurimi pertransibunt & augebitur Scientia*; quasi Pertransitus, siue Perlustratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo destinarentur: Sicut magnâ ex parte iam completum videmus; Quandoquidem Tempora nostra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Reuolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multum cedant, eas verò in aliquibus longè superent.

CAPVT XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, & Historiam Nemescos.

HISTORIA Ecclesiastica in genere, easdem scerè cum *Historiâ Ciuili* Partitiones subit. Sunt enim *Cbronica Ecclesiastica*, sunt *Vitæ Patrum*, sunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè diuiditur in *Historiam Ecclesiasticam* (Generis nomine seruato,) & *Historiam ad Prophetias*, & *Historiam Nemescos* siue *Prouidentie*. Prima Ecclesiæ *Militantis Tempora*, & *Statum diuersum* memorat; siue illa fluctuet, vt *Arca in Diluui*o; siue itineretur, vt *Arca in Eremo*; siue consistat, vt *Arca in Templo*; hoc est, *Statum*

tum Ecclesiæ in Persecutione, in Motu, & in Pace. In hac Parte, Defectum aliquem non inuenio, quin supersunt in illâ complura potius quàm desunt : Illud sanè optarem, vt Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relatiuis constat, *Prophetiâ ipsâ*, & eius *Adimplitione*. Quapropter tale esse debet huius Operis Institutum, vt cum singulis ex Scripturis Prophetijs, Euentuum Veritas coniungatur; idque per omnes Mundi Ætates, tum ad confirmationem Fidei, tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiâ, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhuc restant complendæ. Attamen in hac re, admittenda est illa Latitudo, quæ Diuinis vaticinijs propria est & familiaris; vt Adimplitiones eorum fiant, & continenter, & punctualiter : Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui vnus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam vnus Dies*; atque licet Plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiâ certo Momento destinetur; attamen habent interim Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diuersas Mundi Ætates. Hoc Opus desiderari statuo, verum tale est, vt magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reuerentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars, quæ *Historia Nemeseos* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine Partium Studio : Occupata est autem, in obseruandâ Diuinâ illâ Conuenientiâ, quæ nonnunquam intercedit, inter Dei Voluntatem Reuelatam, & Secretam. Quamuis enim tam obscura sint Consilia & Iudicia Dei, vt *Homini Animali* sint penitus inscrutabilia; quinetiam sæpius eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Diuinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum

Con-

Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Maioribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, uti (sicut loquitur Propheta) *Quivis etiam in cursu ea perlegere possit* ; hoc est, ut Homines merè Sensuales & voluptarij, qui Iudicia illa Diuina præteruehi festinant, neque cogitationes suas in ea vnquam defigunt ; tamen quamvis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ seræ & inopinæ ; Salutes subito affulgentes, & insperatæ ; Consilia diuina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia ; & similia : Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & conuincendas Conscientias Improborum.

CAPVT XII.

De Appendicibus Historiæ ; quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur : Partitio earum in Orationes, Epistolas, & Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verum etiàm *Dictorum* Memoria seruari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenus ad Res gestas perspicuè & grauitèr narrandas faciant, & deseruiant. Sed *Dicta* siue *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum, Epistolarum, & Apophthegmatum*. Atque *Orationes*

P fanè

sanè virorum prudentium, de Negotijs, & Causis grauius, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipsarum notitiam, tum ad Eloquentiam multum valent. Sed maiora adhuc præstantur Auxilia ad instruendam Prudentiam Ciuilem ab *Epistolis*, quæ à Viris Magnis de Negotijs Serijs missæ sunt. Etenim ex *Verbis Hominum*, nil sanius aut præstantius, quàm huiusmodi *Epistolæ*. Habent enim plus natiui sensûs, quam Orationes; plus etiã maturitatis, quam Colloquia subita. Eadem quandò continuantur secundum Seriem Temporum, (vt fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Prouinciarum, & alijs Imperij Ministris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores suos mittuntur; aut vicissim ab Imperantibus ad Ministros,) sunt certè ad *Historiam*, præ omnibus, Pretiosissima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipsa ad Delectationem & Ornatum tantum profunt, sed ad res gerendas etiã, & vsus Ciuiles. Sunt enim (vt aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam secant, & penetrant: Occasionem autem redeunt in Orbem, & quod olim erat commodum, rursus adhiberi, & prodesse potest; siue quis ea tanquam sua proferat, siue tanquam Vetera. Neque certe de Vtilitate eius rei ad Ciuilia dubitari potest, quam Cæsar Dictator operâ suâ honestauit; cuius Liber vtinàm extaret, cum ea, quæ vsquàm habentur in hoc genere, nobis parum cum delectu congesta videantur.

Atque hæc dicta sunt de *Historiâ*, eâ scilicet Parte Doctrinæ, quæ respondet vni ex *Cellis*, siue *Domicilijs Intellectûs*, quæ est *Memoria*.

CAPVT XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ,
nempe Poesi. Partitio Poeseos in Narra-
tiuam, Dramaticam, & Parabolicam.
Exempla Parabolicæ tria proponuntur.

Nam ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est
genus Doctrinæ, Verbis plerunque
astrictum, Rebus solutum & licentio-
sum; Itaque, vt initio diximus, ad
Phantasiâ refertur, quæ iniqua, &
illicita prorsus rerum Coniugia & Diuortia com-
minisci, & machinari solet. *Poesis* autem (vt supra
innuimus) duplici accipitur sensu, quatenus ad *Verba*,
vel quatenus ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis*
quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elo-
cutionis Formula quædam, nec ad *Res* pertinet: Nam
& vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ
conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus
eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque
iuxta *Historiam* collocauimus, cùm nihil aliud sit, quàm
Historiæ Imitatio ad Placitum. Nos igitur in Partitio-
nibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes,
& persequentes; neque Consuetudini, & Diuisioni-
bus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*,
& *Epigrammata*, & *Odas*, & huiusmodi, ab instituto
Sermonem remouemus; atque ad Philosophiam, & Ar-
tes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeseos*,
de *Historiâ ad Placitum confectâ*, tantummodo tra-
ctamus.

Partitio *Poeseos* verissima, atque maximè ex propri-
tate, præter illas Diuisiones, quæ sunt ei cum *Histo-*

riâ communes, (sunt enim *fiçta Chronica*, *Vite fiçta*, *fiçta etiâ Relationes*) ea est, vt sit aut *Narratiua*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narratiua* prorsùs Historiam imitatur, vt ferè fallat, nisi quod res extollat sæpiùs supra fidem. *Dramatica* est veluti Historia Spectabilis; nam constituit Imaginem Rerum tanquam præsentium, Historia autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò est Historia cum Typo, quæ Intellectualia deducit ad Sensum.

Atque de *Poesi Narratiuâ*, siue eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Versu*) ea à Fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis spectat. Cùm enim Mundus Sensibilis, sit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poesis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Historia denegat; atque Animo Vmbris rerum vtcunque satisfacere, cùm Solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspeciat, firmum ex *Poesi* sumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illustrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quam in Naturâ ipsâ, post Lapsum, reperire villo modo possit. Quapropter, cùm Res gestæ, & Euentus, qui veræ Historiæ subiiciuntur, non sint eius amplitudinis, in quâ Anima humana sibi satisfaciat, præstò est *Poesis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Historia vera successus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigat eam *Poesis*, & exitus, & fortunas secundùm Merita, & ex lege Nemeseos exhibet: Cùm Historia vera, obuiâ rerum satietate & similitudine, Animæ humanæ fastidio sit; reficit eam *Poesis*, inexpectata, & varia, & vicissitudinum plena canens. Adeò vt *Poesis* ista, non solum ad Delectationem, sed etiâ ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiâ Diuinitatis cuiuspiam

cuiuspiam particeps videri possit; quia Animum erigit, & in sublime rapit; Rerum simulachra ad Animi desideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & Historia,) submittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiâ consortio Musices, vnde suauis insinuari possit, aditum sibi patefecit, vt honori fuerit etiâ seculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsus exclusæ essent.

Dramatica autem *Poesis*, que Theatrum habet pro Mundo, vsu eximia est, si sana fôret. Non parua enim esse posset Theatri, & Disciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè est; Disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licet in Rebus modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, nisi fortè nimium trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, vt Animos Hominum ad Virtutem institueret. Quinetiâ Viris prudentibus, & magnis Philosophis, veluti Animorum Plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimum est, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati sint, magis quam cùm soli sint, Affectibus & Impressionibus patere.

At *Poesis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res sacra videtur, & Augusta; cùm præsertim Religio ipsa, eius operâ plerunque vtatur, & per eam commercia Diuinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias leuitate & indulgentiâ, contaminata inuenitur. Est autem vsus ambiguus, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Inuolucrum*; facit etiâ ad *Illustrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illustrationem*, antiquis seculis plurimum adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inuenta, & Conclusiones,

clusiones, (etià ex quæ nunc trita, & vulgata sunt) tunc temporis nouæ & infuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propiùs eæ ad Sensum per huiusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarû, & Ænigmatum, & similitudinum plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ, & similia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditionem Fabulâ repressit. Denique vt Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & semper, eximius est, & fuit Parolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est vsus *Poeseos Parabolica*, priori quasi contrarius, qui facit (vt diximus) ad *Inuolucrum*, earum nempe Rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse mereatur: Hoc est, cùm Occulta & Mysteria Religionis, Politicæ, & Philosophiæ, Fabulis & Parabolis vestiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, subsit aliquis Sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipsi certè fatemur, nos in eam sententiam propendere, vt non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Mystrium infusum fuisse putemus. Neque nos mouet, quod ista Pueris ferè, & Grammaticis relinquuntur, & vilescant, vt de illis contemptim sententiam feramus: Quin contrà, cùm planè constet scripta illa, quæ Fabulas istas recitant, ex Scriptis Hominum, post Literas Sacras, esse antiquissima, & longè his antiquiores Fabulas ipsas; (etenim tanquam prius creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur esse instar tenuis cuiusdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis

Anti-

Antiquarum, in Græcorum Fistulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhuc tentata sint, per Homines scilicet imperitos, nec vltra Locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; Philosophiam secundùm Parabolas antiquas, inter *Desiderata* referre visum est. Eius autem Operis *Exemplum* vnum aut alterum subiungemus. Non quod res sit fortassè tanti, sed vt Institutum nostrum seruemus. Id huiusmodi est, vt de Operibus illis, quæ inter *Desiderata* ponimus (si quid sit paulò obscurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud instruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè existimet, leuem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem nostram perstrinxisse; nosque Regiones sicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias nosse. Aliam aliquam partem in *Poesi* desiderari non inuenimus; quin potius cum Planta sit *pœsis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, absque certo semine, germinauerit, supra cæteras Doctrinas excreuit, & diffusa est. Verùm iam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* vnum, atque vnum denique è *Moralibus*.

*Exemplum Primum Philosophiæ secundùm Parabolas
Antiquas, in Naturalibus. De Vniuerso,
secundùm Fabulam Panis.*

ANTIQVI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alij enim eum à *Mercurio* genitum; Alij longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos vniuersos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt cum *Iouis*, & *Hybreos* (id est, *Contumeliæ*,) Filium fuisse.

Vtcun-

Vt cunq; orto, *Parca* illi Sorores fuisse perhibentur, quæ in Specu subterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur sub Dîo. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate describitur; Cornutus, Cornibus in acutum surgentibus, & vsque ad Cælum fastigiatis; Corpore toto hispidus & villosus; Barbâ inprimis promissâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad superiora, sed Semiferâ & in Capræ Pedes desinente. Gestabat autem Insignia Potestatis; Sinistrâ Fistulam ex septem Calamis compactam, Dextrâ Pedum siue Baculum, superiùs curuum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex pelle *Pardalis*. Potestates ei & Munera huiusmodi attribuuntur, vt sit Deus Venatorum, etiâ Pastorum, & in Vniuersum Ruricolarum; Præses item Montium. Erat etiâ, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiâ Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Choræas ducere, & tripudiare solebant: Comitabantur & *Satyri*, & his seniores *Sileni*. Habebat insuper potestatem *Terrores* immittendi; præsertim inanès & superstitiosos, qui & *Panici* vocati sunt. Res gestæ autem eius non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* prouocauit ad Luctam, à quo etiâ in Certamine victus est. Etiâ *Typhonem Gigantem* Retibus implicauit & cohibuit. Atque narrant insupèr, cùm *Ceres* mæsta, & ob raptam *Proserpinam* indignata, se abscondisset; atque Dij omnes ad eam inuestigandam magnoperè incubuissent, & se per varias Vias dispersiti essent; *Pani* solummodò ex felicitate quâdam contigisse, vt inter Venandum eam inueniret, & indicaret. Ausus est quoque cum *Apolline* de Victoriâ Musices decertare, atque etiâ *Mydâ* Iudice prælatus est; ob quod iudicium *Mydas* Afininas Aures tulit, sed clàm & secretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut saltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam,

amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quod *Ecchò* adamaret, quæ etià Vxor eius est habita; atque vnà præterea Nympham, *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidi- nis* (quem ad Luctam prouocare non reueritus esset) incensus est. Etià *Lunam* quondàm in altàs Sylvas seuocasse dicitur. Neque etià Prolem vllam suscepit (quod similiter mirum est, cùm Dii, præsertim Masculi, prolifici admodum essent) nisi quod ei attribuat- ur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hos- pite; solebat, eiusque Proles ex Coniuge *Ecchò* esse à nonnullis existimabatur. *Parabola* talis esse v. detur.

Pan (vt & Nomen ipsum etià sonat) *Vniuersum* siue *Vniuersitatem Rerum* repræsentat & proponit. De hu- ius *Origine* duplex omninò sententia est, atque adè esse potest. Aut enim à *Mercurio* est, Verbo scilicet diuino, (quod & Sacræ Literæ extra controuersiam ponunt; & Philosophi ipsi, qui magis Diuini habiti sunt, viderunt) aut ex *confusis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philosophis Semina Rerum etià Substantià infinita statuerunt; vnde *Opinio de Homoiomeris* fluxit, quam *Anaxagoras* aut inuenit, aut celebrauit. Nonnulli verò magis acutè & sobriè censebant; ad Varietatem Re- rum expediendam sufficere, si Semina, Substantià ea- dem, Figuris varia sed certis & definitis, essent; & reli- qua in positurâ & complexu Seminum ad inuicem ponebant; ex quo Fonte *Opinio de Atomis* emana- uit, ad quam *Democritus* se applicauit, cùm *Leucip- pus* eius Auctor fuisset. At alij, licet vnum rerum Principium assererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaxi- mones*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipsum Princi- pium actu vnicum, potentià varium & dispensabile posuerunt, vt in quo Rerum omnium Semina late- rent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & In-

Q

formem;

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (vt *Plato* & *Aristoteles*) multò etià propius & propensius, ad Parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò vt omnes de Rerum Principijs Opiniones hùc redeant, & ad illam distributionem reducantur, vt *Mundus* sit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Proci* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, eiusmodi est, vt videantur Græci aliquid de Hebræis Mysterijs, vel per Ægyptios Internuncios, vel vtcunque, inaudiuisse. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus suis, sed post Lapsum Adami, Morti & Corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (siue Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm Deo *similis fieri vellet*. Itaque triplex ista Narratio de *Generatione Panis*, etià vera videri possit, si ritè & Rebus & Temporibus distinguatur. Nam iste *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Diuino*, mediante confusâ *Materiâ* (quæ tamen ipsa Dei Opus erat) & subintrante *Preuaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* sorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depressiones etià, & Eminentia, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Indiuidui: quæ tamen nisi in Indiuiduo nobili (vtpote Homine, aut Vrbe, aut Gente) ferè non agnoscuntur. Atqui ad istas Conditiones tam varias, deducit Indiuidua illa singula *Pan*, Rerum scilicet *Natura*; vt tanquam eadem sit res (quatenus ad Indiuidua) *Catena Naturæ*, & *Filum Parcarum*. Ad hæc insupèr sinxerunt Antiqui, *Panem* semper sub Dîo morari, sed *Parcas* sub Specu ingenti sub-

subterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines subito aduolare : quia *Natura*, atque Vniuersi facies, spectabilis est & aperta ; at *Fata* Individuorum occulta, & rapida. Quod si *Fatum* accipiat largiùs, vt omnem prorsùs euentum, non illustriores tantùm denotet, tamen vtique & eo sensu optimè conuenit cum Vniuersitate Rerum ; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum sit, quod sine causâ fiat ; & rursùs nil tam magnum, vt non aliunde pendeat ; adeò vt Fabrica ipsa Naturæ, suo sinu & gremio, omnem euentum & minimum & maximum complectatur ; & suo tempore certâ Lege prodât. Itaque nil mirum, si *Parce* vt *Panis* Sorores introductæ sint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia est, & leuioribus tantùm Philosophis placuit. Sanè *Epicurus*, non solùm profanum instituere sermonem, sed etiàm desipere videtur, cùm dixit, *Præstare credere Fabulam Deorum, quam Fatum asserere*, ac si quicquam in vniuerso esse possit instar Insulæ, quod à Rerum nexu separetur. Verùm *Epicurus* Philosophiam suam Naturalem (vt ex ipsius verbis patet) Morali suæ accommodans & subiiciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) lacefferet aut turbaret. Itaque suauitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè iugum iactauit, & tam Fati Necessitatem, quàm Deorum Metum repudiavit. Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* satis dictum est.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imò latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura instar *Pyramedis* acuta est. Quippe Individua, in quibus Basis Naturæ exporrigitur, infinita sunt ; Ea colliguntur in Species, & ipsas multiplices ; Species rursum insurgunt in Genera, atque hæc quoque ascen-

dendo in magis Generalia contrahuntur ; vt tandem Natura, tanquam in vnum coire videatur ; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidali Cornuum Panis* significatur. Mirum verò minimè est, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire ; cùm Excelsa Naturæ, siue Ideæ Vniuersales, ad Diuina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (caussarum scilicet Naturalium) ad Pedem Solij Iouis fixa memorabatur ; neque quisquam (vt videre est) Metaphysicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia sunt, tractauit, atque Animum à fluxu Rerum paulispèr abduxit ; qui non simul in Theologiam Naturalem inciderit ; adeò paratus & propinquus est transitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Diuina.

Corpus autem *Naturæ* elegantissimè & verissimè depingitur *Hirsutum*, propter Rerum Radios. Radij enim sunt tanquam Naturæ Crines, siue Villi : Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radiosa sunt : Quod in facultate Vilûs manifestissimum est ; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad distans. Quicquid enim operatur ad Distans, id etiàm Radios emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radij Corporum Cœlestium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant ; Adeò vt Superiora Terræ, atque etiàm Interiora, ad distantiam nonnullam planè verterint & subegerint, & Spiritu impleuerint. Elegantior autem est *Figura* de *Barbâ Panis*, quod & Sol ipse, quando Parte superiore eius Nube obuolutâ, Radij inferiùs erumpunt, ad aspectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm *Corpus Naturæ* rectissimè describitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Constantiam, nec-non Imperium in
Terram

Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ repræsentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompósitos, & quod à Cælestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta esse possunt. Porro eadem Corporis Biformis Descriptio, perinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reuera biformia sunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Ascensionem Corporum Terrestrialium, versus Regiones Aeris & Cæli, vbi etiâ Pensilia fiunt, & inde deiiciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scanforium est, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitijs hæreere amat; Similitèr etiâ Res, licet inferiori Globo destinatæ, faciunt, idque miris modis, vt in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine causâ Gilbertus, qui de Magnete laboriosissimè, & secundum viam experimentalem conscripsit, dubitationem iniecit; Num-non fortè Corpora graua, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatim exuant?

Insignia autem in Manibus *Pan̄is* ponuntur duplicia; Alterum *Harmonie*, alterum *Imperij*. *Fistula* enim ex *septem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, siue Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) euidentè ostendit. Neque enim alij, præterquàm septem Planetarum, inueniuntur in Cælo errores, siue expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earumque perpetuâ & inuariabili ad se inuicem

inuicem distantia compositæ & temperatæ, tum Constantiam Specierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cire possint. Si qui verò sint Planetæ minores, qui non conspiciuntur; si qua etiâ Mutatio in Cœlo maior (vt in Cometis nonnullis Superlunariibus) videntur illa profectò tanquàm Fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm streperæ; vtpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam septem Fistularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperij*, nobilis translatio est, propter vias Naturæ partim rectas, partim obliquas. Atque *Baculum* illud, siue *Virga*, versus superiorem partem præcipuè curua est, quia omnia Prouidentia Diuinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; vt aliud agi videri possit, aliud reuerà agatur; sicut *Iosephi venditio in Ægyptum*, & similia. Quinetiâ in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula sedent, Populo conuenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo superinducunt & insinuant. Etiâ (quod mirum fortasè videri possit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adcò, quæ ex directo fiunt, inepta sunt & seipsa impediunt; cùm contrà, via obliqua & insinuans mollitèr fluat, & effectum fortitur. *Vestis Panis* & Amiculum, ingeniosè admodum ex *Pelle Pardalis* fuisse fingitur, propter Maculas vbique sparsas. Cœlum enim Stellis, Maria Insulis, Tellus Floribus consperguntur; Atque etiâ res particulares ferè variegatæ esse solent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* est.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad viuum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* sit. Omnis enim naturalis Actio, atque adcò Motus & Progressio, nihil aliud quàm *Venatio* est.

Nam

Nam & Scientiæ & Artes Opera sua venantur; & Consilia humana Fines suos; atque Res naturales omnes vel Alimenta sua vt conferuntur, vel Voluptates & Delicias suas vt perficiantur, venantur; (Omnis siquidem Venatio est aut Prædæ, aut Animi causâ;) idque modis peritis & sagacibus,

*Torua Leena Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cythifum sequitur lasciuia Capella.*

Etiâ *Ruricularum* in genere *Pan* Deus est, quia huiusmodi Homines magis secundum Naturam viuant, cum in Urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, vt illud Poetæ amatorium, verum, propter huiusmodi Delicias, etiâ de Naturâ sit

—— *Pars minima est ipsa puella sui.*

Montium autem inprimis *Præses* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis subijcitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* sit *Pan*, ea Allegoria planè diuina est; cum proximè post Verbum Dei, ipsa Mundi Imago, diuinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium sit. Quod & Poeta Diuinus cecinit, *Cæli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum eius indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viuentium sunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cum illæ Naturam quæque suam tanquàm Ducem sequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti singulæ more Patrio, saltent, & Chorrêas ducant, motu neutiquàm cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes, ad Motû reduxit, & nonnullorum ex Antiquis fastidium & Præcipationem notauit, qui Memoriam, & Phantasiam, & Rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitatiuam, quæ primas tenet, prætermiserunt. Nam & qui meminit, aut etiâ

remi-

reminiscitur, cogitat ; & qui imaginatur, similiter cogitat ; & qui ratiocinatur , utique cogitat : Denique Anima, siue à Sensu monita, siue sibi permissa, siue in Functionibus Intellectûs, siue Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum saltat ; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Vnà verò perpetuò commitantur *Satyræ* & *Sileni*, Senectus scilicet & Iuuentus. Omnium enim rerum est Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursus Ætas tarda & bibula : Viriusque autem Ætatis studia, verè contemplanti fortasse ridicula, & deformia videantur, instar *Satyræ* alicuius aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentissima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viuentibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Essentiæ suæ conseruatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est, sed *Timoribus* Salutaribus semper Vanos & Inanes admiscet ; adeo ut omnia (si intûs conspici darentur) *Panicis Terroribus* plenissima sint ; præsertim humana ; & maximè omnium apud Vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* est) in immensum laborat & agitur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & aduersis. Neque Superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab Opinionibus Vulgi etiam in Sapientiores aliquandò insilit, ut diuinè *Epicurus* (si cætera quæ de Dijs differuit ad hanc normam fuissent) locutus sit : *Non deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Dijs applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *prouocationem* cum *Cupidine* ; id eò spectat, quia Materia non caret *Inclinatione* & *Appetitu* ad *Dissolutionem* Mundi, & *Reciduationem* in illud *Châos antiquum*, nisi præualidâ rerum concordia (per *Amorem* siue *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus eius cohi-

cohiberetur, & in ordinem compelleretur. Itaque bono admodum Hominum & Rerum Fato fit (vel potius immensâ Bonitate Diuinâ) vt *Pan* illud certamen aduersum experiatur, & victus abscedat. Eodem prorsus pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia vtcunque aliquandò valti, & insoliti rerum Tumores sint, (id quod *Typhon* sonat) siue intumescant Maria, siue intumescant Nubes, siue intumescat Terra, siue alia, tamen Rerum Natura huiusmodi Corporum exuberantias atque insolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ deuincit.

Quod autem *Inuentio Cereris* huic Deo attribuat, idque inter Venationem; reliquis autem Dijs negetur, licet sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; Monitum habet verum admodum & prudens: hoc scilicet, ne Rerum vtilium ad vitam & Cultum Inuentio, à Philosophijs Abstractis, tanquàm Dijs Maioribus expectetur, licet totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò à *Pane*, id est Experienciâ sagaci, & Rerum Mundi notitiâ vniuersali; quæ etiâ casu quodam, ac veluti inter venandum in huiusmodi Inuenta incidere solet. Viliissima enim quæque Inuenta Experienciæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere casu in Homines sparsa.

Illud autem *Musices certamen*, eiusque Euentus, salutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Iudicio humano gestienti, & se efferenti, Sobrietatis Vincula iniicere possit. Duplex enim videtur esse Harmonia, & quasi *Musica*, altera Sapientiæ Diuinæ, altera Rationis Humanæ. Iudicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Administratio Mundi & Rerum, & Iudicia Diuina secretiora, sonant aliquid durum, & quasi absolum: Quæ Inscitia, licet *Afininis Auribus*, meritò insigniatur, tamen & illæ ipsæ Aures,

secretò non palàm gestantur. Neque enim huiusce Rei Deformitas à vulgo conspicitur aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli *Amores Pani* attribuantur; præter *Coniugium Ecchûs*; Mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus fruitur : Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Desiderio locus est. Itaque Mundi *Amores* esse nulli possunt, nec potiundi Cupido, (cùm se ipse contentus sit,) nisi fortassè *Amores Sermonis*. Ij sunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, sed Vocalis; aut si accuratiores sint, *Syringa*, quandò scilicet Verba, & Voces, numeris quibusdam, siue Poeticis, siue Oratorijs, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem siue Voces, excellentèr ad Coniugium Mundi sumitur sola *Eccho* : Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ Mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante Mundo conscripta est; & nihil aliud est quam eiusdem Simulachrum & Reflexio ; neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat, & resonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando seuocasset, videtur pertinere ad Congressum Sensûs, cum rebus Cœlestibus, siue Diuinis. Nam alia est *Endymionis* ratio, alia *Panis* : Ad *Endymionem* dormientem sponte se demittit *Luna* ; siquidem ad Intellectum sopitum, & à sensibus abductum, quandòque sponte influunt Diuina : Quod si accersantur & vocentur à Sensu, tanquàm à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale sub incertam Lunam sub luce malignâ

Est iter in Sylvis —————

Ad Mundi etiàm sufficientiam & Perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per Partes generat ; per Totum quomodò generare possit, cùm Corpus extra ipsum non sit ? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putatiuâ, est sanè ea Adiectio quædam ad Fabulam sapientissima. Per illam enim repræsentantur

sentantur ea, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, Genere quasi subdititiæ, garrulitate verò interdum iucundæ, interdum molestæ & importunæ.

*Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas
Antiquas, in Politicis. De Bello, secundum
Fabulam Persei.*

PERSEVS, Orientalis cùm fuisset, missus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Medusam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberię* partibus, maximæ calamitati fuit. Monstrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiã *Aspectu* tam dirum atque horrendum fuit, vt eo solo Homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* vna, *Medusa*, ac sola inter eas Mortalis, cùm reliquæ passiuæ non essent. *Perseus* igitur ad tam nobile Facinus se comparans, Arma ad *Dona* à tribus *Dijs* mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talaria scilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu instructus,) ad *Medusam* rectà perrexisset, sed primùm ad *Greas* diuertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Gree* istæ canæ etiã à Natiuitate erant, & tanquàm *Vetulæ*. Oculi autem ijs tantummodò & Dens erat omnibus vnicus; quos prout exire foras quamque contigerat, vicissim gestabant, reuersæ autem deponere solebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perseo* commodârunt. Tum demùm, cùm se abundè ad destinata perficienda instructum iudicaret, ad *Medusam* properauit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui eius (si forsan euigilaret) se commit-

tere audebat, sed Cervice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Medusæ* abscidit: Ex Sanguine autem eiusdem, in terram fuso, statim *Pegasus* Alatus emicuit: Caput autem abscissum *Perseus* in Scutum *Palladis* transtulit & inseruit, cui etiamnum sua mansit vis, ut ad eius intuitum omnes ceu attoniti aut syderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & *Prudentiâ*: Atque primò omnis *Belli Susceptio* debet esse tanquam *Missio à Pallade*; non à *Venere* certè (ut Bellum Troianum fuit) aut aliâ leui ex causâ; quippe cum in Consilijs solidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, sanæ admodum & grauiæ: Primum est, ut de *Subiugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem est Patrimonij, & Imperij amplificandi ratio: Nam in Possessionibus priuatis, Vicinitas Prædiorum spectatur, sed in propagando Imperio, Occasio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis esse debent. Itaque *Perseus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, usque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectauit. Huius rei Exemplum insigne est in *Belligerandi diuersâ ratione* Patris & Filij Regum, *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Vrbes paucas Imperio adiecit, idque non sine maximâ Contentione & Periculo; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in vltimum discrimen adductus fuit: At *Alexander* longinquam Expeditionem benè ausus in *Persas*, Nationes infinitas subiugauit, magis Itineribus quàm Prælijs fatigatus. Hoc ipsum adhuc clariùs cernitur, in *Propagatione Imperij Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix vltra *Liguriam* Armis penetrauerant, eodem tempore *Orientis* Prouincias usque ad Montem

Monum Taurum Armis & Imperio complexi sunt. Etiam *Carolus Octavus* Rex Gallie, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compositum est) non admodum facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandam quadam facilitate & felicitate tranlegit. Habent certe hoc Bella longinqua, ut cum ijs manus conferatur, qui Militiae & Armis Inuasoris minimè sint assueti, quod in finitimis secus se habet. Etiam & Apparatus in huiusmodi Expeditionibus solet esse diligentior & instructior, & Terror apud Hostes ex ipso ausu & fiducia maior. Neque etiam ferè possit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hostes, ad quos tam longo itinere peruenitur, Diuersio aliqua aut Inuasio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, sæpius adhibetur. Caput autem rei est, quod in subiugandis Finitimis, Occasionum Delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre Bellum, ubi aut Disciplina Militaris maximè est enervata, aut vires Nationis plurimum attritæ & consumptæ, aut Dissidia Ciuilia opportunè oborta, aut aliæ huiusmodi Commoditates se ostendant. Secundum est, ut semper subsit *Causa Belli* iusta, & pia, & honorifica, & fauorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum Populis impensas conferentibus, addit, & Societates aperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Causas autem Belli, admodum fauorabilis est ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, sub quibus Populus succumbit, & proster nitur sine Animis & Vigore, tanquam sub *Aspectum Medusæ*; quod etiam *Herculi* Diuinitatem conciliauit. Romanis certè magna Religio fuit, strenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, si quo modo oppressi fuissent. Etiam Bella ob Vindictam iustam ferè semper felicia fuerunt, sicut Bellum aduersus

uerfus *Brutum* & *Cassium*, ad vindicandam Mortem *Cæsaris*; *Seueri* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunij Brutus* ad vindicandam Mortem *Lucretiae*: Denique quicunque Bello Calamitates Hominum & Iniurias, aut leuant aut vindicant, sub *Perseo* militant. Tertium vt in omni Bello suscipiendo vera sit *Æstimatione virium*; atque rectè perpendatur, vtrùm Bellum sit tale, quod confici & ad exitum perducì possit, ne quis vastas & infinitas Spes persequatur. Prudentè enim *Perseus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræsentantur) eam delegit, quæ in suâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impossibilia Animum adiecit. Atque de ijs, quæ in suscipiendo Bello Deliberationem subeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipsam pertinent.

In Bello maximè omnium profunt illa tria *Dona Deorum*, adeò vt Fortunam ipsam ferè regant & trahant. Accepit enim *Persens Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Consiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm *Celeritas* in Bello plurimum possit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque *Pedibus* non *Humeris* additæ; quia non tam in primis Belli aggressibus, quam in ijs quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, *Celeritas* requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod *Prosecutiones*, & *subsidiarij Impetus*, *Initiorum Alacritati* non respondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inuisibiles reddere solebat) manifesta Parabola est. Nam *Consiliorum Occultatio* post *Celeritatem*, maximi ad Bellum est momenti. Cuius etiâ *Celeritas* ipsa Pars magna est. *Celeritas* enim *Consiliorum euulgationem* præuertit. Ad *Galeam Plutonis* spectant, vt vnus Bello præsit, cum Mandatis liberis; Consultationes enim cum multis, habent aliquid potius ex *Cristis Martis*,

tis, quam ex *Galea Plutonis*. Eòdem spectant Prætex-
 tus Varij, & Designationes Ancipites, & Fama Limfa-
 riæ, quæ Oculos Hominum aut perstringunt aut avert-
 unt, atque vera Consiliorum in obscuro ponunt. Eri-
 àm Cautiones diligentes & suspicaces, de Literis, de
 Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis*
 ornant, & reuinciunt. At non minùs interest, *Con-*
silia Hostium explorare, quam sua occultare. Itaque
Galeæ Plutonis adiungendum est *Speculum palladis*, per
 quod Hostium vires, Inopia, Occulti Fautores, Dissi-
 dia & Factiones, Progressus, Consilia cernantur. Quo-
 nam verò tantum fortuitorum suscipit Bellum, vt nec
 in Consilijs proprijs occultandis, nec in Hostium ex-
 plorandis, nec in Celeritate ipsa, multum fiducia ponen-
 dum sit, idèò ante omnia sumendum *Palladis Scutum*,
Providentiæ scilicet, vt quam minimum *Fortune* relin-
 quatur. Huc pertinent, Exploratò vias inire, Castra
 diligentèr munire (quod in Militià modernà in de-
 fuetudinem ferè abiit; Castra verò inistat Urbis Munitæ,
 Romanis ad aduersos Prælij euentus erant) *Acies Ita-*
lis & ordinata, non nimium fidendo Cohortibus levis
Armaturæ, aut etià Equitum Turmis; denique om-
 nia quæ ad solidam & sollicitam Defensiuam spectant;
 cùm plus valeat vtique in Bellis *Scutum Palladis*, quam
Gladus ipse Martis. Verùm *Perseo* vtunque Copijs
 aut Animis instructo, restat aliud quidpiam, maximi
 per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur:
 Nimirum, vt diuertat ad Græcos. Græci autem *Proditiones*
 sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ qui-
 dem, sed Generis Nobilitate quasi impares. Bella enim
 generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum De-
 scriptio elegans est, vt *Cana* à Natiuitate sint, & tan-
 quam *Veuile*, propter perpetuas Proditorum Curas, &
 Trepidationes. Earum autem vis (antequam in mani-
 festam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in
 Dente

Stabilis

Dente est. Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet*. Atque huiusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam communis est; nam quicquid didicerunt & nouerunt, ferè per Manus ab vnâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, vno quasi ore mordent, & eadem Scandala iactant; vt si vnâ audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Græcæ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertim vt *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores ferendos, & Inuidiam conflandam, & Animos Hominum sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad Bellum præparatè disposita, illud imprimis curandum, quod *Perseus* fecit, vt *Medusa dormiens* inueniatur. Prudens enim Belli Susceptor semper ferè Hostem assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis Belli Actionibus atque insultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa Pericula Res Hostium acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte spectant; vnde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi oblit. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *cervice reflexâ* inspiciendum, vt impetus rectè dirigatur, absque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, sequuntur Effecta duo; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis euidentè *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriâ celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Gestatio Capitis Medusæ* in *Scuto*; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. *Vnicum* enim *Facinus insigne* & memorabile, feliciter gestum & perpetratum, omnes Hostium Motus obrigescere

obrigescere facit, atque Malevolentiam ipsam stupidam reddit.

*Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas
Antiquas, in Moralibus. De Cupiditate, se-
cundum Fabulam Dionysi.*

NARRANT *Semelem Iouis* Pellicem, postquam Iuramento eum inuiolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petiisse, ut ad Amplexus suos accederet talis, qualis cum *Iunone* consueffet. Itaque illa ex conflagratione perijt. Infans autem, quem in Utero gestabat, à Patre exceptus, in Femur eius insutus est, donec Menses Fœtui destinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interim nonnihil claudicabat. Itaque Puer, quod Iouem, dum in Femore eius portaretur, grauaret & pungeret, *Dionysi* nomen accepit. Postquam autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est; cum verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiam extinctus & sepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò post reuixit. Atque primâ Iuuentâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & vsum primus inuenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum subiugauit, & ad vltimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto; circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Coliali* vocati, *Acratus* & alij. Quin & *Musæ* Comitatus eius se adiungebant. Vxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem*, à *Theseo* desertam & relictam. Arbor ei sacra erat *Hedera*. Etiam Sacrorum & Ceremoniarum Inuentor & Institutor habebatur; eius tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insuper crudeles. Furores quoque immitendi pote-

S

statem

statem habebat. Certè in *Orgyis* eius, à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes dilcerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conscensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curiosus esse voluisset; Hic cum *Lynam* suauitè & peritè pulsaret. Atque huius Dei Res gestæ, cum *Iouis* rebus ferè confunduntur.

a/ Fabula videtur ad *Mores* pertinere, vt vix quicquam in Philosophiâ Morali, melius inueniatur. Describitur autem sub *Personâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, siue Affectuum & Perturbationum Animi. Primum igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet; *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentissimæ, non alia est, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater est Bonum Existens, similiter Cupiditatis Mater est Bonum Apparens. Altera *Iouis* (sub cuius *Personâ Animâ Humana* repræsentatur) Vxor legitima, altera *Pellex*: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, prius temerè concesso, quam ritè intellecto & iudicato. Atque postquam efferuescere cœperit, *Mater* eius (*Natura* scilicet & *Species Boni*) ex nimio incendio destruitur & perit. Processus autem Cupiditatis à conceptu suo talis est: Illa ab *Animo Humano* (qui eius est Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* eius, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & conuellit, & deprimit, adeò vt Actiones & Decreta ab eâ impediuntur, & claudicent. Quinetiàm postquam consensu & tempore confirmata est, & in Actus erumpit, vt iam quasi *Menses compleuerit*, & edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proserpinam* educatur, id est, *Latebras querit*, atque clandestina est, & quasi subterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frænis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicuius Prætextum sumit, aut

Infra-

Infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexus* esse. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiam illud præclare, *Bacchum mortuum reuiuiscere* : Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem : siquidem præbita Materia, & Occasione, resurgunt.

De *Inuentione Vitis* Parabola prudens est : Omnis enim Affectus ingeniosus est admodum & sagax, ad inuestigandum ea, quæ ipsum alant & foueant. Atqui ante omnia, quæ Homini innotuere, *Vinum* ad perturbationes cuiuscunque generis, excitandas & inflammandas, potentissimum est, & maximè efficax ; atque est Cupiditatibus in genere, instar *Fomitis communis*. Elegantissimè autem ponitur Affectus siue *Cupiditas*, *Prouinciarum Subingator*, & Expeditionis infinitæ Susceptor : Nunquam enim partis acquiescit, sed Appetitu infinito, neque satiabili, ad Vltiora tendit, & Nouis semper inhiat. Etiam *Tigres* apud Affectus *stambulant*, & ad *Currum* eorum subinde *iugantur*. Postquam enim Affectus *Curulis* esse cœperit, non *Fedestris*, sed Victor Rationis, & quasi Triumphator factus sit, in omnes qui aduersantur aut se opponunt, crudelis est, & indomitus, ac immitis. Facetum autem est, quod circa *Currum Bacchi* subsultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipso, & Gestu, indecoros & inconditos, subsultorios & deformes ; adeò vt qui sibi ipsi fortassè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, alijs tamen appareat turpis & ridiculus. Conspiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Musæ*. Neque enim reperitur vllus ferè Affectus, tam prauus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina.

Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Musarum Maiestatem in immensum minuit; ut cum Duces Vitæ, & Signiferi esse debeant, sint non raro Cupiditatum Pedissequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis est illa Allegoria, *Bacchum Amores* suos in eam effudisse, quæ ab alio *Relicta* erat & Fastidita. Certissimum enim est, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* iam pridem repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus suis seruietes & indulgentes, Pretium potiundi in immensum augent (siue Honores appetant, siue Amores, siue Gloriam, siue Scientiam, siue alia quæcunq;) se *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, post Experimentum, dimissas & repudiatas. Neque Mysterio caret, quod *Hedera Baccho* sacra fuerit, hoc enim duplici modo conuenit; primum, quod *Hedera hyeme virescat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *serpat*, ac circumfundatur, & se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & Vetitum, & tanquàm *Antiperistasin* (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) virescit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes eius Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumsepit*; neque ferè quicquam purum inuenias, quo illa Clauiculas suas non imprimat. Neque mirum est, si *Superstitiosi Ritus Baccho* attribuantur, cum omnis ferè *male-sanus Affectus* in *prauis Religionibus* luxuriatur, adeò ut Hæreticorum Colluuius Bacchanalia Ethnicorum superârit; quorum etiàm Superstitiones, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum est, si *Furores à Baccho* immitti putentur, cum & omnis *Affectus in excessu suo*, veluti *Furor brevis* sit, & si vehementiùs obsideat & incumbat, in Insaniâ sæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo*

phæo inter *Orgya Bacchi* laceratis, euidentem Parabolam habet; cùm Affectus quisque præualidus erga duas res sit asperimus atque intensissimus; quarum altera est *Inquisitio in eum curiosa*, altera *Admonitio salutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, si illa Inquisitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tantùm Arbore conscensâ, absque omni Animi Malignitate: Neque rursus si Admonitio illa, multâ cum suauitate & dexteritate adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Postremò, illa *Confusio Personarum Iouis & Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci potest; quandoquidem *Res geste nobiles*, & claræ, atque Merita insignia & gloriosa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (utcunque Famæ & Laudis celebritate vtraque res paritèr gaudeat) proueniant; ut non facile sit distinguere Facta *Dionysi* à Factis *Iouis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur; transeamus ad Palatium Animi; cuius Limina maiori cum Veneratione & curâ, ingredi conuenit.

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER TERTIVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres; De Numine, de Naturâ, de Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris Communis omnium.

ISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potius officio, quam Lucis perfungitur: *Poesis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in se habere Diuini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm iam tempus est

est mihi, vt euigilem, & me humo attollam, *Philosophiæ & Scientiarum* liquidum *Æthera* secans.

Scientia *Aquarum* similis est: *Aquarum* aliæ descendunt cœlitus, aliæ emanant è Terrâ. Etiam *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alij in alto siti sunt, alij hic infrâ. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Vna inspiratur diuinitus, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur *Scientiam*; Cumulatiua ea est, non Originalis; sicut etiam fit in *Aquis*, quæ præter Fontes primarios, ex alijs Riuulis in se receptis, augescunt. Partiemur igitur *Scientiam*, in *Theologiam*, et *Philosophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inspiratam* siue Sacram, non *Naturalem*, de qua paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirum) ad vltimum locum reseruabimus, vt cum eâ Sermones nostros claudamus; cum sit Portus, et Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philosophiæ autem Obiectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem Radius Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum Radio directo; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas scilicet) Radio refracto; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus et exhibitus, Radio reflexo. Conuenit igitur partiri *Philosophiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de Numine, *Doctrinam* de Naturâ, *Doctrinam* de Homine. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non sunt Lineis diuersis similes, quæ coeunt ad vnum Angulum; sed potius Ramis Arborum, qui coniunguntur in vno Trunco, (qui etiam Truncus ad spatium nonnullum integer est et continuus, antequàm se partiatur in Ramos,) idcirco postulat res, vt priusquàm prioris Partitionis Membra persequamur, constituatur vna *Scientia Vniuersalis*, quæ sit Mater reliquarum, et habeatur in progressu *Doctrinarum*, tanquam Portio viæ communis, antequàm

antequàm viæ se separent, & disiungant. Hanc *Scientiam*, *Philosophie primæ*, siue etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab alijs *Scientijs*, potiùs Limitibus in ra quos continetur, quam Rebus & subiecto differat, Fastigia scilicet *Rerum* tantummodò tractans. Hanc ipsam utrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem inuenio Farraginem quandam, & Massam inconditam Doctrinæ, ex *Theologia Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principijs*, & de *Anima*) compositam, & congestam; & sublimitate quâdam sermonis, Hominum qui seipsos admirari amant, tanquàm in Vertice *Scientiarum* collocatam. Nos verò, misso fastu, id tantùm volumus, vt designetur aliqua *Scientia*, quæ sit *Receptaculum Axiomatum*, quæ *Particularium Scientiarum* non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Purissima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambigat. Exempli gratiâ, Si *inequalibus equalia addas, omnia erunt inequalia*: Regula est ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad Iustitiam Distributivam; Siquidem in Iustitiâ Commutativâ, vt Paria Imparibus tribuantur, Ratio *Æquatis* postulat; ac in Distributivâ, nisi Imparia Imparibus præstentur, Iniquitas fuerit maxima. Quæ in eodem tertio conveniunt, & inter se conveniunt: Regula est itidem ex *Mathematicis*; Verùm simul tam potens in *Logicâ*, vt Syllogismi sit Fundamentum. *Natura se potissimum prodit in minimis*: Regula est in *Physicis*, tam valida, vt etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamen eandem adhibuit *Aristoteles* in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit*: Regula itidem in *Physicis*; hoc modo prolata;

T

Quantum

Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur; Eadem competit Theologiæ Naturali, sic variata; Omnipotentie sunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere: Quod etiã Scriptura testatur, Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem eius ad principia: Regula est in Physicis; Eadem valet in Politicis, (vt rectè notavit Machiauellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè sint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. Putredo serpens, magis contagiosa est, quàm matura: Regula est in Physicis; eadem insignis etiã in Moralibus; cùm Homines profligatissimi, & maximè facinorosi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali sunt. Quod conseruatium est Formæ maioris, id ætuitate potentius: Regula est in Physicis: Etenim, vt non abscindatur ipse Rerum Nexus, nec detur (vt loquuntur) vacuum, facit ad conseruandam Fabricam Vniuersi: Vt verò Grauiã congregentur ad Massam Terræ, facit ad conseruandam tantùm Regionem Denforum. Itaque prior Motus postteriozem domat. Eadem tenet in Politicis: Nam quæ faciunt ad conseruandam ipsam Politiam in suã Naturã, validiora sunt, quam quæ ad Bene esse Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in Theologiã. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ est Virtus maximè communicatiua, præ reliquis omnibus eminet. Augetur vis Agentis per Antiperistasin Contrarij: Regula est in Physicis; Eadem mira præstat in Politicis; cùm omnis Factio, ex contrariã ingruente, vehementer irritetur. Tonus discors in concordem actum defnens, Concentum commendat: Regula est Musicæ; Eadem in Ethicis, & Affectibus obtinet.

tinet. Tropus ille Musicus, à clausulâ aut Cadentiâ (quam vocant) cùm iam-iam adesse videatur, placidè elabendi; conuenit cum Tropo Rhetorico Expectationem eludendi. Fidium sonus tremulus, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquâ aut Gemmâ infiliens, Oculis;

—— Splendet tremulo sub lumine Põntus.

Organæ Sensuum cum Organis Reflexionum conueniunt: Hoc in *Perspectiuâ* locum habet; Oculus enim similis Speculo, siue Aquis; Et in *Aousticâ*; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cauernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quinimò *Magia Persarum* (quæ in tantum est celebrata) in eo potissimum versabatur, vt Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Ciuiliū, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia huius generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortassè parùm perspicacibus videri possint) sed planè vna, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diuersis Materijs, & Subiectis impressa. Atque hæc Res adhuc sedulo tractata non est. Inuenias fortassè in Scriptis, quæ ab Ingenijs celsioribus, promanârunt, huiusmodi *Axiomata* raro & sparsim inserta, ex vsu Argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitiuam, & summariam ad *Scientias*; nemo composuit; cùm tamen sit Res eiusmodi, quæ insignitè Naturam vnâ faciat; quod *Philosophiæ Primæ* Munus esse autumant.

Est & alia huius *Philosophiæ Primæ* pars, quæ, si ad vocabula respicias, vetus est; si ad rem quam designamus, noua. Est autem Inquisitio de *Conditionibus aduentitijs Entium*, (quas *Transcendentes* dicere possumus) *Pauco, Multo; Simili, Diuerso; Possibili, Impossibili*; etiâ *Ente, & Non Ente*; atque eiusmodi. Quandoquidem enim ista sub *Physicâ* propriè non

cadant; Dissertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Existentiam sit accommodata; consentaneum omninò est, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum est Dignitatis & Utilitatis) haud deferatur prorsùs, sed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum saltèm inueniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari solet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut caussa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numerosa & ampla sint, & esse possint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non potest, ut in Rerum Naturâ, tanta sit copia Auri, quanta Ferri; tanta Rosæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diuerso* disseruit, satis explicauit, cur quasi perpetuò inter *Species diuersas*, interponantur *Participia* quædam, quæ sunt Speciei ambiguae; veluti Muscus inter Putredinem & Plantam; Pisces qui hærent & loco non mouentur, inter Plantam & Animal; Sorices, & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine progenerata; Vespertiones inter Aues & Quadrupedes; Pisces volantes, (qui iam notissimi sunt) inter Aues & Pisces; Phocæ inter Pisces & Quadrupedes; & alia huiusmodi. Neque rursùs caussam indagauit quispiam, cur cum *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipsum Aurum, licet Argentum viuum alliciat: Circa hæc, & similia, in Disceptatione de *Transcendentibus* illis, altum est Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates secuti sunt Homines. Quamobrem horum *Transcendentium*, siue *Conditionum Entium aduentitiarum* Inquisitionem veram, & solidam, secundum Naturæ non Sermonis leges, *Philosophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philosophia primâ* (siue de *Sophiâ*) quam

quam inter *Desiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPVT II.

De Theologiâ Naturali: & Doctrina de
Angelis & Spiritibus, quæ eiusdem est
Appendix.

Ollocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Reuertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum*, *Diuinæ*, *Naturalis*, & *Humane*. Nam *Theologia Naturalis*, *Philosophia* etiam *Diuina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, vt sit talis *Scientia*, seu potius *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Obiecti, sanè Diuina, ratione Informationis, *Naturalis* censeri potest. Huius *Scientiæ* limites ita verè signantur, vt ad Atheismum confutandum, & conuincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem austruendam non proferantur. Quamobrè nec Deus vnquam edidit Miraculum, quo conuerteretur Atheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perducere; verùm Miracula ad conuertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui Numen agnouerunt, sed in Cultu eius aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui eius legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera eius, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei,

Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem eius haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, vt Dei vspiam Imago dicatur, sed solummodò Opus Mânuum eius ; Hominem vero Imaginem Dei immediate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens, quod Sapiens & Præscius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod Adorandus, etiam ex Operibus eius demonstrari, & euinci potest : & Admirabilia complura Secreta circa Attributa eius, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super vniuersum, etiàm sobriè ex ijsdem elici & manifestari queunt ; estque istud Argumentum à nonnullis vtilitèr pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principijs, de Fidei Mysterijs vel ratiocinari, vel etiàm suadere vehementiùs ; aut rursus ea curiosius introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere ; haud tutum meo iudicio fuerit.

Da Fidei quæ Fidei sunt. Nam vel Ethnici, in illustri illâ & diuinâ, de Aurê Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, quod Iouem de Cælo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dij ; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cælum. Quare frustra sudauerit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur : Decebit potiùs Mentes nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest vt Defectum aliquem obseruem, vt Excessum potiùs reperiam ; ad quem subnotandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent ; vtpote qui & Religionem Hæreticam pro-

cuder,

cuder, & Philosophiam Phantasticam & Superstitionem.

Secus est, quod ad *Angelorum & Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiam, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte est patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non novit.* Attamen si hoc Monitum diligentè perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperiēs; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de ijs Opiniones, vel ultra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de ijs cognitionem, quam quis reuerà adeptus sit, venditantes. Cæterùm sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, cam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Consortium cum ijs, atque vsus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solum ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experientiâ, haud postrema pars est Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stratagematum eius non ignari sumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam inuestigare in *Theologiâ Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Phycâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis & Dæmonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, vt Scriptorum in hoc genere Pars haud parua, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPVT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ in Speculatiuam & Operatiuam : quodque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.

MISSA igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquisitionem de Spiritibus, vt *Appendicem* attribui-
mus) accedamus ad secundam Partem; videlicet illam de *Naturâ*, siue *Philosophiam Naturalem*. Optimè Democritus; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, siue Puteis latere demersam*. Non malè Chymici; *Vulcanum alteram Naturam esse; quin etiam id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras solet*. Quidni igitur *Philosophiam* in duas Partes secemus, *Fodinam & Fornacem*; & duo constituamus *Philosophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros*? Sanè vtcunque videamur hac per lulum loqui; tamen huius generis Partitionem vtilissimam esse censemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholasticis; hoc est, vt diuidatur *Doctrina de Naturâ, in Inquisitionem Causarum, & Productionem Effectuum; Speculatiuam & Operatiuam*. Altera *Naturæ* Vilce a perscrutatur; altera *Naturam* veluti super Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Causæ & Effectus*, vt Explicationem eorum aliquatenùs coniungi sit necesse. Attamen quandoquidè omnis solida & fructuosa *Naturalis Philosophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diuersam; *Ascensoriam & Descensoriam*; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *noua Inuenta*; consultissimum iudico, vt hæ duæ Partes, *Speculatiua & Operatiua*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, separentur.

CAPVT IV.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam Specialem, & Metaphysicam : quarum Physica Causam Efficientem & Materiam; Metaphysica Causam Finale[m] & Formam inquir[it]. Partitio Physicæ in Doctrinas de Principijs Rerum, De Fabricâ Rerum siue de Mundo, & De Varietate Rerum. Partitio Physicæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. Partitio Doctrinæ de Cōcretis, reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis in Doctrinam de Schematismis Materiæ, & Doctrinam de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculatiuæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, & Doctrinam de Causis Finalibus.

Naturalis Philosophiæ Partem, quæ Speculatiua est, & Theorica, in Physicam Specialem, & Metaphysicam diuidere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum Metaphysicæ vsurpare, Sensu, à recepto & vulgato,

vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa vsum Vocabulorum, instituto. Id huiusmodi est, vt tam in præmisso Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in alijs, vbi Conceptus & Notiones nostræ nouæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, vt Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subiungere conamur, nos à prauâ vocabulorum (quibus vtimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò auemus (quatenus sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimum, ab Antiquorum aut Opinione, aut Loquendi More deflectere. Quâ in re Aristotelis confidentiam proinde subit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum vniuersæ Antiquitati indicens, non solum noua Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam vsurpauit; sed etiâ priscam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus est. Adeo vt neque nominet vsquam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem vllam faciat, nisi quod aut Homines perstringeret, aut Placita redargueret. Sanè si famam Nomini suo, ac Sequacium Turbam affectauerit, hoc rationibus suis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philosophicâ asserendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate diuinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; si quis venerit in nomine suo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœlesti Aphorismo, si quem præcipuè designauerit spectemus; (nempe Antichristum omnium sæculorum Impositorem maximum) colligere licet, istud ipsum, *Veni in nomine suo*, nullâ Antiquitatis, aut (si ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis esse ad Veritatem; vtcunque eam sæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis.* Cæterum de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenij mirabili, Aristotele, crediderim

derina facilè hanc Ambitionem cum à Discipulo suo accepisse, quem fortasè æmulatus est; vt si ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones subigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus sibi conderet. Quanquàm fieri possit, vt apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, simili cum Discipulo suo titulo insigniretur.

Fælix terrarum prædo, non vtile mundo

Editus exemplum: —

Eodem modo,

Fælix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & noua in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi est) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vsq̃ue ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquàm Sensum eorum & Diffinitiones sæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Ciuilibus, nouandi modum, quo Rerum Statu nouato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magistratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphysicæ*, nostro sensu. Patet ex ijs, quæ suprà disseruimus, disiungere nos *Philosophiam primam* à *Metaphysicâ*, quæ hætenùs pro Re eâdem habitæ sunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philosophiæ portionem* posuimus. Atqui *Philosophiæ primæ* communia & promiscua *Scientiarum Axiomata* assignauimus. Etiàm *Relatiuas*, & *Aduentitias Entium Conditiones* (quas *Transcendentes* nominauimus) *Multum, Paucum; Idem, Diuersum; Possibile, Impossibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuiamus; id solummodò cauendo, vt Physicè, non Logicè tractentur. At Inquisitionem de *Deo, Vno, Bono, Angelis, Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri possit, quid tandem sit, quod *Metaphysicæ* relinquatur? Certè

ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ Pars multò præstantissima. Atque profectò, citra Veritatis dispendium, huc usque de Veterum Sententiâ respondere liceat, *Physicam* ea tractare, quæ penitus in Materiâ merfa sunt, & Mobilia; *Metaphysicam* Abstracta magis, & Constantia. Rursus *Physicam* in Naturâ supponere Existentiâ tantum & Motum & Naturalem Necessitatem: At *Metaphysicam* etiâ Mentem & Idæam. Nam huc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verum nos eam, misâ Sermonis Sublimitate, perspicuè & familiaritèr proponemus. Partiti sumus *Naturalem Philosophiam*, in *Causarum Inquisitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquisitionem Causarum* in *Theoricam* coniecimus. Eam in *Physicam* & *Metaphysicam* partiti sumus. Ergo necesse est, ut vera Differentia harum sumatur ex naturâ Causarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, *Physica* est quæ inquit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphysica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Physica igitur, *Causarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subiecti, Mobilia complectitur; *Causarum* Constantiam non assequitur.

*Limus ut hic durefcit, & hæc ut cera liquefcit,
Vno eodemq; igne.* —

Ignis duritiei Causa, sed in Limo; Ignis Colliquationis Causa, sed in Cerâ. Partiemur autem *Physicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in vnum*; aut *fusa & sparsa* est. Colligitur verò in vnum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integram vniuersi Fabricam*. Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Physicæ* Partes: vnâ de *Principijs Rerum*; alterâ de *Fabrica Vniuersi* siue de *Mundo*, quas etiâ *Doctrinas de Summis* appellare consueuimus. Tertia *Doctrina* (quæ de *Naturâ sparsâ* siue *fusâ* tractat) *omnimodam Rerum Varietatem*, & *Summas minores*

minores exhibet. Ex his igitur patet tres omninò repetiri *Doctrinas physicas*. De *Principijs Rerum*; De *Mundo* siue de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* siue *sparsi*; Quæ postrema (vt diximus) omnimodam *Rerum* varietatem continet; estque veluti *Glossa prima*, aut *Paraphrasis* circa *Naturæ Interpretationem*. Harum trium *Partium desideratur* totalitèr nulla; Caterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi *Locus*.

At *Physicam Sparsam* siue de *Varietate Rerum*, rursum in duas *Partes* diuidemus; *Physicam* de *Concretis*, & *Physicam* de *Abstractis*; siue *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (vt *Logicis Vocabulis* utamur) inquit de *Substantijs*, cum omni varietate suorum *Accidentium*: Altera de *Accidentibus*, per omnem varietatem *Substantiarum*. Veluti, si inquiratur de *Leone*, aut *Quercu*, illa complura diuersa *Accidentia* suffulciunt: Contrà, si inquiratur de *Calore* aut *Gravitate*, illa plurimis distinctis *Substantijs* insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; Prior Pars (si rectè aduertas) *Historiæ Naturali* propior est, posterior *Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit *Diuisionem*, quam *Historia Naturalis*; vt sit vel circa *Cælestia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum Terre & Maris*; vel circa *Collegia Maiora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, siue *Species*; etiàm circa *Præter-generationes*; & circa *Mechanica*. Etenim in hisce omnibus, *Historia Naturalis* Factum ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem *Causas*: sed intellige hoc de *Causis Fluxis*, *Materiâ* scilicet & *Efficiente*. Inter hasce *Physicæ* Portiones, manca prorsus & imperfecta est ea, quæ inquit de *Cælestibus*, cùm tamen propter *Nobilitatem Subiecti* præcipuè *Homini*bus curæ esse deberet. Etenim *Astronomia* fundata est
in

in Phænomenis non malè; sed humilis est, & minimè etià solidà : At *Astrologia* in plurimis etià Fundamento caret. Certè *Astronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olim, cùm fraudem Ioui fecit : Adduxit ille, loco Bouis veri, Pellem Bouis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus suffarcinatam. Exhibet similiter & *Astronomia*, Exteriora Cœlestium (Astrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Systemata fabrè concinnatam : At Viscera desunt (*Rationes* nempe *Physicæ*) ex quibus (*Hypothesibus Astronomicis* adiunctis) eruatur Theoria ; non quæ Phænomenis tantùm satisfaciât, (cuius generis complures ingeniosè confingi possent ;) sed quæ Substantiam, & Motum, & Influxum Cœlestium, prout reuerà sunt, proponat. Explora enim ferè iam pridem sunt illa ; *Raptus Primi Mobilis* ; & *Soliditas Cœli* (stellis in Orbibus suis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs asseritur ; Quod sint *diuersi Poli Zodiaci & Mundi* ; Quod sit *Secundum Mobile* Renitentia in aduersum Primi Mobilis Raptûs ; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos* ; Quod sint *Eccentrici, & Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Constantia seruetur ; Quod à Lunâ in superius nulla sit *Mutatio* aut *Violentia* ; & huiusmodi. Atque harum Suppositionum Absurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) Homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisiuit Causas Physicas, tum de *Substantiâ Cœlestium* tam Stellari quam interstellari ; tum de *Celeritate & Tarditate* Corporum Cœlestium ad inuicem ; tum de *Incitatione Motûs diuersâ* in eodem Planetâ ; tum de *Motuum Consecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrâ ; deque *Progressionibus, Stationibus, & Retrogradationibus* ; tum de *Motuum Sublatione, & Casu*, per Apogæa & Perigæa ;

rigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se
 versus Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuati-
 ones, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*,
 cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum
 de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam
 certam à Sole: Huius (inquam) generis Inquisitio
 vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantum *Observa-*
tionibus & *Demonstrationibus* insudatur. Ex autem
 ostendunt, quomodò hæc omnia ingeniosè concin-
 nari & ex ricari possint, non quomodò verè in Na-
 turâ subsistere; Et Motus tantum Apparentes, & Ma-
 chinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam,
 non Causas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quo-
 circa non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) in-
 ter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispen-
 dio numeratur; cum debeat potius (si proprias Partes
 tueri velit) constitui *Physica* pars quasi nobilissima
 Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* confic-
 ta Diuortia contempserit; & *Materiæ Appetitus* &
Passiones maximè *Catholicas*, (quæ in vtroque Globo
 validæ sunt, & Vniuersitatem Rerum transuerberant)
 benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur,
 luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem;
 & ab ijs è contrâ, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de
Motibus Inferioribus (qui nunc latent) perdiscet; non
 tantum quatenus hi ab illis regantur, sed quatenus ha-
 beant Passiones communes. Quamobrem hanc Partem
Astronomiæ, quæ *Physica* est, desiderari statuimus. Eam
Astronomiam Viuam nominabimus, ad Differentiam
 Bouis illius Promethei, Suffarcinati, & solummodò
 Figurâ tenus Bouis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, ut vix
 aliquid sanum in eâ reperatur. Attamen eam potius
 expurgandam; quam prorsus abiiciendam esse cense-
 mus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione,

aut

aut *Contemplationibus Physicis*; sed in cæcâ *Experientiâ*, & complurium *Seculorum* *Obferuatione*, fundatam esse contendat; ideóque *Rationum Physicarum* *Examen* reiiciat (quod iactabant *Chaldæi*) is eâdem operâ & *Auguria* reuocet, & *Aruspicinam*, & *Exta*, & omni-
 genas *Fabulas* deglutiat; Nam & hæc omnia, vt diu-
 rinæ *Experientiæ*, & per *Manus* traditæ *Disciplinæ*, *Di-*
ctamina fuisse assertebantur. Nos verò, & vt *Physicæ*
Portionem Astrologiam recipimus, & non plus ei, quam
Ratio & *Rerum Euidencia* concedit, tribuimus; demp-
 tis *Superstitionibus* & *Commentis*. Vt verò Rem
 paulò attentius introspeciamus; Primò, quam inane il-
 lud *Commentum*; Quod singuli *Planeta* vicissim per
Horas regnent, vt *Spatio* viginti quatuor *Horarum*,
Regna sua ter repetant, præter *Horas* tres supernume-
 rarias? Attamen hoc *Commentum* nobis *Diuisionem*
Hebdomadæ (Rem tam *Antiquam*, & tam latè Re-
 ceptam) peperit; vt ex *Alternatione* *Dierum* manife-
 stissimè patet; cùm in *Principio* *Diei* sequentis, regnet
 sempèr *Planeta*, à *Planetâ* prioris *Diei*, *Quartus*; prop-
 ter tres illas *Horas*, quas diximus supernumerarias. Se-
 cundò, pro *Commento* vano reiicere non dubita-
 mus, *Doctrinam* de *Thematibus Cæli*, ad *Puncta Tempo-*
ris certa, cum *Distributione* *Domorum*; ipsas scilicet
Astrologiæ *Delicias*, quæ *Bacchanalia* quædam in *Cœ-*
lestibus exercuerunt: Nec satis mirari possumus, *Vi-*
ros quosdam egregios, & in *Astrologiâ* *Principes*, tam
 leui ad ista astruenda *Argumento* innixos esse: Aunc
 enim, quandò illud prodat *Experientia* ipsa, *Solstitia*,
Æquinoctia, *Novilunia*, *Plenilunia*, & huiusmodi *Stella-*
rum *Reuolutiones maiores*, manifestò & insignitèr ope-
 rari super *Corpora Naturalia*; necesse esse vt *Positura*
Stellarum magis exactæ & subtiliores, *Effectus* quoque
 magis exquisitos & occultiores producant. Illi verò
 seponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem*
 mani-

manifestum; & similiter *Lune vim quandam Magneticam*, super Incrementa *Æstuum semimentrua*: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò *sepositis*, *reliquis Planetarum vires* super Naturalia (quatenus *Experientiâ* comprobantur) tenues admodum, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiâ in *Reuolutionibus Maioribus*. Quare contrario prorsus modo concludere debuerant; nimirum cum *Reuolutiones illæ Miores* tam parùm possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omnino virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Natiuitatis aut Conceptionis Fortunam *Fœtus* regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora *Quæstionis* Fortunam Rei Inquisitæ, atque (vt verbo dicamus) *Doctrinas de Natiuitatibus, Electionibus, & Quæstionibus*, & istiusmodi Leuitates, maximâ ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & Rationibus *Physicis* planè redargui & euinci, iudicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam huius postremæ Rei gratiâ (nempe eius quod *desideratur*) sermonem hunc instituimus, cum alias *Censuris* (vt sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Reuolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere censemus. Verùm id optimum factu foret, si *Regulas* quasdam præscribamus, ad quarum *Trutinam* & *Normam*, *Astrologica* examinentur; vt vtilia retineantur, reiiciantur inania. Prima ea sit, de quâ iam antè monuimus. *Reuolutiones Miores* retineantur, valeant *Minores Horoscoporum & domorum*. Illæ instar Tormentorum grandium ictus suos à longinquo iacere queant, hæ tanquam Arcus *Minores Spatia* euadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cælestium in Corpora omnigena non valet, sed tantum in teneriora*, qualia sunt *Humores, Aer, &*

Spiritus : Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerum extenditur, quam ad Indiuidua* : Obliquè tamen peruenit etiàm ad Indiuidua nonnulla : Illa scilicet, quæ ex Indiuiduis eiusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior ; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat ; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis ; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas ; sed in Spatia Maiora defluit & dominatur* : Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint ; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est ; (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla insit Astris Fatalis Necessitas* ; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes Astrologiæ, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirum quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem & Lumen*. Qui tamen ipsi, secundum Regulas illas, quas iam posuimus, & non aliter, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principijs nostris consentaneam ; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Viuam* nominauimus ; ita & *Astrologiam*, quæ per eandem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint ; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponunt, & ex quibus sit *coagmentanda* ; & ad quæ *adhibenda*. Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina de Commixtionibus Radiorum*,
Con-

Coniunctionibus scilicet & Oppositionibus, & reliquis Syzygijs, siue Aspectibus Planetarum inter se: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertransitum*, & *Locutionem* sub *ijsdem Signis*, etiã huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, assignamus: Locatio enim Planetæ sub Signo, est Coniunctio quædam eiusdem cum Stellis Signi: Quinetiã sicut Coniunctiones, ita & *Oppositiones*, & reliquæ *Syzygie Planetarum* erga *stellas Signorum* notandæ sunt, quod adhuc plenè factum non est. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad inuicem, vtilis quidem sunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum subiacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia semper eodem modo se habent. Secundò recipiantur *Accessiones* singulorum Planetarum propiùs ad *Perpendiculum*, aut *Recessiones* ab ipso, secundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ singuli, non minùs quam Sol, suas *Æstates*, suas *Hyemes*; in quibus fortius aut infirmius Radios iaciant, propter rationem Perpendiculari. Etenim nobis dubium non est, quin Luna posita in Leone, fortius operetur super Corpora Naturalia, apud nos, quam posita in Piscibus: Non quod Luna sub Leone ad Cor respiciat, sub Piscibus ad Pedes (sicut fabulantur;) sed propter Eleuationem versus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellæ maiores, eadem prorsùs ratione quã & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debita disquisitione, ad quæ pertineat *Planete Vigor* in seipso, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, siue Exaltatione suâ, magis alacer est; in Perigæo autem, siue Calu suo, magis communicat. Quartò recipiantur (vt summariè dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales singulorum in Itinere suo *Accelerations*, *Retardationes*, *Progressus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Distantiæ à Sole*, *Combustiones*,

Augmenta & Diminutiones Luminis, Eclipses, & si quæ sint alia? Etenim faciunt hæc omnia, vt Planetarum Radij, vel fortius, vel debilius, diuersis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad Radiationes Stellarum spectant. Quintò recipiantur, quæ Naturas Stellarum, siue Erraticarum, siue Fixarum, in propriâ suâ Essentiâ, & Actiuitate, referare & detegere villo modo queant; Qualis Magnitudo; Qualis Color & Aspectus; Qualis Scintillatio & Vibratio Luminis; Qualis Situs versus Poles aut Æquinoctium; Quales Asterismi; Quæ alijs Stellis magis immixtæ, quæ magis solitariæ; Quæ superiores, quæ inferiores; Quæ ex Fixis intra vias Solis & Planetarum (Zodiacum scilicet,) quæ extra; Quis ex Planetis velocior, quis tardior; Quis moueatur in Ecclipticâ, quis peruagetur in Latitudine; Quis possit esse retrogradus, quis minimè; Quis patiatur omnimodam distantiam à Sole, quis alligetur; Quis moueatur celerius in Apogæo, quis in Perigæo; Denique Anomalia Martis, Expatatio Veneris, & Labores siue Passiones admirandæ, quæ non semel & in Sole, & in Venere deprehensæ sunt, & si quæ sint alia? Postremò recipiantur etiâ ex traditione, Naturæ & Inclinationes Planetarum particulares; atque etiâ Stellarum Fixarum; quæ, quandoquidè magno consensu tradantur, non leuiter (præterquàm vbi cum Physicis Reasonibus planè discordant) reiiciendæ sunt. Atque ex talibus Observationibus coagmentatur Astrologia sana; & secundum eas tantum, Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

*Adhibetur autem Astrologia sana; Ad Prædictiones fidentiùs, ad Electiones cautiùs, ad vtraque autem intra Terminos debitos. Prædictiones fieri possint, de Cometis futuris, qui (vt nostra fert Coniectura) prænunciari possunt; & de omni genere Meteororum, de Diluvijs, Siccitatibus, Ardoribus, Conglaciationibus, Terræ Motibus, Ir-
ruptionibus*

*ruptionibus Aquarum, Eruptionibus Ignium, Ventis & Plu-
uijs maioribus, Anni varijs tempestatibus, Pestilentijs,
Morbis grassantibus, Iberiæ & Caritate Frugum, Bellis,
Seditionibus, Sæctis, Transmigrationibus Populorum,* deni-
que de omnibus Rerum vel Naturalium vel Civilium
Motibus, aut *Innovationibus maioribus* : Ad magis autem
Specialia, & fortè Singularia, Prædictiones istæ (licet
minore certitudine) deduci possint, si repertis primò
huiusmodi Temporum Inclinationibus generalibus,
acri iudicio vel Physico vel Politico, applicentur illis
Speciebus aut Individuis, quæ huiusmodi Accidenti-
bus maximè sint obnoxia ; veluti si quis ex præcogni-
tione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratia)
magis Oleis quam Vitibus, magis Phthificis quam
Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, ma-
gis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem
diueriam) propitias aut perniciosas. Aut si quis
ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent su-
per Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, vt ma-
gis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis
& Curiosis, quam Animosis & Militaribus, ma-
gis Voluptarijs, quam Negotiosis aut Politicis, fa-
ueat aut aduersetur. Huiusmodi autem innumera
sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cog-
nitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ
sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subiecto-
rum (quæ sunt Passiua) requirunt. Neque *Electi-
ones* prorsus reiiciendæ sunt ; sed parciùs illis quam *Prædicti-
onibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus,
& Seminationibus, & Infectionibus, Ætatum Lunæ
Observationes, non esse res omninò friuolas. Sunt &
multa eius generis. Verùm & *Electi-
ones* istæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per nostras Regulas cohi-
bendæ sunt. Atque illud semper attendendum ; valere
*Electi-
ones*, in illis tantùm casibus, vbi & Virtus Cœ-
lestium

lestium talis sit, quæ non subito transeat; & Actio Inferiorum similiter talis, quæ non statim absoluat; quemadmodum sit in illis Exemplis quæ memorauimus: Nam nec Incrementa Lunæ subito transiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inueniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electioibus circa Ciuilia*. Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata elici possit; & rursus ad quæ vtiliter *adhiberi*, aliquid monstrauius; quis verò sit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cum Artem ipsam (cuius Debitores non sumus) à nobis exigit. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantum esse Modos, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursus per *Traditiones*; vltimò per *Rationes Physicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cum illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, vt de iisdem Cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad *Experimenta Præterita*; Ea certè in Manu Hominum sunt; licet Res sit laboriosa, & multi otij. Possint enim *Astrologi* (si sibi non defint) omnes *Casus Maiores*, (veluti Inundationes, Pestilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (si placet,) & similia) ex Historiæ fide depromere; & Situm Cœlestium, non secundum Thematum subtilitatem, sed iuxta Regulas eas Reuolutionum, quæ à nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub iisdem temporibus, intueri; vt vbi manifestus fuerit Euentuum Consensus & Conspiratio, ibi *Predictiõis* Norma probabilis constituatur. Quatenus ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, vt quæ cum *Rationibus Physicis* manifestò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum ijs benè consentiant, etiàm

Aucto-

Auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad *Physicæ Rationes*; Illæ maximè huic Inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Passionibus; & de Motibus Corporum simplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœlestia ista Materiata ascenditur tutissimè. Atque de *Astrologiâ sanâ* hætenùs.

Infinitæ autem *Astrologicæ*, (præter ea quæ à principio notauimus Commenta) alia quædam Portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab *Astrologiâ* secludi solet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœlestem* transferri. Ea nacta est mirum Commentum Ingenij humani, nimirum, ut *Beneuolus aliquis Situs Astrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicuius ad Intentionem propriæ) excipiat, quæ Horæ eius Fœlicitatem aliàs præteruolaturam detineant, & quasi volatilem figant. Quemadmodum grauitèr ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, iam pridem amissâ.

*Annulus infuso non viuit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili sub lumine Phæbos
Fert Gemma, aut celsò diuulsas cardine Lunas.*

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Ecclesia Romana (neque enim in Diuinis & Immaterialis Fluxus temporis obest) verum vt condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ recessit, & tanquam mortua est, reuiuiscat & continuetur, mera est Superstitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ Aniculæ iam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas Partes rectissimè diuidi posse statuimus; *Doctrinam de Schematismis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Vtrosque cursim enumerabimus, vnde veræ *Physicæ de Abstractis* Adumbratio quædam deduci possit. *Schematismi Materiæ* sunt, *Densum, Rarum; Graue, Leue; Calidum, Frigidum; Tangibile,*

Tangibile, Pneumaticum; Volatile, Fixum; Determinatum, Fluidum; Humidum, Siccum; Pingue, Crudum; Durum, Molle; Fragile, Tensile; Porosum, Vnitum; Spirituosum, Ieiunum; Simplex, Compositum; Absolutum, imperfectè Mistum; Fibrosum atque venosum, simplicis positurae siue æquum; Similare, Dissimilare, Specificatum, non Specificatum; Organicum, Inorganicum; Animatum, Inanimatum; neque ultra rem extendimus. Sensibile enim & Insensibile, Rationale & Irrationale, ad Doctrinam de Homine rejicimus. Appetituum verò & Motuum duo genera sunt: Sunt enim vel *Motus Simples*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematismorum Materiae*; vel *Motus Compositi* siue Producti, à quibus ultimis recepta *Philosophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ stringit) auspiciatur. Debent autem haberi huiusmodi *Motus Compositi*, (quales sunt *Generatio*, *Corruptio*, & reliqui) pro Pensis quibusdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Primitiuis. *Motus simplices* sunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimensionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compressio aut Extensio Præternaturalis; *Motus in Spheram novam*, siue ad Rarefactionem & Condensationem; *Motus Nexûs secundi*, siue ne detur solutio Continuatis; *Motus Congregationis Maioris*, siue ad Massas Connaturalium suorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Disponens*, siue ut Partes benè collocentur in Toto; *Motus Assimilationis* siue Multiplicationis Naturæ suæ super aliud; *Motus Excitationis*, ubi Agens nobilius Motum in alio latentem & sopitum excitat; *Motus Sigilli* siue Impressionis, Operatio scilicet absque communicatione Substantiæ; *Motus Regius*, siue Cohibitio reliquorum

rum Motuum à Motu prædominante; *Motus absque termino*, siue Rotatio spontanea; *Motus Trepidationis*, siue Systoles & Diastoles, Corporum scilicet, quæ locantur inter Commoda & Incommoda; Postremo *Decubitus*, siue *Exhorrentia Mors*, quæ etiam plurimarum Rerum est Causa. Huiusmodi sunt *Motus Simples*, qui ex Penetralibus Naturæ verè prodeunt; quique Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus illos Compositos*, siue *Summis Motuum*, quæ receptæ sunt, aut illis similes constituunt. *Summe Motuum*, sunt decantati. Hi Motus, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiam *Mixtio*, *Separatio*, *versio*. Superfunt tantum tanquam *Appendices Physicæ*, *Mensuræ Motuum*; Quid possit *Quantum*, siue *Dosis Naturæ*? Quid possit *Distantia*, id quod Orbis Virtutis siue Activitatis non malè vocatur? Quid possint *Incitatio* & *Tarditas*? Quid brevis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hæbitudo rei*? Quid *Stimulus Peristaseos*? Atque hæc sunt *Physicæ* verè de *Abstractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematismis Materie*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* siue *Aggregationibus Motuum*, & in *Mensuris Motuum*, *Physicæ* de *Abstractis* absoluitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Sensuum*; *Motum phantasie*, *Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus; Uniuersa hæc quæ diximus, in *Physicâ* non vltiùs tractari, quam vt inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipsorum: Retractantur enim in *Metaphysicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Physicæ subiungemus *Appendices* insignes duas, quæ non tam ad *Materiam*, quam ad *Modum Inquisitionis* spectant; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philosophorum*. Prior *Naturæ multiplicis* siue *Sparsæ* Ap-

pendix est; Secunda Nature unite siue Summarum: Vtraque ad solertem Dubitationem pertinet, quæ Scientiæ Pars est non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia & Fabricam. Problematum* Exemplum nobile est in Libris Aristotelis: Quod genus Operis meruit certè, non solum ut Posteriorum laudibus celebraretur, verum etiam ut eorum Laboribus continuaretur; cum *Dubitationes* indies oriantur novæ. Attamen in hac re adhibenda est Cautio, magni utriusque momenti. *Dubiorum Commemoratio & Propositio* duplicem in se habet fructum, Vnum quod *Philosophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non iudicatur, aut asseritur, (ne Error Errorem gigneret) sed suspenditur de eo iudicium, & non fit positivum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatae, totidem Spongiæ sunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad se iugant, & alliciant; unde fit ut illa, quæ, nisi præcessissent *Dubitationes*, leuiter, & sicco pede transmissa fuissent, *Dubitationum* admonitu attentè & studiosè obseruentur. Verum hæ duæ Vtilitates vix vnum compensant Incommodum, quod, nisi sedulò prohibeatur, se ingeret; Nimirum quod *Dubitatio*, si semel admittatur tanquam iusta, & fiat quasi Authentica, statim Defensores in utramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem Licentiam *Dubitandi* transmittant; adeò ut Homines Ingenia sua intendant & applicent ad hoc, ut alatur potius *Dubitatio*, quam terminetur aut solvatur. Cuius quidem Rei Exempla, & in Iurisperitis, & in Academicis, ubique occurrunt; quibus moris est, ut *Dubitationem* semel admissam, perpetuam esse velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Asserendi* Aucthoramenta amplectantur: Cum tamen ille demùm sit Ingenij Vsus legitimus, qui ex Dubijs Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalenda-*

rium Dubitationum, siue Problematum in Naturâ, & desiderari assero, & suscipi probo; Modò curâ sit, ut auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubio si nos audiant Homines) quæ clarè discussæ sint *Dubitationes*, ex *Albo* deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs vtile; Cùm enim in omni Inquisitione inueniantur hæc tria, *perspicuè Vera, Dubia, perspicuè Falsa*; vtilissimum foret *Kalendario Dubiorum, Kalendarium Falsitatum*, & Errorum popularium, vel in *Historiâ Naturali*, vel in *Dogmatibus* grassantium, adiungere; ne illæ ampliùs *Scientijs* molestæ sint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philosophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Anaxagoræ, Parmenidis, Leucippi, Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere solent;) non abs re fuerit paulò modestiùs in ea *Oculos* conijcere. Etsi enim *Aristoteles*, more *Ottomanorum*, regnare se haud tunc posse putaret, nisi *Fratres* suos omnes contrucidasset; tamen ijs, qui non *Regnum* aut *Magisterium*, sed *Veritatis* inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri *Res* utilis, diuersas *Diuersorum*, circa *Rerum* naturas, *Opiniones*, sub vno aspectu intueri. Neque tamen subest spes quòd *Veritas* aliqua purior, ex illis, aut similibus *Theorijs*, speranda vllò modo sit. Quemadmodum enim eadem *Phænomena*, iisdem *Calculi*, & *Ptolomæi* principijs *Astronomicis*, & *Copernici* competunt: ita *Experientia* ista vulgaris, quâ utimur, atque obuia *Rerum* *Facies*, pluribus diuersis *Theorijs* se applicare potest; Vbi ad rectam *Veritatis* Indagationem longè aliâ Seueritate opus fuerit. Eleganter enim *Aristoteles*; *Infantes* primo balbutientes, quasuis *Mulieres* appellare *Matres*; post autem propriam *Matrem* discernere: sic certè puerilis *Experientia*, omnem *Philosophiam* appellabit *Matrem*; *Adulta* verò *Mā-*
trem veram internoscet. Intereà iuuabit *Philosophias*

discrepantes, veluti diuerſas *Naturæ Gloſſas*, (quarum
 vna fortasſè vno loco, alia alio eſt emendatior ;) perle-
 gere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philoſo-
 phorum, ex Faſciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex
 Citationibus Platonis, ex Conſutationibus Ariſtotelis,
 ex ſparsâ Mentione, quæ habetur in alijs libris, tam Ec-
 cleſiaſticis quam Ethnicis, (Laſtantiſ, Philone, Phi-
 loſtrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ &
 iudicio, de *Antiquis Philoſophijs*. Tale enim Opus non-
 dùm extare video. Attamen hîc moneo, vt hoc fiat
 diſtinctè; ita vt ſingulæ *Philoſophiæ* ſeorsùm compo-
 nantur, & continuentur; non per Titulos & Faſcicu-
 los (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quæuis enim
Philoſophia integra ſeipſam ſuſtentat; atque Dogmata
 eius, ſibi mutuò, & Lumen & Robur, adiſciunt: quod
 ſi diſtrahantur, peregrinum quiddam & durum ſonant.
 Certè quando apud Tacitum lego, Faſta Neronis aut
 Claudij, circumſtantijs Temporum, Perſonarum, &
 Occaſionum veſtita; nil video quod à probabilitate
 prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio
 Tranquillo, per Capita, & Communes locos, minimè-
 que in Serie Temporis reſentata, Porrenta quædam
 videntur, & planè Incredibleſ. Neque abſimilis eſt
 ratio *Philoſophiæ*, quando proponitur integra, & quan-
 do in Fruſta concila & diſſecta. Neque verò, ex hoc *Pla-
 citorum Philoſophiæ Kalendario*, nuperas Theorias &
 Dogmata excludo; Sicut illam *Theophraſti Paracelſi*,
 eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Phi-
 loſophiæ, redactam, à Seuerino Dano; Aut *Teleſij Con-
 ſentini*, qui Parmenidis Philoſophiam inſtaurans, Arma
 Peripateticorum in illos ipſos vertit; Aut *Patricij Ve-
 neti*, qui Platoniorum Fumos ſublimauit; Aut *Gilber-
 ti* Popularis noſtri, qui Philolai Dogmata repoſuit;
 Aut alterius cuiuſcunque, ſi modò dignus ſit. Horum
 verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ
 tantùm

tantum inde conficiendæ, & cum cæteris coniungendæ. Atque de *Physicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta sint.

Quantum ad *Metaphysicam*, assignauimus iam ei Inquisitionem *Causarum Formalium & Finalium*; Quæ Assignatio, quatenus ad *Formas*, in casum facta videatur. Inualuit siquidem Opinio atque inueterauit, *Rerum formas essentielles*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inueniri diligentia posse. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inuentionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ inuestigetur, si modò fieri possit vt reperiantur. Ad Inuentionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignaui Regionum Exploratores, qui vbi nil nisi Cælum & Pontum vident, Terras vltra esse prorsus negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenij, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspicieba.) in sua de *Ideis* Doctrinâ; *Formas esse verum Scientiæ obiectum*, vidisse; vtcunque Sententiæ huius verissimæ, fructum amiserit, *Formas* penitus à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando : Vnde factum est, vt ad Speculationes Theologicas diuerteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit & polluit. Quod si diligenter, seriò, & sincerè, ad Actionem & vsum oculos conuertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ *Formæ*, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarum enim *Formæ* (vno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formauit hominem de limo terræ, & spirauit in faciem eius spiraculum vitæ*; non vt de cæteris Speciebus, *Producunt Aquæ, producit Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inueniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, vt aut omninò de ijs inquirere frustra sit; aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus;

pus ; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inuentæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec vlllo modo vtile, *Formam* Soni inuestigare eius, qui verbum aliquod constituat ; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita : at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicet collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile : (Quæ tamen *Formæ* Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducunt :) Eâdem prorsùs ratione. *Formam* inquirendo *Leonis*, *Quercûs*, *Auri* ; imò etiam *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis lulerit : *Formam* verò inquirere *Densi*, *Rari* ; *Calidi*, *Frigidi* ; *Grauis*, *Levis* ; *Tangibilis*, *Pneumatici* ; *Volatilis*, *Fixi* ; & similibus, tam *Schematismorum*, quam *Motuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumerauimus (& *Formas primæ Classis* appellare consueuimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero haud ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent ; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur ; quòdque eam partem *Metaphysicæ*, de quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officunt, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (vt dictum est) sed tantùm quoad *Causas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Causâ* inquiratur *Albedinis* in Niue, vel Spumâ ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aeris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, vt sit *Forma Albedinis*, cùm Aer etiam Pulueri Vitri aut Crystalli intermixtus, *Albedinem* similiter procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ ; verùm *Causa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, huiusmodi quidpiam reperies ; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis,

simplici

simplici ordine siue æqualitè collocatis, constituere Albedinem. Hanc *Metaphysicæ* partem *desiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui hucusque in vsum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem Mali huius, vt & omnium, ea est; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab *Experientiâ* & *Rebus Particularibus*, *Cogitationes* suas diuellere & abstrahere consueuerunt, & suis *Meditationibus* & *Argumentationibus* se toros dedere.

Vsus autem huius *Partis Metaphysicæ*, quam *Desideratis* annumero, duas ob *Causas* vel maximè excellit. Prima est, quod *Scientiarum* omnium *Officium* sit, & propria virtus, vt *Experientiæ* *Ambages*, & *Itinera* longa (quantum *Veritatis* ratio permittit) abbrevient; ac proinde remedium veteri querimonix afferant, de *Vita breui*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præstatur, *Axiomata* *Scientiarum* in magis generalia, & quæ omni *Materiæ* *Rerum* indiuiduarum competant, colligendo & vniendo. Sunt enim *Scientiæ* instar *Pyramidum*, quibus *Historia* & *Experientia*, tanquam *Basis* vnica substernuntur; Ac proinde *Basis Naturalis Philosophiæ* est *Historia Naturalis*: Tabulatum primum à *Basi* est *Physica*; *Vertici* proximum *Metaphysica*: Ad *Conum* quod attinet & punctum *Verticale* (*Opus quod operatur Deus à principio vsque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæsitamus meritò, an *Humana* possit ad illud *Inquisitio* pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ sunt *Scientiarum* contabulationes, suntque apud *Homines* propriâ *Scientiâ* inflatos, & *Theomachos*, tanquam tres *Moles Gigantæ*,

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,

Scilicet atque Ossa frondosum inuoluere Olymum.

Apud eos verò, qui seipsos exinanientes, omnia ad *Dei* gloriam referunt, tanquam trina illa *Acclamatio*, *San-*
cte,

ete, Sancte, Sancte. Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Vnione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamvis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad unitatem ascendere.* Atq; illa demum Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanum Intellectum minimum multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *simplices illas rerum Formas*; (quas superius *Formas primæ Classis* nominauimus) quandoquidè licet numero paucae, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatē constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eamque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat. Nam *Physica* per angustas, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed *late vndique sunt sapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirum (quæ à Veteribus *Rerum diuinarum & humanarum scientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas semper suppetit. *Caussæ* enim *Physicæ*, nouis Inuentis, in simili materiâ, lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam nouit, nouit etiam *Vltimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eoque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Basim*, vel ad *Conditionem Efficientis*. Quod genus Scientiæ elegantè describit etiam Solomon, etsi sensu magis diuino, *Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit scilicet *Sapientiæ vias*, nec Angustijs, nec Obicibus obnoxias esse.

Metaphysicæ Pars secunda est *Finalium Caussarum* Inquisitio, quam non vt prætermissem, sed vt malè collocatam notamus. Solent enim inquiri inter *Physicæ*, non inter

inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solum vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inuersio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Causarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Causarum physicarum* expulit & deiecit; effecitque ut Homines in istiusmodi speciosis & umbratilibus *Causis* acquiescerent, nec Inquisitionem *Causarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè vrgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solum à Platone, qui in hoc Littore semper Anchoram figit, verum etiam ab Aristotele, Galeno, & alijs, qui sæpissimè etiâ ad illa vada impingunt. Etenim qui Causas adduxerit huiusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum*; Aut *Corij in Animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora*; Aut *Ossa pro columnis & trabibus à naturâ induci, quibus fabrica corporis imitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiuntur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in sublimi fieri, ut terram imbris irrigent*; Aut *Terram densari & solidari, ut statio & mansio sit Animalium*; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegarit; in *Physicis* autem nequaquam. Imò, quod cœpimus dicere, huiusmodi Sermorum discursus (instar Remorarum (vñ fingunt) nauibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & Progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & ulterius progredierentur; & iam pridem effecerunt, ut *Physicarum Causarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amouerunt; & Structuram Vniuersi infinitis Naturæ Præclusionibus & Tentamentis, (quas vno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant)

attribuerunt; & Rerum particularium *Causas* Materię necessitati, sine intermixtione *Causarum Finalium*, assignarunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquijs Philosophiæ eorum, conijcere licet) quatenus ad *Causas Physicas*, multò solidior fuisse, & altius in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc vnicam ob *Causam*, quod illi in *Causis Finalibus* nunquam operam triuerunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Causarum Finalium*, Deum scilicet, omiserit, & Naturam pro Deo substituerit; *Causasque* ipsas *Finales* potiùs vt Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Causæ illæ Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodum dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Causarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Prouinciam depopulantur, & vastant. Alioquin, si modò intra terminos suos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Physicis Causis* aduersari aut repugnare putent. Nam *Causa* reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquam sanè repugnat alteri illi, quod *pilositas soleat contingere humiditatum orificijs*.

Muscosi fontes, &c.

Neque *Causa* reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cæli iniurias propulsandas*, aduersatur illi alteri, quod *illa firmitudo fit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & depradationem Aeris*: & sic de reliquis: Conspirantibus optimè vtrisque *Causis*; nisi quod altera Intentionem, altera simplicem Consecutionem denoter. Neque verò ista res in dubium vocat Prouidentiam Diuinam, aut ei quicquam derogat; sed potiùs eandem miris modis confirmat, & euehit. Nam sicut in Rebus Civilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, si quis

quis operâ aliorum, ad suos fines & desideria, abuti possit, quibus tamen nihil consilij sui impertit; (vt interim ea agant, quæ ipse velit, neutiquàm verò se hoc facere intelligant;) quam si Consilia sua cum Administris Voluntatis suæ communicaret : Sic Dei Sapiencia effulget mirabiliùs, cum Natura aliud agit, Prouidentia aliud elicit; quàm si singulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Prouidentia Characteres essent impressi. Scilicet Aristoteli, postquàm Naturam *Finalibus Causis* impregnasset; *Naturamque nihil frustra facere; suig; voti semper esse compotem, (si impedimenta abessent;)* & huiusmodi multa eò spectantia posuisset; ampliùs Deo non fuit opus : At Democritus & Epicurus, cum Atomos suos prædicabant, eòusque à subtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cum ex eorum fortuito concursu, Fabricam ipsam rerum, absque Mente coaluisse assererent; ab omnibus risu excepti sunt. Adeò vt tantum absit, vt *Causse Physicæ* Homines à Deo & Prouidentia abducant, vt contrà potiùs Philosophi illi, qui in ijsdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, nisi postremò ad Deum & Prouidentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphysicâ* dicta sint, cuius Partem de *Causis Finalibus*, in *Libris & Physicis*, & *Metaphysicis* tractatam non negauerim; in his rectè, in illis perperam propter Incommodum indè secutum.

CAPVT V.

Partitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, & Magiam: Quæ respondent Partibus Speculatiuæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: & Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ; Inuentaria Opum Humanarum, & Catalogus Polychrestorum.

Operatiuam de Naturâ similiter in duas Partes diuidemus, idque ex necessitate quâdam. Subijcitur enim hæc diuisio, Diuisioni priori Doctrinæ Speculatiuæ. Physica siquidem, & Inquisitio Causarum Efficientium, & Materialium, producit Mechanicam; At Metaphysica, & Inquisitio Formarum, producit Magiam: Nam Causarum Finalium Inquisitio sterilis est, & tanquam Virgo Deo consecrata, nihil parit. Neque nos fugit, esse & Mechanicam sæpius merè Empyricam, & Operariam, quæ à Physicâ non pendeat; Verùm hanc in Historiam Naturalem coniecimus; à Philosophiâ Naturali segregamus. Loquimur tantùm de eâ Mechanicâ, quæ cum Causis Physicis coniuncta est. Veruntamen interuenit quædam Mechanica, quæ nec prorsus Operaria est, neque tamen Philosophiam propriè attingit. Operum enim Inuenta omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Casu occurrerunt, & deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsitæ: Quæ autem intentionaliter inuenta sunt; Illa aut per Causarum, & Axiomatum lucem eruta sunt; Aut per Extensionem quandam,

quandam, vel translationem, vel compositionem Inuentorum priorum deprehensa; quæ magis ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimverò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractauit Aristoteles promiscuè; Hero in *Spiritibus*; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in *Mineralibus*; Alijque quamplurimi in subiectis particularibus; adeò vt non habeam quod dicam de *Omissis* in hac parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentius debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertim cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Causse magis obscuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hisce insistent, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

— *Premendo littus iniquum*;

Meo siquidem iudicio, vix possit aliquid in Naturâ radicatus verti, aut innouari, vel per Calus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Causarum Physicarum; sed solummodò per *Inventionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur vt *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est Relatiua, similiter desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, vt Vocabulum istud *Magiæ*, in deteriore partem iam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restitatur. Etenim *Magia* apud Persas, pro Sapientiâ sublimi, & Scientiâ consensuum rerum Vniuersalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, vt sit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici solet,

solet, *Actiua cum Passiuis coniungendo*, Magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quasdam & superstitiolas Traditiones, & obseruationes, de *Sympathijs & Antipathijs rerum*, atque de *Occultis & specificis proprietatibus* complectentem, cum fœuolis vt plurimum Experimentis, potius occultandi artificio, & laruâ, quam re ipsâ admirandis: non errauerit sanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantum distare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum gestarum Arthuri ex Britannîâ, aut Hugonis Burdegalenfis, & huiusmodi Herôum vmbatilium, differunt à Cæsaris Commentarijs, quoad Veritatem Historicâ. Manifestum enim est, Cæsarem maiora reuerâ perpetrasse, quam illi de Heroibus suis confingere ausi sunt; sed Modis faciendi minimè fabulosis. Huiusmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cum Iunonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo sibi designaret, cum euaniidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progeniuit. Sic qui insanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantum Fumos, & Nebulas cernere se putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes, & deformia quædam ac Monstrosa Spectra, fuscipient. Huius autem *Magiæ Naturalis*, leuis & degeneris, Operatio super Homines, similis est soporiferis quibusdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque insuper interdormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem coniicit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitus demissas, & per Traditionum susurros solummodò perdiscendas; unde Homines ad veras Causas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & euigilant; sed in huiusmodi otiosis, & credulis opinionibus acquiescunt: Deinde

de verò innumera Commenta grata, & qualia quis operaret maximè, instar somniorum, insinuat. Atque Operæ-premium est notare, in illis Scientijs, quæ nimium trahunt ex Phantasiâ & Fide, (quales sunt, *Magia* ista levis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Astrologia*, & aliæ consimiles) Media sua, & Theoriam, solere esse magis monstrosa, quam Finis ipse est, & Actio quò tendunt. Versio Argenti, aut Argenti viui, aut alicuius alterius Metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flui*, *Malleabilis* & *Extensibilis*, *Fixi* etiâ & *Volutis*, Naturas cognitâs & perspectas habuerit; quique similiter prima Mineralium Semina & Menstrua diligentèr introspexerit; posse Aurum multâ & sagaci molitione tandèr produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Actiuitatem eiusdem *Elixiris*, quæ Naturam scilicet perficere, & omni impedimento liberare possit. Similiter, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicuius Iuuentutis instauratio, non facilè fidè reperiatur: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui Naturâ *Arefactionis*, & *Spirituum super solida corporis depradationes*, benè nôrit; quique Naturam *Assimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris vel præuioris, perspexerit; Naturam etiâ *Spirituum*, & quasi *Flammæ Corporis*, aliâ, ad consumendum appositâ, aliâs ad reparandum, notarit; posse per Diætâs, Balnea, Vnctiones, Medicinas proprias, accommodata etiâ Exercitia, & similia, Vitam prolongari, aut vigorem Iuuentutis, aliquâ ex parte, renouari: quam quod hoc fieri possit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicuius *Pretiosi Liquoris*, aut *Quintessentiæ*. Rursûs, ex Astris Fata elici posse, non statim aut facilè Homines consenserint; Illa verò; Quod Hora Natiuitatis, (quæ sæpissimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,)

Vitæ

Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæstionis, sit cum Re ipsâ, quæ quæritur, confatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, ut non solum, quæ fieri non possunt, sibi spondeant, sed etiam maximè ardua, sine molestiâ aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenus; cuius & Vocabulum ipsum ab Infamiâ vindicauimus; & Speciem veram à falsâ, & ignobili, segregauimus.

Huius verò Partis, *Operatiue* scilicet de *Naturâ*, duæ sunt *Appendices*, magni utraque Pretij. Prima est, ut fiat *Inuentarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & breuiter enumerentur omnia Hominum Bona, & Fortunæ (siue sint ex Fructibus & Prouentibus Naturæ, siue Artis) quæ iam habentur, & quibus Homines fruuntur; adiectis ijs, quæ olim innotuisse constat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, ut qui ad noua Inuenta accingitur, de iam inuentis, & extantibus, negotium sibi non faceat. Hoc verò *Inuentarium* magis erit artificiosum, magisque etiam utile; si quæ communi Hominum opinione *Impossibilia* reputantur; in vnoquoque genere adiunxeris; atque vnâ *Proxima Impossibilibus*, quæ tamen habentur, copules; ut alterum Humanam Inuentionem acuat; alterum quadantenus dirigat; utque ex his *Optatiuis*, & *Potentialibus*, *Actiua* promptius deducantur. Secunda est, ut fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychrestâ* sunt, & ad aliorum Inuentionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condensationis secretum reuelat, quo Homini nihil est fructuosius. Præstò enim est Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condensationibus laboratur. Plurimum au-

tem facit, ad inueniendi Compendium, si huiusmodi *Polychrestæ* proprio Catalogo excipiantur.

CAPVT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ quàm Operatiuæ, Appendice Mathematicâ: quòdque inter Appendices potius poni debet, quàm inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

Primè Aristoteles, *Physicam & Mathematicam* generare *Practicam* siue *Mechanicam*. Quare, cum iam, tam *Speculatiuam*, quam *Operatiuam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractauerimus, locus est, vt de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad vtramque est *Scientia* *Auxiliaris*. Hæc siquidem in *Philosophiâ* receptâ, *Physicæ* & *Metaphysicæ* pars tertia adiungitur; At nobis ista retractantibus & recolentibus, si eam vt *Scientiam* *Substantiuam*, & principalem, designare in *Animo* esset, magis consentaneum videretur, & *Rei* ipsius *Naturæ*, & *Ordinis* perspicuitati, vt constitueretur tanquam *Portio* *Metaphysicæ*. *Quantitas* enim (quæ subiectum est *Mathematicæ*) *Materiæ* applicata, veluti *Dosis* *Naturæ* est; & plurimorum *Effectuum* in *Rebus* *Naturalibus* causatiua: ideoque inter *Formas* *Essentiales* numeranda est. *Figure* autem & *Numerorum* *Potentia*, in tantum apud *Antiquos* valere visa est, vt *Democritus* *principia* *Varietatis* *Rerum*, in *Figuris* *Atomorum* præcipuè collocauerit: Ac *Pythagoras* *Naturam* *rerum* ex *numeris* constitui asseruerit.

Illud interim verum est, *Quantitatem* inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse *Abstractam*, & à *Materiâ* *Separabilem*: Quod ipsum in *Causâ* fuit, cur & diligentius exculta, & acrius inquisita ab *Hominibus* fuerit, quam *Aliæ* quæcunque *Formæ*, quæ omnes in *Materiâ* magis sunt immerse. Cum enim id *Hominum Animis* planè infitum sit (plurimo certè cum *Scientiarum* detrimento) ut *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Septis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & iucundius, quo *Appetitus* iste expatiandi & *Meditandi* expleretur. Et si autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantum *Veritati* & *Ordini*, verum etiam *Vsui* & *Commodis* *Hominum* consulimus, satius demum visum est, *Mathematicas*, cum & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimum polleant, ut omnium *Appendices*, & *Copias* auxiliares designare. Quod etiam quodammodo facere compellimur, propter delicias & *Fastum* *Mathematicorum*, qui hanc *Scientiam* *Physicæ* serè imperare discupiant. Nescio enim quo *Fato* fiat, ut *Mathematica* & *Logica*, quæ *Ancillarum* loco erga *Physicam* se gerere debeant, nihilominus *Certitudinem* suam præ eâ iactantes, *Dominatum* contra exercere præsumant. Verum de *Loco*, & *Dignitate* huius *Scientiæ* minùs curandum, de *Re ipsâ* videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur *Scientiæ*, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ* & *Axiomatibus* *Physicis* penitus *Abstractam*. Ex duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ *Artes*, magno, certè cum acumine & *industriâ*, inquisitæ & tractatæ sunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod interuallo tot *Seculorum* dignum sit;

&

& *Doctrina* de *Solidis*, nec à veteribus, nec à Modernis, pro Rei Vsu & Excellentia, instructa & aucta est. In *Arithmetiis* autem, nec satis varia & commoda inuenta sunt *Supputationum* Compendia, præsertim circa *Progressiones*, quarum in *Physicis* Vlus est non mediocris: nec *Algebra* benè consummata est; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Mystica*, quæ ex Proclo, & reliquijs quibusdam Euclidis cœpit instaurari, expatiatio quædam Speculationis est. Hoc enim habet Ingenium humanum, vt cùm ad *Solida* non sufficiat, in *Superuacaneis* se atterat. *Mixta* habet pro Subiecto *Axiomata* & *Portiones Physicas*: *Quantitatem* autem considerat, quatenus est ad ea elucidanda, & demonstranda, & actuan- da, *Auxiliaris*. Multæ siquidè *Naturæ* Partes, nec satis subtilitè comprehendì, nec satis perspicuè demon- strari, nec satis dextrè & certò ad Vsum accommodari possint, sine ope & interuentu *Mathematicæ*. Cuius generis sunt *Perspectiua*, *Musica*, *Astronomia*, *Cosmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas *Portiones Desideratas* iam non Reperio, sed multas in posterum præ- dico, si Homines non ferientur. Prout enim *Physica*, maiora indies Incrementa capiet, & noua *Axiomata* edu- cet; eò *Mathematicæ* operâ nouâ in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Iam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertransiuimus, & *Desiderata* in ipsâ notauimus. Quâ in re, si à priscis, & receptis Opinonibus discefferimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus; quod ad nos attinet, vt Dissentiendi Studium longè à nobis abest, ita etiâ & Contendendi Consilium. Si hæc vera sunt;

Non Canimus surdis, respondent omnia Syluæ;
Vox Naturæ ingeminabit, etsi Vox Hominum reclama-
met. Quemadmodùm autem Alexander Borgia dicere
A a 2 solebat,

solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, Eos
venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diuersoria sua notarent,
non cum Armis, ut perrumperent; Sic nobis magis Cor-
di est, Pacificus Veritatis Ingressus; vbi quasi Cretâ con-
signentur Animi, qui tantam Hospitem excipere pos-
sint; quam qui pugnax est, viamque sibi per
Contentiones, & Lites Sternat. Absolutis
igitur duabus Partibus *Philosophiæ*,
De Numine, & de Naturâ, re-
stat tertia De Homine.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QVARTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ de Homine, in Philo-
 sophiam Humanitatis, & Ciuilem. Parti-
 tio Philosophiæ Humanitatis, in Doctri-
 nam circa Corpus Hominis, & Doctri-
 nam circa Animam Hominis. Constitutio
 unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sue
 de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de
 Statu Hominis, in Doctrinam de Perso-
 nâ*

nâ Hominis, & de Fœdere Animi & Corporis. *Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis, & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

I quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps preponam, imperat aut vulneret, (præterquam quod intra Præsidia Maiestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantum, pugnam non inco; Vnus fortalsè ex ijs, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι, ἡδὲ καὶ ἄνδρῶν :

Hi enim inter Hostes, etiâ infensissimos & acerbissimos, vtrò citròque inuiolati vbique commebant. Neque verò nostra Buccina Homines aduocat & excitat, vt se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi præliantur & digladiantur; sed potius vt pace inter ipsos facta, coniunctis viribus, se aduersus *Naturam Rerum* comparent, cuiusque Edita & Munia capiant & expugnent; atque Fines Imperij Humani (quantum Deus Opt. Max. pro Bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostram*. Cui, quò magis nostra interfuit, eò incumbendum est diligentius. Hæc *Scientia Homini pro fine est Scientiarum*; at *Nature ipsius Portio tantum*. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes *Scientiarum Partitiones* ita intelligantur, & adhibeantur, vt *Scientias* potius signent, aut distinguant, quam secent & diuellant; vt perpetuò euitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientijs*. Huius etenim Contrarium Particulares *Scientias* steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & eius Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philosophiam* à *Rhetoricâ* disiunxerit; vnde facta sit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Constat similiter Sententiam Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque inualuit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Astronomicis Principijs* non posse reuinci; à *Naturalis* tamen *Philosophiæ Principijs*, rectè positis, posse. *Artem* denique *Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophiâ* destituatur, Empyricorum Praxi haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Ciuilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* siue *Humana*, ex Partibus similibus illis, ex quibus Homo ipse, consistit; Nempe ex *Scientijs* quæ circa *Corpus*; & ex *Scientijs* quæ circa *Animam* versantur. Verùm priusquam Distributiones Particulares persequamur; constituamus *Scientiam* vnâ Generalem, de *Naturâ & Statu Hominis*: Digna enim certè Res est, vt emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* seorsum redigatur. Conficitur autem illa ex

ijs rebus, quæ sunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursus, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, distribui potest in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturam Hominis indiuisam*; alteri *Vinculum ipsum Animæ & Corporis*: Quarum primam, *Doctrinam de Personâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm sint Communia & Mixta, primæ illi Diuisioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarum* circa *Animam* versantium, assignari non potuisse.

Doctrina de Personâ Hominis duas res præcipuè complectitur; Contemplationes scilicet de *Miserijs Humani Generis*; & de eiusdem *Prærogatiuis*, siue *Excellentijs*. Atque Deploratio *Humanarum Ærumnarum*, elegantè & copiosè, à compluribus adornata est, tam in Scriptis Philosophicis, quam Theologicis. Estque Res & dulcis simul, & salubris.

At illa altera de *Prærogatiuis*, digna visa res nobis, quæ inter *Desiderata* proponatur. Elegantissimè certè Pindarus (vt plerunque solet) inter laudandum Hieronem ait, *Eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanum Decus conferre posse putarem; si *Vltimitates* (vt loquuntur Scholastici) siue *Summitates* (vt Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Historiæ fide; Illud est, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò vnquam Humana Natura per se ascenderit, in singulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæsare narratur, quod Amanuensibus quinque simul *dictare* iussuisset? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiam Philosophorum, Callisthenis, Possidonij, Carneadis; vt de quouis Themate, in vtramque partem ex-tempore differere elegantè & copiosè potuerint, *Ingenij Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res au-

rem Vſu minor, at Oſtentione & Facultate fortasſè maior; quam de Archià Magiſtro ſuo memorat Cicerò; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de ijs rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore.* Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnum *Memoriæ Decus.* At *Virtutum Moralium Palmæ* non minùs celebres, quàm *Intellectualium.* Quantam rem, in *Exercitio Patientiæ,* exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui quaſtioni & Tormentis ſubiectus, Linguam (indicij ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantià cedit, (licet dignitate plurimum,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam, Principis Auranſionenſis Interfectore; Is virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cuiuſpiam incideret, uſtulatùs iam Nebulo, & in medijs tormentis, riſit; Qui tamen paulò ante, cum Cincinni Capillitij, quos geſtabat, tonderentur, fleuerat. *Animi quoque mira Serenitas, & Securitas,* ſub ipſum *Tempus Mortis,* in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum: Is, cùm à Milite, qui cum ex Imperato occiſurus eſſet, iuberetur, vt Ceruices porrigeret fortitèr, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias.* At Ioannes Dux Saxonix, cùm inter Ludum Scacchorum, Diplòma, quo Nex eius in poſterum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtantiem quendam ad ſe vocauit, & ſubridens; *ſpecta,* inquit, *num non potiores partes Ludi huius teneam.* *Iſte enim* (ad Collulorem innuens) *me mortuo, iactabit ſuas potiores partes fuiſſe.* Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridie quo moriturus eſſet, Tonſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) eumque interrogaret, nùm tonderi placeret; re-

nuit ; atque ad Tonforem versus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo controuersa est ; Antequàm vero illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam.* Quin & idem, sub ipsum Mortis Articulum, postquàm iam caput in Truncum fatalem reclinasset, rursùs se paululùm crexit, & Barbâ, quæ ei erat promissior, lenitèr amotâ ; *At certè hæc (inquit) non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus ; nempe vt *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque eius et Virtutes vltimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur ; quod fuerit instar Fastorum de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutum Valerij Maximi, et C. Plinij probamus, diligentiam et iudiciu corum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, siue de *Communi Vinculo Animæ & Corporis* ; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodum enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia ; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similiter rebus continetur ; Nimirum vt descer batur, quomodo hæc duo (*Anima scilicet & Corpus*) *se inuicem detegant ; & quomodo inuicem in se agant ; Notitia siue Indicatione ; & Impressione.* Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis ; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes* ; vtramque *Predictionis* ; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitionis & phantasticis mixturis, polluerint ; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, vtilem. Prima est *Physiognomia* ; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones : Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio* ; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex
Animi

Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertè, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractauit; eandem in Motu, (nimirum Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis obseruationibus subiiciuntur, & maioris sunt vsùs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Vt enim aptissimis atque elegantissimis Maiestatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur*. Hoc verò benè nòrunt Veteratores complures, & astuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; vtpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum et opportunitatum, adeundi Personas; quæ Ciuilis Prudentiæ pars est non parua. Nemo autem putet, huiusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Indiuiduos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad vnum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et Frontem contrahimus; et sic (vt plurimum) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantiæ* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; et in huiusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis Ineptijs scatens. Illud tantùm in præsentia innuo, Basim illam huic Rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea huiusmodi est; vbi idem sit ab internâ Causâ, quod fieri quoque solet ab externâ,

Actus ille externus transit in somnium. Similis est Stomachi oppressio, ex crasso Vapore, atque incubitu ponderis externi : Itaque qui Incubo laborant, pondus sibi superimponi, magno cum Apparatu Circumstantiarum, somniant. Similis viscerum Pensilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto : Itaque Hypochondriaci sæpius Nauigationes, & Agitationes super Aquas somniant : Sunt & innumera id genus.

Posterior Pars *Doctrinæ Fæderis*, (quam *Impressio- nem* nominauimus) in Artem nondum redacta est ; sed obiter tantum, & carptim, inter alios Tractatus, aliquandò interuenit. Illa eandem Antistrophem cum priori habet. Quippe duo considerat : *Aut quomodo, & quousq̃, Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam, in eamque agant ; Aut rursus, quomodo & quousque, Animæ Passiones, vel Apprehensiones, immutent Corpus, & in illud agant ?* Horum prius, in re Medicâ, interdum tractari videmus ; at id ipsum se miris modis Religionibus inseruit. Pharmaca enim præscribunt Medici, quæ *Morbis Animæ* persanandis insciuiant, vt in Curationibus Maniæ, & Melancholiæ ; quinetiâ Medicinas porrigunt, ad Animum exhilarandum, ad Cornuniendum, atque inde Fortitudinem augendam, ad Ingenium acuendum, ad Memoriam roborandam, & similia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obseruantia, in Sectâ Pythagoræorum, & in Hæresi Manichæorum, & in Lege Mahometi, omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis & Adipis* elum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* distinguentes, (quatenus ad Cibi vsum) & plurimæ sunt, & præcisæ. Imò Christiana Fides ipsa, (quamuis à Cæremoniarum Nube libera & serena) vsum tamen retinet Ieiuniorum, Abstinentiarum, & aliarum rerum, quæ ad

Corporis

Corporis Macerationē & Humiliationē ſpectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, ſed etiam Fructuoſarum. Atqui Radix omnium huiusmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & Exercitium Obedientiæ) in hæc re conſiſtit, de quâ loquimur; Nimirum quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem iudicio infirmior exiſtimet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones, aut Immortalitatem Animæ in dubium reuocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; leui Dubitationi leue Reſponſum ſuffecerit. Exempla petat, vel ab Infante in Vtero Matris; qui ſimul cum Matris Affectibus compatiatur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſeruorum impetu quandoque ſectuntur, ſaluâ interim Maieſtate ſuâ Regiâ.

Iam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* eius in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum inuenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, vt rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimum vel adiuuet, vel impediat, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodum, nec pro Rei vel ſubtilitate, vel vtilitate, inquiſitum eſt; quatenùs ſcilicet (miſſis Affectibus) *ipſa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquam fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamuis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentiâ præditum eſſe ad Subueniendum. Non magis herclè, quam ſi quis concluſerit, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, vt ſubitò interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, vt Decumbentem ſubitò reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis proſpecto eſſet uſus; verùm (vt ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo.

Rursùs

Rursus inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, siue Consensibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis necessaria, quam illa Disquisitio de *Sedibus proprijs* & *Domicilijs*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, eiusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non desunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controuersa sunt, aut leuiter inquisita; vt maiori Diligentia & Acumine opus sit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus* in *Cerebro*, tanquam in Arce collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocauit, cùm *Tumori* & *Superbiæ* sit propior) in *Corde*; *Concupiscentia* autem & *Sensualitas* in *iecinore*; neque prorsus contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursus nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasiæ*, *Rationis*, *Memoriæ*) secundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indiuisâ*, ac etiâ de *Fœdere Animi & Corporis*, explicauimus.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; & Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria, viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ: Quodque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disiungi debeat à duabus reliquis.

Doctrina circa Corpus Hominis eandem recipit Diuisionem, quam Bona Corporis ipsius, quibus inseruit. Bona Corporis Humani quatuor sunt: *Sanitas; Forma siue Pulchritudo; Vires; Voluptas.* Totidem igitur *Scientiæ: Medicina; Cosmetica; Athletica; & Voluptaria,* quam Tacitus appellat *Eruditum luxum.*

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generosissimâ Prolapiâ secundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æsculapium, Deum itidem, & Medicinæ Professore: Quippe cùm Sol in Naturalibus sit Vitæ Author, & Fons; Medicus eiusdem Conseruator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illustrius accedit Medicinæ, ex Operibus Seruatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et sicut Animam Doctrinæ suæ Cœlestis, ita Corpus Miraculorum suorum, Obiectum veluti proprium constituit. Nusquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæsari) sed tantum circa Corpus Humanum, aut conseruandum, aut sustentandum, aut persanandum.

Subiectum istud *Medicinæ* (Corpus nimirum Humanum) ex omnibus, quæ Natura procreauit, maximè est capax Remedij; sed vicissim illud Remedium, maximè est obnoxium Errori. Eadem namque subiecti subtilitas & Varietas, vt magnam Medendi Facultatem præbet, sic magnam etiâ Aberrandi Facilitatem. Quocirca quemadmodum Ars ista (præsertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Coniecturales; ita Inquisitio eius reponenda est inter summè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelso & Alchymistis ita desipimus, vt putemus inueniri in Corpore humano,

humano, quæ singulis Vniuersitatis Rerum Speciebus (*Stellis, Mineralibus, & alijs*) respondeant, sicut illi fabulantur, leuitè & crassâ Mineruâ traduentes, Emblema illud Veterum (quod Homo esset *Microcosmus*, siue Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum suum. Verùm nihilominus huc res redit, vt (quod occœpimus dicere) non inueniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multipliciter compositum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipsorum Animalium, (*Quadrupedum, Auium, Piscium;*) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus varijs; non sine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priusquàm Homini sint in Cibus. Adde quod Animalibus viuendi Modus sit simplicior, Affectusque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad vnum ferè modum operantes; vbi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigilijs, vices propè infinitas variarum Mutationum subit. Vsq̃ue adeò verum est, vnâ, inter res ceteras, *Corporis Humani* Massam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam esse. At *Anima* contrâ Substantiarum est simplicissima, vt non ita è cecinerit ille;

—— *Purumq̃, reliquit*

Æthereum sensum, atque Aurâ simplicis ignem.

Vnde minimè est mirandum, *Animam* sic collocatam, Requiem non inuenire, iuxta Axiômâ illud, *Motum rerum extra Locum esse rapidum, placidum in Loco*. Verùm vt ad rem redeamus. Varia ista & subtilis *Corporis Humani* Compositio & Fabrica effecit, vt sit instar Organi Musici operosi & exquisiti, quod Harmoniâ suâ facile excidit. Quare apud Poetas, summâ ratione, Musica cum Medicinâ in Apolline coniungitur; quia similis ferè

ferè sit vtriusque Artis Genius ; Atque in eo consistat planè Medici officium, vt sciat Humani Corporis Lyram, ita tendere & pulsare, vt reddatur Conventus minimè discors, & insuavis. Ergò demùm ista Subiecti Inconstantia & Varietas, Artem reddidit magis Coniecturalem : Ars autem tam Coniecturalis cùm sit, locum ampliorem dedit non solùm Errori, verùm etiàm Imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute suâ & Functione, non Successu aut Opere, iudicantur. Aduocatum ipsa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Causæ commendat ; Gubernator Navis, Clauis tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, se probat. At *Medicus*, & fortalsè *Politicus*, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis suæ, liquidò exhibeant ; sed ab Euentu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquissimo prorsus Iudicio. Quotus enim quisque nouit, Ægroto mortuo aut restituto, item Rep. stante vel labante, vtrùm sit Res Calûs, an Consilij ? Fit itaque sæpissimè, vt Impostor Palmam, Virtus Censuram referat. Quia ea est Hominum infirmitas, & credulitas, vt sæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant : Quare Poetæ oculati planè & perspicaces fuisse videntur ; cùm Æsculapio Circem Sororem dederunt, vtrunque è Sole progenitum ; sicut habetur in Versibus ; De Æsculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,

Fulmine Phœbigenam Stygias detruxit ad vndas.

Et similiter de Circe Solis Filiâ,

Diues inaccessis ubi Solis Filia lucis

Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impostores, Medicorum quodammodò Riuales fuere ; & de Curationum celebritate cum ijsdem ferè certârunt. Ex hoc dic fodes

quid sequitur? Nempe ut Medici ita secum, quemadmodum Salomon in re grauiori; *Si vnus & stulti & meus euentus erit, quid mihi prodest quod maiorem Sapientie dedi operam?* Equidem Medicis minùs succenseo, si sæpenuerò vacent alicui alteri studio, quod adamant, magis quam Arti suæ propriæ. Inuenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in ijs Artibus magis quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam Declamator contra Scientias Medicis obijcit) habeant quæ sibi obuersentur Obiecta tam fœda & tristia, ut Animum ad alia abducere ijs omninò sit opus; (Nam qui Homines sint, *Nihil Humani à se alienum putent*;) Sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipsis interesse, vel ad Existimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis suæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ maiorem assequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, ut Homines facilè in Medicis qualibuscunque fiduciam collocent: Verùm si quis hæc attentius perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excusationem spectant. Neque enim spem abijcere, sed vires potiùs intendere debuerant. Nam si cui placet obseruationem expergefacerè suam, & paulatim circumspicere, etiàm ex Exemplis obuijs, & familiaribus, facilè deprehendet; quantum obtineat imperij, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem siue *Materiæ*, siue *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Discrimina infinita retinet Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum testis, acie Oculi vsus, & vi Phantasiæ, & Manûs constantiâ, omnium Facies, qui sunt, fuerunt, atque etiàm (si coràm repræsentarentur) qui futuri sunt, penicillo imitari ac describere posset. Humanâ

Voce

Voce nil magis varium; Huius tamen discrimina in singulis Personis facile internoscimus: Quinetiam non defunt Moriones & Pantomini quidam, qui, quotquot libuerit, reddere sciunt, & ad viuum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articuli, Verba scilicet; Via tamen inita est, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud verissimum est, non ex eo, quod Mens humana sit minus subtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepsias in Scientijs plerumque prouenire; sed ex eo potius, quod Obiectum nimis in remoto collocatum sit. Sicut enim Sensus, procul ab Obiecto dissitus, plurimum fallitur; debite appropinquatus, non multum errat; ita fit in Intellectu. Solent autem Homines Naturam, tanquam ex præaltâ Turri, & à longè despicere, & circa Generalia nimium occupari; quando si descendere placuerit, & ad Particularia accedere, Resque ipsas attentius & diligentius inspicere, magis vera & utilis fieret Comprehensio. Itaque huius Incommodi Retinendum, non in eo solum est, ut Organum ipsum vel acuant, vel robovent, sed simul ut ad Obiectum propius accedant. Ideoque dubitandum non est, quin si Medici, missis paulisper istis Generalibus, Naturæ obuiam ire vellent; compotes eius fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;

Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philosophiæ ipsæ, quibus innituntur Medici, siue Methodici, siue Chymici, (Medicinâ autem in Philosophiâ non fundatâ, Res infirma est;) parui reuera sunt. Quare si nimis Generalia (licet vera fôrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè maius est periculum ab illis Generalibus, quæ in se falsa sunt; atque, loco deducendi, seducunt.

Medicinâ igitur (vti perspeximus) adhuc talitèr

comparata est, ut fuerit magis Ostentata, quam Elaborata; etiã magis Elaborata, quam Amplificata; cum labores in eam insumpti, potius in Circulo, quam in Progressu se exercuerint. Plurima enim in eã video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes diuidemus, quæ tria eius Officia nominabimus. Primum est *Conseruatio Sanitatis*; secundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio Vitæ*. At istud postremum, non videntur Medici, tanquã Partem Principalem Artis suæ agnouisse, verum idem reliquis duobus satis imperitè immiscuisse. Putant enim, si propulsentur Morbi antequã ingruant, & curentur postquã inuaserint; Prolongationem Vitæ vtrò sequi. Quod licet minimè dubium sit, tamen parum acutè prospiciunt, horum vtrunque ad Morbos tantum pertinere, & ad eam solummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipsum Vitæ producere, ac Mortem, per Resolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, sensim obrepentem, ad tempus summouere; Argumentum est, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractauit. Neque verò subeat animos Hominum ille Scrupulus, ac si hæc Res Fato & Diuinæ Prouidentię commissa, in Artis Officium & Munus iam primum à nobis reuocaretur: Prouidentia enim proculdubiò Mortes quascunque, siue ex violentiã, siue ex Morbis, siue ex Decursu ætatis, paritèr regit; Neque tamen idèò Præuentiones & Remedia excludit. Ars autem & Industria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, sed subministrant. Verum de hâc Parte, paulò post dicemus; hæc tantum intereã præfati; ne quis tertium istud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhuc factum est,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officijs prædictis Medicinæ primum) multi de eo scripserunt,

ferunt, cùm in alijs rebus satis imperitè, tùm niniùm (vt arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par est, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philosophi Morales, Mediocritatem nimis laudarunt; Cùm & Ieiunia in consuetudinem versa, & Viçtus liberalis, cui quis assueuerit, meliùs Sanitatem tueantur, quàm istæ Mediocritates, quæ Naturam ignauam ferè reddunt, neque Excessûs neque Indigentia, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationum autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pol- lent, nemo ex Medicis benè distinxit, aut annotauit; cùm vix inueniatur aliqua Inclinatio in Morbum, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi possit. Morbis Renum Globorum Lusus conuenit, Pulmo- num Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Gestatio, atque alijs aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Con- seruatione*, secundum totum tractata sit, Defectus mino- res persequi non est nostri Instituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa de- mùm pars est *Medicina*, in quâ plurimum Laboris in- sumptum est, licet Fructu satis tenui. Continet autem *Doctrinam de Morbis*, quibus Corpus humanum subij- citur; vnâ cum eorundem *Causis*; *Symptomatibus*; & *Me- delis*. In hoc secundo Officio *Medicina*, multa sunt quæ desiderantur; Ex his pauca sed maximè insignia, proponemus, quæ enumerasse satis duxerimus, absque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum est, *Intermissio Diligentia* illius *Hippocratis*, utilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narrati- uam componere, Casuum circa Ægrotos specialium; referendo qualis fuisset Morbi Natura, qualis Medica- tio, qualis Euentus. Atque huius rei nactis nobis iam Exemplum, tam proprium atque insigne, in eo scilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus est; minimè opus erit Exemplum aliquod forinsecum, ab alienis
Artibus

Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iurifconsultorum, quibus nihil antiquius, quàm illustriores Casus, & novas Decisiones, scriptis mandare; quò meliùs se ad futuros Casus muniant, & instruant. Istam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum desiderari* video; præsertim in vnum Corpus cum diligentia & iudicio digestam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplam, vt planè Vulgata, & quæ quotidie obueniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam esset, neque ad rem;) Nec rursus tam angustam, vt solummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum est) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumstantijs eius, noua sunt, quæ in *Genere* ipso, noua non sunt: Qui autem ad obseruandum adiiciet Animum, ei etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa obseruatu digna occurrent.

Item in *Disquisitionibus Anatomicis* fieri solet, vt quæ *Corpori Humano in vniuersum* competant, ea diligentissimè, vsque ad curiositatem, & in minimis quibusque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diuersis Corporibus* reperitur, Medicorum diligentia fatiscit. Ideoque *Anatomiam Simplicem* luculentissimè tractari assero; *Anatomiam Comparatam desiderari* statuo. *Partes* enim singulas rectè perscrutantur Homines, earumque *Consistentias, Figuras, Situs*; sed *illarum Partium diuersam in diuersis Hominibus Figuram & Conditionem*, minùs obseruant. Atque huius Omissionis causam, non aliam esse arbitramur, quàm quod ad primam Inquisitionem, inspectio vnus aut alterius *Anatomie* sufficere possit; ad posteriorem verò, (quæ Comparatiua est, & casum recipit,) necesse est, vt plurimarum Dissectionum attenta & perspicax Obseruatio adhibeatur; Prior etiàm res est, in quâ Homines docti, in prælectionibus suis, & in cœtu Astantium, se iactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ & diutinâ *Experientiâ tantum*, acquiri potest.

Illud

Illud interea minimè dubium est, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamenti cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam dissimilia sint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Nasi, aut Aures. Atque in his ipsis differentijs Partium Internarum, reperiuntur sæpiùs *Causse continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cum ipsa Mechanica Partis alicuius Fabrica in culpâ sit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, si adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) sed emendanda Res est, & accommodanda, seu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Observaciones, tam *Humorum omnigenùm*, quàm *Vestigiorum & Impressionum Morborum*, in Corporibus varijs dissectis; Etenim *Humores* in *Anatomijs*, tanquàm Purgamenta & Fastidia ferè prætermitti solent, cum tamen inprimis necessarium sit notare, *quales & quàm multiplices sint Humorum* differentium *Species* (non nimium in hac re tribuendo Diuisionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inueniantur; Et in quibus *Cavitatibus, & Receptaculis*, quilibet ipsorum, Sedes & Nidulos suos figere potissimùm soleat; quoque iuuamento aut damno; atque his similia. Itidèr *Vestigia, & Impressiones morborum, & Interiorum Partium* ab ijs *Lesiones & Devastationes*, in *diuersis Anatomijs* cum diligentia notanda; Nempe, Apostemata, Vicera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exesiones, Consumptiones; Rursùs Contractiones, Extensiones, Conuulsiones, Luxationes, Dislocationes, Obstructiones, Repletiones, Tumores; vnà cum omnibus Materijs Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano

Humano inueniuntur, (veluti Calculis, Carnositatibus, Tuberibus, Vermibus, & huiusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in vnum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* ista *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueuerit in *Corporibus Viuis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damna. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in *Anatomicis* Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaueribus occluduntur & latent; cum in Viuentibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, vt & Vsi consulatur simul & Humanitati, non est omninò reiicienda *Anatomia Viuorum*, neque ad fortuita Chirurgicorum Inspectiones (quod Cellus fecit) remittenda; cum hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Viuorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito iudicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inueniunt *Morbos* complures, quos *Insanabiles* decernunt, alios iam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita vt L. Syllæ & Triumuiorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate euadunt, quàm illi olim inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Desiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*; vt euocentur

centur & excitentur Medici aliqui egregij, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege sanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item vt paulò vlteriùs insistant: Etiàm planè cenſeo ad officium Medici pertinere, non tantùm vt *Sanitatem reſtituat*; verùm etiàm vt *Dolores & Cruciatuſ Morborum* mitiget: Neque id ipſum ſolummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatiſ periculofì, *ad conualeſcentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abiectà priuſùſ omni Sanitatis ſpe, *Exceſſum* tantùm præbeat *È Vita* magis *lenem & placidum*. Siq; idem non parua eſt Fœlicitatiſ pars, (quam ſibi tantoperè precari ſolebat Auguſtus Cæſar) illa *Euthaſia*; Quæ etiàm obſeruata eſt in Exceſſu Antonini Pij, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipſum ſibi procurauerit; cùm enim Morbuſ eiùſ haberetur pro deſperato, Ventrìculum & Senſuſ, Meri largiore hauſtu, & ingurgitatione obruit; vnde illud in Epigrammate,

— *Hinc ſtygiuſ ebruſ hauſit aquaſ.*

Vino ſcilicet Stygij Laticis Amaritudinem ſuſtulit. At noſtris Temporibuſ, Medicis quaſi Religio eſt, *Ægrotiſ*, poſtquàm deplorati ſint, aſſidere; vbi meo iudicio, ſi Officiuſ ſuo, atque adeò Humanitatiſ ipſi deeſſe nolint, & Artem ediscere, & diligentiam præſtare deberent, quâ Animam agenteſ, faciliùſ & mitiùſ *È Vita* demigrent. Hanc autem Partem, Inquiſitionem de *Euthaſia exteriori* (ad differentiam eiùſ *Euthaſiæ*, quæ Animæ præparationem reſpicit) appellamus, eamque inter *Deſiderata* reponimus.

Item in *Curationibuſ Morborum* illud generalitèr *deſiderari* reperio; Quod Medici huiuſce *Æratiſ*, licet *generaleſ Intentioneſ Curationum* non malè perſequantur,

*particulares tamen Medicinas, quæ ad Curationes Morborum singulorum, proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obseruant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magistralitatibus suis destruxerunt, & sustulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout ijs libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, Quid pro Quo substituendo; ita superbè imperantes Medicinæ, vt Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortassè Dialcordio, & Confectione Alkermes, & paucis alijs Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca se religiosè & seuerè astringunt. Nam Medicamenta illa, quæ in Officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; Siquidem speciatim nullum Morbum magnoperè respiciant, verùm generatim ad Obstructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, vt Empyrici & Vetulæ sæpè numerò in curandis Morbis foeliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compositionem fidelitè & scrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Iudæum, Librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; *Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti; sed non nôrunt particulares curationes morborum. Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo, Medicos nostros similes esse Episcopis; ligandi & soluendi clauēs habere, & nihil ampliùs. Sed vt seriò quod res est dicamus; Plurimùm referre censemus, si Medici aliqui, & eruditione & practicâ insigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod**

speciosâ

ſpecioſâ quis ratione nixus, exiſtimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempeſtatis anni, Conſuetudinum, & huiusmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præſcriptis inſiſtere; id fallax Res eſt, & Experientiæ non ſatis attribuit, Iudicio plus nimis. Sanè quemadmodum in Rep. Romanâ, Ciues erant viliſſimi, & optimè compoſiti, qui aut Conſules Populo fauebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ inſigni, Methodos & Generalia Artis non aſpernantur. Modificationes verò Medicinarum (ſi quando ſit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ ſunt, quàm in ipſo Corpore Medicinarum; in quo nil nouandum, abſque euidenti neceſſitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis, & Poſitiuis* tractet, *deſiderari* ſtatuiſmus. Res autem eſt, quæ tentari non debet, abſque acri & ſeuero Iudicio, & tanquàm in Synodo Medicorum ſelectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari ſubit (præſertim cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum euectæ & celebratæ ſint; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò ſumantur) neminem adhuc inuentum, qui per *Artem, Thermas Naturales, & Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confeſſo ſit, *Thermas illas & Fontes, Virtutes ſuas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nanciſci*: Quinetiâ, in manifeſtum huius rei documentum, benè nôrit Humana Induſtria, diſcernere & diſtinguere per Separationes quaſdam, ex quo genere Mineralium, huiusmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo,

Chalybe, aut aliquo simili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, si ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Hominiſ, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubio & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſius exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel huiuſce Tractatûs Naturæ conuenit, claudemus hanc Partem, Deſectûs alterius cuiuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirum, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam vt Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenim iudicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, vt Uſus eiſ ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis proſectò foret Oratio, quæ pronuntiata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inueteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciffitudo Artificioſa. Quæ, licet maius quoddam in præcipiendo iudicium, maioremque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Eſſectuum magnitudine abundè rem compenſant. Etſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inuiſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnitè ipſos Curationem perſequi; atque in eâdem, certâ quâdam viâ, inſiltere: Tamen ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inueniet pleraque vacillationis & Inconſtantix plena, & quæ ex tempore excoſitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præuiſo Curationis tramite. Debuerant au-

tem etiã ab initio, post Morbum benè perspectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eã abque graui Causã, discedere. Arque sciant pro certo Medici, posse (exempli gratia) tria fortassè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem grauem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine, & debito interuallo sumpta, Curationem præstent: quorum singula, si per se tantùm sumerentur, aut si ordo inuerteretur, aut interuallum non seruaretur, fuerint prorsus nocitura. Nequẽtamen id volumus, vt omnis scrupulosa & superstitiosa curandi Ratio in pretio sit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via sit ad Cælum*:) verùm vt æquè recta sit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale* vocabimus, desiderari ponimus. Atque hæc illa sunt, quæ in *Doctrinã Medicinæ, de Curatione Morborum, desideramus*; nisi quod restet Vnicum, quod pluris est quàm illa omnia. *Desideratur* nimirum *Philosophia Naturalis Vera & Actiua*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterum illa non est huiusce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, posuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ noua est, & desideratur; Estque omnium Nobilissima. Si enim tale aliquid inueniri possit, non versabitur tantùm Medicina in *Curationum sordibus*, nec Medici ipsi propter *Necessitatem* solummodo honorabuntur; sed vtique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quasi maximum; cuius poterint esse, secundum Deum, Dispensatores & Administri. Licet enim *Mundus* Homini Christiano, ad *Terram promissionis* contendenti, tanquàm *Eremus* sit; tamen in *Eremo* ipso proficiscentibus, Calceos & Vestes (Corpus scilicet nostrum, quod Animæ loco Tegminis est) minùs atteri, Gratiæ Diuinæ Munus quoddam æstimandũ. Hæc de re, quia est ex optimis, eãque inter *Desiderata* posuimus, ex more nostro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem esse, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Aristoteles certè Commentarium de hoc edidit perpufillum, in quo nonnihil inest Acuti; quòd Ipse Omnia esse vult, vt solet. At Recentiores tam oscitantèr, & superstiosè, de hoc scripserunt, vt Argumentum ipsum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipsas Intentiones, quæ hùc spectant, Medicorum, Res nihili esse; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Destitutione Calidi & Humidi consistere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foueri; Perinde ac si hæc res Iusculis, aut Lactucis & Maluis, aut *Amydo*, aut Iuiubis, aut rursus Aromatibus, aut Vino generoso, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici possit; Quæ omnia ob sunt potiùs, quàm profunt.

Tertiò *monemus*, vt Homines nugari desinant, nec tam faciles sint, vt credant, grande illud opus, quale est Naturæ Cursum remorari & retrouertere, posse Hauustu aliquo Matutino, aut Vsu alicuius Pretiosæ Medicinæ, ad exitum perducì; Non Auro potabili, non Margaritarum Essentijs, & similibus Nugis; sed vt pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* esse rem operosam, & quæ ex compluribus Remedijs, atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet: Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, vt credat, quod nunquàm factum est adhuc, id fieri iam posse, nisi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, vt Homines ritè animaduertant & distinguant, circa ea, quæ ad *Vitam sanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre possunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur,

bur, & Morbos arcendos, profunt; quæ tamen de summa Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summo- uendam iuuant; sed tamen non vsurpantur absque pe- riculo Valetudinis; Adeò vt qui ijs vtentur ad Prolon- gationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquin ex eorum vsu superuenire possint. Atque Monita hæc tenens dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet, Tale huius rei (quam Animo metimur) Plasma est. Conseruantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; vt *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum in Conseruatorijs Nivalibus*; *Cadaver inter Balsama*. Per *Reparationem*; vt in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operantia ad *Prolongationem Vitæ*, vtroque genere vtend- um est, (disiuncta minus possunt) Corpusque Hu- manum conseruandum, quemadmodum *Inanimatâ* conseruantur: Ac rursus quemadmodum *Flamma* conseruatur; Ac denique quadamtenus vt *Mechanica* conseruantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Repa- rationis*; & *Renouatio eius quod cæpit veterascere*. *Con- sumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* vtriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minus *Predatoria*; aut si *Patientia* (*Succi scilicet Cor- poris*) reddantur minus *Deprædabilia*. *Spiritus* fit mi- nus *Predatorius*, si aut *substantiâ densetur*, vt in vsu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, vt in *Dietis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, vt in *Otio* & *Tran- quillitate*. *Aer ambiens* fit minus *Predatorius*, si aut minus *incalescat à Radijs Solis*, vt in *Regionibus fri- gidioribus*,

gidioribus; in *Spelunciis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anachoretarum*: Aut *summoueat*ur à Corpore, vt in *Cute densâ*, & in *plumis Auium*, & in *usu Olei & Vnguentorum* absque *Aromatibus*. *Succi Corporis* reduntur minùs *depradabiles*, si aut *Duri facti* sint; aut *Roscidi* siue *oleosi*. *Duri*, vt in *Victu aspero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robustis*; *Balneis* quibusdam *Mineralibus*. *Roscidi*, vt in *usu Dulcium*, & *abstinentiâ* à *Salsis & Acidis*, & maximè omnium, in tali *Missione Potûs*, quæ sit *Parium valdè tenuium & subtilium*, absque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promouetur quatuor *Modis*: Per *Concoctionem Viscerum* ad *Extrusionem Alimenti*, vt in *confortantibus Viscera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, vt in *Exercitationibus & Fricationibus* debitis, atque *Vnctionibus* quibusdam & *Balneis appropriatis*; Per *Preparationem Alimenti ipsius*, vt *faciliùs* se *insinuet*, & *Digestiones* ipsas quadamtenùs *anticipet*, vt in *varijs & artificiosis Modis Cibi condiendi*, *Potûs miscendi*; *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *vnun* redigendi; Per *Confortationem ipsius vltimi Actûs Assimilationis*, vt in *Somno tempestiuo*, & *Applicationibus* quibusdam *exterioribus*. *Renouatio* eius quod cœrit *veterascere*, fit duobus *Modis*; vel per *Intenerationem Habitûs Corporis ipsius*, vt in *usu Malaciffationum* ex *Balneis*, *Emplastris*, & *Vnctionibus*; quæ talia sint vt *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Substitutionem Succi noui*, vt in *tempestiuis & repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Missionibus*, & *Dietis attenuantibus*, quæ *Florem Corporis* restitunt. Atque de *Indicijs* hæctenùs.

Præcepta, quanquam ex ipsis *Indicijs* plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subiungere vilum

visum est. *Precipimus* primò, vt Prolongatio Vitæ expectetur potius à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victus familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentia. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, vt Naturam retrouertere valeant; fortiora plerunque sunt, & potentiora ad alterandum, quàm vt simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque vt seriatim, & regularitèr, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *precipimus*, vt *Prolongatio Vitæ*, expectetur potius ab Operatione in Spiritus, & à Malacificatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim, cùm Corpus humanum, eiusque Fabrica (missis externis) à tribus patiatur; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atque per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breuiores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum peruenitur; Eò quod Spiritus subito patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt; Partes item, per Balnea, aut Vnguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *precipimus*, quod Malaciffatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consubstantialia*, *Imprimentia*, & *Occludentia*. *Consusubstantialia* enim beneuolò Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malacissant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malacissantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem vtrorumque retinent, & paulisper figunt, & Perspirationem, quæ est res Malaciffationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potius ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absoluitur. Interim in hac Parte mo-

nemus, non eam esse Intentionem Malacificationis, ut nutriat Partes per Exterius; sed tantum ut eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minus est Actiuum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* nouitè ascripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Ciuiles, Partes rursus Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestiâ quâdam Morum, & à Reuerentiâ; inprimis erga Deum, cuius Creaturæ sumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minus, imò magis quàm alios reuereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam semper comitantur; cum non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad utendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem prauam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Ciuiles (quæ alias in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodum fuerint seueræ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliuerit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consuevit. Huc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandâ qualemcunque (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*; siue sit *Agilitatis*, siue *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*, vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus sæpenuerò Exempla insignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in con-

constantia nonnullorum inter exquisita Tormenta Imò si aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Urinatoribus* sapè conspicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere possunt) ad hanc ipsam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandòque possint, manifestissimum est; At Philosophia & inquisitio Causarum circa eadem ferè neglecta iacet; Hanc arbitramur ob Causam, quòd Hominiбус persuasum sit huiusmodi Magisteria Naturæ, solummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ sub Disciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis vsque Puerilibus, consuetudine, (quæ potius imperari quam doceri solet) obtinere. Quod etsi verum prorsùs non sit; tamen *Defectus* huiusmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica iam diù cessarunt; Tum etiàm in eiusmodi rebus Mediocritas sufficit ad vsum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Ostentationi ferè inseruit.

Postremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Ex secundum sensus ipsos dispersitæ sunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum alijs Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam spectant) circa *Ædificia*, *Hortos*, *Vestes*, *Vasa*, *Calices*, *Gemmas*, & similia. Aures demulcet *Musica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, instructa est. Olim etiàm *Hydraulica*, pro Coryphæis quibusdam Artis eius habita sunt, quæ nunc propè obsoleuerunt. Atque Artes, quæ ad Vsum, aut Auditum spectant, præ alijs præcipuè Liberales habitæ sunt: Sensus hi duo magis casti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiàm *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familijs suis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonstrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil respicit. Reliquorum Sensuum Oblectationes, atque Artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti Luxuriæ quam Magnifi-

centiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Mensarum; maximè autem Incitamenta Libidinis, rectius Censore quàm Doctore indigent. Optimè sanè à quibuldam annotatum est, nascentibus & crescentibus Rebuspub. Artes Militares florere; in statu & culmine positis Liberales; at ad declinationem & decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas nostra, vereor ne tanquàm in decasu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare ista missa faciámus. Cum *Artibus Voluptarijs Ioculares* copulo. Deceptiones siquidem Sensuum, inter Delectationes Sensuum reponendæ sunt.

Iam verò transcursis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ, Cosmeticâ, Athleticâ, Voluptariâ*) illud obiter monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in considerationem veniant, *Partes, Humores, Functiones, Facultates, Accidentia*; Cùmque, (si nobis integrum esset) constitui oportuisset *Corpus* vnicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ ista omnia complecteretur (simile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam de Partibus Corporis Humani, de Functionibus, de Humoribus, de Respiratione, de Somno, de Generatione, de Fætu & Gestatione in Utero, de Augmentis, de Pubertate, de Canicie, de Impinguatione, & similibus, in Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsum *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subiectum. *Motum* autem *Voluntarium, & Sensum*, ad *Doctrinam de Animâ* reijcimus; siquidem *Animæ* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPVT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.

Eniamus ad *Doctrinam de Animâ Humanâ*; è cuius Thesauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ sunt. Eius duæ sunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Diuina est; Altera de *Irrationali*, quæ communis est cum Brutis. Notauimus autem paulò superiùs (vbi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ vtriusque Creatione, se dant conspiciendas; Nimirum, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitiuâ, ita ait Scriptura, *Formauit Hominem de limo Terra, & spirauit in Faciem eius Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, siue *Brutorum*, facta est per Verba illa, *Producat Aqua; Producat Terra*; Hæc autem *Animæ* (qualis est in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantum

tantum est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodum in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formauit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formauit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam de Animâ Sensibili* siue *Productâ*. Neque tamen, cum hactenus *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in Fine Operis collocauimus) Partitionem istam à *Theologiâ* mutuaremus, nisi etiam cum principiis *Philosophiæ* conueniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Animæ Humane* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiam Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Vbicunque autem tot & tantarum inuenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò semper constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimium placet, confusa illa & promiscua Philosophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potius quàm Specie, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non aliter quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subiungenda est etiam Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fusiùs loquamur. Etenim, quæ de Speciebus postea dicemus, vtramque Partitionem, tum illam quam iam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam de Vsu et Obiectis Facultatum*.

Præmissis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina de Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ eius; Vtrum *Natiua sit illa*, an *Aduentitia*; *Separabilis*, an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*;

*talis ; quatenùs Legibus Materia alligata, quatenùs mirimè ; & similia ? Quæ verò huius sunt Generis, licet etiàm in Philosophiâ, & diligentiorẽ & altiorẽ Inquisitionem subire possint, quàm adhuc habetur ; vtcunq; tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectius transmitti censemus : Alitèr enim, Erroribus haud paucis, & Sensùs Illusionibus omninò exponentur. Etenim, cùm *Substantia Animæ*, in Creatione suâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Massâ Cœli & Terræ, sed immediatè inspirata à Deo ; Cùmque Leges Cœli & Terræ, sint propria Subiecta Philosophiæ ; quomodò possit Cognitio de *Substantiâ Animæ Rationalis* ex Philosophiâ peti & haberi ? Quinimò ab eâdem Inspiratione Diuinâ hauriatur, à quâ *Substantia Animæ* primò emanauit.*

Doctrina verò de *Animâ Sensibili* siue *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Substantiam* eius, verè inquiritur : At ea Inquisitio nobis quasi *desiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiâ Animæ* faciunt, *Actus vltimus*, & *Forma Corporis*, & huiusmodi Nugæ Logicæ ? *Animâ* siquidem *Sensibilis* siue *Brutorum*, planè *Substantia* Corporea censenda est, à Calore attenuata, & facta Inuisibilis ; *Aura* (inquam) ex Naturâ Flammæ & Aeris conflata, Aeris mollicie ad Impressionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata ; partim ex Oleosis, partim ex Aqueis nutrita ; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Neruis percurrentes, & Sanguine spirituoso Arteriarum resecta & reparata ; quemadmodum Bernardinus Telsius, & Discipulus eius Augustinus Domini, aliquâ ex parte, non omninò inutilitèr, asseruerunt. Itaque de hac *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquisitio : Eò magis, quod hæc Res non benè intellectâ, Opiniones supersticiosas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsychôsi*,
&

& *Lustrationibus Animarum* per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognitione*, peperit. Est autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cuius Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantum & ipsa *Animæ Rationalis*; & *Spiritus* potius Appellatione, quàm *Animæ* indigetari possit. Atque de *Substantiâ Animæ* hæctenus.

Facultates autem *Animæ* notissimæ sunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantasia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique vniuersæ illæ, circa quæ versantur *Scientiæ* *Logicæ*, & *Ethicæ*: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipsarum tractari debent, idque physicè, prout *Animæ* innatæ sint, & adhæreant: *Vfus* tantum ipsarum, & *Obiecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregij (vt nobis videtur) adhuc repertum est; quanquàm desiderari eam haud sanè dixerimus. Habet etiàm Pars ista, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipsæ, quemadmodum tractantur, potius Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum est *Doctrina de Diuinatione Naturali*; Altera de *Fascinatione*.

Diuinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes diuisam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipsâ Animi præensione internâ, absque Signorum Adminiculis, præagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Causis*; Altera ex *Experimentis* tantum; cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ posterior, vt plurimum, superstitiosa est; quales erant *Ethnicorum* *Disciplinæ*, circa *Inspectionem Exotorum*, *Volatum Avium*, & similia. Etiàm *Chaldæorum* *Æstrologia* solennior, non multò melior. At *Artificialis Diuinatio* vtraque, inter diuersas *Scientias* spargitur. Habet *Æstrologus* Prædictiones suas, ex situ *Astrorum*.

Habet

Habet etiã *Medicus* suas, De Morte ingruente; De Conualescentiã; De Symptomatibus Morborum superuenturis, ex Vrinis, Pulsibus, Aspectu Ægrorum, & similibus. Habet & *Politicus* suas; O *Vrbem Venalem*, & citò perituram, si *Emptorem* inuenerit: Cuius Vaticinij fides non diù morata est; impleta primùm in Syllâ, postea in Cæsare. Huiusmodi igitur Prædictiones, præsentis non sunt Instituti, verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Diuination*, ex vi scilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm est, de quâ nunc agitur. Hæc duplex est; Altera *Natiua*; Altera per *Influxum*. *Natiua* hoc nititur Suppositionis Fundamento; Quod Anima in se reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffusa, habeat ex vi propriâ Essentiæ suæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecstasibus, Confinijs Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus sanum sit ac validum. Huiusmodi verò status Animi, procuratur ferè, aut adiuuatur, ex Abstinentijs, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè seuocant, vt suâ Naturâ absque Impeditionibus Exteriorum gaudere possit. *Diuination* verò per *Influxum*, hoc altero suppositionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam secundariam, à Præscientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiã idem, qui priori, Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ seuocatio efficit, vt & suâ Naturâ impenfius vtatur; & Diuinorum Influxuum sit magis susceptiua: Nisi quod in *Diuinationibus* per *Influxum*, Anima Feruore quodam, atque tanquàm Numinis præsentis Impatientiâ (quæ apud Priscos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Diuinatione* autem *Natiua*, Quietì potiùs & Vacationi propior sit.

Fascinatio autem, est Vis & Actus Imaginationis

intensius, in Corpus alterius : (Vim enim Imaginationis super Corpus proprium ipsius Imaginantis superius perstrinximus.) In hoc genere Schola Paracelsi, & e mentitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, vt Imaginationis Impetum & Apprehensionem, *Miracula-patrant Fidei* tantum non exæquarint. Alij ad Similitudinem Veri propius accedentes; cum occultas Rerum Energias & Impressiones, Sensuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Transmissiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem deuenerunt, vt multò magis à Spiritu in Spiritum (cum Spiritus præ Rebus omnibus sit, & ad Agendum strenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impressiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Vnde increbuerunt Opiniones factæ quasi Populares, De Genio superiori, De Hominibus quibusdam infauitis & ominosis, De Ictibus Amoris & Inuidiæ; & aliæ his similes. Atque huic coniuncta est Disquisitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* possit? Quippe si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ-premium fuerit nosse, quibus modis eam exaltari, & seipsâ maiorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, se insinuat Palliatio quædam, & Defensio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Cæremonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, & similia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nancisci; sed eò pertinere tantum, vt Imaginatio illius, qui his vitur, roboretur & exaltetur: Quemadmodum etiã in Religione, vsus Imaginum, ad Mentem Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Deuotionem Precantium excitandam, inualuit. Attamen mea talis est Sententia; Etiam si detur vim Imaginationis esse vtique potentem; atque insupèr Cæremonias vim illam intendere

intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquàm Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de inuitandis per ipsas auxilijs Spirituum; haberi nihilominus debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Diuinæ, aduersus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In sudore vultûs comedes panem tuum*. Siquidem Magia eius generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Obseruantias.

Superfunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* siue *Sensibilis*, præcipuè spectant; vtpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicât. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu & Sensibili*. In priori harû, etiâ aliàs satis ieiunè inquisitâ, Vnica Pars ferè integra *deest*. Etenim de Officio, & Fabricâ cômодâ Neruorû & Musculorû, & aliorum quæ ad hunc Motû requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia moueatur; Tum quod huiusce Motûs Rector & quasi Auriga sit Imaginatio; aded vt dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statim intercipiatur & sistatur Motus ipse, (vt cùm deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa, continuo consistimus;) & aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obseruationem & Inquisitionem iam pridem venerunt. Quomodò verò Compressiones, & Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubio Motûs Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhuc diligenter inquisitum & tractatum non est. Neque mirum, cùm *Anima ipsa Sensibilis*, hætenus potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita sit, quam pro Substantiâ. At quandò iam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiata, necesse est etiâ, vt quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora

tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu* & *Sensibili*, longè vberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, vtpotè *Perspectivâ*, *Musicâ*: quam verè, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* & *Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu* & *Sensibili* præmittere, vt rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham assilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Obiecto albo diffilit; Corpus Animalis vtilia assimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam eleuata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & huiusmodi; Etenim quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Diuulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; vbique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, vt Eius *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc Doctrinam Hominum Culpa;

Culpa; Alia, quod eam intactam, & intractatam (cùm tamen sit Res nobilissima) plerunque reliquerunt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adiecerunt, longiùs, quàm par est, prouecti sunt, & *Sensum* Corporibus omnibus tribuerunt: vt piaculum ferè sit Ramum Arboris auellere, ne fortè instar Polydori ingemiscat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis & Sensûs*, non tantùm in Comparatione Sensibilium ad Insensibilia, secundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipso Sensibili animaduertere, quid in Causà sit, cur tot Actiones expediantur, absque omni tamen *Sensu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succi, fursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulsus vibrent; Viscera, sua quæque Opificia, sicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, absq; *Sensu* fiant? Verùm Homines non satis acutè, qualis sit Actio *Sensûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impressionis ad hoc requirantur, vt Dolor vel Voluptas sequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* simplicem, & *Sensum*, nullo modo nosse videntur; nec quatenùs fieri possit *Perceptio* absq; *Sensu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controuersia est, sed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (vt in primis vtili, & ad plurima spectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inscitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philosophis potuerit, vt omnibus sine discrimine Corporibus Animam infundi putauerint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum discretionem fieri potuerit absque *Sensu*; aut *Sensus* adesse absque *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquisitio (præsertim cùm in *Perspectiuâ* strenuè elaborauerunt Homines) stupenda quædam negligentia cenferi possit.

possit. Etenim, nec in *Perspectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquisitum est. Radiationes eius tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perspectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipsum Defectum, & alios similes peperit; quia à *Physicis* præmaturè discussum est. Tractatio autem de *Luce*, & *Causis* eius, in *Physicis* rursus superstitiosa ferè est, tanquàm de Re inter *Diuina* & *Naturalia* mediâ; adeò vt quidam ex *Platonis*, eam *Materiâ* ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim *Spatium* esset diffusum, id primum *Lumine*, postea verò *Corpore* impletum fuisse, vanissimo commento asseruerunt: Quando tamen *Scripturæ Sacræ*, *Massam Cœli* & *Terræ*, tenebrosam, ante *Lucem* creatam, disertè posuerint. Quæ verò *physicè*, & secundum *Sensum* de eâ tractantur, ea statim ad *Radiationes* descendunt, vt parùm *Physicæ Inquisitionis* circa hanc rem extet. Debuerant autem *Homines* *Contemplationes* suas submittere paulisper, & quid sit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenim quam immensa est corporis *Differentia*, (si ex dignitate considerentur) inter *Solem* & *Lignum putridum*, aut *Squamas* etiàm *Piscium* putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in causâ sit, cur aliqua ignescant, & *Lucem* ex se iaciant calefacta, alia minimè? *Ferrum*, *Metalla*, *Lapides*, *Vitrum*, *Ligna*, *Oleum*, *Scuum*, ab *Ignis*, vel *Flammam* vibrant, vel saltèm rubescunt: At *Aqua*, *Aer*, acerrimo & tanquàm furenti *Calore* feruefacta, nihil tamen *Lucis* adipiscuntur, nec splendent. Quod si quis hoc eò fieri putet, quod proprium sit *Ignis* *lucere*, *Aqua* autem & *Aer* *Igni* omninò inimici sint; Is sanè nunquàm per *Obscura Noctis*, in *Aquâ falsâ*, tempestate calidâ, remigauit; cùm guttulas *Aquæ* ex *Remorum Concussione* subsilientes, micare & *lucescere* videre potuisset. Quod etiàm fit in *Spumâ Maris* feruentiore,

uentiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi nocte æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, vt plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Atamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, vt Nocturæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctû cernant? Adeò vt ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Natiuam & genuinam, quamuis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radijs Visiuis huiusmodi Animalium proportionata, ijque ad videndum sufficiat. Verùm huiusce Mali (vt plurimorum) Causa est, quod Homines ex Instantijs particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subiectum proprium *Metaphysicæ* posuimus, Quæ & ipsa *Physicæ*, siue *Doctrinæ de Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ & Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eâque inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ circa substantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Sensibilis*, cum *Facultatibus suis*; atq; de eiusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sunt.

FRANCISCI BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER QUINTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta
Facultatum Animæ Humanæ, in Logi-
cam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in
Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinen-
di; & Tradendi.*

Doctrina circa Intellectum, (Rex optime)
atque illa altera circa Voluntatem Ho-
minis, in Natalibus suis tanquam Ge-
mellæ sunt. Etenim Illuminationis Pu-
ritas, & Arbitrij Libertas, simul incoe-
perunt; simul corruerunt. Neque da-
tur in Vniuersitate Rerū, tam intima Sympathia, quā
illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis,

si Scientiâ sint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpentes, qui humi reptant; circumgerentes Animas, instar Speculi sanè, sed Menstruati.

Venimus iam ad *Doctrinam* circa *Vsum & Obiecta Facultatum Animæ Humanæ*. Illa duas habet Partes, easque notissimas, & consensu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Nisi quod *Doctrinam Ciuilem*, quæ vulgò vt Pars *Ethicæ* collocatur, iam antè emancipauerimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, siue in *Societate*, constituerimus; hîc tantùm de *Homine segregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu & Ratione*; *Ethica* de *Voluntate, Appetitu, & Affectibus* differit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem est, quod Phantasia in vtrâque Prouinciâ, tam Iudiciali quàm Ministeriali, Legati cuiusdam, aut Internuncij, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Sensus Idôla omnigena Phantasie tradit, de quibus postea Ratio iudicat: At Ratio vicissim Idôla electa, & probata Phantasie transmittit, priusquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eumque incitat Phantasia: adèò vt Phantasia sit vtrique tam Rationi quàm Voluntati Instrumentum commune: nisi quod Ianus iste Bifrons sit, & duas obuertat Facies: Facies enim Rationem aspiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aspiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen sint Facies,

—— *Quales decet esse sororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius est Phantasia; sed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel usurpat, præter Delationem simplicem Mandati. Rectè enim Aristoteles; *Id Imperij habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium*: Ratio verò in phantasiam, quod in liberâ Ciuitate Magistratus in Cinem; Ad quem possit suâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in ijs, quæ sunt Fidei & Religionis, Phantasia supra ipsam Rationem

Rationem scandat & euehatur: Non quod Illuminatio Diuina locum habeat in Phantasiâ; (quin potius in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verum quemadmodum Gratia Diuina in Virtutibus, vtitur Motibus Voluntatis; ita similiter Gratia Diuina in Illuminationibus vtitur Motibus Phantasiæ; vnde fit vt Religio semper Aditum sibi ac Viam ad Animum quaesierit, per *Similitudines, Typos, Parabolas, Visiones, Insomnia*. Rursus haud humile est Regnum Phantasiæ in peruationibus, à vi Eloquentiæ insinuatis. Nam vbi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuscitationem Phantasiæ, quæ impotens iam facta, non solum Rationi insultat, verum eidem vim quodammodo facit, partim occæcando, partim extimulando. Neque tamen Causa videtur, cur à Partitione priore discedamus. Nam Phantasia Scientias ferè non parit: Siquidem Poesis (quæ à principio Phantasiæ attributa est) pro Lusu potius Ingenij, quàm pro Scientiâ, habenda. Potestatem autem Phantasiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè assignauimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognitionem, illi ipsi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par est.

Pars ista *Humana Philosophiæ*, quæ ad *Logicam* spectat, Ingeniorum plurimorum gustui ac palato minùs grata est; & nihil aliud videtur quàm spinosæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam sicut verè dicitur, *Scientiam esse Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, & deligendo, plerique Palatum nacti sunt Israelitarum simile in Deserto; quos Cupido incessit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Manna* autem fastidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur almus & sapidus. Eodem modo (vt plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infusionem nonnullam

Carnium magis esculentam ; Quales sunt *Historia Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At illud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterum vnamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omnino Claves sunt. Atque quemadmodum *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solum dirigunt, sed & roborant ; sicut Sagittandi *Vsus* & *Habitus*, non tantum facit ut melius quis collimet ; sed ut Arcum tendat fortiolem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt ; diuisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus* ; Aut ut inueniat quod quasiuerit ; Aut iudicet quod inuenerit ; Aut retineat quod iudicauerit ; Aut tradat quod retinuerit. Necesse igitur est, ut totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inventionis* ; *Ars Examinis* seu *Iudicij* ; *Ars Custodiæ* seu *Memoriæ* ; & *Ars Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus iam sigillatim dicemus.

CAPVT II.

*Partitio Inuentiuæ, in Inuentiuam Artium;
& Argumentorum: Quòdque prior harum
(quæ eminet) desideretur. Partitio In-
uentiuæ Artium, in Experientiam Lite-
ratam; & Organum Nouum. Delineatio
Experientiæ Literatæ.*

*Inuentio*nis duæ sunt Species, valdè pro-
fectò inter se discrepantes; Vna *Artium*
& *Scientiarum*; altera *Argumentorum* &
Sermonum. Priorem harum *desiderari*
prorsùs pronuncio. Qui quidem talis
mihi videtur esse Defectus; ac si quis in Inuentario con-
ficiendo Bonorum alicuius Defuncti ita referat; *Nu-*
meratæ pecuniæ nihil. Vt enim cætera omnia Pecuniâ
parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur.
Atque sicut India Occidentalis nunquàm nobis inuen-
ta fuisset, nisi præcessisset Acus Nauticæ Inuentio; li-
cet Regiones illæ immensæ; Versoriæ Motus pusillus
sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlu-
strandis & promouendis, ampliòres Progressus factos
non esse; quandoquidem *Ars* ipsa *Inueniendi* & *Perlu-*
strandi Scientias hætenùs ignoretur.

Hanc *Scientiæ desiderari* Partem planè in confesso
est. Primò enim *Dialectica* nihil proficitur, imò ne
cogitat quidem, de *inueniendis Artibus*, siue *Mechanicis*,
siue (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de Illarum
Operibus, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi
præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, vt
Cuique in suâ Arte credant. Celsus vir prudens, non so-
lùm Medicus (licet moris sit omnibus in laudes Artis
propriæ

✓
 propriæ effundi) grauitèr & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur ; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inuenta, de causis verò & rationibus posterius disceptatum ; non ordine conuerso, causas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inventioni Remediorum præluxisse.* At Plato non semel innuit, *Particularia infinita esse ; maxime rursus generalia minùs certa documenta exhibere ; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in medijs propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia.* Quin & illi, qui de Primis Rerum Inuentoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt ; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aues, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

✓
*Dictamnum Genitrix Dictæa carpit ab Idâ,
 Puberibus caulem folijs, & flore comantem
 Pupureo, non illa feris incognita Capris
 Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ.*

Adeò vt minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum vtilium Inuentores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ Artes initia sua debent,) Tempa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua ;

*Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,
 Contrà Neptunum, & Venerem, contrâque Mineruam,
 &c.*

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus vt Inuentoribus tribuere ; haudquâquam tamen dixeris Prometheus ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuisse ; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse ; sed casu in illud incidisse, atque (vt aiunt) *Furtum Ioui fecisse.* Ita vt ad
 Artium

Artium Inuentionem quod attinet, Capræ Syluestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibidi pro Lauationibus Intestinorum, Operculo Ollæ quod dissilijt pro Re Tormentariâ, denique (vt verbo dicamus) Casui, aut cuiuis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter se habet Modus ille Inueniendi, quem rectè describit Virgilius,

Vt varias usus meditando extunderet Artes

Paulatim——

Non enim alia hîc proponitur Inueniendi Methodus, quam cuius Bruta ipsa sunt capacia, & quam crebrò vsurpant; nimirum attentissima circa vnam rem Sollicitudo, eiusque perpetua Exercitatio, quas sui conseruandi necessitas huiusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodum; *Vsus uni rei deditus, & Naturam, & Artem sapè vincit.* Quare si prædicetur de Hominibus;

——*Labor omnia vincit*

Improbis, & duris vrgens in rebus Egestas:

Etiàm de Brutis similiter quæritur,

Quis expediuit psittaco suum Xaïpe?

Coruo quis Auctor fuit, vt magnâ siccitate lapillos immitteret Arbori cauæ, vbi Aquam fortè conspexerit, vt surgentem Laticem rostro posset attingere? Quis viam monstrauit Apibus, qui per Aerem, tanquàm vastum Mare, Agros floridos, licet multum ab Aluearibus dissitos, solent petere, & Fauos suos denuò repetere? Quis Formicam docuit, vt Grana in colliculo suo reponenda circumroderet priùs, ne reposita germinarent, & Spem suam illuderent? Quod si in Versu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus vnde profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hætenus Homines modicè

Rationis

Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis vñ sint, ad Inuenta detegenda.

Secundò hoc ipsum quod asserimus, (si aduertatur paulò diligentius) demonstrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ scilicet Scientiarum Principia inueniantur, & probentur; quæ vitiosa planè est, & incompetens, & Naturam, tantùm abest, vt perficiat, vt etiàm eam peruertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introspexerit, quo Ros iste Æthereus Scientiarum, similis illi de quo loquitur Poeta,

——— *Aerei mellis cœlestia Dona,*

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipsæ ex Exemplis singulis, partim Naturalibus, partim Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum suapte sponte, & natiuâ Indole, *Inductionem*, solertiùs conficere, quam quæ describitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (vt Dialectici solent) vbi non inuenitur Instantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud, huiusmodi *Inductio* producit, quam Coniecturam probabilem. Quis enim in se recipiet, cùm Particularia quæ quis nouit, aut quorum meminit, ex vnâ tantùm parte compareant; non delitescere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac si Samuel acquieuisset in illis Isai Filijs, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæsiuisset Dauidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (si verum omninò dicendum sit) tam pinguis est & crassa, vt incredibile videatur, tam acuta & subtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes suas exercuerunt) potuisse eam Mundo obtrudere; Nisi illud in caussa fuisset, quod Operâ festinatâ ad Theorias & Dogmata contendissent; Particularia autem, (præsertim moram in ijs longiorem) ex fastu quodam & elatione Animi, despexissent. Illi enim Exempla, siue Instantias Particu-
lares

lares, vice Lictorum aut Viatorum adhibuerunt ad sum-
mouendam Turbam, vt Dogmatibus suis viam ape-
rissent; neutiquàm autem ea inde ab initio in consilium
aduocârunt, vt legitima fieret & matura de Rerum
Veritate Deliberatio. Certè perculserit Animos pia
& religiosa quædam Admiratio, cùm videamus eadem
calcata vestigia, ad Errorem ducentia, in Diuinis
& Humanis. Quemadmodum enim in Diuinâ Ve-
ritate percipiendâ, ægrè quis in animum indu-
cat, vt fiat tanquàm Paruulus; ita in Humanâ per-
discendâ, Prouectos utique, Puerorum more, pri-
ma Inductionum Elementa adhuc legere & re-
tractare, res humilis existimatur, & quasi contem-
nenda.

Tertiò, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Indu-
ctione* quâ vtuntur, vel Sensu & Experientiâ, rectè posse
constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora
ab ijs per Syllogismum non posse (in rebus Naturali-
bus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci.
In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad
Principia per Propositiones medias. Hæc autem siue
Inueniendi siue *Probandi* Forma, in *Scientijs Popularibus*
(veluti *Ethicis, Politicis, Legibus, & huiusmodi*) locum
habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidè Deo pro
Bonitate suâ placuerit capui Humano se accommo-
dare: At in *Physicis*, vbi Natura Opere, non Aduersa-
rius Argumento constringendus est; elabitur planè
Veritas ex Manibus; propter longè maiorem Natura-
lium Operationum, quàm Verborum subtilitatem:
Adèò vt succumbente *Syllogismo, Inductionis* (veræ sci-
licet & Emendatæ) officio vbique opus sit, tam ad
Principia magis generalia, quam ad Propositiones in-
feriores. Nam Syllogismi ex Propositionibus con-
sistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum
Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verbo-
rum

rum Animæ sunt) malè & variè, à rebus abstrahantur, tota Fabrica corrui. Neque laboriosa vel consequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propositionum Examinatio, rem in integrum vnquam restituet; cùm Error sit (vt loquuntur Medici) in *Digestione primâ*; quæ à functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ & euidenti causâ euenit, vt complures ex Philosophis (Aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepsium certitudinem sustulerunt; vltra Verisimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iuerim, visum esse nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à se amoueret, per Ironiam tantùm hoc fecisse; & *Scientiam dissimulando simulasse*; Renunciando scilicet ijs quæ manifestò sciebat, vt eo modo, etiàm quæ nesciebat, scire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus est Cicero) illa Opinio *Acatalepsie* admodùm sincerè culta fuit. Etenim qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam sibi desumpserunt, vt in vtramque Partem copiosè differendi Gloriam assequerentur: vnde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuissent, tanquam ad Deambulationes quasdam amœnas, Animi causâ institutas, deflexum est. Constat tamen, nonnullos sparsim in vtrâque Academiâ, (veteri & Nouâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepsiam* istam simpliciter & integrè tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est; quod Sensuum perceptiones calumniabantur; vnde *Scientias* radicitus euellebant. Sensus verò, licet sæpenumerò Homines aut fallant, aut destituant, possint tamen multâ adiuti industriâ ad *Scientias* sufficere; Idque non tam ope Instrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte profint) quam Experimentorum eius generis, quæ Obiecta subtiliora,

ra, quam pro Sensûs Facultate, ad Obiecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potius, Defectum hâc in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciâ, (quæ Rebus ipsis morigera esse recusat) & prauis Demonstrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum, perperam institutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deferatur; sed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & subministrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obscuritatem vincere possunt. Nemo enim tantâ pollet Maius Constantiâ, aut etiâ Habitû; vt rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumscribere, manu liberâ possit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu est. Hæc igitur Res ipsa est quam paramus, & ingenti conatu molimur; vt scilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Vtque inueniatur *Ars* quædam *Indicij* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earumque Axiomata, atque Opera detegat, & in conspectum det. Hanc enim meritò desiderari posuimus.

Ars ista *Indicij* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim deferitur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut ab *Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipsa noua *Experimenta* designent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, posteriorem verò *Interpretationem naturæ*, siue *Nouum Organum*: Prior quidem (vt alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda est, aut *Parte Philosophiæ*, sed pro *Sagacitate* quâdam; vnde etiâ eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandoque appellamus: Attamen quemadmodum possit quis, in viâ suâ, triplici modo progredi; Aut cum *palpat ipse in tenebris*; Aut cum *alterius manu ducatur, ipse parum videns*; Aut denique cum *Vestigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cum quis Ex-

perimenta omnigena, absque ullâ serie aut Methodo tentet, ea demùm mera est Palpatio : Cùm verò nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine, perinde est ac si Manu ducatur : Atque hoc illud est quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipsum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, siue *Nouo Organo*, petendum est.

Literata Experientia, siue *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat : Eam (cùm desiderari posuimus, neque Res sit planè perspicua) pro more & Instituto nostro aliquatenus adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti* ; Aut per *Productionem Experimenti* ; Aut per *Translationem Experimenti* ; Aut per *Inuersionem Experimenti* ; Aut per *Compulsionem Experimenti* ; Aut per *Applicationem Experimenti* ; Aut per *Copulationem Experimenti* ; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Vniuersa verò ista cohibita sunt, citra *Terminos Axiomatis* alicuius inueniendi. Illa enim altera Pars de *Nouo Organo*, omnem *Transitionem Experimentorum in Axiomata* ; aut *Axiomatum in Experimenta*, sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materia* ; scilicet, quando *Experimentum* in iam cognitis, certæ *Materiæ* ferè adhæsit ; nunc vero in illis, quæ similis sunt *Speciei*, tentetur : Veluti *Confectio Papyri*, in Pannis Linteis tantum probata est, in sericis minimè, (nisi fortè apud Chineses ;) Neque rursus in Filaceis, compositis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum ; Neque denique in Laneis, Gossipio, & Pellibus ; quanquam hæc tria postrema magis esse videntur *Heterogenea* : Itaque admisceri possint potius, quam per se utilia esse. Item *Institutio in Arboribus Fructiferis*, in usu est ; In Arboribus Sylvestribus, rarò tentata ; licet perhibetur *Vlmum* in *Vlmum* insitam miras producere *Foliorum Vmbras*. *Institutio* etiàm in Floribus,

ribus, rara admodum est; licet hoc iam cœperit fieri in Rosis Muscatelli, quæ Rosis Communibus feliciter inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enim *Surculum in Trunco Arboris insitum* felicius pullulare, quam si Terræ indatur. Cur non & Semen Cephæ, Capiti alterius Cephæ viridis inditum, felicius germinet, quam si nudæ Terræ commissum fuerit? Atque hic *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res *Insitio* quædam in Radice videri possit. *Variatio Experimenti* fit secundo in *Efficiente*: *Radij solis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facile concipiat, accendere possint: Num & *Radij Lunæ*, per eadem, ad lenissimum aliquem Gradum Teporis actuari possunt; ut videamus, vtrum Corpora omnia Cœlestia sint potestate calida? Item *Calores Radiofi*, per Specula scilicet, intenduntur: Num etiã *Calores Opaci* (quales sunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potius sunt Luminis in hâc re Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricata* paleas trahunt: Num etiã & ad Ignem reposita? *Variatio Experimenti* fit tertio in *Quanto*: circa quod diligens admodum est adhibenda Cura, cum hoc multi circumstent Errores. Credunt enim Homines, auctâ aut multiplicâ *Quantitate*, pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè postulant & supponunt, tanquàm Res sit Mathematicæ cuiusdam certitudinis: Quod omninò falsissimum est. *Globus plumbeus* vnus Libræ à Turri demissus (puta) decem pulsuum spatio, ad Terram descendit; Num *Globus duarum Librarum* (in quo Impetus iste, Motus (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) spatio quinque Pulsuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur iuxta Rationem *Quantitatis*. Item *Sulphuris* (puta) *Drachma*

Drachma una, Semilibrae Chalybis admista, eam fluere faciet & colliquari : Num igitur Vncia sulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem sufficiet ? At illud non sequitur. Certum enim est, *Obstinationem Materie in Patiente*, per *Quantitatem*, augeri amplius ; quam *Actiuitatem Virtutis in Agente*. Porro Nimum æquè fallit, ac Parum. Etenim in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error est familiaris ; vt ad *Excoctionem* promouendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod iniiciunt, molem augeant. At illa supra Modum aucta Operationem impediunt ; propterea quod vi & acrimoniâ suâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & asportent ; vt & iactura fiat, & Massa, quæ remanet, magis sit obstinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æsopi cogitare ; quæ sperârat, ex duplicata Mensurâ Hordei Gallinam suam duo Oua quotidie parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsus non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, nisi facta fuerit Probatio, & in minore, & in maiore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hætenus.

Productio Experimenti duplex ; *Repetitio*, & *Extensio* ; Nimirum, cum aut *Experimentum* iteratur, aut ad subtilius quiddam urgetur. *Repetitionis* Exemplum tale sit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Distillationem vnicam ; estque Vino ipso multò acrior & fortior : Nùm etiâ Spiritus Vini ipse destillatus, siue sublimatus, seipsum Fortitudine æquè superabit ? At *Repetitio* quoque non absque Fallaciâ est : Etenim, tum secunda Exaltatio, prioris excessum non æquat ; tum etiâ sæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, post Statum siue Acmen quandam Operationis, tantum abest vt progrediatur Natura, vt potius relabatur. Iudicium igitur in hac re adhibendum. Item *Argentum Vium*, in Linteo, aut aliâs, in medio plumbi liquefacti, cum refrigerescere cœperit, insertum,

infertum, stupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Viuum, si sapiùs immiffum fuerit, ita tìgetur, vt fiat Malleabile? *Extensionis* exemplum tale fit: *Aqua in fummo pofita*, & penfìlis facta, & per roftrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immerfa, feparabit Aquam à Vino; Vino in fumum fe paulatim recipiente, Aquâ in imo fubfidente: Nùm etiàm, quemadmodum Vinum & Aqua, (Corpora fcilicet diuerfa) hoc ingenio feparantur; poffint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) subtiliores à craffioribus feparari; vt fiat tanquàm Deftillatio per pondus; & in fummo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, fed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm Fruftrum Magnetis, in Diffolutione Ferri immerfum, Ferrum ad fe alliciet, & fe Ferro obducet? Itèm, *Verforiù Acùs Nauticæ* fe ad Polos Mundi applicat: Nùm etiàm eadem viâ & confequutione quâ Cœleftia? Videlicet, vt fi quis Acum in contrario fitu, hoc eft, in puncto Australi ponat, & paulisper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones fe conferret, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm defideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Viuum, iuxta pofitum, imbibit*. Nùm verò Aurum recipit illud Argentum Viuum intra fe, fine Extensione Molis fuæ, vt fiat Maffa quædam ipfo Auro ponderofior? Itèm, *Homines Memorix feruiunt collocando Imagines Personarum in Locis*. Nùm etiàm idem affequentur (miffis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Personis? Atque de *Productione Experimenti* hæc tenùs.

Translatio Experimenti triplex; Aut à Naturâ vel Cafu in Artem; Aut ab Arte vel Præcticâ aliâ in aliam; Aut à Parte alicuius Artis in Partem diuerfam eiusdem. *Translationis à Naturâ aut Cafu in Artem*, innumera funt Exempla: adeò vt omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initijs, Naturâ aut Cafu præbitis, Ortum habuerint.

erint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citius maturefcere* : Id quod, de mutuis Amicitiae Operis & Officijs, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cauent enim, ne *roma* tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Aceruos coniecta mutuo contactu maturuerint; vnde nimia Potùs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiosarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, desumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subitò in sublime iactum, submouisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis vtilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutim, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acriter cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ ab Arte in Artem, seu à *Practicâ in Practicam* transferri possunt; licet hoc rariùs in vfu sit. Natura enim vbique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantum proprijs cognitæ sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem iuuandum inuenta sunt. Nùm & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum iuuet? Itèm *Imbalsamationes* & *Mel Cadauera conseruant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm viuis Corporibus profit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit*: At hæc etiam, Impressioni

Impressioni in Chartis, siue Arti Typographicæ, viam monstrauit. Item *Sal* in *Coquinariâ carnes condit*, idque melius Hyeme quàm Æstate. Annon hoc ad Balnea vtilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm iampridè notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, deijcere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipso minus densis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renouat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ*? De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inuentorum vtilium, eorundemque nouorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere possit; quantùm, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, vni Homini, aut paucis, qui se inuicem Colloquijs acuire possint, in notitiam venerint; vt per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fouere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamuis enim *Via Rationalis* per Organum longè maiora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim exijs, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donatiua,) proijciat & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diuersam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, vt etiàm *Translationem Experimentorum* ferre intra seipsas possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subiungere visum est. Præcipuè, quia magni prorsùs est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experi-*

menta. Partis illius Medicinæ de Curationibus Morborum, ad Partes illas de Tuendâ Sanitate, & Prolongatione Vitæ transferantur. Si enim Opiatum aliquod insigne, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quò simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiâ Incensionem eam gliscentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare possit. Atque de Translatione Experimenti hætenus.

Inversio Experimenti fit, cùm contrarium eius, quod Experimento constat, probatur. Exempli gratiâ: Calidum per Specula intenditur: Num etiâ Frigidum? Item Calidum se diffundendo, fertur tamen potius in Sursum: Num etiâ Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsum? Exempli gratiâ, Accipias Bacillum Ferreum, illudque in vno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtus locatâ, in superiore parte manu appositâ, acturum manum aduret; parte autem calefactâ suprâ locata, & manu subtus, multò tardius aduret. Num etiâ, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Niue, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superius locetur, num (inquam) Frigus deorsum mittet citius, quam inferius locata, sursum? Itèm, Radij solis supra Album dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Num etiâ Umbra super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantum immisâ, fieri videmus, vbi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrus quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, Vena Frontis ad Dolorem Hemicranicum inciditur: Num etiâ Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de Inuersione Experimenti hætenus.

Compulsio Experimenti fit, vbi vrgetur & producitur
Experi-

Experimentum, ad Annihilationem, vel Priuationem Virtutis : In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantum; At in istà, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit* : Vrge ergò Ferrum, aut vrge Magnetem, vt ampliùs non fiat Attractio : Veluti, nùm fortè si Magnes vltus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltem remittet? Contrà, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquà Forti soluantur, nùm adhuc ea alliciat Magnes? Rursus, *Magnes Ferrum trahit per Vniuersa*, quæ nouimus, *Media*; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Vrge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Viuum; Probetur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhuc probata non sunt. Itèm, *Introducuntur sunt nuper Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Vrge vsum eorum, vel ad Species tam pusillas, vt ampliùs non valeant; vel ita grandiusculas, vt confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Vrinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare? Nùm & Puluiscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principijs Rerum, falsissimè obijciebantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare? Nùm Puluerem crassiusculum, ex Cinnabari, & Cerussâ, ita ostendere distributum, vt appareant hic Granula Rubra, illic Alba? Nùm rursus, Imagines maiores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Nùm Byssum, aut huiusmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete? Verùm in *Compulsionibus Ex-*

perimentorum minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Caussas*, & *Axiomata*, & *Nouum Organum* potiùs spectant. Vbicunque enim fit Negatiua, aut Priuatiua, aut Exclusiua; cœpit iam præberi Lux nonnulla ad *Inuentionem Formarum*. Atque de *Compulsione Experimenti* hætenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud est, quàm ingeniola Traductio eius, ad *Experimentum* aliud aliquod vtile. Exemplum tale sit. *Corpora quæque suas habent Dimensiones, sua pondera*: Aurum plus Ponderis, minus Dimensionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* vtile; Vt ex Mensurâ impletâ, & pondere excepto, possis dignoscere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit *εὕρηξ* illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putrescunt, quàm in alijs*: Vtile fuerit, *Experimentum* hoc traducere, ad dignoscendos Aeres, magis aut minùs salubres, ad Habitationem; vbi scilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Possit idem applicari, ad reuelandas Salubriores aut pestilentiores Tempestates Anni. Verùm innumera sunt eiusmodi. Euigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Vsum Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hætenùs.

Copulatio Experimenti est Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ singula profutura non fuissent ad vsum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Rosæ* aut *Fructus serotinos habere cupis*; Hoc fiet, si Gemmas præcociiores auellas; Idem fiet, si Radices, vsque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis si copuletur vtrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum*; Vtrunque commixtum multò magis. Verùm & hæc res per se perspicua est. Attamen fallacia ei sæpè subesse possit, (vt & omnibus, vbi desunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diuersis,

uersis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atque de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Restant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiosus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similius res adhuc nunquàm tentata fuit. Haud tamen scio, an in hac ipsâ re (de quà nunc agimus) non aliquid magni lateat : si inquam omnem Lapidem in Naturâ moueas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas iacent, vt etiàm Absurditas rei aliquandò iuuet. At si Ratio simul comitetur; id est; vt & manifestum sit, simile Experimentum nunquàm tentatum fuisse, & tamen Causa subsit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs semper euénit, vt aut aliquid euolet, (veluti Flammâ, & Fumus, in Combustione vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam; vt in Destillatione, vbi feces subsident, vapores in Receptacula, postquàm luserint, congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhuc tentauit: Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis, sua in alterando edat facinora; cùm nec iactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, vt non fiat Vasorum Confractio. Est enim hæc res Matrici similis Naturali, vbi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur: Nisi quod in Matrice coniungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud

Illud interim, circa huiusmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenim quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud semper in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etià adhuc, magis quam *Fructifera* ambienda esse. Atque de *Literatâ Experimentiâ* hæc dicta sint, quæ (ut iam ante diximus) *Sagacitas* potius est, & *Odoratio* quædam *Venatica*, quam *Scientia*. De *Nouo Organo* autem filemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniam de eo (cùm sit res omnium maxima) Opus integrum (annuente fauore Diuino) conficere nobis in Animo est.

CAPUT III.

Partitio Inuentiuæ Argumentorum, in Promptuariam; & Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem; & Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione, De Graui & Leui.

Inuentio Argumentorum, Inuentio propriè non est. Inuenire enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut reuocare. Huiusce autem *Inuentionis* vsus atque Officiu non aliud videtur, quam ex *Masâ Scientiæ*, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut *Quæstionem* institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subiecto quod proponitur, innotuit, ei *Loci Inuentionis* non profunt; Contrà, cui Domi paratum est, quod ad Rem

Rem adduci possit; is etiam absque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licet non ita expedite & commodè) reperiet & producer. Adeò vt hoc genus *Inventionis* (sicut diximus) *Inuentio* propriè non sit; sed Reductio tantùm in Memoriam, siue Suggestio cum Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulum inualuit, & receptum est; vocetur sanè *Inuentio*; Siquidem etiam Feræ alicuius Venatio, & *Inuentio*, non minus cum illa intra Viuariorum Septa indagetur, quam cùm in Salibus apertis, dici possit. Missis verò Verborum scrupulis, illud constet, Scopum & Finem huiusce rei, esse promptitudinem quandam, & expeditum Vsum Cognitionis nostræ, potius quàm eiùdem Amplificationem, aut Incrementum.

Atque vt parata sit ad differendum Copia, duplex Ratio iniri potest: Aut vt designetur, & quasi indice monstretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus *Topicam*. Aut vt iam antea composita sint, & in vsum reposita Argumenta, circa eas res, quæ frequentius incidunt, & in Disceptionem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem posterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentia potius consistat, quàm in Eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamen hæc in Parte Aristoteles, ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, Sophistas sui temporis deridet, inquit; *Perinde illos facere, ac si quis calcearium professus, rationem calcei conficiendi non doceret; sed exhiberet tantùm calceos complurimos, diuersæ tam Formæ, quàm Magnitudinis*. Attamen hic regerere liceat; Calcearium, si in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos conficeret nisi rogatus; egenum prorsus mansurum, & perpaucos inuenturum Emptores. Sed longè aliter *Saluator noster*, de *Diuinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cælorum, similis est Homi-*

ni Patrifamiliâs, qui profert, de Thesauro suo, noua & Vetera. Videmus etiam priscos Rhetores Oratoribus præcepisse vt præstò haberent *Locos Communes* varios, iam pridem adornatos, & in vtramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententiâ Legis, aduersus Verba Legis*; & è contrâ: *Pro Fide Argumentorum, aduersus Testimonia*; & è contrâ. Cicero autem ipse, longâ doctus *Experientiâ*, planè asserit, posse Oratorem diligentem & sedulum, iam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Disceptionem venient; Adeò vt in *Causæ ipsius Actione*, nihil nouum aut subitum inseri necesse fuerit, præter Nomina noua, & Circumstantias aliquas speciales. At Demosthenis Diligentia & Sollicitudo eò vsque processit, vt quoniàm primus ad *Causam* Aditus, & Ingressus, ad Animos Auditorû præparandos, plurimùm virium haberet; operæpretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Aristotelis Opinioni præponderare possint, qui nobis Auctor foret, vt *Vestiarium* cum *Forfice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco satis. Cùm enim sit vtrique, tam *Logicæ*, quam *Rhetoricæ* communis; visum est eam hic inter *Logica* cursim tantùm perstringere; pleniorẽ eius *Tractationem*, ad *Rhetoricam* reijcientes.

Partem alteram *Inuentiuæ*, (nimirum *Topicam*) participamus in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa est, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata est; vt in eius Explicatione morari non sit opus. Illud tamen obiter monendum videtur, *Topicam* istam non tantùm in *Argumentationibus*, vbi cum alijs Manum conferimus; verum & in *Meditationibus*, cùm quid nobiscum ipsi commentamur, aut reuoluimus, valere. Imò, neque

neque solummodò in hoc sitam esse, vt inde fiat Suggestio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Afferere*; verùm etiàm quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quasi Dimidium Scientiæ. Rectè siquidem Plato, *Qui aliquid querit, id ipsum quod querit, generali quâdam notione comprehendit; aliter qui fieri potest, vt illud cum fuerit inuentum, agnoscat?* Idcirco quò amplior & certior fuerit Anticipatio nostra; eò magis directâ & compendiosa erit Inuestigatio. Idem igitur illi Loci; qui ad Intellectûs nostri Sinus intra nos excutiendos, & congestam illic Scientiam depromendam, conducent; etiàm ad Scientiam extrinsecûs hauriendam iuuabunt: Ita vt si præstò fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudenter de eâ interrogari à nobis possit; & similiter Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de jis quæ quærimus, edoccant & informant, vtiliter deligi & euolui.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuosissimâ habenda est. Illius certè Mentio leuïs à nonnullis Scriptoribus facta est; sed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes Vitium illud & Fastum, quæ nimium diù regnarunt in Scholis; Videlicet, vt quæ præstò sint, infinitâ Subtilitate persequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidè; Nos sanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè vtilem amplectimur; hoc est, *Locos Inquisitionis & Inventionis, Particularibus Subiectis & Scientijs appropriatos*. Illi autem, Mixturæ quædam sunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ singularum Scientiarum*. Futilem enim esse constat, & angusti cuiusdam Animi, qui existimet *Artem*, de *Scientijs* inueniendis, perfectam iam à Principio, excogitari & proponi posse; eandemque postea in Opere poni, & exerceri debere. At certò sciant Homines, *Artes inueniendi solidas & veras, adolescere & In-*

crementa sumere, cum ipsis Inuentis: Adeò ut cum quis primum ad perscrutationem Scientiæ alicuius accesserit, possit habere Præcepta Inuentiæ nonnulla utilia; postquam autem, ampliores in ipsâ Scientiâ progressus fecerit, possit etiâ, & debeat, noua Inuentionis Præcepta excogitare; quæ ad vltiora eum felicius deducant. Similis est sanè hæc Res Viæ initæ in Planitie: postquam enim Viæ partem aliquam fuerimus emensi; non tantum hoc lucrati sumus, ut ad exitum Itineris propius accesserimus; verum etiâ ut, quod restat viæ, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in Scientijs, gradus Itineris quisque, ea quæ à tergo reliquit, præteruectus, etiâ illa quæ supersunt, propius dat in conspectum. Huius autem Topicæ Exemplum, quoniam eam inter Desiderata reponimus, subiungere visum est.

*Topica Particularis, siue Articuli Inquisitionis de
Gravi & Leui.*

1. **I**nquiratur, qualia sint Corpora, quæ Motus Grauitatis sunt susceptibilia; qualia, quæ Leuitatis; & si quæ sint Mediæ, siue Adiaphoræ Naturæ?
2. Post Inquisitionem de Grauitate & Leuitate Simplicem, procedatur ad Inquisitionem Comparatam; Quæ nimirum ex Grauib; plus; quæ minùs ponderent, in eodem Dimenso? Etiâ, quæ ex Leuib; celerius ferantur in altum, quæ tardius?
3. Inquiratur de eo quod possit & operetur Quantum Corporis ad Motum Grauitatis. Atqui videatur hoc primo aspectu quasi superuacuum; quia Rationes Motus debeant sequi Rationes Quanti: sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus, Quantitas Grauitatem Corporis ipsius compenset (viribus Corporis undique coeuntibus

ribus per Repercussionem, siue Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parua datur Resistentia (veluti in Decasu Corporum per Aerem) Quantum Corporis parum valet, ad Incitationem Descensus: Cum viginti pondo Plumbi, & Libra una, eodem fere spatio cadunt.

4. Inquiratur utrum Quantum Corporis ita augeri possit, ut Motus Grauitatis prorsus deponatur; ut sit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Utrum igitur possint esse aliæ Massa tam grandes, ut se ipse sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est; Atque omnis Massa grandis, Motum Lationis quemcunque exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.

5. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Resistentia Corporis Medij, vel occurrentis, ad Regimen Motus Grauitatis: Corpus verò descendens, aut penetrat & secat Corpus occurrens; Aut ab eo Sistitur: Si penetrat, fit Penetratio; Aut cum leui Resistentiâ, ut in Aere; Aut cum fortiori, ut in Aquâ: Si Sistatur, sistitur aut Resistentiâ dispari, ubi fit Prægrauatio; ut si Lignum superponatur Cere; Aut aquâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, eiusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani) Non ponderare corpus nisi extra locum suum. Atque hæc omnia Motum Grauitatis variant: Aliter enim mouentur Grauiæ in Lancibus, aliter in Decasu; Etiam aliter (quod mirum videri possit) in Lancibus pendentibus in Aere, aliter in Lancibus immersis in Aquâ; Aliter in Decasu per Aquam; aliter in Natantibus siue Vectis super Aquam.

6. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Figura Corporis descendens, ad regendum Motum Grauitatis; Veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quando se vertant Corpora, quando eadem, quâ dimittuntur, positurâ permaneant.

7. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Continuatio & Progressio ipsius Casus siue Descensus, ad hoc,

ut maiori incitatione & impetu feratur : Et quâ proportionem, & quousque inualescat illa Incitatio? siquidem vterque leui Contemplatione opinati sunt, (cùm Motus Naturalis sit iste) eum perpetuò augeri & intendi.

8. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Distantia, aut proximitas Corporis descendentis à Terrâ, ad hoc, ut celerius cadat, aut tardius, aut etiâ non omninò, (si modò fuerit extra Orbem Actiuitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque simul de eo quod operetur Immersio Corporis Descendentis magis in profundo Terræ, aut Collocatio eiusdem propius ad Superficiem Terræ: Etenim hæc res etiâ Motum variat, ut Operantibus in Mineris perspectum est.

9. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Differentia Corporum, per quæ Motus Gravitatis diffunditur & communicatur: Atque utrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex alterâ, argentea, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similiter, utrùm Metallum, Lanæ, aut Vesicæ inflatæ, super-impositum, idem ponderet, quod in Fundo Lancis?

10. Inquiratur de eo, quod possit & operetur, in communicatione Motûs Gravitatis, Distantia Corporis à Libramine; Hoc est, cita & sera Perceptio Incubitus, siue Depressionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis est longior (licet reducta ad idem Pondus) an inclinet hoc ipsum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longior pars certe trahet Aquam, licet breuior pars (facta scilicet capaxior) maius contineat pondus Aquæ?

11. Inquiratur de eo, quod possit Intermixtio siue Copulatio Corporis Levis, cum Corpore Graui, ad eleuandam Corporis Gravitatem; ut in Pondere Animalium Viuorum, & Mortuorum?

12. Inquiratur de secretis Ascensibus, & Descensibus
Parti-

Partium Leuiorum & Grauiorum in vno Corpore integro : unde fiant sepe accurate Separationes ; Vt in Separatione Vini & Aquæ ; in Ascensione Floris Lactis ; & similibus ?

13. Inquiratur, quæ sit Linea, & Directio Motûs Grauitatis ; & quatenus sequatur vel Centrum Terræ, id est Massam Terræ ; vel Centrum Corporis ipsius, id est Nixum Partium eius. Contra enim illa ad Demonstrationes apta sunt ; in Naturâ nihil valent.

14. Inquiratur, de Comparatione Motûs Grauitatis, cum Mouibus alijs ; quos scilicet vincat, quibus cedat ? veluti in Motu (quem appellant) violento, Motus Grauitatis compefcitur ad Tempus : Etiam, cum Pondus longè maius Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Grauitatis, Motui Sympathiæ.

15. Inquiratur de Motu Aeris, vtrum feratur sursùm, an sit tanquam Adiaphorus ? Quod difficile est inueniri, nisi per Experimenta aliqua exquisita : Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ, fit potiùs per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris ; cum idem etiam fiat in Ligno. Aer autem Aeri commistus nihil prodit, cum non minùs Leuitatem exhibeat Aer in Aere, quàm Grauitatem Aqua in Aquâ : In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus stat.

16. Inquiratur, quis sit Terminus Leuitatis ? Neque enim quemadmodùm Centrû Terræ posuerunt Centrum Grauitatis, volunt (credo) vt vltima Conuexitas Cæli sit Terminus Leuitatis : An potiùs, veluti Grauiâ videntur eòsque ferri, vt decumbant, & tanquàm ad Immobile ; ita Leuiâ eòsque ferantur, vt rotari incipiant, & tanquàm ad Motum sine Termino ?

17. Inquiratur, quid in Causâ sit, cur Vapores & Halitus eòsque in altum, ac sita est Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur ; cum & crassiusculæ sint Materie, & Radij solis per Vices (noctû scilicet) cessent ?

18. Inquiratur de Regimine Motûs Flammæ in sursum ;

sum; quod eo abstrusius est, quia singulis momentis flamma perit; nisi fortè in medio Flammarum Maiorum: Etenim Flamme abrupte à Continuitate suâ, parùm durant.

19. Inquiratur de Motu in sursum ipsius Actiuitatis Calidi; veluti cum Calor in Ferro candente, citiùs gliscit in sursum, quam in Deorsum?

Exemplum igitur Topicæ Particularis tale sit: Illud interim, quod monere occæpimus, iterùm monemus, Nempe vt Homines debeant Topics Particulares suas alternare, ita vt post maiores progressus aliquos, in Inquisitione factos, aliam & subindè aliam instituant Topicam; si modo Scientiarum Fastigia conscendere cupiant. Nos autem Topicis Particularibus tantùm tribuimus, vt proprium Opus de ipsis, in subiectis Naturalibus dignioribus, & obscurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæstionum sumus, Rerum non itèm. Atque de Inuentinâ hætenùs.

CAPVT IIII.

Partitio Artis Iudicandi, in Iudicium per Inductionem; & per Syllogismum. Quorum prius aggregatur Organo Nouo. Partitio prima Iudicij per Syllogismum, in Reductionem Rectam; & Inuersam. Partitio secunda eius in Analyticam, & Doctrinam De Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermenias; & Elenchos Imaginum siue Idolorum. Partitio Idolorum, in Idola Tribus; Idola Specūs; & Idola Fori. Appendix Artis Iudicandi, videlicet de Analogiâ Demonstrationum pro Natura Subiecti.

TRanſeamus nunc ad *Iudicium*, siue *Artem Iudicandi*; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* siue *Demonstrationum*. In *Arte* autem istâ *Iudicandi* (vt etiâ vulgò receptum est) aut per *Inductionem*, aut per *Syllogismum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantum sunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil est quod nos detinere debeat: Vno siquidem eodemque *Mentis opere*, illud quod quæritur, & inuenitur, & iudicatur. Neque enim per *Medium* aliquod res transigitur, sed immediatè, eodem ferè modo, quo fit in *Sensu*. Quippe *sensus* in *Obiectis* suis primarijs, simul

mul & Obiecti Speciem arripit, & eius Veritati consentit. Aliter autem fit in *Syllogismo*; cuius Probatio immediata non est, sed per Medium perficitur. Itaque alia res est *Inuentio Medij*, alia *Iudicium de Consequentia Argumenti*. Nam primò discurret Mens, postea acquiescit. At *Inductionis* Formam vitiosam prorsùs valere iubemus; legitimam ad *Nouum Organum* remittimus. Itaque de *Iudicio per Inductionem* hoc loco satis.

De illo altero per *Syllogismum* quid attinet dicere; cum subtilissimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita sit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cum sit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, vt non pensilis sit, sed nanciscatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Transcursibus & Disquisitionibus suis, innitatur. Sanè quemadmodùm Aristoteles probare conatur inueniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quiescit; & Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cœlum humeris sustinuit, perelegantèr ad Polos Mundi traducit, circa quos Conuersiones expediuntur: Similitèr magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes scilicet, ne Cœlum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præproperè festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis properè captauerit, in dubijs finiturum; qui autem Iudicium tempestiuè cohibuerit, ad certa peruenturum.

Manifestum est igitur, *Artem hanc Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios Terminos. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæsti-

one eximuntur. At Terminorum Mediorum Inuentio, libero Ingeniorum Acumini & Inuestigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inversa*. *Directa* est, cùm ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiva* vocatur. *Inversa* est, cùm Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principij; quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, siue Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicij* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cauet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentijs Argumentorum; à quibus si varietur, siue deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, siue Redargutionem continet. *Rectum enim* (vt dicitur) *Et sui Index est, & obliqui*. Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò facilius detegantur Fallaciæ, Iudicium alioquin illaqueaturæ. In *Analytica* verò, nihil desiderari reperimus; quin potius oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de Elenchis, in tres Partes diuidere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermenice*; & *Elenchos Imaginum* siue *Idolorum*. *Doctrina de Elenchis Sophismatum* apprimè utilis est: Quamuis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecà, non inscitè comparetur cum Præstigiatorum technis; in quibus quo pacto res generatur nescimus, aliter autem se habere rem quam videtur, satis nouimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solum id præstant, vt non habeat quis, quod respondeat; sed & Iudicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata

est ab Aristotele, quoad Præcepta : Etiam à Platone adhuc melius, quoad Exempla : Neque illud tantum in Personâ Sophistarum Antiquorum (*Gorgia, Hippie, Protagora, Euthydem, & reliquorum*) verum etiam in Personâ ipsius Socratis, qui cum illud semper agat, ut nihil affirmet, sed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingeniosissimè Obiectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expressit. Itaque in hac Parte, nihil habemus quod *desideremus*. Illud interim notandum; quamvis Vsum huius Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc posuerimus, ut redarguantur sophismata; liquidò nihilominus patere, Vsum eius degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipsa Sophismata struendas & concinnandas spectare. Quod genus Facultatis, etiam pro Eximio habetur, & haud paruas affert Vtilitates. Licet elegantè introducta sit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophistam; quod alter tanquam Leporarius Cursu præstet; Alter tanquam Lepus ipse Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermenias*; ita enim (vocabulum potius quam Sensum ab Aristotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Transcendentibus*, & de *Adiunctis Entium Conditionibus*, siue *Adiunctis* (cùm de *Philosophiâ primâ* ageremus) superius dicta sunt. Ea sunt, *Maius, Minus; Multum, Paucum; Prius, Posterius; Idem, Diuersum; Potentia, Actus; Habitus, Priuatio; Totum, Partes; Agens, Patiens; Motus, Quies; Ens, Non Ens; & similia*. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes; videlicet quod possint inquiri vel *Physicè*, vel *Logicè*: *Physicam* autem circa eas Tractationem, *Philosophiæ Primæ* assignauimus: superest *Logica*; Ea verò ipsa est Res, quam in præsentì, *Doctrinam de Elenchis Hermenias* nominamus. Portio certè est hæc Doctrinæ sana

lana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, vt in omnibus Disputationibus vbiq; intercurrent; adeò vt nisi accuratè, & anxio cum iudicio, benè iam ab initio distinguantur; vniuerso Disputationum Lumini, caliginem miris modis offusuræ sint; & eò rem ferè deducturæ, vt desinant Disputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquiuocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præsertim huius generis,) sunt *Sophismata Sophismatum*. Quare etià melius visum est, istarum Tractationem forsùm constituere, quam eam, vel in *Philosophiam primam* siue *Metaphysicam*, recipere; vel ex parte *Analyticæ* subijcere, vt Aristoteles satis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex usu, quia verus eius Vfus est planè Redargutio, & Cautio circa vsum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, si rectè instituatur, circa Cautiones de non confundendis aut transponendis Definitionum & Diuisionum Terminis, præcipuum vsum fortiri existimamus, & huc etià referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hæctenus.

Ad *Elenchos* verò *Imaginum*, siue *Idolorum* quod attinet; sunt quidem *Idôla*, profundissimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, vt cæteræ; Iudicio caliginem offundendo, & tendiculas struendo: Sed planè ex prædispositione Mentis praua, & perperam constitutâ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuscata) tantùm abest vt Speculo plano, æquali, & claro similis sit, (quod Rerum Radios sincerè excipiat & reflectat,) vt potius sit instar Speculi alicuius Incantati, pleni Superstitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipsam Generis Humani Generalem*; Aut per *Naturam cuiusque Indiuidualem*; Aut per *Verba*, siue *Naturam communicatiuam*. Primum Genus *Idôla*

Tribus, Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare consueuimus. Est & Quartum Genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *prauis Theorijs* siue *Philosophijs*, & *peruersis Legibus Demonstrationum* : Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi ; Itaque illud in præsentia omitemus. At reliqua planè obsident mentem, neque prorsus euelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet ; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi possit ; sed tantùm adhibenda est, ad ea cauenda, Prudentia quædam Contemplatiua. Horum autem Tractationem plenam & subtilem, ad *Nouum Organum* amandamus ; pauca generalitèr tantùm de ijs hoc loco dicturi.

Idolorum Tribus Exemplum tale sit. *Natura Intellectûs Humani* magis afficitur *Affirmatiuis* & *Actiuis*, quam *Negatiuis* & *Prinatiuis* ; cùm ritè & ordine æquum se vtrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat ; fortiolem recipit de eâ Impressionem, quàm si eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eueniat. Id quod omnis Superstitionis, & vanæ Credulitatis, quasi Radix est. Itaque rectè respondit ille, qui, cùm suspensa Tabula in Templo monstraretur, eorum qui vota soluerant, quod Naufragij Periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnosceret ? quæsiuit vicissim, *At ubi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt ?* Atque eadem est ratio Superstitionum similium, sicut in Astrologicis, Insomnijs, Ominibus, & reliquis : Alterum Exemplum est huiusmodi ; *Animus Humanus* (cùm sit ipse Substantiâ æqualis & vniformis) maiorem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum *Æqualitatem*, & *Vniformitatem*, quam reuerâ est. Hinc Com-

mentum

mentum Mathematicorum, *In cœlestibus omnia moueri per Circulos perfectos*, reiiciendo Lineas Spirales : Hinc etiã sit, quod cùm multa sint in Naturâ *Monodica*, & plena *Imparitatis*, affingat tamen semper Cogitatio Humana, *Relatiua, Parallela, & Coniugata* ; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aere. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum vniuersarum Phalangem, inanissimo commento inueniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cœlo, Aere, Aquâ, & Terrâ,) Species singulas parallelas inuicem, & conformes. Tercium Exemplum est superiori finitimum ; quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Nature* : Neque enim credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiæ immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio : Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta : Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens ; qui Dijs Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cūr Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornasset* ? Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem stellas digerere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus con- similem ; cùm è contrâ ægrè quis ostendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniæ discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex propria cuiusque Naturâ & Animi & Corporis ; atque etiã

ex Educatione & Consuetudine, & fortuitis rebus, quæ singulis Homini- bus accidunt. Pulcherrimum enim Emblemata, est illud de Specu Platonis. Siquidem si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à primâ Infantiâ, in Antro, aut Cauernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam vsque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum eius subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasias. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intercæ tamen Animi in Cauernis Corporum nostrorum conduntur; vt infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ rarò tantum, & ad breue aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm sub Dîo morentur. Emblemata siquidem illi de Specu Platonis, optimè conuenit Parabola illa Heracleti; Quod Homines Scientias in Mundis proprijs, & non in Mundo maiore querant.

At Idôla Fori molestissima sunt, quæ ex Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impositis, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerunque ex capitu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Obseruatio diligentior res melius distinguere velit, Verba obstrepunt. Quod verò huius Remedium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis consistunt, & Verba gignant Verba. Etsi autem putemus Verbis nostris nos imperare; & illud facile dictu sit, Loquendum esse vt vulgus, sentiendum vt Sapientes; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solùm valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum

lorum prauas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (vnde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & nouo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc iam cursim perstringimus, interim *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, siue de *Idolis Animi humani natiuis & aduentitijs* appellabimus. Eius autem Tractationem legitimam, ad *Organum Nouum* referimus.

Supereft *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiã *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notauit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, siue Subiecta, applicari debeant*; vt hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstrationes ab Oratoribus, neque Suasiones à Mathematicis requiri debere* monet. Vt si in Probationis genere aberretur, Iudicatio ipsa non absoluitur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum* & *Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæc Demonstrationes singulæ certa subiecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excludantur. Etenim Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimium seueras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus leuioribus in alijs; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & Impedimenti Scientijs attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPVT V.

Partitio Artis Retinendi siue Retentiuæ, in Doctrinam de Adminiculis Memoriae, & Doctrinam de Memoria ipsâ. Partitio Doctrinæ de Memoria ipsâ, in Prænotationem, & Emblema.

Artem Retinendi siue Custodiendi, in duas Doctrinas partiemur. Doctrinam scilicet de Adminiculis Memoriae, & Doctrinam de Memoria ipsâ. Adminiculum Memoriae planè Scriptio est: Atque omninò monendum, quod Memoria sine hoc Adminiculo, Rebus prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque vlllo modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiã in Philosophiâ Inductiuâ, & Interpretatione Naturæ, præcipuè obtinet: Tam enim possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoria nudâ, absque Scripto absolueret, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriae natiuas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriae, per Tabulas ordinatas ministraretur. Verum missâ Interpretatione Naturæ, quæ Doctrina noua est, etiã ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè vtilius esse possit; quam Memoriae Adminiculum solidum & bonum; hoc est; Digestum probum, & eruditum, Locorum Communium. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in Locos communes, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, vt quæ Lectionis Cursum remoretur, & Memoriam ad feriandum inuiter. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientijs præcocem esse & promptum; nisi etiã solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem

Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsus rem esse Vsûs, & Firmitudinis, in studijs iudicamus; veluti quæ *Inventioni* copiam subministrat; & *Aciem Iudicij* in Vnum contrahat. Verum est tamen, inter *Methodos* & *Syntaxes Locorum communium*, quas nobis adhuc videre contigit, nullam reperiri quæ aliquis sit pretij; quandoquidem in Titulis suis, Faciem prorsus exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diuisiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quouis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem ipsam, satis segnitè & languidè videtur adhuc inquisitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verum nobis constat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi posse, quam illa *Ars* complectitur; tum Practicam illius ipsius *Artis* meliorem institui posse, quam quæ recepta est. Neque tamen ambigimus (si cui placet hanc *Arte* ad *Ostentationem* abuti) quin possint præstari per eam nonnulla Mirabilia, & Portentosa: Sed nihilominus Res quasi sterilis est, (eo quo adhibetur modo) ad vsus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* destruat, & super-oneret, (vt vulgò obijcitur;) sed quod non dextrè instituta sit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotijs & Rebus scrijs. Nos verò hoc habemus (fortassè ex genere vitæ nostro Politicæ) vt, quæ *Artem* iactant, vsus non præbent, parui faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum semel recitatorum, eodem ordine statim repetere; aut Versus complures de quouis Argumento extemporè conficere; aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ similitudine perstringere; aut seria quæque in Iocum vertere; aut Contradictione & Cauillatione quiduis eludere; & similia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua est

M^m Copia;

Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum vsque extolli possunt;) hæc certe omnia & his similia nos non maioris facimus, quam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res sunt; cum hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forsitan aliquid habeant, Dignitatis parum.

Ars autem Memoriae, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotationem* vocamus Abscissionem quandam Inuestigationis infinitæ. Cum enim quis aliquid reuocare in memoriam conatur; si nullam *Prænotationem* habeat, aut *Perceptionem* eius quod quærit; quærit certè, & molitur, & hæc illac discurret, tanquam in Infinito. Quod si certam aliquam *prænotationem* habeat; statim abscinditur Infinitum, & fit *Discursus Memoriae* magis in vicino; Vt *Venatio Damæ*, intra Septa. Itaque & *Ordo* manifestò iuuat *Memoriam*. Subest enim *Prænotio*, id quod quæritur tale esse debere, vt conueniat cum *Ordine*. Similiter *Carmina* facilius discuntur memoriter, quam *Prosa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; subest *Prænotio*, tale debere esse Verbum, quod conueniat cum Verbo. Atque ista *Prænotio* est *Artificialis Memoriae* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoria* *Locos* habemus jam antè digestos & paratos: *Imagines* extempore, prout res postulat, conficimus: At subest *Prænotio*, talem esse debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conueniat cum *Loco*. Id quod vellicat *Memoriam*, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit *Intellectuale* ad *Sensibile*: *Sensibile* autem semper fortiùs percutit *Memoriam*, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam *Intellectuale*. Adcò vt etià *Brutorum Memoria*, per *Sensibile* excitetur; per *Intellectuale*, minimè. Itaque faciliùs retineas *Imaginem Venatoris Leporem persequentis*, aut *Pharmacopæi Pyxides ordinantis*, aut *Pedantij Orationem*

Orationem habentis, aut Pueri Versus memoritè recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipsas Notiones Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Memorix, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* iuuandam (vt modo diximus) sed *Ars* quæ iam habetur ex his duobus iam præmissis consistit. Particulares autem Artium Defectus persequi, fuerit ab Instituto nostro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* siue *Custodiæ*, hæc dicta sint. Iam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine peruenimus.

Mm 2

FRANCISCI

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEXTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Traditiuæ, in Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Descriptione: Quarum duæ posteriores Grammaticam constituunt, eiusque Partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum,

Rerum, in Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio Secunda Grammaticæ, in Literariam; & Philosophantem. Aggregatio Poeseos quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.*

Conceditur certè cuius (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur nouit, nùm fortè Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ Sancti Victoris; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabeleſius*? Illic enim inuenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium*. Nos sanè pusillum Aceruum Puluisculi congestimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatim conquiescere, & subinde ad nouos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscuque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis vti tantùm, cordi sit; neque subinde nouas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, siue *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inuenta, Iudicata, ac in Memoriam reposita sunt; quam Nomine Generali *Traditiuam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamuis enim Ratio, Sermonis veluti Anima sit; tamen in tractando disiungi debent,
Ratio,

Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Tradituum* in tres Partes diuidemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, siue *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Descriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tessera verba, Verborum literæ*; Vtrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm vt rem altius reperamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes eius iam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditione* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditione* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui surdi & muti vsque à Natiuitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri iam cœpit, quod in Chinâ, & Prouincijs vltimi Orientis, in vsu hodiè sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicet nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adcò vt Gentes complures, *Linguis* prorsus discrepantes, sed huiusmodi *Characteribus*, (qui apud illos latius recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoúsque, vt Librum aliquem huiusmodi *Characteribus* conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & redere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat.

credem,

significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica*; & *Gestus*: Posterioris verò, ij, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Vfus vetustus admodum, & in Veneratione quâdam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò vt videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis Literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodum enim Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cum enim Periander, consultus de conseruandâ Tyrannide, Legatum astare iuberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs vfus est *Hieroglyphico*, quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interim patet, *Hieroglyphica* & *Gestus*, semper cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; vnde eas *Notas Rerum ex congruo* nominauimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, sed planè furdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantum effecti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse eius Vfus, cum Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditiuæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem eius facere. Tractamus enim hîc, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga ceteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, sed inprimis tamen necessariam; præsertim cum Scientiæ, nostris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimum hauriantur. Neque tamen Dignitas eius parua censenda est; quandoquidem Antidoti cuiusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, ut se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suum in sudore vultus sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, aduocat in auxilium *Grammaticam*. Eius, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè vsus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantum perpetuantur.

Grammaticam etiâ bipartitam ponemus; ut alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simpliciter ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celerius perdiscat, aut emendatius & purius loquatur: Altera verò aliquatenus Philosophiæ ministrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogiâ* conscripsisse, Atque Dubitatio subiit, vtrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint? Suspicamur tamen nil admodum in illis fuisse subtilius, aut sublimius; sed tantum Præceptiones tradidisse de Oratione castâ & integrâ, neque à Consuetudine loquendi prauâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiaâ & pollutâ; in quo genere ipse excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad inuicem, sed Analogiam inter Verba, & Res, siue Rati-

onem, sedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logica subleruit, Hermeniam. Vestigia certè Rationis Verba sunt: Itaque Vestigia etià aliquid de Corpore indicant: Huius igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curiosam illam Inquisitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempsit; nimirum de Impositione & Originali Etymologiâ Nominum; supponendo ac si illa iam à Principio ad Placitum indita minimè fuissent, sed ratione quâdam & significantè deriuata & deducta: Materiam certè elegantem, & quasi ceream, quæ aptè fingi & flecti possit; quoniàm verò Antiquarum Penetralia perscrutari videtur, etià quodammodò Venerabilem; sed nihilominus parcè veram, & fructu cassam. Illa demùm, vt arbitramur, foret nobilissima *Grammaticæ* species, si quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de varijs *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim & *Linguae* mutuo commercio locupletari possint; & fiet ex ijs quæ in singulis *Linguis* pulchra sunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipsius quædam formosissima Imago, & Exemplar quoddam insigne, ad sensus Animi ritè exprimendos. Atque vna etiam hoc pacto capientur signa haud leuia, sed obseruatu digna (quod fortassè quispiam non putaret) de Ingenijs & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipsorum. Equidem libentè audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos desit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) quod *Græcis hoc vitium tam familiare fuit, vt illud in se ne agnoscerent quidem*: Digna certè grauitate Romanâ Censura. Quid illud quod Græci in Compositionibus Verborum tanta licentiâ vsi sunt, Roman contra magnâ in hac re Seueritatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuisse

fuisse Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Distinctiones, Verborum Compositionem ferè exigunt; At Res & Negotia, simpliciora Verba postulant. Quin Hebræi tantùm Compositiones illas refugiunt, vt malint Metaphorà abuti, quam Compositionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis vtuntur, vt planè ex *Lingua* ipsà quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus separatam. Annon & illud Observatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Casuum, Coniugationum, Temporum, & similium fuisse; Modernas his ferè destitutas, plurima per Præpositiones, & Verba Auxiliaria segnitè expedire. Sanè facilè quis conijciat (vtcunque nobis ipsi placeamus) Ingenia priorum Seculorum nostris fuisse multò acutiora & subtiliora. Innumera sunt eiusmodi, quæ iustum Volumen complere possint. Non abs re igitur fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere iudicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa *Literarum* *Simplicium* Cunabula (nempe quâ percussione *Linguae*, quâ Aperturâ *Oris*, quâ Adductione *Labiorum*, quo Nisu *Gutturis*, singularum *Literarum* *Sonus* generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrinæ de sonis*, *sub Sensu* & *Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin *Vocalium* *Concurrentium* *Hiatus*, aut *Consonantium* *Concurrentium* *Asperitates* aliquatenus refugiat. Sunt & aliæ *Respectiue*, quæ scilicet diuersorum *Populorum*

lorum Auribus gratæ aut ingratae accedunt. *Græca* *Lingua* Diphthongis scatet; *Latina* longè parcius. *Lingua Hispanica* Literas Tenuēs odit, easque statim vertit in Medias. *Linguae* quæ ex *Gothis* fluxere, Aspiratis gaudent: Multa sunt eiusmodi: Verùm hæc ipsa fortassè plus satis.

At *Mensura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poesim* scilicet, non quatenus ad Materiam (de quâ suprà) sed quatenus ad Stilum & Figuram Verborum; Versus nimirum siue Carmina. Circa quæ Ars habetur quasi pusilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Profodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Mensuras edocendas tantum restringi debeat: Adjicienda enim sunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiae, siue Subiecto, optimè conueniat? Antiqui Heroica Carmina Historijs & Encomijs applicauerunt; Elegos Querimonijs; Iambos Inuectiuis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Proprijs* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimium studiosi, *Linguas Modernas*, ad Mensuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum *Linguarum* Fabrica respuit, nec minus Aures exhorrent. In huiusmodi rebus, Sensûs iudicium, Artis præceptis præponendum; vt ait ille,

——— *Cœnæ fercula nostræ*

Mallet conuiuiis quàm placuisse Cocis.

Neque verò Ars est, sed Artis abusus, cum illa Naturam non perficiat, sed peruertat. Verùm quod ad *Poesim* attinet (siue de *Fabulis*, siue de *Metro* loquamur) est illa (vt superius diximus) tanquam Herba luxurians, sine Semine nata, ex Vigore ipsius Terræ germinans. Quare vbique serpit, & latissimè diffusa est; vt superuacuum foret de Defectibus eius sollicitum

tum esse. De illâ igitur Cura est abijcienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquâm in Observationem venit. Attamen illud ferè vniuerso Generi humano commune est, vt Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione eleuent, & alia huiusmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hætenùs.

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod vbique recipitur,) aut *Occulto & Priuato*, de quo inter singulos conuenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiâ Controuersiam & Quæstionem nobis peperit; Vtrum scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potius ex more consuetudo? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (vt scilicet *Scriptio Pronunciationi* consona sit) est ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidie gliscit, nec constans est; & Deriuationes Verborum, præsertim ex Linguis extraneis, prorsus obscurantur; Denique cum ex more recepto Scripta, morem pronuntiandi nullo modo impediatur, sed liberam relinquant, quorsum attinet ista Nouatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas vno Characterē complexæ*; *Ciphræ Rotæ*; *Ciphræ Clauis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Vt sint *Expeditæ*, non nimis operosæ ad scribendum: Vt sint *fidæ*, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, vt, si fieri possit, suspitione vacent. Si enim Epistolæ in Manus Eorum deuenient, qui in eos qui scribunt,

bunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tametsi Ciphra ipsa fida sit, & deciphratu impossibilis, tamen subijcitur hæc Res Examini & Quæstioni; nisi Ciphra sit eiusmodi, quæ aut suspicione vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Elusionem Examinis attinet, suppetit Inuentum ad hoc nouum atque vtile, quod cum in promptu habeamus, quorsum attinet illud inter *Desiderata* referre, sed potius id ipsum proponere? Hoc huiusmodi est; Vt habeat quis duo Alphabeta, Vnum Literarum verarum, alterum Non-significantium; Et simul duas Epistolas inuoluat, vnã quæ Secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit Scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quod si quis de Ciphra seuerè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non significantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-significantibus; Hoc modo incidet Examiner in Epistolam illam Exteriorem; quam cum probabilem inueniet, de Interiori Epistolâ nihil suspicabitur. Vt vero suspicio omnis absit, aliud Inuentum subijciemus, quod certè, cum Adolescentuli essemus Parisijs, excogitauimus; nec etiã adhuc, visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphrae altissimum; nimirum vt *Omnia per Omnia* significati possint: ita tamen, vt Scriptio quæ inuoluitur, quintuplò minor sit, quam ea cui inuoluatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, vniuersæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas soluantur, per Transpositionem earum. Nam Transpositio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentijs triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui est Numerus *Alphabeti* apud nos) sufficiet. Huius *Alphabeti* Exemplum tale est.

Exemplum

Exemplum Alphabeti Biliterarij.

A *B* *C* *D* *E* *F*
*A**aaaa* . *a**aaaab* . *aa**abaa* . *aa**abbb* . *aab**aaa* . *aab**ab* .
G *H* *I* *K* *L* *M*
aabba . *aabbbb* . *ab**aaaa* . *abaab* . *ababa* . *ababb* .
N *O* *P* *Q* *R* *S*
abbaa . *abbab* . *abbbba* . *abbbb* . *ba**aaaa* . *baa**ab* .
T *V* *W* *X* *Y* *Z* .
baaba . *baabb* . *babaa* . *babab* . *babba* . *babbb* .

Neque leue quiddam obiter hoc modo perfectum est. Etenim ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Obiecta, quæ vel Visui, vel Auditui subijci possint, Sensa Animi proficere, & significare liceat; si modò Obiecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm vt Inceptum persequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorem in Alphabetum hoc Biliterarium solves. Sit Epistola interior;

Fuge.

Exemplum Solutionis.

F *V* *G* *E* .
*A**abab* . *ba**abb* . *aabba* . *aab**aa* .

Præterò simul fit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirum, quod singulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum sit, exhibeat.

Exemplum Alphabeti Biformis.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A. A. a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I. I. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a.
N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q. R.

b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R. r. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v. u. u.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
W. W. w. w. X. X. x. x. Y. Y. y. y. Z. Z. z. z.

Tum demùm Epistolæ Interiõri, iam factæ *Biliteratæ*,
Epistolam Exteriõrem *Biformem*, literatim accommo-
dabis, & postea describes. Sit Epistola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis*.

F V G F
a a b a b b a a b b a a b b a a a b a a.
Manere te volo donec venero

Apposuimus etiã Exemplum aliud largius eiusdem
Ciphrae, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epistola Interior, ad quam delegi-
mus *Epistolam Spartanam*, missam
olim in Scytale.

*Perditæ Res. Mindarus cecidit. Milites
esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque
hic diutiùs manere possumus.*

Epistola Exterior, sumpta ex Epistolâ
Primâ Ciceronis, in quâ Epistola Spar-
tana inuoluitur.

Ego omni officio, ac potius pietate erga te;
ceteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nun-
quam satisfacio. Tanta est enim magni-
tudo tuorum erga me meritorum, ut quoni-
am tu, nisi perfectam re, de me non conquis-
si; ego, quia non idem in tua causa efficio,
vitam mihi esse acerbam putem. In cau-
sa haec sunt: Animonius Regis Legatus
aperte pecuniam nos oppugnat. Res agitur
per eosdem creditores, per quos, cum tu ade-
ras, agebatur. Regis causa, si qui sunt,
qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompe-
ium rem deferri volunt. Senatus Reli-
gionis calumniam, non religionem, sed ma-
levolentiam, et illius Regiae largitionis
invidiam comprobant. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam secum traxit *Doctrinam* erga ipsam Relatiuam: Illa est de *Deciphratione*, siue Reſeratione Ciphrarum; licet quis Alphabetum Ciphrae, aut pactum de Latebra penitus ignoret. Res sanè est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione solerti fieri possit inutilis; etsi quomodo Res nunc se habent, magni prorsus sit vsus. Etenim si Ciphrae introductæ essent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsus eluderent, & excluderent; quæ tamen sint satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Incitia Secretariorum, & Amanuensium, in Aulis Principum tanta est, vt maxima plerunque Negotia Ciphris infimis & futilibus, committantur.

Interea fieri potest, vt suspicetur quipiam, Nos in Enumeratione, & quasi Censu Artium, id agere, vt Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ & multiplicatæ, magis sint Admirationi; cùm tamen Numerus earum fortè ostentari, vires tam breui Tractatu vix explicari possint. Verùm Nos Institutum nostrum fidelitèr vrgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Insulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (vt arbitramur) perfunctoriè, licet cursim eas Artes attingimus; sed potius Nucleos & Medullas ipsarum, ex multa Materie massâ, stilo acuto excerpimus. Cuius rei iudicium ipsis illis, qui in huiusmodi Artibus peritissimi sunt, permittimus: Cùm enim plerique, qui multisceij videri volunt, hoc ferè habeant; vt Vocabuli & Exteriora Artium passim iactantes, illarum ignavis Admirationi, Magistris ludibrio sint; speramus nostra contrarium prorsus euentum habitura, vt peritissimi cuiusque in Artibus singulis iudicium maximè detineant, cæteris minoris sint. Quod verò ad Artes il-

las, quæ Minorum quasi Gentium videri possunt; si quis existimet nos, nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille & videbit, Homines in Prouincijs suis, magnos sanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperij fortè migrauerint, turbæ ferè immisceri, & inferioris notæ esse: similiter mirum non est, Artes istas leuiiores, iuxta Artes Principales & supremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen ijs, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur vtique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo Sermonis* hæc dicta sint.

CAPVT II.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur vt pars Traditiuæ Substantiua & Principalis: Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa; & subiunguntur eorum Commoda & Incommoda.

Eniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis*. Ea vt Pars *Dialecticæ* tractari consuevit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio eius in Famulatio aliarum Artium, in Causâ fuit, vt pluri-
ma quæ ad ipsum spectant, cognitu vtilia, prætermissa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantiuam & Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditiuam* appellamus. Itaque *Methodi Genera* (cùm varia sint,) enumerabimus potius, quàm partiemur. Atque de vnicâ *Methodo*, & Di-
chotomijs

choromijs perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò transijt: Res certè simul & levis, & Scientijs damnosissima. Etenim huiusmodi Homines, cum *Methodi* suæ Legibus res torqueant; &, quæcunque in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, vt quasi Nuclei & Grana Scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm & desertas Siliquas stringant. Itaque inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima Differentia *Methodi*, vt sit aut *Magistralis*, aut *Initiativa*. Neque verò Verbum *Initiative* ita intelligimus, quasi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiativam*, quæ ipsa Scientiarum Mysteria recludat, & denudet: *Magistralis* siquidèm docet; *Initiativa* intimat: *Magistralis* poscit, vt fides habeatur ijs quæ dicuntur; *Initiativa* verò potius vt Examen subeant: Altera Scientias Discipulorum vulgo; Altera tanquàm Filijs Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales iam sunt) Vsum; Altera earundem Continuationem, & vltiorem Progressum. Harum posterior, Via videtur *Deserta* & *Interclusa*. Ita enim adhuc Scientiæ tradi consueverunt, quasi ex pacto, tam docens quam Discens, Errores asciscere cupiant. Etenim qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis suis Fides astruatur, non quo illa commodissimè Examine subijciantur: & qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam Disquisitionem præstolari expetit; vt magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare*. Ita vt & Magister, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ suæ prodere caueat, & Discipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ alijs tanquàm Tela pertexenda traditur,

ditur, *Eâdem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, quâ primitus inuenta est*. Atque hoc ipsum fieri sanè potest in Scientiâ per *Inductionem* acquisitâ: Sed in Anticipatâ istâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur) non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus est Scientiam, peruenit. Attamen sanè secundum Maius & Minus, possit quis Scientiam propriam reuifere, & Vestigia suæ Cognitionis simul & Consensûs remeiri; atque hoc pacto, Scientiam sic transplantare in Animum alienum, sicut creuit in suo. Artibus enim idem vsuuenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ vi in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; si verò transterre cupias in aliud Solum, tutius est Radicibus vii quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in vsu est) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidè) Scientiarum; sed tamen absque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inuiles: Quod si, Disciplinæ vt crescant, tibi Cordi sit, de Truncis minù sis sollicitus; ad id curam adhibe, vt Radices illæ, etiam cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cuius quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subiecto, Similitudinem quandam habet; generatim autem non video quod aut in vsu sit; aut quod quis Inquisitioni eius dederit operam; proinde eam inter *Desiderata* numerabimus, eamque *Traditionem Lampadis*, siue *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet vtræque *Methodus* commune, vt Vulgus Auditorum à Selectis separet; Illud oppositum, quod prior introducit modum Tradendi solito apertiore, altera, de quâ iam dicemus, occultiore. Sit igitur Discrimen tale, vt altera *Methodus* sit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenim quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris

Differen-

Differentiam; eam nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud Veteres in usu fuit; atque prudenter, & cum iudicio, adhibita. At *Acroamaticum* siue *Enigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquam Lumine ambiguo, & fallaci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem eius ea esse videtur, vt Traditionis Inuolueris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoveatur; atque illi tantum admittantur, qui aut per Manus Magistorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt; aut proprio Ingenij acumine & subtilitate; intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsus ad Scientias Momenti; cum scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum est, in consuetudinem plerumque venisse, vt Homines ex pauculis Axiomatibus & Observationibus, in quouismodo Subiecto, Artem constituent quasi completam & solennem, eam Ingenij quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* reuinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primum enim de Scriptore Specimen dat, virum ille leuiter & perfunctorie Scientiam hauserit, an penitus imbiberit. *Aphorismi* enim, nisi prorsus forent ridiculi, necesse est, vt ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Excursio; Abscinditur Varietas Exemplorum; Abscinditur Deductio & Connexio; Abscinditur Descriptio Practicæ: vt ad Materiem *Aphorismorum* nihil relinquatur, præter copiam Observationum benè amplam. Igitur ad *Aphorismos* non sufficiet quispiam, imò de eis nec cogitabit sanè, qui se neutiquam copiosè & solidè

lidè instructum ad scribendum perspexerit. At in *Methodis*;

———*Tantum series iuncturaque pollet,*

Tantum de medio sumptis accedit Honoris ;

Vt Speciem Artis, nescio cuius, præclaræ, sæpenumerò reportent ea, quæ si solvantur, segregentur, & denu-
dentur, ad nihilum ferè recasura fòrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Consensum valet ;
Ad Indicationes de Praxi minùs innuit ; Siquidem
Demonstrationem quandam in Orbe præ se fert, par-
tibus se inuicem illuminantibus, ideoque Intellectui
satisfacit magis ; quia verò Actiones in Vitâ com-
muni sparguntur, non ordine componuntur, idèò
magis iisdem conducunt etiàm sparsa Documenta.
Postremò, *Aphorismi*, cùm Scientiarum Portiones
quasdam & quasi Frusta tantùm exhibeant, inui-
tant, vt alij etiàm aliquid adijciant & erogent ; Tra-
ditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram osten-
tat, securos illicò Homines reddit, quasi iam Summa
adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni & illud
quoque momenti ; cùm scilicet Scientiæ traduntur,
aut per *Affertiones adiectis probationibus*, aut per *Que-
stiones vnà cum Determinationibus*. Hanc autem po-
steriorem *Methodum* si immoderatiùs quis persequa-
tur ; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam
Fortunis & Progressibus Exercitûs cuiuspiam impe-
dimento & damno fòret, si in minutis quibusque Ca-
stellis aut Oppidis expugnandis subindè hareat. E-
tenim si quis in Acie sit superior, & summæ Belli
sedulò incumbat, minora illa loca vtrò se submit-
tent : Illud tamen inficias non ierim, Urbem ali-
quam magnam & munitam, à tergo relinquere, haud-
quaquàm semper tutum esse : Eodem modo, Con-
futationibus in Scientiarum Traditione temperandum,
ijsque

ijſque parè vtendum ; & ad hoc tantùm, vt maiores Præoccupaciones Animorum & Præiudicia frangantur ; minimè autem vt leuioreſ Dubitationeſ excitentur & prouocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, vt ſcilicet *Methodus* ſit ſubiectæ materiæ quæ tractatur accommoda. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientiaſ maximè Abſtracta & ſimplicia ;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (vt iam diximus) *Methodus* vniſormis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidèm quemadmodùm *Topicaſ particulares* ad Inueniendum probauimus, ita & *Methodoſ particulares* ad Tradendum ſimilitèr aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, in tradendiſ Scientiis cum iudicio adhibendum. Illud autem regitur per Inſormationeſ, & Anticipationeſ de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium priuſ inſuſa & impreſſa. Alièr eiſm tradi debet Scientia, quæ ad Animoſ Hominum noua & peregrina proriſ accedit ; alitèr ea, quæ Opinioniſ iſm pridèm imbibitiſ & receptiſ, eſt affiniſ & familiaris. Ideòque Ariſtoteleſ Democritum ſugillare cupientiſ, reuerà eum laudat ; *Si* (inquit) *ſeriò diſputare velimur, non ſectari Similitudineſ, &c.* Id vitio vertentiſ Democrito, quod in Comparationiſ eſſet nimiuſ. At illi, quorum Documenta in opinionib꿿 Populariſ iſm Sedes ſuaſ collocârunt, non aliud habent quod agant, niſi vt diſputent & probent. Illiſ contra, quorum Dogmata Opinioneſ populares tranſcendunt, gemino labore opus eſt : primò vt intelligantur quæ afferunt ; deinde vt probentur : Ita vt neceſſum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Tranſlationum, quo ſe captui Hominum inſinuent. Videmus igitur ſub Inſantiâ Doctrinarum, ſeculiſ rudioriſ,

Pp

cùm

cùm Syllepses illæ, quæ iam factæ sunt vulgares & tritæ, nouæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuisse. Aliàs euenisset, vt quæ proponebantur, aut absque notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro Paradoxis reiecta fuissent. Etenim Regula quædam est Traditiuæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus siue præsuppositionibus non est consona, à Similitudinibus & comparationibus suppetias petere debeat.*

Atque de Methodorum diuersis Generibus, hæc dicta sint; ijs videlicet, quæ antehac ab alijs notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Systaticam, Diæreticam*, etiàm *Crypticam, Homericam*, & similes, rectè sunt ex inuentæ & distributæ; Neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* huiusmodi sunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Dispositione totius Operis vel Argumenti Libri* alicuius; Altera de *Limitatione Propositionum*. Etenim ad Architecturam spectat, non solum Fabrica totius Ædificij, sed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & similium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura est. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (καθόλου ἀρῶτον, καὶ ἀ πάντος, καὶ ἀ ἀνὸ, &c.) renouandis, quam in Vnicâ suâ *Methodo & Dichotomijs* obtrudendis. Veruntamen nescio quo Fato fit, vt in Humanis (sicut sæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique Custodes*. Certè Conatus Rami, circa illam Propositionum Limam, coniecit cum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auspicatò enim & felicitis cuiusdam Genij ductu processerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *conuertibilia* facere attentauerit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo feciùs Rami in hâc parte vtilem fuisse non inficiamur.

Superfunt duæ adhuc *Propositionum Limitationes*, præter eam vt fiant *Conuertibiles*; Altera de *Extensione*; altera de *Productione* ipsarum. Sanè habent *Scientiæ*, si quis rectè aduertat, præter Profunditatem, alias duas Dimensiones; Latitudinem scilicet, ac Longitudinem suam. Ac profunditas quidem ad ipsarum Veritatem & Realitatem refertur: Hæ enim sunt, quæ Soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari potest de Scientiâ in Scientiam; Longitudo verò sumitur à summâ Propositione ad imam in eadem Scientiâ. Altera fines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, vt Propositiones propriè, non promiscuè tractentur; & euitetur Repetitio, Exkursio, denique Confusio omnis: Altera Normam præscribit, quousque & ad quem Particularitatis gradum, Propositiones Scientiarum sunt deducendæ. Sanè dubium non est, quin aliquid Exercitationi & Practicæ sit relinquendum; Oportet siquidem *Antonini Pij* vitium euitari, ne simus *Cymini Sectores in Scientijs*, neue Diuisiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualiter in hac Parte, nobis ipsi temperemus, Inquisitione planè dignum est. Videmus enim nimium Generalia (nisi deducantur) parum informare, quin potius Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cum nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelij vniuersalis, ad viam monstrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non incitè assimulantur, in quibus cernuntur vtrique Imagines, sed non antequàm expolita fuerint; Sic iuuant demum Regulæ & Præcepta, postquàm Exercitationis Limam subierint. Quod si tamen, vsque à principio, Regulæ illæ fieri possint nitidæ, & quasi Crystallinæ, id optimum factu foret, quandoquidem Exercitatione assiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi*

(quam *Prudentiam Traditione* nominauimus) hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, infudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potius sit *Methodus* Imposturæ; quæ tamen quibusdam Ardelionibus acceptissima proculdubio fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicuius guttulas aspergit, vt quis sciolus, specie nonnullâ Eruditionis ad Ostentationem possit abuti. Talis fuit *Ars Lullij*; Talis *Typocosmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cuiusque Massa & Aceruus; ad hoc, vt qui Voces Artis habeant in promptu, etiâ Artes ipsas perdidicisse existimentur. Huius generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, vbi Præsegmina multa reperiuntur, sed nihil quod alicuius sit pretij.

CAPVT III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ.
Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni & Mali, tam simplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Enimus iam ad *Doctrinam de Illustratione Sermonis*: Ea est, quæ *Rhetorica* dicitur, siue *Oratoria*. Scientia certè & in se egregia, & egregiè à Scriptoribus exulta. Eloquentia autem, si quis verè rem æstimet, Sapientiâ proculdubio est

est inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam post se relinquit, in Verbis quibus allocutus est Moſem Deus, cum ille munus ſibi delatum, propter Defectum Elocutionis reculaſſet, *Habes Aironem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At Fructu, & populari exiſtimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, ſed dulcis eloquio maiora reperiet.* Haud obſcurè innuens, Sapientiam Famam quandam, & Admirationem cuiuspiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè eſſe efficacem. Ad *Artis* verò huius Culturam quod attinet; Ariſtotelis erga Rhetores ſui temporis Æmulation; atque Ciceronis ſtudiū acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo uſu coniunctum; in cauſâ fuerunt, ut in Libris ſuis de hæc *Arte* conſcriptis, ſeipſos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentiffima huiusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demoſthenis & Ciceronis* habentur, Præceptorum acuminis & diligentiae addita, profectus ipſius geminârunt. Quare, quæ in hæc *Arte deſiderari* inuenimus, verſabuntur potius in *Collectionibus* quibuſdam, quæ tanquàm *Pediſſequæ* huic *Arti* præſtò ſint, quàm in *Disciplinâ & uſu Artis* ipſius. Nam etiã tum, cum *Promptuariæ* cuiusdam inter *Lógica*, mentionem faceremus, vberiora eius rei *Exempla* in *Rhetoricis* polliciti ſumus.

Veruntamen ut more noſtro, circa Radices huius *Artis*, Glebam paululū aperiāmus & ſubigamus; *Rhetorica* certè *Phantafia*, quemadmodū *Dialectica* *Intellectui* ſubſeruit. Eſtque, ſiquis altiùs rem penetrat, *Officiū & Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantafiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem.* Regimen enim *Rationis*, impetiri & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophiſmatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præſtigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*;

cam; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodum enim in Negotijs, quæ cum alijs contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Astu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiam in illâ Negotiatione internâ, quam nobiscum exercemus, aut *Argumentorum Fallacijs* subruimur, aut *Impressionum & Obuersionum Assiduitate* sollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, vt illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò adeandem roborandam & stabilendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* est, docere Formam Argumentorum, ad Præsidia Intellectûs, non ad Insidias. Finis itidèmi *Ethicæ*, Affectus ita componere, vt Rationi militent, non autem eam inuadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantasiam implere Obuersionibus & Simulachris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim Artis ex obliquo tantùm interueniunt, ad Cauendum, non ad Utendùm.

Quapropter in Platone summa fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocauit: Eam similem esse dicens *Coquinaria*, quæ non minùs Cibos salubres corrumpere, quàm insalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Delicijs abutens. Absit autem, vt Oratio non frequentius versetur, in Rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim vbique præstò est: Siquidèmi nemo est, quin honestiùs loquatur, quam aut sentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse obijci Cleoni; quòd cùm semper deteriore partem tueretur, in hoc multus esset, vt Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe cùm sciret, de rebus fordidis & indignis,
non

non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantè enim Plato (licet iam in Truio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeà Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest vt per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, viuâ, coràm sistantur. Siquidem Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententijs & Conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere fatagebant; quæ res paruum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porro, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsus morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, Persuasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, vsum; sed satis fôre, si Res ipsæ nudè & simpliciter proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Secessiones faciunt; quinetiam tantas turbas & Seditiones mouent, (secundum illud,

——*Video meliora, proboq̃,*

Deteriora sequor)

Vt Ratio prorsus in seruitutem & Captiuitatem abrepta fôret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minus Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potius operâ eius, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentia*; Ratio prospiciens *in longum, etiam futurum, & in summâ*. Ideoque cùm quæ in præsentia obuerfentur, impleant Phantasiam fortius, succumbit plerunque Ratio; & subiugatur. Sed postquam Eloquentiâ,

quentiâ, & Suasionum vi effectum fit, vt Futura & Remota, constituentur & conspiciantur tanquàm Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet vsu opponantur? Porro non eò tantùm differt *Dialecticâ* à *Rheticâ*, quod (vt vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Altera scilicet pressè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rheticam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex virisque participet. Siquidem Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, vniuersis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rheticæ*, pro ratione Auditorum variari debent; vt quis tanquàm Musicus, Auribus diuersis se accommodans, fit demùm

Orpheus in Syluis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis eius Perfectionem & Culmen desideret) eò usque extendi debet; vt si eadem ipsa apud diuersos Homines sint dicenda, apud singulos tamen alijs atque alijs verbis sit vtendum. Quanquam hâc Parte Eloquentiæ (Politicâ scilicet & Negotiosâ, in priuatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos vti consultius fôret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, nouam instituere Inquisitionem, eamque nomine *Prudentiæ Sermonis priuati* indigere, atque inter

Desiderata

Desiderata reponere: Rem certè, quam quò attentius quis recogitet, eò pluri faciet. Vtrum verò hæc inter *Rhetoricam*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hâc *Arte*, quæ (vt antè diximus) eius sunt generis, vt pro *Appendicibus* potius censerì debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non inuenimus, qui Prudentiam illam, simul & diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleuerit. Hic nimirum cœpit colligere, *Signa popularia*, siue *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximij Vsûs, præsertim ad *Negotia*, & Prudentiam Sermonis priuati. Labores verò Aristotelis circa *Colores* istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodum recenscat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habeant adiunctos: Tertiò, quod videtur ille vsum eorum ex parte ignorasse: Vsus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commouendum subseruit. Complures siquidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortius penetrat, quod acuminatum est, quàm quod obtusum; licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent*.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atrida;

Quam si simpliciter dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit*. Itaque Mucrones isti, & Aculei Sermonū, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, vt *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustrauerint.

*Exempla Colorum Boni & Mali tam
Simplicis quam Comparati.*

Sophisma.

x *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum;*

Qq

quod

quod vituperant & reprehendunt, Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiā*; Aut propter *Malā Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorū & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiā*; Quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali? Melius Phocion, qui, cum populus ei præter solitum applauderet, quæ fuit, Num fortè deliquisset? Propter *Malā Fidē*; Laudantes enim & Vituperantes suam Rem sæpius agant, neque loquuntur ut sentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Itē, Malū est, malū est (inquit *Emptor*) sed cum recesserit, tum gloriabitur. Propter *Factiones*; Cuius enim patet, consuefcere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alij enim Naturā facti sunt, & cōpositi, ad Adulationē Seruilem; Alij contrā Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, suis *Ingenijs* tantū obsecundent, parū de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiā ab Amicis reprehenditur, magnum malum.

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratis, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, faciliè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandocūque tribuunt, non inuitè, nec à vi veritatis coacti; sed eas tamen diligentes, quæ *Inimicis* suæ inuidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos, superstitio quædam inualuit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo malcuolo, & proposito nocendi, Naribus eius *Pustulam* annasce solere. Fallit iterum, quia Laudes interdum

terdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas qualdam, vt postea liberius, & maliciosius calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiâ hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdum agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam vtuntur, quò paulò post in laudes effusiùs excurrant.

Sophisma.

3 Cuius Priuatio bona, id ipsum Malum; cuius Priuatio mala, id ipsi Bonum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparisonem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*. Propter *Comparisonem*; Si bonum fuerit Generi Humano, priuari Etu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore priuari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Iunior. Per *Successionem*; Etenim Priuatio Boni alicuius non semper dat locum Malo, sed quandoque maiori Bono; vt cum Flos decidit, Fructus succedit: Nec Priuatio alicuius Mali dat semper locum Bono, sed interdum maiori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum, aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.

Habet hoc ferè Rerum Natura, vt quæ Naturâ suâ conueniant, etiâ Locis conueniant; quæ verò con-

traria Naturæ sunt, etiam Interuallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summouere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertio propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, vt quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquam læta reperiēs. Rectè etiam ille, *Diuitis Serui maximè Serui*. Nec malè cauillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigilijs* comparauit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Ieiunijs addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; vt licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurerent, & obumbrent. Quod etiam de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet Aspectu bonus, Coniunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non solum res coeunt & congregantur propter Consortium, & Naturæ similitudinem; sed etiam Malum (præsertim in Ciuilibus) confugit ad Bonum, vt lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asyla Diuorum; & Vitium ipsum se in Virtutis Vmbra recipit;

Sepè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Consortium, sed vt illud conuertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Seruatori nostro obiectum est, quod *Conuersaretur cum publicanis & peccatoribus.*

Sophisma.

5 Cui ceteræ Partes, vel Sectæ, Secundas vnanimitèr deferunt, (cùm singule Principatum sibi vendicent) melior reliquis

reliquis videtur: Nam primas queque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. Interrogat enim (inquit) Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris antepont: Deinde quæ secundas teneat, Academicam futebitur. Age similiter cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum tolerauerit) postquam suam Sectam collocarit in summo, collocabit Academicam in proximo. Similiter, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem potest se potissimum commendare vellent, Verisimile est, Secundaillorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritis fuerit, concursurâ.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Inuidiam*. Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enervus & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium ulorum, qui illis plurimùm insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6 *Cuius Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formule* illæ vsitatæ; *Ne peruigemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis neruosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rheticum*. Attamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud paucae, periculo plurimùm obnoxiae, quæ tamen, si euadant, cæteris antecellant. Ita vt Genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum

Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martij, si ex illis euadat vnus, erit instar decem aliorum.* Adeò vñ in Genere, Gemma Maij Gemmæ Martij præstet; sed tamen in Indiuiduo, Optima Gemma Martij optimæ Gemmæ Maij præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem: Quemadmodum in obseruationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiàm acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitiis compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortassè ad vnâ Partem accederet Victoria; si Copijs vniuersis, in alteram. Etenim Excellentia & Exuperantia casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram seruat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentia genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopos Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccitate, cum Aquæ vbique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus (inquit) in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam:* Cui altera ita regerit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodo exinde rursus ascendere poterimus?* Firmamentum autem huius Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, vt illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc spectant Formulæ illæ, quæ in vsu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna vrget, vt aliquid demùm decernatur. Etenim vt elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere*: Adeò vt sæpenumerò Consilij Suspendio, pluribus nos implicet Necessitatibus; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Auaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Auarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & huiusmodi Scepticus nil exequi vult, vt omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia Necessitas, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Ceteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

8 *Quod quis culpâ suâ contraxit, maius Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Huius Rei Causa est, quod Morsus Conscientiæ Aduersa conduplicet: Contrà, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora, vbi quis seipsum accuset, & discruciet;

Seque vnum clamat Causamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum insignium, eleuat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porro cùm Malum ab alijs intentetur, habet quiuis, quod liberè conqueri possit; vnde Dolores sui exhalent, neque Cor suffocent: Etenim ijs, quæ ab iniuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemese Diuinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrà,

Contrà, vbi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Ciues suos huiusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrâ incuriâ & culpâ, res vestre malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfecti essetis, & nihilominus Status vester, vt nunc, laborasset; ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquando meliorem. Cum verò Errores vestri in causâ potissimum fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similiter Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accusant*; Superiorem ijs, *qui seipsos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec seipsos.* Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, vt Errores proprios agnoscant. Hoc verò vt euitent, Patientiam adhibent longè maiorem, in ijs malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, vt cum culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si postea in notitiam peruenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consulescunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam Necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitè egerunt, contra consensum Parentû, aut Amicorû, qualecûq; Infortuniû sequatur, illud sedulò dissimulabunt.

Sophisma.

Sophisma.

9 Gradus Priuationis maior videtur, quàm Gradus Diminutionis; & rursus, Gradus Inceptionis maior videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon est in Mathematicis; Nullas esse Rationes Nihil ad Aliquid. Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, maiores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, vnum perdere Oculum, quam vtrunque Oculum habenti. Similiter, complures Liberos habenti, grauius est, vltimum, qui superstes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combussisset, pretium tertij duplicauit: Siquidem illius Amissio Gradus fuisset Priuationis, non Diminutionis.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, propter eas res, quarum Vfus in Sufficienciâ quadam, siue Competenciâ; hoc est, Quantitate Determinatâ, consistit. Si quis enim obligetur pœnaliter, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; grauius ei fuerit, Nummo vnico Aureo carere, quàm si, posito quod ille vnicus parari non potuerit, deessent etiã decem alij. Similiter in Decoctionibus Fortunarum, damnosior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad Egestatem redigit. Huc spectant Formulæ illæ v̄sitatæ; *Sera in fundo Parsimonia: Parum interest, vtrum nihil habas, an quod nihil iuuat, &c.* Fallit secundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod Corruptio vnius sit Generatio alterius. Adèò vt Gradus ipse Priuationis vltimæ, minùs interdum incommodet, quoniam Ansam & Stimulū præbet, nouæ alicui Rationi ineundæ. Vnde etiam Demosthenes sæpiùs conqueritur apud Ciues suos; *Conditiones minùs vtilis, & honorificas, quas à Philippo impostas subibant, nihil aliud esse, quàm Alimenta quadam ipsorum Ignauie & Socordie; vt multò ijs fuisset satius illis omninò*

R r

carere;

carere; propterea quod hoc pacto, Industria illorum melius accui possit ad alia paranda Remedia. Nouimus certè Medicū quendam, qui, Mulierib' delicatis, querentib' se malè habere, sed tamè à Medicamētis omnib' abhorrere, solebat dicere, non minus facetè, quam morosè, *Vobis omninò opus est, vt deterius valeatis, quo Medicamenta, etià quelibet, libentè toleretis.* Quinetiàm ipse Gradus Priuationis, siue Indigētiae vltimæ, salutaris esse possit, non tantū ad excitandā Industriam, verū etiam ad imperandā Patientiā.

Quod ad secundum Membrum huius *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quiditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta vsurpantur, de Initijs Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Astrologorum Superstitio, qui iudicium faciunt, de Dispositione aut Fortunâ Hominis, ex Momento siue Articulo Natiuitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophisma primò, quoniam in nonnullis, primæ Rerum Inceptiones, nihil aliud sunt, quàm quæ Epicurus, in Philosophiâ suâ, appellat *Tentamenta*; id est Rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur, aut prouehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodum in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustri quàm Primus. Etiam non ineptè dici solet; *Conuiuium regestum, illud esse, quod pugna sit reum.* Prius enim fortassè præteruolaturum fuisset. Itaque prius *Mal'o Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseuerantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Iudicium, Constantiam. Fallit tertio in ijs rebus, quarum Natura & Cursus ordi-

ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita vt prima Incœptio perpetuò euacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis vsuatis dicitur; *Non progredi, est regredi*: Et, *Qui non proficit, deficit*: Vt in Cursu in aduersum Montis; Remigatione in aduersum Gurgitis: At contrà, si in decliui Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Incœptûs* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Incœptionis*, qui sit à *potentiâ ad actum*, comparatum cum *Gradu*, qui sit ab *Actu ad Incrementum*: Verùm etiàm ad *Gradum*, qui sit ab *Impotentiâ ad potentiam*, comparatum cum *gradu*, qui sit à *potentiâ ad Actum*. Etenim *Gradus*, ab *Impotentiâ ad Potentiam*, maior videtur, quam à *Potentia ad Actum*.

Sophisma.

10 Quod ad *Veritatem* refertur, maius est, quam quod ad *Opinionem*. Modus autem, & *Probatio* eius, quod ad *Opinionem* pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum*, in *Virtute collocatâ*; quod similis sit *Felicitati Histrionis* in *Scenâ*; qui si à *Speâtoribus*, & plausu eorum destitueretur, Animis statim concideret. Itaque *Virtutem* per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in *Diuitijs*, de quibus ille,

Populus me sibilat; At mihi plaudo.

Itidèm in *Voluptate*,

— *Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

: *Elenchus.*

Fallacia huius *Sophismatis* subtilior paulò est; licet *Responsio* ad *Exemplum*, quod adducitur, facilis. Neque enim *Virtus* eligitur, *Propter Auram popularem*.

Cùm etià illud præceptum sit, *Vt quis maximè omnium seipsum reueretur*. Ita vt Vir Bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet forè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præsertim ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari solcant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Si quidem Fama possit esse, Causa tantùm *Impulsiva*, aut *Sine quâ non*; neutiquàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum vnus, Calcaribus non admotis, quauis haud segnitè præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore iudicabitur. Neque quenquam iudicij sani commouerit Formula illa; *Apagē istum Equum, cuius Spiritus siti sunt in Calcaribus*. Quandoquidē enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque vllō modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea æst mandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque euàm ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subseruiunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etià non inuitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota eius rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset*.

Sophisma.

II Quod operâ & virtute nostrâ partum est, maius Bonum;

num ; Quod ab alieno Beneficio, vel ab Indulgentiâ Fortune delatum est, minùs Bonum.

Causæ huius Rei hæ sunt : Primò, propter *Spem de Futuro*. Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Venissecundis, non multum inest certitudinis ; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò vt, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in nouos vsus parata ; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, eius etiàm *alijs Debitores sumus* ; cùm, quæ per nos ipsi comparauerimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Diuina in nos cumulauerit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines prauos & improbos mordet ; vbi in priore genere illud Prophetæ vsu-veniat, *Lotantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo*. Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio*. Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem ; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus*. Quartò, quia quæ *Industria propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus & Contentione* ferè coniuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suauitatem* ; vti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu*.

Elenchus.

At quatuor inueniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum*. Primò, quia *Felicitas* videtur esse *Signum quoddam, & Character Fauoris Diuini* ; & propterea, tum in nobismetipsis *Confidentiam & Alacritatem* generat, tum apud alios *Auctoritatem & Reuerentiam*. Felicitas autem ista etiàm *Fortuita* complectitur, ad quæ *Virtus* ægrè aspirat ; Veluti cùm Cæsar ad *Nauis Gubernatorem*, *Animos addendo*, dixit ; *Cæsarem portas*

portas & Fortunam eius. Quod si dixisset, Caesarem portas, & virtutem eius, frigidum prorsus fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia ea quæ à Virtute, aut Industriâ procedunt, sunt imitabilia, & alijs patent; cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogatiua quædam Hominis Indiuidui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertio, quæ ex Felicitate proueniunt, Bona videntur gratuita, nec laboribus empta; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque eleganter Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agefilai & Epaminondæ, qui vno æuo vixerunt, comparatis, dixit: Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum aliàs excellent, sponte etiâ fluere videantur, & quasi Genium sapere. Quarto, quia quod præter Spem, aut præter Expectatum contingit; gratius, & maiore cum Voluptate in Hominum Animos influit. Illud verò neutiquam competit ijs, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12 *Quod ex pluribus constat & Diuisibilibus, est maius, quam quod ex paucioribus, & magis vnum; Nam omnia per Partes considerata maiora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortius autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiâ primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantum, sed Maioritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum Sophisma sapientius Phantasiâ; quinetiâ insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi breuior videtur via, in planitie, vbi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, vbi simul conspiciuntur Arbores, aut
Ædificia,

Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & diuidere possit. Sic homini benè nummato, postquam Arcas suas, & Marcupia, diuiserit, & digesserit, maior etiàm quàm antea subit Diuitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones diuidatur, atque singule seorsùm tractentur. Hoc verò adhuc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermis-
sum. At contrà, quæ confusè representantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, vbi quis ampliorem præceperit de Re aliquà Opinionem, quàm pro verà Rei ipsius magnitudine. E enim cum hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripitur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrà, quàm si ijdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quàm reuerà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & breuius facit, quàm Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictum est, aliquandò euenit. Licet enim visus in Principio viam ostendet breuiorem sensus, quia indiuisa est; tamen si ex eo obrepit opinio, de longè minori Interuallo, quàm reperitur; Opinionis eius vanæ Frustratio efficiet, vt videatur demum, etiàm quàm reuerà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicuius falsæ, de Magnitudine Rei cuiuspiam, velificari cupiat, caueat à Distributionibus, sed rem integram vtrique extollat. Fallit *Sophisma* secundò,

si Distributio ea distrahatur, non autem simul obuersetur, aut vno Aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, maioris Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in vno Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul subiiciantur; Aliter enim Vnio Distributioni distractæ præualebit. Sic Reditus eorum maiores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut coniuncta sunt. Nam si sparsim sita sint, non veniunt tam facilè sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter Dignitatem Vnitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentia in singulis, Signum est certissimum; vbi illud usu venit,

Et quæ non prosunt Singula, Multa iuuant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, vnum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi de Vulpe & Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet; Felis autem se vnico tantum confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: vnde Adagium; *Multa nouit vulpes, sed Felis vnum magnum.* Quin etià in huius Fabulæ significatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præsidij habet, quam Artes & Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem nobis eiusmodi *Colorum* Numerus etià magnus, quos olim Adolescentes congeessimus: attamen sine Illustrationibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, absque Illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant,) proponere, minimè nobis consentaneū videtur. Illud interim monemus, Rem istam, qualiscunque ea
videri

videri possit, haud parui, iudicio nostro, esse pretij: utpote quæ ex *Philosophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ* participet. Atque de *Signis Popularibus*, siue *Coloribus Boni ac Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hæc tènus.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuarium*, & desideratur, ea est, quam Cicero (ut superius in *Logicâ* diximus) inuuit; cum præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque Partem, disputati & tractati. Quales sunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc Præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non solum ad Genus Iudiciale, sed etiàm ad Deliberatiuum, & Demonstratiuum adhibeatur. Omnino hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est vsus, (siue ad Probationes & Refutationes; siue ad Suasiones, & Dissuasiones; siue ad Laudes & Vituperia spectent;) meditados iam haberi; eosque vltimis Ingenij viribus; & tanquàm improbè, & prorsus præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem huius *Collectionis*, tam ad vsum, quam ad Breuitatem, optimum fore censemus, si huiusmodi Loci contrahantur, in Sententias quasdam acutas, & concisas; tanquàm Glomos quosdam, quorum Fila in fusiores Discursus, cum res postulat, explicari possint. Atque similem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, sed in Hypothesibus siue Casibus. Eius generis, cum plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla Antithetorum.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitus insita est; ñ iam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laureæ, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiã in Monumentis Mortuis Veneramur; quanto magis in Viuis?

Si Nobilitatem Familiarum contempnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidiæ subducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Raro ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Maiorum deprecatione ad Veniã sepiùs utuntur, quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquã Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respektant nimis sepe; quod mali Curforis est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu per Malitiam utique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitiâ rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similiter plerunque leues sunt, quos Forma ornat, & quos mouet.

Con-

IUVEN-

IUVENTVS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iu-
uenum Consilia, plus habent è
Numine.

Senes sibi sapiunt magis, a-
lijs & Reip. minus.

Si conspici daretur, magis
deformat Animos quam Cor-
pora Senectus.

Senes omnia metuunt, præ-
ter Deos.

Con.

Iuuentus pœnitentiæ Cam-
pus.

Ingenitus est Iuuenibus
Senilis Auctoritatis Con-
temptus; ut quisque suo pe-
riculo sapiat.

Tempus, ad quæ Consilia
non aduocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur
in Gratias.

VALETUDO. IIIL.

Pro.

Cura Valetudinis Animum
humilem facit, & Corpori
supplicem.

Corpus sanum, Hospes A-
nimæ est; Ægrum, Ergastu-
larius.

Nil tam Summas Actio-
num promouet, quam prospe-
ra valetudo; at contra infir-
ma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Conualescere est sæpè
Iuuenescere.

Excusatio Valetudinis Po-
lychresta; ad quam etiã Sa-
ni confugimus.

Nimis arcto fœdere Cor-
pus Anima iungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia
administrauit; & Lectica
magnos Exercitus.

VXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à
Familiâ.

Vxor & Liberi Discipli-
na quodam Humanitatis; at
Cœlibes tetrici & seueri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil
aliud

Con.

Qui uxorem duxit & Li-
beros suscepit, Obsides For-
tune dedit.

Generare, & Liberi, Hu-
mana sunt, Creare, & Opera,
Diuina.

Sf 2

Bru-

aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cetera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Divinae Sorti nimium appropinquent Homines.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicae Rationes publicas plerumque evertunt.

Aliquibus Fortuna Privati placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

DIVITIAE. VI.

Pro.

Con.

Diuitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Diuitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, Virum ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta utriusque.

Virtus per Diuitias vertitur in Commune Bonum.

Cetera Bona Prouincialem habent Administrationem, Diuitiæ solæ Generalem.

Diuitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dissensatio quedam, vel Fama, at nullus usus.

Annon vides Lapillis, & id genus Delicijis, fingi pretia, ut possit esse aliquis magnarum Diuitiarum usus?

Multi dum Diuitijs suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Diuitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis. Nam Virtuti, & necessaria sunt, & graues.

Diuitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

HONORES. VII.

Pro.

Con.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) sed

Pro.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Ho-

Providentia Diuino Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conspicua. Itaque illas prouocant, hæc refrenant.

Non nouit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum, placidus in Loco. Est autem Virtutis Locus Honos.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditio est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinionem mutuantur oportet, ut seipsum Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Con.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & alijs impertiri posse, adhuc manus.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt. Nam & in Singulos, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, ijs resistere, non tantum lese Maiestatis Crimen est, sed Theomachia quedam.

Quam miserum habere, nil ferè quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperijs sunt, similes sunt Corporibus Cælestibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullâ.

Nemo Humane Sortis ad Deorum Conuiuia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Con.

Virtutis Radij reflexi Laudes.

Laus Honoris est, ad quem liberis

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salina

liberis Suffragijs peruenitur.

Honores à diuersis Politijs conferuntur; sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Diuinum. Nam quomodo aliter tot Capita in unum conspire possint?

Ne mireris, si Vulgus veriùs loquatur, quam Honoratiores; quia etià tutius loquitur.

liuà vulgi?

Fama veluti Fluuus, leuia attollit, Solida mergit.

Infimarū Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quàm ex Merito: & Ventosis magis accedit, quàm Realibus.

NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebus publicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quedam est: & citò, ac leui occasione corrumpit.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna

Con.

Stultitia coniungit, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipue laudauerim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri

*Fortuna veluti Galaxia;
hoc est, Nodus quarundam
obscurarum Virtutum, sine
Nomine.*

*Fortuna saltem ob Filias
suas honoranda est; Confi-
dentiam scilicet, & Auctori-
tatem.*

*Viri Magni, dum Invidi-
am Virtutum suarum decli-
nauerunt; inter Fortune Cul-
tores reperti sunt.*

VITA. XII.

Pro.

*Absurdum est Accidentia
Vite magis amare, quam Vi-
tam ipsam.*

*Præstat ad omnia, etiam
ad Virtutem, Curriculum
longum, quam breue.*

*Absque Spatijs Vite maio-
ribus, nec perficere datur, nec
perdiscere, nec pœnitere.*

Con.

*Philosophi, dum tantum
Apparatum, aduersus Mor-
tem colligunt, ipsam magis
timendam effecerunt.*

*Mortem Homines timent,
quia nesciunt, vt Pueri Te-
nebras.*

*Non inuenias inter Hu-
manos, Affectum tam pusil-
lum, qui si intendatur paulo
vehementius, non Mortis
Metum superet.*

*Mori velle, non tantum
Fortis, aut Miser, aut Pru-
dens, sed etiam Fastidiosus
potest.*

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

*Qui zelo peccant, non
probandi, sed tamen amandi
sunt.*

*Mediocritates Moralibus
deben-*

Con.

*Vt Simie, Similitudo cum
Homine, Deformitatem ad-
dit; ita Superstitioni, Simi-
litudo cum Religione.*

Quale

debentur; Extremitates Diuini.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulofissima quæque Portenta cuiusvis Religionis, citius crediderim, quàm hæc omnia sine Numine fieri.

Quale Odium est Affectionis in Civilibus, tale Superstitionis in Diuinis.

Præstat nullam habere de Dijs Opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbauit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocrite, sunt veri Atheistæ; qui Sacra perpetuo contrectant, sed nunquam verentur.

SVPERBIA. XIII.

Pro.

Superbia etiam Vitij in sociabilis; atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiæ expelluntur.

Facilis, etiã alienis vitij obnoxius est; Superbus tantum suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet demum Philosophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cetera Vitia Virtutibus tantum contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimã Vitiorum conditione caret, id est, Latentis.

Superbus, cum ceteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITVDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quædam

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Supplicij coercetur, sed

quedam, in Causam Beneficij collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec ceteris Iusticiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficij gratia eò minùs reddenda est, quod de pretio non constat.

sed Furijs permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, iniustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana.

Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin priuata & Gratiæ, & Vindictæ, se omnino debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortuna jure odisse.

Inuidia in Rebus pub. tanquàm salubris Ostracismus.

Con.

Inuidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Inuidiam reconciliauerit præter Mortem.

Inuidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Hercule.

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypie debetur, quod Castitas sit facta Virtus.

Multa Tristitiâ opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Dieta Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Auium Syluestrium, nulla Proprietas est,

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsus Reuerentiam sui perdidit; quod Frænum est omnium Viti-
rum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ iacturam faciunt.

In Veritatem non vulga-

Tt rem

est, sed Ius possessione trans- rem incidit Alexander; cum fertur. Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.

CRUELITAS. XVIII.

Pro.

Con.

Nulla Virtutum tam saepe rea est, quam Clementia.

Cadibus grassari, aut Ferre, aut Furie est.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iusticia est, si à periculo, prudentia.

Crudelitas Viro bono semper fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non sapius Phlebotomie necessarie sunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Con.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Utilitates.

Gloriosi semper Factiosi, Mendaces, Mobiles, Nimij.

Thraso Gnathonis Præda.

Qui tam Sobrius est, ut nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

Ingenia in quibus aliquid inane est, facilius Curam Reipub. recipiunt.

IUSTITIA. XX.

Pro.

Con.

Imperia & Politie, Iusticie tantum Additamenta sunt: Si enim Iusticia aliter possit

Si hoc est iustum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demum Iusticia

possit exerceri, illis minime fuerit Opus.

Iusticie debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, vt non ledant.

Iusticia est.

Si suū cuique tribuendū est, certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cū sapienti omnia inequalia sint?

Confidera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aula: hoc est, facit tantum ad Reuerentiam Imperantium.

FORTITVDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, vbi Timor infestat.

Qui Pericula apertis Oculis intuetur, vt excipiat, aduertit & vt euitet.

Ceteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortune.

Con.

Præclara virtus velle perire vt perdas.

Præclara Virtus quam etiam Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinentiæ & Sustinentiæ.

Vniformitates, Concordiæ, &

Con.

Negatiue istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

T t 2 Lan-

Et Mensura Motuum, cœlestia sunt, Et Characteres Eternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit Et firmat.

Exquisiti Et vagi Sensus, Narcoticis indigent; similiter Et Affectus.

Languet Mens quæ Excelsibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cum Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimi sunt Et diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipsis constare non potest; quare saltem sibi constet.

Etiâ Vitijs decus aspirat Constantia.

Si ad Fortune Inconstantiam, accedat etiâ Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquàm Proteus, si perseveres, ad Formam reddit.

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa vtilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res aduersas bene toleret, nam ferè inducit.

Stultitia brevissima optima.

MAGNA-

MAGNANIMITAS. XXIIII.

Pro.

Con.

*Si Animus semel generosos
Fines optauerit, statim non
modo Virtutes circumstant,
sed & Numina.*

*Magnanimitas est Virtus
poetica.*

*Virtutes ex Habitu, aut
Præceptis, gregales sunt; ex
Fine, Heroicæ.*

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Con.

*Ea demum Voluptas est se-
cundum Naturam; cuius non
est Satietas.*

*Contemplatio, speciosa In-
ertia.*

*Dulcissimus Prospectus in
Errores aliorum subiacentes.*

*Benè Cogitare, non multò
melius est, quam benè Som-
niare.*

*Quam bonum est Orbes
Mentis habere Concentricos
Vniuerso?*

*Orbem Numen curat, tu
Patriam.*

*Omnes Affectus prauis, fal-
sæ æstimationes sunt; atque
eadem sunt Bonitas & Ve-
ritas.*

*Vir Politicus etiàm Con-
templationes serit.*

LITERAE. XXVI.

Pro.

Con.

*Si de Rebus minutis, Li-
briscripti fõrent, vix vllus
esset Experientiæ Vfus.*

*In Academijs discunt Cre-
dere.*

*Lectio est Conuersatio cum
Prudentibus; Actio ferè cum
Stultis.*

*Quæ vnquàm Ars docuit,
tempestiuum Artis Vsum?*

*Non inutiles Scientiæ ex-
istimandæ*

*Sapere ex Regulâ, & ex
Experientiâ, planè contra-
riæ rationes sunt; vt qui al-
teri*

istimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia accuant, & ordinent.

teri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sæpissime ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod scient, & non addiscere, quod nesciant.

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Con.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Prudentia, ut vestis, levis, quæ expedita.

Qui ex composito, & non obiter prudens est, nil magni facit.

Cuius Confilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Aetas.

Quæ ad breue Tempus excogitantur, ad breue Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Con.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Varietas Morum optimè Animinum collocat in Secreto.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Secretis etiàm Mystéria debentur.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Con.

Amo Virum alieno Affectui

Facilitas, Iudicij quedam inepta

Qui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio reuocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

inepta Priuatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur, Negationes, Initritie.

Sibi gratum habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPVLARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQVACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices, miserrima Silentij.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidijs

Con.

Silentium Verbis, & Gratiæ addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

Cum

Insidijs opportunum.

Cogitationes in Profluente sanissimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinionem se venditat, qui flet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

DISSIMULATIO. XXXII.

Pro.

Con.

Disimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiã in Animo deformis Nuditas.

Disimulatio & Decorum est, & Præsidio.

Sepes Consiliorum Disimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indissimulanter omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Cum cogitare secundum Rerum Veritatem non possumus; at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra Captum Ingenij sunt, ijs Disimulatio pro Prudentia erit.

Qui dissimulat, præcipuo ad Agendum Instrumento se priuat; i. Fide.

Disimulatio Disimulationem inuitat.

Qui dissimulat, liber non est.

AUDACIA. XXXIII.

Pro.

Con.

Docet improbare qui veretur.

Quod Actio Oratori, id Audacia

Audacia Stultitiæ Viator.

Inuerecundia inutilis nisi

ad Imposituram.

Confiden-

Audacia Viro Ciuili; Primum, Secundum, Tertium.

Consistentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Confidentia Morum Animos promptius sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensûs, cum Malitiâ voluntatis.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio XXXIIII.

Pro.

*Vultûs & Gestûs decora Moderatio, verum Condi-
mentum Virtutis.*

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Leuibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantum certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia sine Punctis, velut peregrinæ Linguae sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non nouit, is si nec per Observationem nouerit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre.

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussatae Buccae, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

IOCI. XXXV.

Pro.

*Oratorum Ara Iocus.**Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.**Res est supra Opinionem Politica; facile transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.**Veritatis aliàs non perventurae sæpè vehiculum Iocus.*

Con.

*Istos Deformatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?**Rerum Magnitudinē eluere ioco, improbum Artificiū est.**Iocos tum considera, cum Risu destituti sunt.**Faceti isti ferè non penetrant ultra superficiem Rerum; ubi Ioci Sedes est.**Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Leuitas puerilis est.*

AMOR. XXXVI.

Pro.

*Annon vides omnes se querere? at Amans solus se invenit.**Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectūs alicuius insignis.**Qui sapit, Desiderium querat: nam qui non aliquid insignitè appetit, ei omnia ingrata sunt, & tadio plena.**Quidni in Vnitate acquiescat Vnus?*

Con.

*Amori multum debet Scena, nihil Vita.**Nil tam varij Nominis est quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut se fuco condat.**Odi istos Mono-Phrontistas.**Angusta admodum Contemplatio Amor.*

AMICITIA. XXXVII.

Pro.

*Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, sed suavius.**Suaue*

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Necessitates sibi im-

Suaue Condimentum omnium Bonorum Amicitia. imponit. Animi imbecilli est; Partiri Fortunam.
Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.
Digna male Fidei Vltio, Amicitijs priuari.

ADVLATIO. XXXVIII.

Pro.

Con.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.
Laudando instituere, semper Formula fuit, debita Potentioribus.
Adulatio Silius Seruorum.
Adulatio Calx Vitiorum.
Adulatio Aucupij illud genus, quod similitudine vocis, Aues fallit.
Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.
Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Con.

Vindicta Priuata Iusticia agrestis.
Qui vim rependit, Legem tantum violat, non Hominem.
Vilis Metus Vltionis priuate; Nam Leges nimium sæpè dormiunt.
Qui Iniuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.
Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.
Qui facile Iniuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Con.

Omnis Medicina Innovatio.
Qui
Noui Partus deformes sunt.
Vvz Nullus

*Qui noua Remedia fugit,
noua Mala opperitur.*

Nouator maximus Tempus : quidni igitur Tempus imitemur ?

Exempla remota inepta sunt ; Recentia corrupta & ambitiosa.

Imperitis & Contentiosis permitte, vt ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem, in Familiam introducunt, digniores ferè sunt Posteris : ita Nouationes Rerum plerunque præstant ijs, quæ ad Exempla sunt.

Morosa Morum retentio, res turbulenta est, æq; ac Nouitas.

Cùm per se Res mutantur in deterius, si Consilio in melius non mutantur, quis finis erit Mali ?

Moris Serui, Temporis Ludibria.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Nouitas absque Iniuriâ ; nam præsentia conuellit.

Quæ vsu obtinuere, si non bona, at saltem apta inter se sunt.

Quis Nouator Tempus imitatur, quod Nouationes ita insinuat, vt sensus fallant ?

Quod præter Spem euenit, cui prodest, minus acceptum, cui obest, magis molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, umbras prensamus.

Fluctu-

Con.

Occasio primum Ansam Vasis porrigit, deinde Ventrem.

Occasio instar Sibyllæ minuit Oblatum, pretium auget. Celeritas Orci Galea.

Quæ

Fluctuantibus rebus aduertendum, inclinamibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briarco.

Quae maturè sunt, iudicio sumi, quae serò, per ambiguum.

PRAEPARATIO. XLII.

Pro.

Qui paruis Copijs rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, et speret.

Paruis Apparatibus non Fortuna, sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatus & Actionis, Politica sunt: Distinctio tumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minus Operis est Periculo Remedium adhibere, quam Progressum eius obseruare & custodire.

Non iam leue est Periculum, si leue videatur.

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingiur, & periculum figit remedio.

Etiàm in remedijs Periculorum, leuia Pericula subsistunt.

Præstat cum paucis Remedijs, quæ inualuerunt, rem habere; quàm cum Minis singulorum.

CON-

pericula

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, ijs Augmenta Mali salubria sunt.

Neceſſitas, quæ violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, pragnans noui Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

SVSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nerui Prudentiæ; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò eius fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem soluit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absoluit.

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Diuinitas, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex transfit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis elicendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equilco.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs Credit, quam Testibus, etiã Ingenio,

Con.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantum Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidorum contra

genio, magis debet fidere, *tra Venena Testimoniorum.*
quam Sensui. *Ijs probationibus tutissi-*

Tutum foret Argumentis *mò creditur, quæ rarissime*
credere, si Homines nihil ab- *mentiumur.*
surdi facerent.

Argumenta, cum sint con-
tra Testimonia, hoc præstant;
vt res mira videatur, non
autem vt vera.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc proposuimus) for-
tasse tanti non fuerint; sed cum iam olim parata & col-
lecta à nobis essent, nolimus Diligentia nostræ Iuue-
nili Fructum perire: Præterim cum, (si quis acutiùs
introspectat) *Semina* sint, non *Flores*. In illo autem A-
dolescentiam p'anè spirant, quod sint in *Morali*, siue
Demonstratiuo Genere, vberiora; in *Deliberatiuo*, & *Iu-*
diciali, per pauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque
etiàm desideratur, est ea, quam vocare placet, *Formu-*
larum Minorum. Illæ autem sunt, veluti Vestibula, Po-
thicæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Transitus, &c. Orati-
onis; quæ indiscriminatim omnibus Subiectis compe-
tere possint. Quales sunt *Prefationes*, *Conclusiones*, *Di-*
gressiones, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plu-
rima eiusmodi. Quæmadmodum enim in *Ædificijs*,
plurimum facit, & ad Voluptatem, & ad Vlum, vt Fron-
tispicia, Gradus, Ostia, Fenestræ, Aditus, Transitus, &
huiusmodi, commodè distribuuntur; eodem modo,
etiàm in Oratione fit, vt Additamenta & Interpositio-
nes istæ, (si decorè, & peritè formen:ur & collocentur)
plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, vniuersæ
Orationis Structuræ adijciant. Harum *Formularum* Ex-
emplum vnum aut alterum proponemus, neque diuti-
ùs iisdem immorabimur. Etsi enim sint Res haud ex-
igui

igui vsûs, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *Formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicrone, aut alio quopiam selecto Auctore, describamus, inferius quiddam videntur, quam vt in eo Tempus tēramus.

Exempla Formularum Minorum.

Conclusio Deliberatiuæ.

Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris incommodis eadem operâ prospicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

Transitio cum Monito.

Verum hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & respectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inueteratam.

Faciam, vt intelligatis in totâ causâ, quid res ipsa tulerit, quid Error affinxerit, quid inuidia conflauerit.

Hæc pauca enumerasse, ad Exempla, satis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

CAPVT IIII.

Appendices generales duæ Traditiuæ; Critica; & Pædagogica.

Vper sunt duæ *Appendices Traditiuæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditiuæ* præcipua in *Scriptione Librorum* consistit, ita Pars eius *Relatiua* in *Librorum* versatur *Lectiōe*: *Lectiō* autem, vel *Magistrorum*

Magistrorum ope regitur, vel industriâ cuiusque propriâ perficitur; Atque huic rei inferuiunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipsorum Authorum Honor vindicatur, & Studiosis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, studijs haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium statim in Exemplari supponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia ius Asyli apud Senatum assereret, narrat Tacitus, non æquis admodum Auribus, quæ ab ijs proferebantur, fuisse ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati causâ diffisi, bonam Pecuniæ summam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocineretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniae valuit*: quasi Argumenta, quæ antea leuia videbantur, accedente pretio nouum tum pondus acceperant. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* reposuit. Atque hæc prauâ *Criticorum* consuetudine factum est, ut (Quod non-nemo prudenter notauit) *Exemplaria maxime castigata sint sepe numero minime omnium casta*. Quinimò, ut verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in Scientijs illis, de quibus Libri ab ipsis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* spectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio*, *Commentarij*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & similia. In istiusmodi autem Laboribus, pessimus ille *Criticorum* nonnullos quasi Morbus inuasit, ut multa ex obscurioribus transilient, in satis verò perspicuis ad fastidium usque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipse illustretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem suam Eruditionem, & variam

Lectionem, vbiq̃ue arreptâ occasione, ostendet. Optandum imprimis fôret (licet hæc res ad Traditiuam principalem, non ad Appendices pertineat) vt qui Argumenta Obscuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, suas ipse Explicationes subiungat; vt & Textus ipse Digressionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cuiusmodi quidpiam suspicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* spectat (quod etiã Nomen eisdem indidit) de *Authoribus quos edunt*, breue aliquod iudicium interponere; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; vt per huiusmodi censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc vltimum, est *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, maiores certè, nostro iudicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breuissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*. Nihil enim, quod in vsum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omninò *Institutionem Pueritiæ & Iuuentutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus priuatis; Non sub Ludi-magistris tantum. Adest Adolescentulis in *Collegijs* Æmulatio maior erga Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum grauium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiã à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidẽ plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplinæ, illud imprimis consuluerim; vt *caueatur à Compendijs*; & à *Præcocitate quãdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potius ostendet, quàm faciat. Quin & *faciendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, vt si quis, quæ ex more Disciplinæ sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensus est,

est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porro Operæ-pre-
tium fuerit diligentèr animaduertere (quod fortalsè ad-
huc non fuerit notatum) esse duos *Assuefaciendi*, & *Ex-
ercendi*, & *Præparandi Ingenii* Modos, colque tanquàm
Antistrophos. Alter incipit à *Facilioribus*, & ad *magis
Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat
& urget*, ut ijs obtentis, facilioribus quis etiàm suauis-
sime perfungi possit. Alia enim est *Methodus*, Incipere
Natare cum vtribus, qui subleuent; Alia, Incipere Sal-
tare cum Calceis ponderosis, qui aggrauent. Neque fa-
cile est dictu, quantum harum *Methodorum* prudens In-
termixtio, conferat ad promouendas, tam Animi, quam
Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studi-
orum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res est
singularis & vsûs & iudicij; quam etiàm benè & verè
notatam & perspectam Magistri Parentibus Adolescen-
tium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios suos desti-
nent, consulere possent. Verùm & illud attentius pau-
lò obseruandum, non tantùm in ijs, ad quæ Naturâ
quique suâ fertur, longè maximos fieri Profectus; sed
etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit in-
habilis, reperiri in Studijs ad hoc propriè delectis, Re-
media & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuiusdam In-
genium tale sit, quale est Auium, ut faciliè abripiatur,
nec per moram (qualem oportet) intentum esse susti-
neat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in
quibus sic euagetur paulò Mens, de integro renouanda
est Demonstratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo,
Partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis no-
tatum est, quod *Exercitiorum* debeat esse, non solùm
prudens Institutio, sed etiàm prudens Intermixtio. Op-
timè siquidem Cicero notauit, *Quod in Exercitijs, ple-
runquâ, exerceri contingat, non minus Vitia, quam Faculta-
tes*; adeò ut malus Habitus, quandoque simul acqui-
ratur, & se insinuet cum bono. Itaque tutius est inter-

mittere *Exercitia*, & subinde repetere, quam assidue continuare & vrgere. Verùm de his satis. Sunt certè hæres, primo aspectu, minùs grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodùm enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt Iniuriæ aut Auxilia, quæ ipsæ eundem cum teneræ fuissent interuenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immensa Imperij Romani, meritò à quibusdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ suâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritij: Sic certè, Cultura & Institutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cuiusvis obseruationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Assiduitas & Contentio, postea, Ætate maturiore, possint vlllo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, si in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graues & insignes interdum producere effectus. Eius rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Iesuitæ eandem Disciplinam non videntur alpernari; Sano (vt nobis videtur) iudicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verùm Disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Gestum ad Decorum componit; Fiduciam non paruam conciliat; denique Oculis Hominum Iuuenes assuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito desumptum, *Vibuleni* cuiusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, Seditionem mouerat, ita vt Blæsus præfectus, aliquos ex seditiosis in Carcerem conijceret. Milites verò, Impressione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic

sic orsus est: Vos (inquit) his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis Fratri meo vitam, quæ Fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per Gladiatores suos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Responde Blæse, ubi cadaver abieceris? Ne hostes quidem Sepulturam inuident. Cum osculis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos, nullum ob scelus, sed quia utilitati Legionum consulebamur, hi sepeliant. Quibus verbis Inuidiæ ac Consternationis nimium quantum concituit; Adeo ut nisi breui postea innotuisset, nihil horum fuisse, quin etiam Fratrem cum nunquam habuisse, vix à Præfecto Milites manus abstinuissent: Ille verò rem totam, tanquam Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem peruenimus, Tractatû nostri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdum recesserimus, nemo tamen existimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus vsi non sumus. Duplex enim nobis imponitur Necessitas partitiones mutandi: Vna, quia hæc duo, nimirum, Res Naturâ proximas, in vnâ Classem redigere; & Res ad vsum promendas, conijcere in vnum Cumulum, Fine ipso & intentione, sunt omninò diuersa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Musæo, Chartas suas ita proculdubio distribuit, ut quæ similis sint Naturæ, simul componat; Vtutî Fœdera seorsum, seorsum Mandata, Literas ab Exteris, Literas Domesticas, & similia, seorsum omnia: Contrâ, in Scrinio aliquo particulari, illas simul componit, quas, licet diuersi generis sunt, simul tamen vsui fore existimet: Sic nimirum, in hoc vniuersali Scientiæ Repositorio, nobis pro Naturâ Rerum ipsarum, *Partitiones* erant instituendæ; cum tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, *Partitiones* fu-

issemus

issemus secuti, vñui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Necessitas Partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias Adiectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum Partitiones transtulit. Nam (Demonstrationis gratiâ) esto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adiectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non sunt eadem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. sunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. sunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint. Atque de *Scientijs* *Logicis* hæc dicta sint.

FRANCISCI

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SEPTIMVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Indiuiduale; & Bonum Communione.

Peruen-

Eruentum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat *Recta Ratio*, seducit *Bonum Apparens*; *Voluntatis Stimuli Affectus*, *Ministri Organa* & *Motus voluntarij*. De hæc *Salomon*, *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum*; nam inde procedunt *Actiones Vitæ*. In huius *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, *Literarum* tam *Simplicium*, quam *Copulatarum*; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis *Characteres* efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis *Exemplaria bella*, & *luculenta*, atque *Descriptiones* siue *Imagines accuratas*, *Boni*, *virtutis*, *officiorum*, *Felicitatis*, tanquàm vera *Obiecta*, & *Scopos Voluntatis* & *Appetitûs Humani*: Verùm quomodò quis possit optimè, ad hos *Scopos*, (excellentes sanè, & benè ab illis positos) collimare; hoc est, quibus *Rationibus* & *Institutis*, *Animus* ad illa assequenda subigi & componi possit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs vtilitèr. Dissera-
mus, quantum libuerit, *Virtutes Morales* in *Animo Humano* esse habitualitèr, non naturalitèr: Distingua-
mus solennitèr, inter *Spiritus generosos*, & *Vulgus ignobile*; quod illi *Rationum Momentis*, hi *Præmio* aut *Pœnâ*, ducantur: Præciamus ingeniosè, *Animum Humanum*, vt rectificetur, instar *Bacilli*, in contrariam *Partem Inclinationis suæ* flecti oportere: *Aliaque* in-
super huiusmodi hinc inde spargamus: Longè tamen abest, vt hæc & alia id genus, *Absentiam Rei* excusent, quam modò requirimus.

Huiusce

Huiusce Neglectus Causam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientie* Nauiculæ impingentes, Naufragia passæ sunt : Nimirum, quod fallidiant Scriptores versari in Rebus vulgaris & Plebeijs ; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facîle quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus ; quod Homines ingenia superbia, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potius commendent, quàm Lectorum Viliis inferuiant. Optimè Seneca, *Noceat illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui* : Siquidem Scripta talia esse debent, vt Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ij igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consilijs suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hac clausulâ ea concludere ; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in præsentia laudabitis, sed Vosmetipsos etiâ non ita multo post, statu rerum vestrarum meliore*. Ego certè, (Rex optime) vt de meipso, quod res est, loquar ; & in ijs quæ nunc edo, & in ijs quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenij & Nominis mei, (si qua sit) sapius sciens & volens proijcio, dum Commodis Humanis inferuiam : Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientijs esse debeam, etiâ Operarius & Baiulus, & quiduis demùm fio, cum haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alij autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (vt ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicis*, Massam quandam Materię splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenij Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Præcicam maximè instruunt, quandoquidè tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximij, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reuerà consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenij, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Observationes Agriculturæ, quam *Aenæ Res gestas Heroicas* enarrando.

*Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.*

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reuerà vitam Activam instruere & subornare; *Georgica ista Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam *Heroicæ illæ Effigies Virtutis, Boni, & Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* siue *Imaginem Boni*; Alteram de *Regimine & Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgicam Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando præscribit*.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem, Beatitudinem, summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiam beatos esse, sed non aliter quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in *Spe* sita est.

Liberati igitur (bonis Anibus) ab hac Doctrinâ, tanquàm de Cælo Ethnicorum; (Quæ in Parte proculdubio

biò Eleuationem Naturæ Humanæ, attribuerunt maiorem, quam cuius illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis iacturà, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Positiui & Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad viuum, veluti in Tabulis eximijs depinxerunt; *Virtutum & Officiorum Figuras, Posituras, Genera, Affinitates, Partes, Subiecta, Prouincias, Actiones, Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos representantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Viuacitate, & Suasionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præstari possit) eadem contra prauos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniuerunt. Quatenus verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In constituendis trini illis Ordinibus Bonorum; In Collatione Vitæ Contemplatiue cum Actiuâ; In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis iam Securitatem nactæ, & confirmatæ; In Consiectu & Pugnâ Honesti & Utilis; In virtutum inter se libramine, nimirum cui quæque præponderet; & similibus.* Adcò vt hanc Partem de *Exemplari*, insignitèr excultam iam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, repe iam: Ita tamen, vt Philosophos longo post se interuallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officijs, & Virtutibus Moralibus, & Casibus Conscientiæ, & Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò secius (vt ad Philosophos redeamus) si illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitij, Doloris, Voluptatis, & cæterorum*, se applicassent) superleuassent paulisper, & Radices ipsas Boni &

Mali, & Radicum illarum Fibras indigessent; ingentem, meo iudicio, Lucem illis omnibus, quæ perstrâ in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, consuluisse, *Doctrinas* suas minùs prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cum ab illis, aut omninò omissum, aut confusè admodum tractatum fuerit, nos breuiter retractabimus; & *Fontes* ipsos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam de Cultura Animi*, quam ponimus vt *Desideratam*, perueniamus. Hoc enim (vt arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, nouis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, vnicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsâ*; Alteram, quâ est *Pars Totius alicuius Maioris*. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est, & potentior; cum tendat ad Conseruationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Indiuiduale, siue Suietatis*; posterior, *Bonum Communioneis*. Ferrum Sympathiâ particulari tertur ad Magnetem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deferit, & tanquàm Bonus Ciuis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Vterius paulò pergamus; Corpora Denfa & Grauiâ Terram petunt, Congregationem magnam Corporum Denforum: Attamen, potius quam Natura Rerum Diuulsionem patiatur, & detur (vt loquuntur) *Vacuum*, Corpora huiusmodi in fursùm ferentur; & cessabunt ab Officio suo erga *Terram*, vt præstent Officiu suu *Mundo* ipsi debitum. Ita quasi perpetuò obtinet, vt Conseruatio *Formæ* magis *Communioneis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogatiua ista *Boni Communioneis* signatur præcipuè in Homine, si non degenerauerit; iuxta memorabile illud Pompeij Magni dictum; Qui, quo tempore
Romam

Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Pæpofitus, vehementiffimè autem ab Amicis interpellatus, ne Mari, atroce Tempeftate ingruente, fe committeret, illud tantùm respondit, *Neceffe eft vt eam, non vt vitam*: Adeò vt Vitæ Defiderium, (quod in Indiuiduo maximum eft) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Se- culis, reperta eft vel Philofophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Difciplina, quæ in tantam Communione Bonum exaltauit, *Bonum* verò *Indiuiduale* depreffit, quantum *Sancta Fides Chriftiana*: Vnde liquidò pateat, vnum eandemque *Deum* fuiſſe, qui Creaturis Le- ges illas Naturæ, Homini- bus vero Legem Chriftianam dediffet. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optaſſe ſe potiùs erafos ex *Libro Vitæ*, quàm vt Salus ad Fratres ſuos non perueniret; Ecclæſi quâdam Charitatis, & impotenti Defiderio *Boni Communione*, incitati.

Hoc poſitam, ita vt immotum mareat & inconcuſ- ſum, nonnullis ex grauiffimis in *Morali Philoſophiâ* Controuerſijs, finem imponit. Primò enim *Quæſtionem* illam determinat, de *Vita Contemplatiuâ* *Actiuâ* præferen- dâ; idque contra Sententiam Ariſtotelis. Omnes ſiqui- dem Rationes, quæ ab illo pro *Contemplatiuâ* afferun- tur, *Bonum priuatum* reſpiciunt; atque *Indiuidui* tantùm ipſius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in re- bus *Contemplatiuâ* Palmam haud dubiè reportat. Ete- nim *Contemplatiuâ* non abſimilis eſt Comparationi, quâ uſus eſt Pythagoras, vt Philoſophiæ & Contem- plationi Honorem ac Decus affereret. Qui ab Hie- rone, quiſnam eſſet, interrogatus, reſpondit; *Hie- rone non latere* (ſi fortè unquàm Olympicis Cortæ- minibus interfuiſſet) id ibi loci contingere, vt veniant eo Alij Fortune ſuæ in agonibus periculum facturi; Alij ærò vt Mercatores, ad Merces diſtrahendas; Alij vt Amicos undique

Undique confluentes conuenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alij denique ut ceterorum essent Spectatores: Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit. Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm conuenire, ut Spectatores sint. Neque sanè fieri potuit, ut hæc de re Dubitatio in Ecclesiâ vnquàm suscitaretur; (utcumque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum eius*; Ex quo loco, Mortem illam Ciuilem, & Instituta Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiàm vnâ subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplatiua non sit; verùm planè in Officijs Ecclesiasticis versetur; Qualia sunt iugis Oratio; & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Diuinæ Doctrinam propagandam; quemadmodum & Moses fecit, cum per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiàm Henoch, ab Adamo Septimus, qui videtur fuisse Princeps Vitæ contemplatiuæ (etenim cum Deo ambulasse perhibetur) nihilominus Ecclesiam, *Prophetie Libro* (qui etiàm à Sancto Iudâ citatur) dotauit. Contemplatiuam verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos siue Caloris siue Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

✓ ✓ Determinat etiàm Quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter Scholas Zenonis & Socratis ex vnâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cuius semper in Officijs Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti Scholas *Cirenaicorum* & *Epicureorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdijs aliquibus, vbi Hera cum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; utpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset: Nec minùs
illam

illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Iouem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere: quando neque *Æstas*, nec *Bruma* fuissent; Non *Ver*, nec *Autumnus*, sed vna & æquabilis Aeris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhoni* & *Herilli Scholam*, qui sitam autumnauerunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi prorsus eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Auerfatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen *Opinio* in *Heresi* *Antibaptistarum* reuixit; qui cuncta metiebantur iuxta Motus & Instinctus Spiritûs, & Constantiâ vel Vacillatione Fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad priuatâ Animorum Tranquillitatē, & Complacentiâ, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porro redarguit etiâ *Philosophiam Epicteti*, qui hoc vitur Præsupposito; Felicitatem, in ijs poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxij; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad priuatam tantum Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut *Consalius*, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, vnum Pedem promouendo, ad Interitum certum ruere; quam vnius Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui enâm concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciauit *Conscientiam bonam iuge esse Conuiuium*; Quibus verbis aperte significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, utcunque successu careat, verius

rius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm vniuersum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel vt Desiderijs suis fruatur, vel vt Animo conquiescat.

Redarguit itidè *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epicteti tempora grassari cœptum: Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ Professorium, & tanquàm in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non vt Perturbationes compellerentur & extinguerentur; sed vt Causæ & Occasionēs ipsarum euitarentur & summouerentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cuius meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam vt Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim vsu quasi multatus: Vbi si Hominibus Officia Societatis consectari Cordi sit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ quolibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere potest. Ita vt optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *que non ad cautè Abstinendum, sed ad fortiter Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitijs cohibere possint; Quæque (id quod in Equis benè subactis laudatur) præstent, vt breuissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Ciuilibus subduxerint, vt Indignitatibus & perturbationibus se exue-

rent;

rent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacrosancti viuerent: Vbi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fore, qualem idem Consalvus in Homine Militari requirebat; Nimirum vt Honor eius contexcretur tanquàm è *Tela crassiore*; minimeque tam tenui, vt quiduis illud vellere & lacerare possit.

CAPVT II.

Partitio Boni Indiuidualis, vel Suitatis, in Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum. Partitio Boni Passiui, in Bonum Conseruatium; & Bonū perfectiuum. Partitio Boni Communions, in Officia Generalia; & Respectiua.

REpetamus igitur iam, & persequamur primum, *Bonum Indiuiduale, & Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Actiuum*; & *Bonum Passiuum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in vniuersâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipuè autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conseruandi* & *Muniendi*; Altero se *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Actiuus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passiuus* est, & veluti *Condius*, inferior censi potest. Etenim in Vniuersitate Rerum, Natura Cœlestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiam in Delectationibus

Animantium, maior Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Diuinis pronuntiatur, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo inuenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Actiui* Præminencia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposita. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidẽ autem videmus huc rem recidere; *Magni æstimamus mori tardius*; & *Neglorieris de Craftino*; *Nescis partum Diei*; mirum minimẽ est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Iniurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opẽra nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præminencia *Boni Actiui* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, vt Comes Indiuiduus, lateri adhæret; Amor scilicet Nouitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passiui* Pars sunt vel maxima) angustus admodum est, nec Latitudinem habet aliquam insignem: *Cogita quamdiũ eadem feceris*; *Cibus, Somnus, Ludus*; *per hunc Circulum curritur*; *Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ cum Voluptate percipitur, dũ Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur vt Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & huiusmodi; Vt verè admodum dictum sit, *Vita sine proposito, Languida & Vaga est*. Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, vt ait Salomon; *Pro Desiderio querit Cerebrosus,*

Cerebrosius, omnibus immiscet se. Quinetiam videmus Reges potentissimos, ad cuius nutum, quaecunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominus procurasse sibi interdum Desideria Humilia & inania (quemadmodum Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodò, Antonio Aurigatio, & alia alijs*) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentia Voluptatum Sensualium potiora. Tanto Voluptatem maiorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentius norandum est, *Bonum Actiuum, Individuale*, à *Bono Communionis*, prorsus differre, quanquam nonnunquam Ambo coincidunt. Quamvis enim *Bonum istud Individuale, Actiuum*, sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quod illa Opera ab Homnibus plurimis fiant, non Animo alios Iuuandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quando *Bonum Actiuum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidem Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magui isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alij, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici; atque ut Mundus tanquam ipsoꝝ præferat Imaginem; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Actiuum, Individuale*, saltè *Apparens*; etsi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Passiuum* partiemur, in *Bonum Conseruatiuum*; & *Bonum Perfectiuum*. Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenus ad *Bonum Suitati, siue Individui*. Primus, ut se *Conseruet*; Secundus, ut se *Perficiat*; Tertius, ut se *Multipliset siue Diffundat*. Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Actiuum* refer-

tur, de quo iam modò diximus. Superfunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectiuum*. Minus enim quiddam est, Conseruare Rem in suo Statu; Maius verò, eandem ad Naturam Sublimiorem euehere. Reperiuntur siquidem per Res vniuersas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Ignis est ollis Vigor, & cælestis Origo.

Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Diuinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfectio. Cuius quidem *Boni Perfectiui*, praua & præpostera Imitatio, Pestis est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subuertit. Nimirum, dum Homines, Exaltationis vice Formalis atque Essentialis, cœcâ Ambitione aduolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodum enim Ægri, Remedium Mali sui non inuenientes, de Loco in Locum, Corpus agitant & voluunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo euenit in Ambitione, vt Homines, Simulachro quodam falso, Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò Conseruatiuum, nihil aliud est, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Natiuum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimū. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullā; circa quam partim vacillauit Iudicium Hominū, partim omissa est Inquisitio. *Boni* siquidē *Fruitionis*, siue, quod vulgò dicitur, *Iucundi Dignitas*, & Cōmendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* sita est; aut in eiusdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem

autem *Varietas & Vicissitudo* : Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem, & Viuidam Boni. Cæterum, Horum Virum Melius, *Ambigitur* ; Dein, Num Natura Humana vtrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controuersia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem asserebat, *Felicitatem sitam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate* ; Sophista verò in hoc, *Ut quis multum Appetat, & multum Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Coniugia ; Dicente Sophistâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem* ; è contrâ Socrate, *Sophistæ Felicitatem, Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen desunt vtrique Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffiteatur. Quod si ita sit, certo certius est, Virtutis maiorem esse Vsum, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Affertio* illa, cuius à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectiuum, Bono Conseruatiuo sit superius* ; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensim perficere : Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motûs Progressiui*.

At Secunda *Questio* (Num, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otiosam & superuacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, vt Voluptatibus afficiantur vel maximè cum adsint, & tamen earum iacturam non grauati ferant ? Ita vt Series illa Philosophica ; *Non uti, vt non appetas ; Non appetere,*

petere, *ut non metuas*; videatur esse Pusilli cuiusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinae* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cauere Homini- bus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cum Mortis Formidinem Medendo augment. Etenim, cum nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri possit, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Melius Poeta, (ut inter Ethnicos;)

*Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ. ———*

Similitèr & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Vniiformem & Harmonicum: Eum Motibus contrarijs & Extremis minimè assuefaciendo. Cuius Causam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se priuatæ dedicârunt, à Negotijs, & aliorum Obsequijs, immuni & liberæ. Quin potius imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inueniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita posset eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrabatur, eam tollunt; Aliter verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruat Magnanimitas. Atque de Bono Individuali, hæc tenens.

Postquàm igitur de Bono Suietatis (quod etiàm *Particulare, Priuatum, Individuale*, appellare solemus) iam dixerimus; repetamus Bonum *Communione*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officij* vocari consuevit: Siquidem Vocabulum *Officij* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & composito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Ciuili* deberi videtur: Attamen, si diligentius attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Vniuscuiusque in Seipsum, ne-
tiquàm

tiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & cæteras Edificij Partes formare, & ad Edificandi vsum præparare; alia autem easdem ad inuicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, mouere, & in opere ponere: Sic *Doctrina de Coniugatione ipsâ Hominum in Ciuitate, siue Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad huiusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Ista *Pars de Officijs*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officijs Specialibus & Respectiuis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligenterque à veteribus & alijs explicatam, iam antea retulimus: Alteram quoque, sparsim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsim tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, vt de *Officijs Peculiaribus & Relatiuis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad viuum disceptare, & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui Experientiam non sapiunt, sed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ, tantummodò deprompti sunt, de Rebus huiusmodi, inanes plerunque euadunt & inutiles. Quamuis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animaduertere, quæ Lusorem fugiant; Atque iactetur Prouerbiū quoddam magis audaculum, quam sanum, de Censurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optime perlustrare Montem*; Optandum tamen imprimis esset, vt non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se huiusmodi Argumentis immisceret. Homi-
num

num enim Speculatiuorum, in Materijs Actiuis, Lucubrations, ijs, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somnijs & Delirijs. Vnum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum fõret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Maiestate tuâ elucubrat, *De Officio Regis*. Scriptũ enim hoc plurimos intra se cumulauit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologiae, Ethicæ, & Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo iudicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere conuigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud vllò loco, aut Inuentionis Feruore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, vnde in Ordine suo seruando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, vt illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, expatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi vtuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inferuiunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; vtpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Vsum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Maiestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigiũ Regium, non immodicè, aut inuidiosè extollat. Siquidem Maiestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Affyriæ* aut *Persicæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem*,

*sem, aut Davidem, Pastores scilicet Populi sui. Neque verò mihi vnquam Memoriam excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite grauissimā terminandā, Maiestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciauit; Nimirum, Reges iuxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodum & Deus iuxta Leges Naturæ: & æquarior prerogatiuam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis usurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula patrandi. Nihilò tamen fecius, ex Libro illo altero, à Maiestate tuâ conscripto, de *Liberi Monarchiæ*, satis omnibus innotescit, non minùs Maiestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque *Ultimitates* (vt Scholastici loquuntur) Iurium Regalium, quam Officij, & Muneris Regij Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Maiestatis tuæ Calamo exaratū, tanquàm Exemplum primarium & maximè illustre, *Tractatum de peculiaribus & respectiuis officijs*. Quo de Libro, quæ à me iam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiam conscriptus fuisset. Neque verò me mouet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coram laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempestiuè, aut nullā datā occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimā illā Oratione suā, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam vt exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Traianum. Itaque iam ad Propositum reuertāmur.*

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officijs Respectiuis Vocationum, & Professionum singularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relatiua, siue Opposita; nimirum de *Fraudibus, Cantelis, Imposturis, & Vitijs* ipsarum: Siquidem Deprauationes & Vitia, Officijs & Virtutibus, opponun-

✓

tur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, filetur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obiter excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam seriò, & grauitèr. Etenim, plus operæ impenditur, vt pleraque in Artibus, etiàm vtilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam vt quæ, in ijsdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Querenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obuiam.* Quicumque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inueniet proculdubiò quæ cauilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio huius, de quo loquimur, Argumenti, grauis & prudens, atque cum integritate quãdam, & sinceritate coniuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, Basiliscus perit: pariratione, Fraudes, Imposturæ, & malæ Artes, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate priuantur; quod si illæ præuenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciauello*, & huiusmodi Scriptoribus, qui apertè & indissimulantè proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, vt coniungatur *Serpentina illa Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penitus pernoscat. Absque hoc enim, deerunt Virtuti suæ Præsidia & Munimenta. Imò, neque vllò modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse priùs omnia Malitiæ Laribula & Profunda explorauerit. Etenim, qui iudicio planè corrupto sunt, & deprauato, hoc habent, vt præsupponant, Honestatem in Homi-

nibus,

nibus, ab Inscitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri : atque ab eo tantum, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis ; item Libris, Præceptis Moralibus, & ijs, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermionibus. Adeò vt, nisi planè perspiciant, Opiniones suas prauas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita ; Probitatem omnem Morum & Consiliorum aspernentur : Iuxta Oraculum illud Salomonis mirabile ; *Non recipit Stultus Verba Prudentie, nisi ca dixeris, quæ versantur in Corde eius.* Hanc autem Partem, de *Cautelis, & Vitijs Respectiuis*, inter *Desiderata* numeramus ; eamque nomine *Satyræ Serie*, siue *Tractatus de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiam ad *Doctrinam De Officijs respectiuis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Vxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Seruum : Similiter *Leges Amicitie, & Gratitude* : Nec-non *Ciuiles Obligationes* *Fraternitatum, Collegiorum* ; etiam *Vicinitatis* ; ac *Similium* : Verum intelligatur hoc semper, illa istic tractari, non quatenus sunt *Partes Societatis Ciuilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) sed quatenus *Animi singulorum*, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communione* (quemadmodum & illa de *Indiuiduali*) *Bonum* tractat, non tantum simpliciter, sed & comparatè : Quò spectat *Officia* perpendere, inter *Hominem & Hominem* ; inter *Casum & Casum* ; inter *Priuata & Publica* ; inter *Tempus præsens & futurum*. Sicut videre est, in *Animaduersione* illâ seuerâ, & atroci *L. Bruti*, contra *Filios suos*, illam à plerisque in Cælum laudibus efferri ; At alius quispiam dixit ;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in *Cœnâ illâ*, ad quam inuitati

sunt M. Brutus, C. Cassius, & alij. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cælaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (*Num. licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Conuiuæ in Opiniones diuersas; Dum Alij dicerent, planè licere, *Quod Seruitus ultimum esset Malorum*: Alij minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis esset, quam Bellum Ciuile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri asserbar, *Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm pluri sunt Casus de Officijs Comparatis; inter quos frequentèr ille interuenit; *Vtrùm, à Iusticiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut huiusmodi aliquod insigne Bonum in futuro?* Circa quàm Iason Thessalus dicere solebat; *Aliqua sunt iniuste facienda, ut Multa iuste fieri possint*: Verùm Replicatio in promptu est; *Authorem præsentis Iusticiæ habes; Sponsorem futuræ non habes*. Sequantur Homines, quæ in præsentia bona & iusta sunt; futura Diuinæ Prouidentia remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari, siue de Bono*, hæc dicta sint.

CAPVT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remedijs siue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Nunc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus, superest, vt de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Mortu & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; *Neceesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem eius modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantum, quâ specie sit, querendum est, sed & quomodo sui copiam faciat; vtrunque enim volumus, & rem ipsam nosse, & eius compotes fieri: Hoc autẽ ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo.* Verbis adeò expressis, atque etiàm iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamẽ ipse non persequitur. Hoc similiter illud est, quod Cicero Catoni Iuniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod scilicet, Philosophiâ amplexus esset, *Non disputandi causâ, vt magna pars, sed ita viuendi: Quamuis autem, pro temporum, in quibus viuimus, sollicitudinẽ, paucis curæ sit, vt Animum sedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant* (secundum illud Senecæ, *De partibus*

bus Vitæ quisque deliberat ; de Summâ nemo ; Adeò vt hæc Pars centeri possit superuacua) illud tamen minimè nos mouet, vt eam intactam relinquamus, quin potius cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus ; *Qui graui Morbo correpti, dolores non sentiunt, ijs Mens agrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus est, non solùm ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis obijciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod asserit ; Attamen *Philosophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedissequæ fidelis, quæ ad omnes eius nutus præstò sit, & ministret, quid prohibeat ? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Domine respiciunt* ; cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Iudicio & Curæ relinquuntur ; Eodem modo & *Ethica* obsequium *Theologiæ* omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigera esse ; ita tamen vt & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & vtilia Documenta, continere possit.

Hanc igitur Partem, (quando Præstantiam eius in Animo recole) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter *Desiderata* collocemus ; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc res (sicut & in vniuersis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolaë nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aeris Temperies ; Itidèm nec Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis eius persanandis, tria in Considerationem veniunt ; *Characteres diuersi Dispositionum ; Affectus ; & Remedia* : Quemadmodum

admodum & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, siue *Constitutio Ægri*; *Morbus*; & *Cursus*. Ex illis autem tribus, postremum tantum in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verum & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minus diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subijciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remedijs*, vt eadem commodius & feliciter applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiat.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diuersos Characteres Ingeniorum* siue *Dispositionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiã in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsecis, & Radicalibus. Sanè subijt Animum, etiã in hac Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, vt plurimum neglecta, aut prætermissa sit; cùm vtrique Scientiæ, clarissimum Luminis Iubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantij Planetarum; quod Alij à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alij *ad Res Civiles*; Alij *ad Militiam*; Alij *ad Ambitum*; Alij *ad Amores*; Alij *ad Artes*; Alij *ad Genus Vitæ varium*. Itẽ apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur vbique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diuersis Characteribus Ingeniorum*, est ex ijs rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè rarò, interdum tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima huius Tractatûs Supellex & Sylua, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab
Elogijs

Elogijs tantum, quæ sub Obitu Personæ alicuius illustris, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties huiusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertextæ Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogij Censura: Qualis habetur apud T. Liuum, *Africani*, & *Catonis Maioris*; Apud Tacitum, *Tiberij*, *Claudij*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimij Severi*; Apud Philippum Cominæ, *Lodouici undecimi Gallorum Regis*; Apud Franciscum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cæsaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas deligerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insuper de Naturâ ipsorum inspergant. Etiam nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclauibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliarijs Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, ut Characteres isti in Ethicis (ut sit apud Historicos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Ciuiles integræ; sed potius ut Imaginum ipsarum Lineæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales ex sint; & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; ut fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque ut Dispositionum, in Hominibus Indiuiduis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectius instituantur.

Neque verò Characteres Ingeniorum, ex Naturâ impressi, recipi tantum in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex Sexu, Ætate, Patriâ, Valitudine,

leitudine, Formâ, & similibus : Atque insuper illi, qui ex
Fortunâ ; veluti Principum, Nobilium, Ignobilium, Diui-
tum, Pauperum, Magistratum, Idiotarum, Felicitum, Æ-
rummosorum, & huiusmodi. Videmus enim Plautum,
Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus ;
Benignitas huius, ut Adolescentuli est. D. autem Paulus,
Seueritatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (In-
crepate eos dure) Ingenium Gentis ex Poetâ accusat, Cre-
tenses semper Mendaces, male Bestiæ, Ventres pigri. Sa-
luttius, id in Regum Ingenijs notat, quod apud eos
frequens sit, Contradictoria appetere ; plerumq, Regiæ
voluntates, ut vehementes sunt, sic mobiles, sæpeq, ipse sibi
aduerse. Tacitus obseruat Honores & Dignitates Ingenia
Hominû in deterius sæpiùs flectere, quam in melius ; Solus
Vespasianus mutatus est in melius. Pindarus illud animadu-
uertit, Fortunam subitam & indulgentem, Animos plerun-
que enervare, & soluere ; Sunt, qui magnâ felicitatem con-
coquere non possunt. Psalmus innuit, facilius esse Modum
adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam
in Incremento ; Diuitie si affluant, nolite Cor apponere. De
similibus quibusdam Observationibus, ab Aristotele in
Rhetoricis, Mentionem obiter factam, non inficior ; Nec-
non in aliorum Scriptis nonnullis sparsim ; Verum nun-
quàm adhuc incorporatæ fuerunt in Moralem Philosophi-
am ; Ad quam principalitèr pertinent ; Non minùs certè
quam ad Agriculturam, Tractatus de Diuersitate Soli &
Glebæ ; Aut ad Medicinam, Tractatus de Complexionib⁹
aut Habitibus Corporum diuersis. Id autem nunc tan-
dem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temerita-
tem Empiricorum, qui iisdem vtuntur Medicamentis,
ad Ægrotos omnes, cuiuscunque sint Constitutionis.

Sequitur Doctrinam de Characteribus, Doctrina de Af-
fectibus, & perturbationibus ; qui loco Morborum Ani-
mi sunt, vt iam dictum est. Quemadmodum enim
Politici prisci, de Democratijs dicere solebant ; Quod

Populus esset Mari ipsi similis, Oratores autem Ventis; Quia sicut Mare per se placidum foret & tranquillum, nisi à Ventis ageretur & turbaretur; sic & Populus esset Naturâ suâ pacatus & tractabilis, nisi à seditiosis Oratoribus impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari possit, Naturam Mentis Humane, sedatam fore, & sibi constantem; si Affectus tanquàm Venti, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hîc rursus subiit noua Admiratio, Aristotlem, qui tot Libros de Ethicis conscripserat, Affectus, vt membrum Ethicæ Principale, in illis non tractasse; In Rhetoricis autem, vbi tractandi interueniunt secundariò (quatenus scilicet Oratione cieri aut commoueri possint) locum illis reperisse: (In quo tamen loco, de ijs, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè disseruit:) Nam Dilceprationes eius de Voluptate & Dolorè, huic Tractatui nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de Iuce & Lumine tantum scriberet, de Particularium Colorum Naturâ scripsisse diceretur: Siquidem Voluptas & Dolor erga Affectus particulares ita se habent, vt Lux erga Colores. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenus ex his quæ nunc extant conijcere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potius in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuso, consisteret. Equidem reperio etiâ Libellos quosdam elegantes, de nonnullis ex Affectibus; veluti de Irâ, de inutili verecundiâ, & alijs perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, Doctores huius Scientiæ præcipui sunt Poetæ, & Historici; In quibus ad viuum depingi & disseccari solet, Quomodò Affectus excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi & sopiendi? Quomodò rursus continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladiantur & oppo-

opponantur? & innumera huius generis. Inter quæ hoc vltimum plurimi est vsûs, in *Moralibus* & *Ciuiilibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus* *Affectum* in ordinem cogat; & *alterius auxilio*, ad alterum subiungendum, *vti liceat*: Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operâ ad Bestias, Volucris alicuius ad Volucres capiendas, vtuntur: Quod fortas-è alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facile præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, vsus in *Ciuiilibus*, *Premij* & *Pænæ*; quæ Rerumpub. Columen sunt; cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiam, sicut in Regimine Status, non raro fit, vt Factio Factione in Officio contineatur; similiter fit & in Regimine Mentis interno.

Peruenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate; quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimum valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnauitèr inquirere, *De Viribus* & *Energia* *Consuetudinis*, *Exercitationis*, *Habitûs*, *Educationis*, *Imitationis*, *Emulationis*, *Conuictûs*, *Amicitie*, *Laudis*, *Reprehensionis*, *Exhortationis*, *Famæ*, *Legum*, *Librorum*, *Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conseruandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenus Remedijs Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero vnum aut alterum seligemus, in quibus paululum immoremur, vt reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere: cùm asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, Con-

suetudinem nihil posse : Exemplo vsus ; *Quod si Lapis millies proyiciatur in altum, ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit* : Quinetiàm, quod Sæpiùs *videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus.* Quamuis enim hoc teneat in aliquibus, vbi Natura est peremptoria (cuius Rei Causas reddere in præsentia non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui sæpiùs inducendo, laxiorem reddi ; *Baculum* vsu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incuruari, & in eodem Statu paulò post durare ; *Vocem* exercitando, magis fieri robustam & sonoram ; *Frigora, Æstûmque* consuetudine tolerari ; & eiusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quam quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, vtcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vicia, in Habitu consistere* ; eò magis ei contendendum fuerat, vt Normas præscriberet, quomodò huiusmodi Habitus fuerint acquirendi, aut amouendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum pauca recensebimus.

Primum erit, vt iam à Principio caueamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis*, quam res postulat : Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes ; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit ; Quod secum trahit Socordiam. In vtroque autem Ingenij Temperamento, fiet vt Experimentum Expectationi non satisfaciat : Id quod Animum semper deiicit, & confundit. Quod si pensa leuiora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Iactura.

Secundum

Secundum erit, vt ad *exercendam Facultatem aliquam*, quò *Habitus comparetur*, duo inprimis *Tempora obseruentur* : Alterum, quandò *Animus optimè fuerit ad Rem dispositus* ; Alterum, quandò *peffimè* : Vt ex priore, plurimùm in viâ promoueamus ; ex posteriore, *Nodos Obicelque Animi contentione strenuâ deteramus* : unde *Tempora Media* facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud *Præceptum*, cuius *Aristoteles* obiter meminit ; *Vt totis viribus (citra tamen Vitium) nitamur in contrarium illius, ad quod Natura maximè impellimur* ; Sicut cùm in aduersum *Gurgitis* remigamus ; Aut *Baculum* incuruam, vt rectum fiat in contrarium flectimus.

Quartum *Præceptum* ex illo *Axiomate* pendet, quod verissimum est ; *Animum ad quacunque felicius trahi & suauius, si illud, quò tendimus, Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur* ; quoniam ita fert *Natura*, vt *Necessitatem & Imperium durum* fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ vtilitè præcipi possint, de *Regimine Consuetudinis* : *Consuetudo* enim, si prudentè & peritè inducatur, fit reuerà (vt vulgò dicitur) *Altera Natura* : Quod si imperitè, & fortuito administretur, erit tantùm *Simia Naturæ* ; quæ nihil ad viuum imitetur, sed inscitè tantùm, & deformitè.

Similitèr, si de *Libris & Studijs*, eorumque ad *Mores* *Virtute & Influentiâ*, verba facere vellemus ; num-nam defunt plurima *Præcepta*, & *Consilia fructuosa*, eò spectantia ? Annon vnus ex *Patribus*, magnâ cum *Indignatione*, *Poesim* appellauit *Vinum Daemonum* ; cùm reuerà progignat, plurimas *Tentationes*, *Cupiditates*, & *Opiniones vanas* ? Annon prudens admodum, & digna, quæ benè perpendatur, est *Sententia Aristotelis*, *Iuuenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores* ; quia in illis *Perturbationum Aëstuatio* nondum sedata est, nec

Tempore

Tempore & Rerum Experientiâ consopita? Atque vt verum dicamus, Annon ideò fit, vt Scriptorum prisco-
rum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Vir-
tutem Homines efficacissimè inuitati sunt; tam *Augu-
stam* eius *Maiestatem* omnium Oculis repræsentando;
quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam,
tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propi-
nando) tam parum profint, ad Vitæ Honestatem, &
Mores prauos corrigendos, quia perlegi & reuolui non
consueuerunt, à Viris *Ætate* & Iudicio maturis, sed
pueris tantùm & Tyronibus relinquuntur? Annon &
hoc verum est, Iuuenes multò minùs *Politice*, quam
Ethice, Auditores idoneos esse, antequàm *Religione*, &
Doctrinâ de Moribus & *Officijs*, planè imbuantur; ne
fortè Iudicio deprauati & corrupti, in eam Opinionem
veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras &
solidas; sed Omnia ex Vtilitate, aut Successu metienda?
Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus Vocatur.

Et rursùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationē lo-
qui videntur: At *Libri* nonnulli *politici*, idem seriò & po-
sitiuè supponunt. Sic enim Macciauello dicere placet,
Quod si contigisset Casarem Bello superatum fuisse, Catilinâ
ipso fuisset odiosior: Quasi verò nihil interfuisset, præter
fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine &
Sanguine conflata; atque Animum excelsum, & inter
Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio
abfuisset) suspiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipso,
quam necessarium sit, Homines, *Doctrinas pias* & *Ethi-
cas*, antequàm *Politicam* degustent, plenis faucibus
haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, &
Negotijs Ciuilibus, à teneris (vt aiunt) Vnguiculis in-
nutriti sunt, nunquàm ferè sinceram & internam Mo-
rum

rum Probitatem assequantur; quantò minùs si accesserit etiàm Librorum Disciplina? Porò, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, aanon Cautio paritèr est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & infociabiles, iuxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, diuina & egregia, ipsius scitote esse Propria; quæ nonnunquàm requiruntur, Ea sunt omnia, non à Naturà, sed à Magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de ijs, quæ à Studijs & Libris, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Conuiciu, Famà, Legibus patrijs, & reliquis*, quas paulò antè recensuimus.

Cæterùm *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhuc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Niti-tur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiuntur in statu perfectiore, alijs, in statu magis deprauato.* Huius igitur Culcure Intentio fuerit & Institutum, vt *Bona illa tempora* foueantur; *Præuæ* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltem *Constantissimis Animi Decretis*; & *Observantijs*, a que *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ iugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèr ratione perfici potest; *Redemptione aliqui*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Nouo Vitæ Instituto*, veluti de *Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè spectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophiæ* vera & genuina (sicut antè dictum est) Ancillæ tantùm vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Cultura Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium est maximè
Compen-

Compendiosum, & Summarium; & rursus maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenus suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; ut & *Fines Actionum sint honesti, & boni; & Decretum Animi de ijs assequendis, & obtinendis, fixum sit & Constans;* sequetur, ut continuò vertat & efformet de Animus, vnâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs.* Quemadmodum enim *Statuarius*, quandò Simulacrum aliquod sculpit aut incêdit, illius solummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque peruenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus*, nos dedicauerimus penitus, & deuouerimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo nostro commendauerint, & imperauerint Fines illi, reperiemus nos iam dudum imbutos, & prædispositos Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimendam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristotele describitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed *Diuinitatis* cuiusdam Charactere insignitur. Ipsa cius Verba hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam siue Diuinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam ut Fe-*
ra,

re, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, alius quiddam Virtute est; ille alius quiddam à vitio. Plinius certè Secundus, ex Licentia Magniloquentiæ Ethnicæ, Traiani Virtutem, Diuinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; *Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos a se, & propitios se Dominos Mortalibus prestarent, ac Traianus prestitisset.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Iactantiam sapiunt, qui Umbras quasdam Corpore maiores prestant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ a, positiuissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & reuincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de *Amore Sensuali*, qui *Diuinum* illum perperam imitatur; *Amor, melior Sophista Leuo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus melius ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto, quem *Leuum* appellat. Siquidem vniuersis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expedite effingere nequeat, vt seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubio, si Animus cuiuspiam, feruore *Charitatis* veræ, incendatur, ad maiorem Perfectionem euehetur, quam per Vniuersam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophista* profectò habet Rationem, si cum altera illà conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obseruauit, *Ceteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases & Excessus suos; Amorem verò solum, eum simul & dilatare, & componere:* Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in maius exaltant, Excessui interim sunt obnoxie; Sola autem *Charitas* non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Diuinæ parem, aspirarent, præuari-

cati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimo.* Homo dum ad Scientiam, Diuinæ parem, aspiraret, prauaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dij, scientes Bonum & Malum.* Verùm ad Similitudinem, Diuinæ Bonitatis, aut Charitatis, aspirando, nec Angelus, nec Homo, unquam in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* eiam inuitamur; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis Filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Iniustos.* Quin & in ipso Archetypo Naturæ Diuinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus;*) Scriptura autem Særa pronunciat; *Misericordia eius super omnia Opera eius.*

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, iam absoluimus. In quâ, si ex intuitu Portionum eius, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, ut ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab alijs Scriptoribus prætermissa sunt, tanquam vulgata & obuia, & per se satis clara & perspicua; suo Iudicio liberè vtatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à Nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed vsum & Veritatem sectari. Recordetur etiam paulisper Commentum illud *Parabolæ antiquæ, de Geminis Somni portis.*

*Sunt gemine Somni portæ, quarum altera fertur
Corneâ, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto
Sed falsa ad Cælum mittunt Infomnia Manes.*

Insignis lanè Magnificentia *Porte Eburnæ*, tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Obseruatio illa; Inueniri nimirum Relationem

& Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*, constare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonum*, si iuxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contemblemur, huc tendere perspiciemus; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique Decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, sed *Voluptatis* & Solatij Honelli Sensum viuè retinentem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò simul omnia coniunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenij Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes; quorumque etiã Moribus vix aliquid Elegantix aut Venustatis aspergiur: Alios, quibus abundè est in Moribus Elegantix & Venustatis, illis tamen non suppetit, aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut possint rectè agere: Alios, Animo præditos honesto, atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoicà quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudijs non perfruuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen sit, quemadmodum diximus, ut omnia. Iam verò Principale istud Membrum *Philosophiæ Humanæ*, quæ

Hominem contemplatur, quatenùs ex *Corpore* consistit atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum est.

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER OCTAVVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ Ciuilis, in Doctrinam
de Conuersatione; Doctrinam de Ne-
gotijs; & Doctrinam de Imperio, sue
Repub.*

Etus est Narratio (Rex Optime)
conuenisse complures Philosophos
solennitèr, coram Legato Regis
Exteri; atque singulos pro virili par-
te, Sapientiam suam ostentasse; vt
haberet Legatus, quæ referret, de mi-
rabili Sapientiâ Græcorū. Vnus tamen ex eorū Numero
filebat,

silebat, & nihil adducebat in medium; adeò vt Legatus ad eum conuersus diceret; Tu verò quid habes, quod referā? Cui ille; Refer (inquit) Regi tuo, te inuenisse apud Græcos aliquem, qui Tacere sciret. Equidem oblitus eram, in hâc Artium Synopsi, *Artem Tacendi* interfecere: Quam tamen (quoniam plerunque *Desideretur*) Exemplo iam proprio docebo. Etenim, cum me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, vt paulò post de *Arte Imperij* tractandum sit; cumque ad tantum Regem scribam, qui perfectus adeò in eâ Arte sit Magister, ipsamque ab Incurabilis suis hauserit; Nec omninò immemor esse possim, qualem apud Maiestatem tuam Locum sustinuerim; consentaneum magis existimaui, meipsum *Tacendo* de hâc re, apud Maiestatem tuam, quam *Scribendo*, probare. Cicero verò, non solum Artis, verum etiam Eloquentiæ cuiusdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cum enim, Sermones nonnullos suos, cum alio quodam, vlrò citroque habitos, in Epistolâ quâdam ad Atticum commemorasset, sic scribit; *Hoc loco, sumpsi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare est, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Diuinâ, percutere) huiusmodi quidpiam eiaturatur; *Interdum magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum est, *Breuis* admodum esse decreui. Verum, antequàm ad *Artes Imperij* perueniam, haud pauca; de alijs *Doctrinæ Ciuilis Portionibus* sunt præmittenda.

✓ *Scientia Ciuilis*, versatur circa Subiectum, quod cæterorum omnium, maximè est Materię immersum; ideòque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem leuant. Primò enim, quemadmodum Cato ille *Censorius*, de Romanis suis, dicere solitus est; *Ouibus eos similes esse, quarum Gregem integrum, minore quis molestiâ ageret, quam vnâ aliquam:*

quam: quoniam si paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere possis, cetera ultro sequentur: Similiter, hoc quidem respectu, Ethicæ Munus, est quodammodo illo politicæ, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethica*, ut Animus Bonitate Internâ imbuatur, & cumuletur: At *Civilis Scientia*, nihil amplius postulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen sit bonum, Tempora mala: Siquidem in Sacra Historia, illud non semel occurrit (Cum de Regibus bonis & pijs narretur) *Sed adhuc Populus non direxit eum Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum*. Itaque, & hoc quoque Respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Respub. ut tanquam Machinæ grandiores, tardius moueantur, nec sine magno molimine; vnde haud tam citò labefactantur: Sicut enim in Ægypto, septem Anni Fertiles, Steriles septem sustentarunt; ita in Rebuspub. priorum Temporum bona Institutio, efficit, ut sequentium Errores non statim perniciem inferant: At singulorum Hominum Decreta, & Mores, magis subito subverti solent. Hoc denique *Ethicam* grauat, *Politica* succurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, iuxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Conuersatione*; *Doctrinam de Negotijs*; & *Doctrinam de Imperio* siue *Repub.* Tria siquidem sunt *Bona*, quæ ex *Societate Civilis*, Homines sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*; *Adiumentum in Negotijs*; & *profectio contra Inurias*. Suntque istæ tres *Prudentiæ*, planè inter se diuersæ, & sepe numero disiunctæ; *Prudentia in Conuersando*; *Prudentia in Negotiando*; & *Prudentia in Gubernando*.

Enimuerò, quod ad *Conuersationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minus neglecta: Cum *Prudentia* in eius Moderamine, & Decus quoddam

dam Morum in se ipsâ præ se ferat; & ad Negotia, tam publica, quam priuata, commodè administranda, plurimum iuuat. Etenim sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) vt etiâ illis alteris Partibus, quæ grauiiores, & interiores videntur, anteponatur; eodem ferè modo, in Virô Ciuili, *Conuersatio*, eiusque Regimen (vtcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum inuenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, eiusque Compositio? Rectè Poeta;

——— *Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus; Qui, cum Fra.ri Affabilitatem commendaret erga Pro- uinciales; non in hoc eam potissimùm sitam dixit, vt Aditus præberet ad se faciles, nisi etiâ *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet; *Nil interest habere Ostium apertum, Vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare Congressum, Bello adhuc feruente, diligentèr & seriò Ciceronè per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Crauitatem componendis. Quod sitantum possit, *Oris* & *Vultus* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conuersationem* pertinent? Atque sanè Summa, & Compendium Decoris, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt; vt quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiâ, non malè expressit T. Liuius, (licet alij Rei intentus) eo Personæ Characterè; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Urbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam, *Quid enim deformius, quam Scenam*

Scenam in Vitam transferre? Quinetiàm, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in huiusmodi Leiculis absumitur; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academijs, Adolèscentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à præceptoribus: *Amicos esse Fures Temporis*: Sic ceriè allidua ista, in *Conuersationis* Decorum, Animi Intentio, magnum grauioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui *Primæ* adèò in *Urbinitate* obtinent, & ad hanc rem vnam quasi nati videntur, hoc ferè habent, vt sibi ipsis in illà solà complacent, & ad Virtutes solidiores, & celsiores, vix vnuquam aspirent: Quando econtrà, qui sibi in hac parte Defectus sunt conscij, Decus ex bonà Existimatione quarunt: Vbi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent; vbi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Urbinitate*, subsidium petendum est. Porro, ad res gerendas, vix grauius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam huiusce Decorì externi Curiosam nimis Observationem; atque illud alterum, quod huic ipsi inseruit; nimirum, anxiam Temporis atque Opporunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidèm nobis est Opporunitas, lepiùs quam opperienda. Vt Verbo dicamus, *Urbana* illa Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis esse debet, vt sit in vsu communi: Rursùs, vt non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, vt si qua sit in Animo Virtus, eam exhibere maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, vt eiusdem Motus in rebus gerendis, cohibeat &

impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Civilis de Conuersatione*, elegantè profectò à nonnullis tractata est, neque vlllo modo tanquàm *Desiderata* reponi debet.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ de Negotijs; in Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ, de Occasionibus Sparfis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta, de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de Negotijs, partiemur in *Doctrinam, de Occasionibus Sparfis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, vniuersam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & *Vitæ Communis* tanquàm *Amanuens* est; Altera, ea tantum, quæ ad *propriam cuiusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam *Rerum suarum Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad *Species* descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotijs* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotijs*, pro rei Momento, tractauit adhuc nemo; cum magnâ, tam *Literarum*, quam *Literatorum*, *Existimationis* iacturâ. Ab hac enim Radice pullulat illud Malum, quod notam *Eruditis* inussit; Nimirum, *Eruditionem & Prudentiam civilem* rarò admodum coniungi. Etenim si quis rectè aduertat, ex *Prudentijs* illis tribus, quas modò diximus ad *Vitam Civilem* spectare; Illa *Conuersationis* ab *Eruditis* ferè contemnitur, tanquàm *Seruile* quiddam, atque insupèr *Meditationibus* inimicum. Quod verò
ad

ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò Rerum Gubernaculis admoueantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Ciuilia*, in Fasciculum vnum aut alteram collecta, quæ Amplitudini huius Subiecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitauerim, quin Viri Eruditi, aliquo *Experientiæ Manipulo* instructi, Ineruditos, licet diuinâ *Experientiâ* edoctos, longè superarent, & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcu vsq;* magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* huius, tam varia sit Materia, vt sub Præceptionibus non cadat: Multò siquidè angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientiæ*; quam tamen apprimè videmus ex cultam. Huius generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante sua Secula, vt Senatores, *Prudentiâ*, & Rerum vsu maximè celebres (*Coruncanij, Curiij, Lælij*, & alij;) statis Horis, in Foro deambulant; vbi Ciuibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Iure, sed de *Negotijs* omni-genis; Veluti de *Filiâ elocandâ, sive de Filio educando, sive de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque, quæ in Vitâ Communi interueniat. Ex quo liquet, *Prudentiam* quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in *Negotijs Priuatis*; ex Vniuersali Rerum Ciuiliū *Cognitione & Experientiâ* permanantem; quæ exerceatur quidem in Casibus Particularibus, extrahatur autem ex generali Casuum *Consiliorum* Observatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, de *Petitione*

Consulatus (quem Vnicum à Veteribus habemus, quantum memini, *Tractatum, de Negotio aliquo Particulari*) quanquam ad Consilium dandum, de re tum præfenti, potissimum spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non vsum solum temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil inuenitur, quod vilo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris vniuersas Orbis oras circundant; ita & Sapientia eius omnia Humana, non minùs quam Diuina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Ciuilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quomòdò verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparfis* (quæ, *Doctrinæ de Negotijs*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulitèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum eiusdem, ex *Aphorismis* siue *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, vt arbitramur, nos meritò fugillare possit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarij illi, Salomonis eiusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili*, à *Musco super Murum*, ad *cedrum Libani*, itaque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sentum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasionibus sparsis, ex Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

I. *Mollis Responſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris aduerſus te, & tuæ iam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, vt fiat *Reſponſio*; Alterum, vt *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, vt *caueas à Silentio triſti & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quòd reſpondere poſſis; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures eiꝯ, Deſenſioni, licet iuſta, non paterent. Secundò, vt *caueas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Deſenſionem poſtules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimîa Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artiſcioſam quandam Deſenſionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adeò vt optimum ſempèr fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Exculationem tui adducere. Tertiò, vt fiat *prorsùs Reſponſio*: *Reſponſio* (inquam) non mera *Confefſio*, aut mera *Submiſſio*, ſed aliquid Apologiæ, & Exculationis inſpergatur: Neque conualiter tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valde Generoſa & Magnanima; quæ rara admodum ſunt. Sequitur poſteriore loco, vt *Reſponſio ſit mollis*, minimè præſracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Seruus prudens dominabitur in Filium ſtultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis

aliquis *Seruus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro se gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipse, sunt obnoxij. Ille, si suam rem agat, Familiæ Mala fouet, & aggrauat; sin fidelis reuera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adcò vt etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procuracionem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpiùs, vt *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs vtile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs sorte, hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna Indignitas. Neque iuuat etiam, in huiusmodi Contentione exercendâ, si interdum veluti *per locum* agamus, interdum cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leuiiores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si huiusmodi persona, quâcum contendimus, vt Salomon loquitur, aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ interfunt: Nimirum, quando secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inuenta, Aegritudinem quidem Animo inferant, ad Consilia autem expedienda nihil iuuent. Primò enim sequitur

quitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena sint. Adeò vt, si cõparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos vllibi commouentur, intueri possemus, melius nobis fõret, si protinùs projiceretur & collideretur. Huiusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & breui euanescent. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimis onerat*, quod consilijs inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipsa sæpius figit, alias præteruolatura*: Graue enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, faciliè mutantur in melius; sin deprehenso se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritiò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorij Chartas Vniuersas, nec à se perlectas, nec alijs permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5 *Aduenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantè describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superueniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentim, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, aduenit *Oberatio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post, inuadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potente, vt ei amplius, resisti non possit; cùm apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6 *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Iniuriam facit; & qui arguit impium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Saluatoris, *Vt non mittamus*
Mar-

Margaritas nostras ante Porcos : Distinguuntur autem in hac Parabolâ, Actiones Preceptionis, & Reprehensionis; Distinguuntur itidem Personæ Derisori, & Impij; Distinguitur postremò, id quod rependitur : In prior enim, rependitur Opera lusa; in posteriore, etiâ & Macula. Cum enim quis erudit, & instituit Derisorem; Iactura primùm fit Temporis; Deinde & Alij Conatum irridunt, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Postremò, Derisor ipse, Scien.iam, quam didicit, Fastidio habet. At maiore cum periculo, transigitur Res in Reprehensione Impij; quia non solum Impius non aulculat, sed & Cornua obuertit, & Reprehensorem, odiosum sibi iam factum, aut confestim conuictis proscindit, aut saltem postea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mœsticiæ est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Aegritudines Oeconomicae, Patris videlicet & Matris, circa Liberos suos. Etenim Filius prudens & frugi, præcipuo Solatio est Patri, qui Virtutis Pretium melius nouit quam Mater; ac propterea Filij sui Indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiâ Gaudium illi fortasse affert Institutum suum, quod Filium tam probè educarit, illique Honestatem Morum, præceptis & Exemplo, impresserit. Econtrâ, Mater Calamitati Filij plus compatitur & indolet; tum ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tum fortasse Indulgentiæ suæ conscia, quâ eum corruperit, & deprauauerit.

PARABOLA.

8 *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter Famam Virorum Bonorum, & Malorum,

rum, qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Inuidiâ (quæ *Famam* eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies inualescunt: At *Viris malis*, (licet *Fama* eorum, per *Gratiam* Amicorum, & *Factionis* suæ *Hominum*, ad breue *Tempus* manserit) paulò post *Fastidium* *Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Euanide*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem* *gratiam* & *terrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodum *Monitum*, de *Discordijs*, & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Disidijs Vxorum*, aut *Exheredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiae*, magna sibi spondent; ac si inde, vel *Animi Tranquillitas*, vel *Rerum suarum Administratio* felicior, sibi obuentura fôret. Sed plerunque abeunt *Spes* suæ in *Ventos*. Etenim, tum *Mutationes* illæ, vt plurimum, non cedunt in melius; tum etiâ, *Perturbatores* isti *Familiae* suæ, *Molestias* varias, & *Ingratitudinem* eorum, quos, alijs præteritis, adoptant & deligunt, sæpenuerò experiuntur; Quin & hoc pacto, *Rumores* sibi progignunt non optimos, & *Famas* ambiguas: Neque enim malè à *Cicerone* notatum est; *Omniem Famam à Domesticis manare*. Vtrunque autem *Malum*, per *Ventorum possessionem* eleganter à *Salomone* exprimitur: Nam & *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* *Errorem* frequentissimum, non solum apud eos, qui verbis præcipuè student, verum

Ecc etiam

etiã apud Prudentiores. Is est, quod Homines de *Sermonum* suorum *Adiuv* atque *Ingressu*, magis sint solliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debu-
erant autem, nec illa negligere, & ista, vt longè po-
tiora, præparata & digesta apud se habere; reuol-
uentes secum, &, quantum fieri potest, Animo pro-
spicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* sit futurus,
& quomodo Negotia inde promoueri, & maturari
possint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogos* tan-
tùm, & *Sermonum*, qui ad ipsa Negotia spectant, E-
gressus, meditari oportet; verùm etiã & illorum
Sermonum Cura suscipienda, quos sub ipsum *Discessum*,
commode & urbanè inijcere possint; licet à *Negotio*
prorsùs alienos. Equidem cognoui Consiliarios duos,
Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus
Rerum tunc præcipuè incumberebat; quibus illud fuit
perpetuum, & proprium, vt quoties cum Principi-
bus suis, de Negotijs ipsorum communicarent, Col-
loquia, in rebus ad ipsa Negotia spectantibus, nun-
quam terminarent; verùm sempèr, aut ad locum, aut
aliud aliquid, quod Audire erat volupe, Diuerticula
quærerent: Atque vt Adagio dicitur, *Sermones marinos*
Aquâ Fluiatili sub extremum abluerent. Neque hoc illis
inter Artes postremum erat.

PARABOLA.

II. Sicut Muscæ mortuæ fœtere faciunt unguentum op-
timum, sic Hominem pretiosum Sapientiã, & gloriã, parua
Stultitia.

EXPLICATIO.

Iniqua admodum, & misera est Conditio, *Hominum*
Virtute Præcellentium (vt optimè notat *Parabola*) quia
Erroribus eorum, quantumvis leuissimis, nullo modo
ignoscitur: Verùm, quemadmodum in Gemmâ, valdè
nitidâ, minimum quodque Granulum, aut Nubecula,
Oculos

Oculos ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in Gemmâ vitiosiore repertum fôret, vix notam subiret: Similitèr, in *Viris singulari virtute præditis*, minima quæque Vitia, statim in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Censurâ perstringuntur grauiore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam faciliè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parua Stultitia; valdè probo, paruum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori; de Famâ & Existimatione multùm detrahit. Adeò vt, non pessimum foret *Viris Egregijs*, si nonnulla *Absurda* (quod citra vitium fieri possit) Actionibus suis immiscerent; vt Libertatem quandam sibi retineant, & paruorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines Derisores Civitatem perdunt; Sapientes verò auertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione Hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti sunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Insolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarij & Violenti; Non Impij & Scelerati; Non Iniusti & Oppressoris; Non Seditiosi & Turbulenti; Non Libidinosi & Voluptarij; Non denique Insipientis & Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc, Sapientiâ eius Regis, qui Rerumpub. Conseruationes & Euerfiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebuspub; quam si Consiliarij Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admouentur, sint ingenio *Derisores*. Huiusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, vt fortes videantur Senatores, sempèr extenuant; ijsque, qui pericula prout par

est, ponderant, veluti Timidis insultant : Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & ineditas Disceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædij plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant : Famam, ad quam Principū Consilia præcipuè sunt componenda, vt *Saliuam Vulgi*, & Rem citò præteruolaturam, contemnunt : Legum vim & Auctoritatem, vt Reticula quædam, quibus Res maiores minimè cohiberi debeant, nil morantur : Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, vt Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, reiiciunt : Viris reuerà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilij, Dictærijs & Facetijs illudunt : Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc res agitur : Neque cœpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr prabet Aures verbis Mendacij, omnes Seruos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, vt Sufurronibus, & Sycophantis, absque iudicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquam à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Servos* eius corrumpit, & inficit. Alij Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictiis exaggerant : Alij Inuidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos quosque : Alij Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt : Alij Amicorum suorum Honoribus & Desiderijs velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo : Alij Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquàm in Scenâ, componunt : & innumera huiusmodi. Atque hæc illi, qui ex *seruis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores

Probiores sunt, & meliùs Morati, postquàm, in Innocentià suà, parùm Præsidij esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non nouit) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Àulicos captant, ijsque seruilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (vt ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cuius Animo omnia sunt tanquàm indita & iussa.* Atque benè Comineus; *Præstat Seruum esse Principis, cuius suspicionum non est Finis, quam eius, cuius credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur Animæ Iumentum sui; sed Misericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini, *Misericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ ex Ordinatione Diuinâ, eius Imperio subiiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiàm illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, huiusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Vniuersi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordiæ Institutiva*: Quale fuit illud, de non Comedendo Carnem cum sanguine eius; & similia. Etiàm in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (superstitione inuiolatâ) apud Incolas nonnullos Imperij Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordiæ*,

cordie, patrocinari videantur, salubritèr subiungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles*. Eæ sunt, quandò Hominiбус Sceleratis & Facinorosis parcitur, Iusticiæ Gladio feriendis : Crudelior enim huiusmodi *Misericordia*, quàm Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, vniuersum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

15 *Totum spiritum suum proferit Stultus ; at Sapiens reseruat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (vt videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, faciliè proferunt ; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Iudicio, in omnes & omnia inuolant ; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam vsque, alijs obstreperunt ; sed Vitium aliud magis occultum ; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum : Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquijs priuatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam vno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat : Hoc enim plurimùm Negotijs officit. Siquidem primò, *Oratio intercisâ*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuatâ ; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non distinctè & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet, sed Ratio Rationem, antequam penitus infederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, vt primo Sermonis Imperu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat* ; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè obijciat : Tum verò accidit, vt quæ in Refutationem, aut Replicationem reseruanda fuissent, præmissa iam, & antea delibata, Vires suas & Gratiâ, amiserint. Tertiò, si

si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde injiciens; sentiet ex eius, quem alloquitur, vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc restant dicenda, cautiùs aut suppressat, aut excerptat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò se quis gerere debeat, cum Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *ut non dimittat Locum suum*; Secundò, *ut Curationi*, tanquam in Morbo aliquo graui, diligentèr & cautè, *attendat*. Consueuerunt enim Homines, postquam commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partim ne vulnus obuersando refricent, partim ut tristitiam & Humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se, a Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiâ interdum, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc mendendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; vnde tum Inimici, atque Inuidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad subueniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortassè, si non euulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio iam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò, *Secesus iste, aliquid sapit ex maleuolo*, & Temporibus infensio; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caueat ante omnia, ne *stupiditate* quâdam, aut etiâ *Ani-*

mi Elatione, Indignationem Principis minimè sentire, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, vt & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstiti- am grauem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & læ- tum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicuius operâ, & Sermone, apud Principem, vti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestiuè insi- nuet. Secundò, Occasionēs omnes, vel minimas, sedulò euitet, per quas aut Res ipsa, quæ Indignationi Caus- sam præbuit, refricetur; aut Princeps denuò excandes- cendi, & ipsum, quacunque de causâ, coram alijs, ob- iurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiã dili- gentèr Occasionēs omnes, in quibus Opera eius principi grata esse possit; vt & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam ostendat; & Princeps suus sentiat, quali tandem seruo, si eum dimittat, priuari se contige- rit. Quartò, Culpam ipsam, Aut sagacitèr in alios transfe- rat; Aut Animo illam non malo commissam esse insinuet; Aut etiã Malitiam illorum, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggrauârunt, indicet. Denique in omnibus cuigilet, & Curationi sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Causâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in vnaquaque Causâ Informatio, si paulispèr Ani- mo Iudicis infederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò vt ægrè elui possit, nisi aut manifesta aliqua Falsitas, in Materiâ Informationis; aut Artifici- um aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Ete- nim nuda & simplex Defensio, licet iusta sit & præpon- derans, vix Præiudicium Informationis Primæ, compen- sare, aut Libram Iustitiæ semel propendentem, ad Æ- quilibrium reducere, per se valet. Itaque & Iudici tu- tissimum,

tissimum, vt nihil, quod ad Merita causſæ ſpectat, præli-
betur, priuſquàm vtraque Pars ſimul audiantur; & De-
fenſori optimum, ſi Iudicem ſenſerit præoccupatum, in
hoc potiſſimùm, (quantum dat Cauſſa) incumbere,
vt Verſutiam aliquam, & Dolum malum, ab aduerſâ
parte, in Iudicis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicate à pueritiâ nutrit Seruum ſuum, poſtea
ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Seruandus eſt, *Principibus & Dominis*, ex Conſilio Sa-
lomonis, in *Gratiâ & Fauore ſuo*, erga *Servos*, *Modus*. Is
triplex eſt; Primò, vt *Promoueantur per Gradus, non per
Saltus*: Secundò, vt *interdùm aſſueſiant Repulſe*: Tertiò,
(quod benè præcipit Macciauellus) vt *habeant præ ocu-
lis ſuis ſemper aliquid, quò ulterius aſpirare poſſint*. Niſi
enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in
Fine, à *Seruis ſuis*, *Loco Animigrati*, & officioſi, Faſti-
dium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione ſubitâ,
oritur *Inſolentia*; ex perpetuâ Deſideratorum Adepti-
one, *Impatientia Repulſæ*; Denique ſi Vota deſint, dec-
nit itidèm *Alacritas & Induſtria*.

PARABOLA.

19. *Vidiſti Virum velocem in Opere ſuo; coram Regi-
bus ſtabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Servorum*, potiſ-
ſimùm ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis
Celeritas, & in *Negotijs expediendis ſtrenuitas*. Viri pro-
fundâ prudentiâ, *Regibus* ſuſpecti; vtpote, qui nimium
ſint Inſpectores; & *Dominos ſuos*, inſcios & inuitos,
Ingenij ſui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere
poſſint. Populares, inuiſi; vtpote qui *Regum Lumini-
bus* officiunt, & *Oculos Populi* in ſe conuertunt. Ani-
moſi, pro turbulentis ſæpè habentur, & ultra, quam

par est, aufuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, quâ *Regum Animi* offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regionum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quiduis efficere posse; Illud tantùm deesse, vt citò fiat. Itaque ante omnia ijs grata est *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Successores Designatos Principum*. Radix autem huius rei est, Insania illa, Hominum Animis penitus à Naturâ infita; Nimirùm vt spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis, ijs quæ *Sperat*, quam ijs quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Nouitas* Humanæ Naturæ grata est, & auidè expetitur. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Nouitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; postea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quam Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commouentur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius Hominum Leuitatem, nec pugnant cum Somnijs: *Est autem* (vt aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Ciuitas parua, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inuentusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberauit eam per Sapientiam*

entiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Homini illius pauperis.

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum prauum & maleuolum*. Ij in Rebus duris, & angustis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempestas transierit, ingrati demùm erga Conseruatores suos reperiuntur. Macciauellus verò, non sine Causâ, instituit *Quæstionem, Vter ingrator esset erga Benemeritos, Princeps, aut populus?* Sed interim vtrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non solum ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Inuidia Procerum*, qui secretò indolent Euentui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & Meritum Hominiis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola, Pigritiam* in fine laboriosam esse. Diligentia enim, & sedula præparatio, id præstant, vt Pes in aliquod Offendiculum non impingat; sed vt complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, necesse est vt perpetuò, & singulis passibus, quasi per Rubos & Sentes incedat, qui cum subindè detineant, & impediant. Idem obseruari possit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, si adhibeatur Cura & Prouidentia, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque Strepitu & Tumultu: Sin hæc desint, vbi maior aliquis Motus interuenerit, omnia simul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur Serui; Ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in Iudicio faciem, non benè facit; Iste, & pro buccellâ panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. Munera enim, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix vlla est *Causa*, in quâ non inueniatur aliquid, quod flectat *Iudicis Animum*, si *Personas respiciat*. Alius enim respicietur, vt *Popularis*; Alius, vt *Maledicus*; Alius, vt *Diues*; Alius, vt *Gratus*; Alius, vt ab *Amico commendatus*; Denique omnia plena sunt *Iniquitatis*, vbi dominatur *Respectus Personarum*; & leui omninò de *Causâ*, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* peruerteretur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub *Fabulâ Hirudinis* utriusque; nimirum, *Plenæ*, & *Vacuæ*. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè grauior est, quam *Oppressio*, per *Diuitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes *Exactionum Technas*, & omnes *Nummorum Angulos*, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam *Spongijs* assimilari; quæ aridæ fortiter fugunt; madidæ, non item. *Monitum* autem utile continet, tum erga *Principes*, Ne *Præfecturas Prouinciarum*, aut *Magistratus*, *Viris Indigentibus*, & *Obærat*, committant; tum erga *Populos*, ne *Reges suos*, cum nimia *Egestate* conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit Parabola, *Rebuspub.* ante omnia cauendum esse, de *iniquo* & *infami Iudicio*, in *Causâ aliquâ celebri* & *gravi*; præsertim vbi non absoluitur *Noxius*, sed *condemnatur*

demnatur Insons. Etenim Iniuriæ inter Priuatos grassantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Riuulis*: Verùm Iudicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipsos *Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal celsit in partes Iniustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, vt *Homo Homini sit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosius Amicitiae Iura inter Bonos seruanda, & colenda sunt; tantò magis cauendum est, iam vsque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitiae Conditio est. Itaque interest imprimis, vt præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Homini bus Iracundis*, & qui facile Lites & Iurgia prouocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: vt aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, querit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat. Fæderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Iniuriarum*, subiungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis*

repetitis Conditionibus Dissidij, is magis Animos, Dulcedine Concordia fallit, quam Æquitate componit. Verùm Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est; & *Amnestiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc insunt Mala; tum quod ea, sit veluti *Vnguis in vulcere*; tum quod *Periculum* impendeat à nouâ *Altercatione*, (siquidem de Iniuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conueniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At vtraque pars, malit videri, potius offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter Egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hæc *Parabolâ*, *Fructum Laboris Linguae, & Laboris Manuum*; quasi ex altero proueniat *Egestas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, vt qui multa effutiant, iactent multa, multa promittant, Egeni sint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, vt plurimùm, *Industrii* minimè sunt, aut *Impigri* ad Opera; sed tantummodò, *Sermonibus* se, tanquàm *Vento*, pascunt & satiant. Sanè, vt poeta loquitur; *Qui filest est firmus*. Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conscius est, *Auras* se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui *Amicitiae* priuilegio non vtuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tam de Erroribus, quam de Periculis suis. *Quid enim faciam* (solet huiusmodi *Mollis Amicus* dicere)

dicere) aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; neque, siquid illi *Aduersi* contigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed noui Ingenium eius; si liberè eum cogro, Animum illius offendam, saltem contristabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitia mea alienabo, quam ab ijs, quæ in Animo fixa habet, abducam. Huiusmodi Amicum, tanquàm eneruam, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis, ab Inimico manifestò, quam ab eius generis Amico, sumi posse pronunciat. Siquidem ea fortassè audire ei contigerit ab Inimico per Contumeliam, quæ Amicus mussat præ nimia Indulgentia.

PARABOLA.

30. *Prudens aduertit ad Gressus suos; Stultus diuertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Dux sunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & sana; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dedit, vijs & Vestigijs proprijs cauet; periculis prospiciens, meditans Remedia; Proborum Operà vtens, contra Improbos seipsum muniens; cautus Inceptu, Receptu non imparatus; In Occasionès attentus, contra Impedimenta strenuus; cum innumeris alijs, quæ ad Sui ipsius *Actiões* & *Gressus* regendos spectant. At altera Species, tota est confuta, ex *Fallacijs* & *Astutijs*, Spemque ponit omninò, in alijs circumueniendis, ijsdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò reijcit *Parabola*, non tantum vt *Improbam*, sed etiàm, vt *Stultam*. Primò enim, minimè est ex ijs Rebus, quæ in nostrà sunt potestate; nec etiàm aliquà *constantì Regula* nititur; Sed noua quotidie comminiscenda sunt Stratagemata, prioribus Fatiscentibus, & Obsoletis. Secundò, qui Vatri & Subdoli Homini Famam & Opinionem semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsus

sus priuauit; hoc est, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istae, ut-
cunque Pulchrae videantur, & complacent*; attamen sæpius frustrantur; quod benè notauit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione leta, tractatu dura, euentu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Iustus nimium, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subito?*

EXPLICATIO.

*Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium. Atque hoc, Viris Virtute & Iustitiâ egregijs, aliquandò subito, aliquandò diù antè præuisum, contingit. Quod si adiungatur eti-
am Prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem euigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum subito obueniat, ex occultis omninò & obscuris Consilijs; quibus & cuitetur Inuidia, & perniciēs ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimium*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidè non Periandri alicuius, sed Salomonis Verba sunt ista; Qui Mala in Hominum Virâ sæpius notat, nunquàm præcipit) intelligendum est, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimium* non est,) sed de vanâ eius atque inuidiosâ Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Seruilis alicuius Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sæuis temporibus incolumis mansisset; *Subit* (inquit) *Cogitatio, utrum hæc Fato regantur, an etiâ sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obsequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate vacuum?**

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increuerit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantum in Cerebro & Conceptu, aut Sermonem iactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidem prior, oblata occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatur; adeò ut seipsa maior videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione data, fit attonita & confusa; ut etià ipsi, qui eà se prædictum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eà fuerint Infomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, surgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestiuæ, & per Occasionem prolatae, Famæ Hominum atque etià Fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil prosunt; imo potius, ex Sententiâ *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex nimia Benevolentia Oriundæ; Aut ex composito affectatas; quò Collaudatum potius falsis Præconijs demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parvæ & Modestæ*, inuiant ferè *Præsentes*, ut ipsis etià aliquid adijciant; Profusæ contrà & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Invidia, qui nimium laudatur; cùm *Laudes* omnes nimie, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodo in Aquis resplendent Facies; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentiū*, & cæterorū *Hominū*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ *Species* & *Imagines Rerū* recipiunt; cū alteræ similes sint *Terre*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eō magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, vnā cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Speculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, adeō capax sit, vt innumera *Ingenia*, & *Mores* obseruare & internoscere possit; superest, vt detur opera, quō reddatur non min⁹ *varius Applicatione*, quam *Representatione*;
Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diuti⁹ fortassè immorati sumus, quam pro modo *Exempli*; *Dignitate*, & *Rei ipsius*, & *Auctoris*, longi⁹ prouecti.

Neque tantū in vsu erat apud *Hebræos*, sed alibi etiā; *Priscorum Sapientibus* frequentissimū; vt si cuiuspiam *Observatio*, in aliquid incidisset, quod *Vitæ Communi* conducibile fuisset; id redigeret & contraheret, in breuem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiā *Fabulam*. Verū, quod ad *Fabulas* (sicut aliās dictum est) illæ *Exemplorum Vicarij*, & *Supplementa*, olim extiterunt: Nunc quando *Tempora Historiarum* copiā abundant, ad *Animatum Scopum* recti⁹ & alacri⁹ collimatur. At *Modus Scribendi*, qui optimè conuenit *Argumento* tam vario & multiplici (quale est *Tractatus de Negotijs & Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit *Macciauellus*, ad tractandas *Res Politicas*; nimirū per *Observationes*, siue *Discursus* (vt loquuntur) super *Historiam* & *Exempla*. Nam *Scientia*, quæ recentè, & quasi in conspectu nostro, ex *Particularibus* elicitur, viam optimè nouit, *Particularia* denuō repetendi: Atque certè ad *Practicam* longè con-

conducit magis, cùm Discursus siue Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subiungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm spectatur, sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, vniuerso cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; vnde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Vbi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquàm Mancipia Nutus tantùm Disceptationis obseruant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit obseruasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciauelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta de Negotijs*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leuiorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones de Negotijs*, utrâque illâ *Historiâ*, adhuc commodiorem: Ea est, vt Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidem *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Viuum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare iam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ de Negotijs*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio eiusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim mouere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam; Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilij alijs Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquàm coniunguntur, sæpius separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationi-

bus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebus pub. administrandis, aut etiã Consilijs dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: vnde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propriæ*. Et Liuius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenij inerat, vt quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturum videretur*.

Hoc Genus Prudentiæ, si quis ipsum profiteatur, & palàm venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiã infaultum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi obseruatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Ciuitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hæc Clausulâ; *Atque in hæc re Fortune partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, vt post id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altum sapiens; Eòdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius est meus, & ego feci memetipsum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo*. Aut illud etiã Poetæ, de Contemptore Deùm Mezentio;

*Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.* —

Denique, Iulius Caesar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enim Aruspex ei referret, Exta reperta fuisse non bona, admurmuravit submissè; *Erunt letiora cùm volo*. Quod etiã Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (vt diximus) res vt profana, ita semper infelix.

Qua-

Quapropter, Viris magnis, & verè Sapienribus, visum, successus quolibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut Industriæ, tribuere : Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Magnum* cognominavit ; & Cæsar, (melius quam suprà,) ad Navis Gubernatorem ; *Cæsarem* *vehit*, & *Fortunam* eius.

Attamen istæ Sententiæ ; *Faber quisque Fortune sue ; Sapiens dominabitur Astris ; Invia virtuti nulla est Via* ; ac similes ; si intelligantur & adhibeantur, potius pro Calcaribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Insolentiam ; magisque vt progignant in Hominibus Decretorum Constantiam & Robur, quam Arrogantiam & Iactantiam ; tanquàm sanæ & salutare meritò habitæ sunt ; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occuparunt : eousque vt Cogitationes tales quandoque ægrè dissimulent. Videmus enim Augustum Cæsarem (qui cum Auunculo suo comparatus, potius ab illo Diuersus quam Inferior fuit ; sed Vir certè paulò moderatior) sub finem Vitæ, petisse ab Amicis, qui Lectum eius circumstabant, vt postquàm expirasset, sibi *Plauderent* ; quasi Conscius sibi fuisset, *Mimum vite à se commodè transactum*. Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est. Non quin in Praxi, etiàm nimio plus quam oportet, usurpata sit & frequentata ; Verùm quod Libri de illa silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore, nonnulla eius Capita recensēbimus ; Eamque *Fabrum Fortunæ*, siue (vt diximus) *Doctrinam de Ambu vite* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, nouum quoddam, & insolitum Argumentum tractare videbor ; Docendo Homines, quomodò *Fortune sue Fabri* fieri possint : Doctrinam certè, cui quivis libentè se Discipulum addixerit, donec Difficultatem eiusdem habuerit perspectam. Non enim leuiora sunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam
quæ

quæ ad *Virtutem* : Resque est, æque difficilis ac seuera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At huius *Doctrinæ* Pertractatio, plurimum ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *Honoris* Literarum, ut Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquam Auiculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare solet; at nihil aliud : Quinimò ex Accipitris potius genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere nouit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, ut nihil inueniatur in *Globo Materie*, quod non habeat parallelum, in *Globo Crystalino*, siue *Intellectu*. Hoc est, ut nihil veniat in *Practicâ*, cuius non sit etiã *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortune Architecturam*, aliter admirantur, aut æstimant, quam ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro *Dono Esse sui*, à Deo concessa, vlllo modo digna Retributio esse possit. Quin & non rarò fit, ut viri Virtutibus egregiis, *Fortunæ suæ* sponte renuncient, ut Rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenus Virtutis ac Benemerendi Organum est, suã quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta; nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitiæ Aliorum*, vertitur) illud constituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri possit) *Fenestram* illam, quam olim requisivit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Recessus conspiciatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos Anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis

nobis Informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingenijs, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxilijs & Adminiculis quibus præcipuè iussulciuntur & valent; Et rursus, Defectibus & Imbecillitatibus, quæque ex parte maximè pateant & obnoxij sint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursusque Inimicis, Inuidis, Competitoribus; Etiam Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;*.)

Denique Institutis, & Normis quas sibi præscripserunt; & similibus. Quinetiam, non solum Informatio capienda est, de *Personis*, sed insupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu sunt, & tanquàm sub Incude; Quomodò regantur & succedant, quorum studijs foueantur, à quibus oppugnentur, cuiusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & huiusmodi. Etenim *Actiones* præsentis nosse, & in se plurimum prodest; & illud insupèr habet, quod absque hoc, etiàm personarum Notitia valdè futura sit fallax & erronea. Mutantur enim Homines simul cum *Actionibus*: & Alij sunt, dum *Actionibus* ipsis implicentur & obsideantur; Alij, postquàm redierint ad Ingenium. Atque hæc de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Personas*, quàm ad *Actiones* spectant, sunt tanquàm Propositiones Minores in omni Actiuo Syllogismo. Nulla enim Observationum, aut Axiomatum (vinde conficiuntur Maiores Propositiones politicæ) Veritas, aut Excellentia, ad Conclusionis Firmamentum sufficere possit, si in Minore Propositione fuerit erratum. Quod verò huiusmodi Notitia comparari possit, Fideiussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; sed vir Prudens exhibet illud.* Quamuis autem ipsa Notitia non cadat sub Præceptum, quoniam Indiuiduorum est, attamen

Mandata

Mandata de eâdem eliciendâ vtilitèr dari possunt.

Notitia Hominum sex Modis elici, & hauriri potest: per *Vultus* & *Ora* ipsorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* sua; Per *Fines* suos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè nos moueat *Vetus Adagium*, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperàm dictum sit, de *Vultûs*, & *Gestus* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam *Motus*, & *Labores Oculorum*, *Oris*, *Vultûs*, & *Gestûs*; Ex quibus referatur, & patet (vt elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Ianua quedam Animi*. Quis *Tiberio Cæsare* occultior? At *Tacitus*; notans *Charecterem* & *Modum Loquendi* diuersum, quo vsus est *Tiberius*, in laudando, apud *Senatum*, *Res à Germanico*, & à *Druso*, gestas; de *Laudibus Germanici* sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam vt penitus sentire videretur*. De *Laudib' Drusi* sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm *Tacitus*, eundem *Tiberium*, aliàs etiàm vt nonnihil *Pellucidum*, notans; *In alijs* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; solutiùs verò loquebatur, quando subueniret*. Sanè difficilè reperiatur *Simulationis Artifex* aliquis, tam peritus & egregius; aut *Vultus* aliquis ita coactus, & vt ille loquitur, *Iussus*; qui à *Sermone* artificioso & *simulatorio* possit istas *Notas* seiungere, quin Aut *Sermo* sit solito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quasi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (vt de *Vrinis* loquuntur *Medici*) *Meretricia*. Sed isti *Meretricij Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm scilicet proferuntur *Verba*, aut ex *improviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic *Tiberius*, cùm ex *Agrippinæ Verbis* aculeatis, subito commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatæ *Simulationis Terminos* pedem protulit; *Audita hæc* (inquit *Tacitus*) *raram occulti pectoris vocem*

cem elicere; correptamque, *Græco Versu*, admonuit, *Ideò ladi qui non regnaret*. Quare Poeta Perturbationes huiusmodi, non inscitè appellat *Torturas*, quod ab ijs Secreta sua proderet Homines compellantur;

— *Vino tortus & Irâ.*

Ipsa sanè testatur *Experientia*, paucos admodum reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animumque gerant adedò obfirmatū; quin interdum ex *Iracundiâ*; interdum ex *Iactantiâ*; interdum ex intimâ erga Amicū *Benevolentia*; interdum ex *Animi Imbecillitate*, qui se *Mole Cogitationum* onerari amplius non sustineat; interdum denique ex alio quopiam *Affectu*; intimas *Animi Cogitationes*, reuelent & communicent. Ac ante omnia *Sinus Animi* excutit, si *Simulatio Simulationem* impulerit; iuxta *Adagium* illud *Hispanorum*; *Dic Mendacium; & erues Veritatem*.

Quin & *Factis* ipsis, licet *Humani Animi Pignora* sint certissima, non prorsus tamen fidendum; nisi diligenter ac attentè pensitatis prius, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enim verissimum; *Fraus sibi in parvis fidem præstruit, ut maiore emolumento fallat*. Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide* putat, ubi *Præco prædicat*, si melius solito tractetur, absque *Causâ* manifestâ. Etenim, *Officia ista Minora*, Homines reddunt oscitantes, & quasi consopitos, tam ad *Cautionem*, quam ad *Industriam*: Atque rectè à *Demosthene* appellantur, *Alimenta Socordiae*. Porro *Proprietatem* & *Naturam*, nonnullorum *Factorum*, etiâ quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentè cernere licet ex eo, quod *Antonio Primo* imposuit *Mutianus*: Qui post reditū cum eo in gratiam, sed *Fide* pessimâ, plurimos ex *Antonij Amicis*, ad *Dignitates* euexit; *Simul Amicis eius Præfecturas & Tribunatus largitur*. Hoc autem *Actu*, *Antonium* non munivit, sed exarmavit penitus & desolauit, *Amicitias* eius ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoskendis, vel *Ingenijs* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingenijs*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè iudicantur. Certè prudenter & facerè, (licet meo iudicio minùs verè) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu eius à Legatione apud Nationem quandam, vbi tanquàm Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facile conijciat, quid Verisimile foret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò interuenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, vt ex Modulo Ingenij proprii, alios metiantur; ac proinde vltra Scopum sæpiùs iaculentur, supponendo quod Homines maiora quædam meditentur, & sibi destinant, & subtilioribus Technis vtantur, quam quæ illorum Animos vnquàm subierint. Quod etiàm elegantè innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inueniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Leuioris Ingenij Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Coniectura, potius ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium*. Porro, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Causam) ab *Ingenijs* optimè iudicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementè & constantè, aspirant: ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Causa est vel præcipua, vt *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia.* At *Privatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator,

& proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Metam, vbi consistat; vndè non malè diuinare quis poterit, quid facturum sit, aut non facturum. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est facturum: Si sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium* aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diuersitate, Informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, vt videmus, Tigellinus, cum se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (vt ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto *Æmulum* evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur, breuiter dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentius Colloquia miscent. Fama Popularis leuis est; & Superiorum Iudicia minùs certa: Etenim coram illis rectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verùm ad *Inquisitionem* istam Vniuersam, via maximè Compendiaria, in tribus consistit. Primum, vt *Amicitias multas* comparemus, cum eiusmodi Hominibus, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, vt saltem singulos habeamus præstò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diuersitate, nos de vnaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, vt *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentius *Libertatem* vsurpantes; at, cum Res postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiam alios inuitat & prouocat, vt pari *Libertate* erga nos

vtantur ; Et sic multa deducit ad Notitiam nostram : At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, vt ament Homines Secreta sua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, vt vigilante & præsente animo, in Omnibus Colloquijs & Actionibus, simul, & rem, *que instat, geramus* ; & alia, *que incidunt, obseruamus*. Nam sicut Epictetus præcipit, vt *Philosophus*, in singulis suis Actionibus, ita secum loquatur ; *Et hoc volo, & etiã Institutum seruare* ; Sic *Politicus* in singulis Negotijs, ita secum statuatur ; *Et hoc volo, atque etiã aliquid, quod in futurum vsui esse possit, addiscere*. Itaque, qui eo sunt Ingenio, vt nimium *Hoc agant*, & toti sint in præsente Negotio, quod in Manibus habent, de ijs autem, quæ interueniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit Montaneus,) Illi certè Ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias Fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, vt *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus ; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitie Rerum & Personarum* Varietas, huc tandem redit, vt & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum iudicio Delectum faciamus ; vnde cuncta, & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur *Notitia Sui*. Etenim non minor Diligentia adhibenda est, sed maior potius, vt nos de Nobis ipsis, quam de Alijs, verè & accuratè informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Nosce teipsum*, non tantum sit Canon Prudentiæ Vniuersalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Iacobus ; *Eum, qui vultum in Speculo considerauit, obliuisci tamen illicò, qualis fuerit* ; Vt omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiã in *Politicis* :

liticis: Sed *Specula* scilicet sunt diuersa: Nam *Speculum Diuinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est, quam Status Rerum, & Temporum, in quibus viuimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, Sui nimum Amantis, instituendum est *Homini*, de Proprijs *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obstaculis*; Ita rationem subduciendo, vt hæc perpetuò in maius; Illa autem, minoris potius, quam reuera sunt, assumentur. Ex huiusmodi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodò alicui *Homini*, Moribusque & Naturæ suæ, cum *Temporibus* conueniat; quæ si inuenta fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & solutè agere, & suo Ingenio vti liceat; sin sit aliqua Antipathia, tum demùm in Vniuerso Vitæ Cursu, magis cautè & tectè est incedendum; minúsque in Publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum suorum sibi conscius, cum Seculo suo, non optimè conuenientium, Ludos publicos nunquàm spectauit; Quinetiàm per duodecim continuos Annos postremos, nunquàm in Senatum venit; vbi contrà, Augustus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus obseruat; *Alia Tiberio Morum Via*. Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conueniat, cum *Professionibus* & *Generibus Vitæ*, quæ in vfu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; vt si iam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio suo congruum sumat; sin iam pridem id *Genus Vitæ*, ad quod minùs à Naturâ factus est, fuerit ingressus, sub primâ Occasione se subducatur, & nouam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito,

nutrito, quam tamen postea eiuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cum utrunque Homo Pestilens dehonestauerit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodo se habeat quis, *comparatus ad Aequales & Aemulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; eumque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inueniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & Causas egit; & in Togâ potissimum versabatur: Cum verò vidisset, *Ciceronem, Hortensium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; destitit ab Incepto, & Potentiæ illi Ciuili, multum Valedicere iubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut Naturæ suæ, & Ingenij Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessarijs*: Siquidem diuersis, diuersum Genus *Amicorum* conuenit; Alijs Solenne, & Taciturnum; Alijs Audax, & Instabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici* Iulij Cæsaris (Antonius, Hirtius, Panfa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet iurare solebant; *Ita viuentem Cæsarem moriar*; Infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotijs gerendis, impigri, Famâ, & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caueat quis sibi ab *Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod alijs fuerit peruium, etiam sibi patere necesse sit; ne utiquam secum reputans, quantum fortalsè interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum

emplum sibi delegit, Ingenium et Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, vt Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quà in re, vehementèr sibi imposuit, cum Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cælo* (vt aiunt) *distarent*: Cum Alter Ferox esset, Violentus, quique Factum in omnibus vrgeret; Alter Grauis, Legum Memor, omniaque ad Maiestatem & Famam componens; vnde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ huius generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed in eunda etiàm est Ratio secum, quomodò se *Ostentare*, *Declarare*, denique *Flectere se* & *Effingere*, commodè & prudentèr, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus vsuvenire frequentius, quam vt qui Virtutis Habitu sit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parua igitur est Prudentiæ Prærogatiua, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes* suas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit) commodè *ostentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obuertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, vt *Ostentatio* quæpiam, licet vsque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audaçtèr calumniare, semper aliquid hæret*: Sic dici possit de Iactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;)

la;) *Audaçtèr te vendita, semper aliquid heret.* Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parva apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentè, & cum Iudicio, regatur; Exempli gratiâ; Si natiuum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum Pericula circumstant (vt apud Viros Militares in Bellis;) vel cum alij Inuidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, minimeque vel seriò, vel prolixè nimis, ijs insitatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, vt simul etiàm Censuris & Iocis erga se non abstineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm laceffit, & aliorum Insolentijs & Contumelijs prouocatus: non paruum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adiicit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cum Natura sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hæc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis iacturâ, dant pœnas.

Verùm huiusmodi *Ostentationem virtutis*, vtcunque aliquis iufirmiore iudicio, & nimium fortassè *Ethicus*, improbauerit; illud nemo negarit, dandam saltem esse Operam, vt Virtus per Incuriam, iusto suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reuerà est, æstimetur. Hæc verò, in Virtute æstimandâ, pretij Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Huiusmodi enim officijs, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, vno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis, præ-

præproperam conciliat Gratiâ, in fine autem Satieta-
tem inducit. Tertiò,quandò quis Virtutis suæ fructum,
in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiâ, sibi præbitis, ni-
mis citò, & leuitèr sentit, atque in ijs sibi complacet; de
quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus
maioribus videaris, si hæc te res parua, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enim uerò sedula *Occultatio*, minoris laud-
quaquàm momenti est, quam *Virtutum* Prudens, & Ar-
tificiosa *Ostentatio*. Defectus autem occultantur, & la-
tent maximè, triplici quâdam Industria, & quasi tribus
Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentia*. *Cautionem*
dicimus, quandò ijs Rebus prudenter abstinemus, qui-
bus Pares non sumus: Vbi contra, Ingenia Audacula,
& Inquieta, se facillè ingerunt, sine Iudicio, Rebus, qui-
bus non insueuerunt; & proinde Defectus suos propri-
os publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus,
cùm sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus &
munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitijs*, & *De-
fectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde pro-
uenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existima-
tur. Etenim, de Latebris Vitiiorum non malè Poeta;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, si quem *Defectum*, in nobis ipsis perceperimus,
opera danda, vt Personam & Prætextum, *Virtutis fini-
timæ* mutuemur, sub cuius umbrâ lateat. Verbi gratiâ,
Tardo Grauitas prætexenda, *Ignauo Lenitas*, & sic de
cæteris. Illud etiâ vtile, probabilem aliquam Causam
obtendere, & in Vulgus spargere, quâ adducti, vlti-
mas vires nostras, promere refugiamus; vt quod *Non
possimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet,
Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum
atque efficacissimum; Nempe, vt quis ea omninò con-
temnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reuerà asse-
qui non possit: Mercatorum Prudentium More, qui-
bus solenne est, & proprium, vt Pretium Mercium sua-

rum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentiae* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfriictâ fronte, *Defectus* suos etiâ Opinioni obtrudere, & venditare; quasi in ijs, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque vt hoc facilius cæteris imponat, se in ijs Rebus, quibus reuerà plurimum pollet, fingat diffidentem; Quemadmodum fieri videmus in Poetis; Poetâ enim Carmina sua recitante, si vnum aliquem Versiculum, non admodum dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis nôrit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; vt scilicet, Specimen sui quis edat coram alijs illustre, & Ius suum in omnibus retineat, nil magis interesse iudico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suauitatem, se exarmet, & Iniurijs & Contumelijs exponat: Quin potius in omnibus, aliquos Animi Liberi, & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emitat. Quæ quidè munita Vitæ Ratio, vnâ cum prompto & parato, ad se à Cõtumelijs vindicandum, Animo, Aliquib' ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdâ inuitabili, propter aliquid infixû, in Persona, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus*, & *Spurijs*, & *Ignominiâ aliquâ mulctatis*; vnde huiusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque euadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiões Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil inuenitur magis Politicum, quam vt Mediocritas quædam seruetur, prudens & sana, in Senſa Animi, circa Actiões Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim,

enim, profunda Taciturnitas, & Consiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cæcis, & (vt Modernæ Linguae potius loquuntur) Surdis Artibus, & Medijs, operatur, Res fit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò euenit, vt (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant.* Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium insignes, liberè & indissimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici.* Sic Cæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Semelle primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ.* Idem Cæsar, cæpto iam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, vt (vt est,) sic appelletur Tyrannus.* Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Delicijs, solitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, iurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat.* Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Inuidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Iulij Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominauimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eisdem tendebat Fines, sed Vijs magis vmbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Salustius similiter idem insinuat; *Ore probo, Animo inuerecundo*.)

id prorsus agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interùm Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessariò in Sinus eius conijceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi iuuitum & renitentem. Cùm verò hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquàm cuiquam contigisset) nihilò plus ad Fines suos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuissent adiuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandèm coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; ut scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea Consilia, quæ profundâ *Disimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subsellij Prudentiam, constituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Liuiâ verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, cum *Artibus Mariti, & Simulatione Filij, benè composita*.

Quod ad Animum *Flectendum, & Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occasionibus & Opportunitatibus obsequens, neque vllò modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim maius fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum constituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines ijdem sint, & Naturâ suâ vtantur, postquàm Occasiones se mutauerint. Benè itaque Liuius, cùm Catonem Maiorem introducit, tanquàm Fortunæ suæ Architectum peritissimum, illud subiungit; quod ei fuerit *Ingenium Versatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Grauiâ & Solennia, & Mutare Nescia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus

quibus à *Natura* penitus insitum est, qui suo pre Ingenio sunt, *Viscosi*, & *Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Alijs *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) vt minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & prosperam sint experti. Prudentè enim obseruat Mac-
ciauellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum & inueteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicè voluerit, cum Natura Belli esset alia, & acriora postularet Consilia.* In Alijs porro, idem Vitium ex Inopiâ Iudicij progignitur; cum Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempestiuè discernant; sed tum demùm se vertant, postquam Opportunitas iam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aiens esse, *Rustici similes, qui in Ludo Gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percussi sunt; non priùs.* In alijs rursus, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere grauantur, nec receptui canere sciunt; Sed potiùs se Occasionibus superiores fòre, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas, & Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summarijs, circa Fortune Architecturam*, hæcenus. *Præcepta* autem *Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligimus, pro modo Exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortune*, Amusse suâ peritè vtatur, eamque ritè applicet; Hoc est, Animum assuefaciat, vt Rerum omnium Pretium & valorem æstimet,

æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfuntoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inueniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentijs satis firmitèr iudicant; de Pretijs verò, imperitissimè. Hinc fit, vt Alij, priuata & secreta cum Principibus Colloquia, Alij, Auras Populares, tantùm Magna adepti, admirentur; cùm sit vtrunque sæpenuerò Res, & Inuidiâ & Periculo plena: Alij autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, vt quantum mouerint, tantum etiâ promouerint: Sicut Cæsar de Catone Vticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiâ illud accidit, vt Homines sapiùs seipso fallant; qui, si Magni alicuius, aut Honorati viri operâ vrantur, sibi omnia prospera promittant; cùm illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cuiusque Fortunam constituendam & promouendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxilijs, *Animi Impedimenta* iustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortassè collocauerint, cùm tanti sit ad omnia vsùs. Verùm, eam Opinionem, similem ob Causam abiudico, atque Macciauellus fecit, in aliâ re, non multum ab eâ discrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contrâ, non alios

alios esse *Nervos Belli* asseruit, quam *Nervos Virorum Fortium & Militarium*; Eodem prorsus modo, verè asseri possit; *Nervos Fortunæ*, non esse *Pecuniam*, sed potius *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriad, & similia. Tertio loco, colloco *Famam & Existimationem*; Eò magis, quod illa, *Æstus* quosdam habeant, & *Tempora*, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, *Famam* precipitantem retrouertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per vnumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia coniuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, vt in Ordine Rerum seruando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in seruando Ordine Temporis; Cuius perturbatione frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò aduolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, vt caueamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neue in aduersum Fluiuij remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

—— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & obseruemus quâ Res pateant, quâ clausæ & obstructæ sint, quâ procliuës, quâ arduæ, neque viribus nostris, vbi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotijs singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem repperabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortalsè euentura fuissent, nostræ Industriæ acceptæ ferentur.

Tertium

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente non-nihil pugnare videre possit ; Licet probè intellectum, minimè. Illud huiusmodi est ; Vt Occasionēs non semper expectemus, sed eas quandoque prouocemus, & ducamus. Quod etiā innuit Demosthenes, Magniloquentiā quādam. Et quemadmodum receptum est, Vt Exercitum ducat Imperator ; sic à cordatis Viris, res ipse ducendæ, ut quæ ipsis videntur, ea gerantur ; & non ipsi persequi Euentus tantum cogantur. Etenim, si diligentèr attendamus, duas obseruabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotijs tractandis, pares habeantur. Alij siquidè Occasionibus commodè sciunt uti, sed nihil ex se moliantur, aut excogitant ; Alij toti sunt in machinando, qui Occasionēs, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non coniuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*, Vt nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere : verum ut Versiculus ille Aurem semper vellicet ;

Sed fugit interea, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia subest Causa, cur ij, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt, veluti Iureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & huiusmodi ; in Fortunâ suâ constituendâ, & promouendâ, minùs sint solertes ; quàm quod Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad Particularia pernoscentia ; Opportunitates captandas ; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditando. Quinetiâ, in Aulis Principum, & Rebus pub. eos reperias, & ad Fortunam suam promouendam, & ad aliorum inuadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur ; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*, Vt Naturam quodammodò imite-

imitemur, quæ *nihil facit frustra*. Id quod factu non erit admodum difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & præparandus, atque Intentiones nostræ aliæ alijs substerrendæ, & subordinandæ; Vt si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in *aliqua* omninò *Parte Rei* hæreere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus: Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demerere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* proficit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, vt aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes semper à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructus aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consilijs nostris percepisse; Neque vllò modo permittendo, vt tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs conuenit Viro Politico, quam vni Rei, vnicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum iacturâ multabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo interuenire solent: Quæque fortalsè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ postea vsui futuræ sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Vt nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed semper habeamus, vel Fenestram apertam ad Euolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis;

modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquàm Inimicus futurus, & Oderis tanquàm Amaturus.* Nam Vtilitates quæque, mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit, Amicitijs infelicibus; molestis & turbidis Odijs; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam de Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, vt Adumbrationes istæ, quibus utimur in Desideratis, loco iustorum Tractatum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, iudicium fieri possit. Neque rursus ita desipimus, vt Fortunam, absque tanto, quantum diximus, inolimine, minimè parari asseramus. Probè enim nouimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere: Alij autem eam, Diligentia solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, vt Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursus, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt) Modulus effingitur, prorsus secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam*.

Enimuerò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciauello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantum Speciem eius, in publicum versam*: quia *Virtutis Fama & Opinio Homini adiumento sit, virtus ipsa Impedimento*; Quique alio loco præcipit;

pit; *It* Homo Politicus, illud tinquàm *Fundamentum Prudentie* sue subternat; quod præsupponat, *Homines non rectè, nec tuto, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquàm solo metu; ideoque det operam, ut omnes, quantum in se est, Obnoxij sint, atque in Periculis, & Angustijs constituti; Ita vt Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, Seminator Spinarum: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; Cadant Amici, dummodò Inimici interciant; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, vt Rerumpub. Incendiarius fiat & Perturbator, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; Ego, (inquit) si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquam, sed Ruinam restinguam: Aut si quis illud Lyfandri ad se transferat, qui dicere solebat; Pueros Placentis, viros Periurjs alliciendos; Cum alijs eiusdem Farinæ prauis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (vt fit in cæteris rebus omnibus) maior est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) huiusmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodò manciparit) posse, maiore compendio, & celerius, Fortunam suam promouere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodum & in *viâ*, vt Iter breuius, sit scœdius & cœnosius; neque sanè, vt per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.*

Tantum verò abest, vt Homines ad huiusmodi *Artes Præuas* se applicare oporteat, vt potius sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in aduersum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verum etiâ & illam magis specia-

lem; videlicet, Quod ipsum *Esse*, seiunctum à *Benè Esse*, Maledictionis loco sit; & quò grandius sit *Esse*, eò maior sit Maledictio: Quodque, amplissimum Virtutis Præmium, sit ipsa Virtus; Quemadmodum & vltimum Vitij Supplicium est Vitium ipsum; sicut egregiè Poeta;

*Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus istis
Præmia posse rear solui? Pulcherrima primum
Dij Moresque dabunt vestri.*——

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum
vlescitur Mores sui*. Quinetiàm, Mortales, dum in omnes Partes, Cogitationes suas agitant, & diffundunt, vt Fortunis suis rectè prospectum atque consultum sit, interim in medijs illis Animi Transcursibus, ad Diuina Iudicia, & Prouidentiam æternam, oculos attollere debent; quæ sæpissimè Impiorum Machinationes, & Consilia Praua, licet profunda, subuertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem*. Imò, etsi Iniurijs, & Malis Artibus, abstineant; Attamen hæc iugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, absque Cessatione, & quasi sine Sabbato, Tributum Temporis nostri Deo debitum minimè soluit: Qui, vt videre est, Facultatum nostrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & sibi seponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cœli sublimia erectum; Mentem verò humi prostratam, & Puluerem instar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque affigit humo Diuinæ Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, vtcunque eam Malis artibus obtinuerit, rectè vti decreuerit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Seuerò, solitum erat dici; *Debuisse illos aut nunquàm Nasci, aut nunquàm Mori*: Tanta in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt Bona;

Bona; intelligat nihilominus, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem huiusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & feruido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Dictorio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimio ambientes, plerumque superbè auersantur.* Verum hoc vltimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innituntur potiùs Homines *Lapidi illi, qui Theologiæ & Philosophiæ est tanquàm Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum queri* debeat; Etenim *Theologia edicit; Primum querite Regnum Dei, & ista omnia adijciuntur vobis*; Philosophia autem simile quiddam iubet; *Primum querite Bona Animi, cetera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamuis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs iactum, interdum locetur super *Arenas*; quemadmodum videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, prorupit;

Te colui Virtus vt Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *Fundamentum*, diuinitùs locatum, firmatur semper in *Petrâ*. Hic autem *Doctrinam de Ambitu Vitæ, & simul Doctrinam Generalem de Negotijs, concludimus.*

CAPVT III.

Partitiones Doctrinæ de Imperio, siue Repub. omittuntur; Tantùm Aditus fit, ad Desiderata duo; Doctrinam de Proferendis Finibus Imperij; & Doctrinam de Iustitiâ Vniuersali, siue de Fontibus Iuris.

Enio iam ad *Artem Imperij*, siue *Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiâ *Oeconomica* continetur, vt *Familia* sub *Ciuitate*. In hâc Parte, sicut iam antea dixi, Silentium mihi imperaui. Neque tamen prorsus diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitè differere; vtpote, qui longâ *Experientiâ* edoctus, & per tot *Munera* & *Honorum Gradus*, ad amplissimum *Regni Magistratum*, *Fauore Maiestatis tuæ indulgentissimo*, nullo *Merito meo*, euectus fuerim; eundemque *Magistratum*, per *Annos Quatuor integros* gesserim; & quod pluris est, *Maiestatis tuæ Mandatis*, & *Colloquijs*, per *Annos octodecim continuos* assueuerim; (Quod etiâ è *Stipite aliquo Politicum* exculpere potuisset;) Quique etiâ, inter omnes *Artes*, plurimum *Temporis* in *Historijs*, & *Legibus contriuerim*. Quæ omnia, non *Iactantiâ* ad *Posteror*, refero, sed quia ad *Literarum Dignitatem* nonnihil pertinere putem, quod *Homo quispiam*, ad *Literas*, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad *Res gerendas*, nescio quo *Fato*, contra *Genium suum abreptus*, ad *Ciuitalia tamen Munera*, tam honorifica & ardua, sub *Rege prudentissimo*, assumptus fuerit. Verùm, si quid circa

Politicam

Politicam posthàc parturiet *Ocium* meum, erit fortassè *Proles*, aut *Abortiuus*, aut *Posthuma*. Interim, ne *Scientijs* omnibus, iam veluti in *Subsellijs* suis collocatis, *Sedes* hæc tam excelsa omninò vacet, decreui duas tantùm *Ciuiilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperij* non pertinent, sed sunt *Naturæ* magis communis, vt *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperij*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, vt *Imperium conseruetur*; Secundò, vt *Beatum efficiatur* & *Florens*; Tertiò, vt *Amplificetur*, *Finesque* eius longiùs proferantur; de duobus primis *Officijs*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio siletur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* eius proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, siue *Doctrinam de Proferendis Imperij Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatus Summarij de proferendis Finibus Imperij.

DICTUM Themistoclis, sibi ipsi applicatum, inciuile certè fuit, & inflatum; sin de alijs, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè *Obseruationem*, & pergrauem *Censuram*, complecti videatur. Rogatus in Conuiuio, vt *Cytharam* pulsaret, respondit, *Fidibus se nescire*; cæterùm posse *Oppidum paruum in magnam Ciuitatem euehere*. Ista certè Verba, ad *Sensum Politicum* translata, *Facultates* duas, multùm inter se discrepantes, in ijs, qui *Rerum Gubernacula* tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum Consiliarios*, *Senatores*, aliosque ad *Negotia publica* admos, qui vsquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Ciuitatem* è paruis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde

valde imperiti: Econtrà autem, Alij quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est Aulicis Tricis) miri Artifices, qui, tantùm abest, vt *Rempub. amplificare* possint, vt potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & euertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenuerò Consiliarij, atque Rerum Potentes, & Gratiâ apud Principes suos, & Famâ in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cuiusdam Fidiculariæ; vrpote cùm sint Res, magis gratæ in Præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarû sunt Ministri, Opes, & Amplitudinē, viles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alij Consiliarij, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotijs pares, possintque Res commodè administrare, easque à manifestis præcipitijs & Incommodis conseruare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo interuallo absunt.

Verùm, qualescunque demùm fuerint Operarij, conijciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirum censeri debeat vera *Regnorum & Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires suas in maius æstimantes, Incæptis se vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs easdem plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Mensuræ subijcitur; quoad Reditus, Calculis. Numerus Ciuium, & Capita, Censu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Ciuilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum, excipere Valorem, circa *Vires & Copias Imperij* alicuius. Assimilatur *Regnum Cælorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*,

Sinapi, quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatam, quò se & citiùs attollat, & latius diffundat: Eodem modo, inuenire est Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulterius proferendos*, aut latius imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possint.

I. Vrbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista vniuersa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multùm iuuat, vbi Milites imbelles sunt & ignaui. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subiiciebatur; adeò vt Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque vt Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriam*. Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm Spectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Dictorio illo suo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimidò plus quam oportet, pro pugna, longè minùs*. Eisdem tamen, priusquàm occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni

aut statûs spectent, sit, vt *Populus* ipse sit *Stirpe* & *Ingenio bellicosus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nerui Belli sint Pecuniæ*; si desint *Nerui Lacertorum* in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœlo ostentanti Aurum respondit Solon; *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò, totum hoc cedit Aurum*. Quare, quicumque is tandem sit Princeps aut Status, cuius Subditi Natiui & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodum sobriè æstimet: Atque econtrâ, Principes, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis Vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi Remedium cùm *Copie Natiue* desint) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicumque *Status* illis innitetur, poterit fortassè Pennas, ad tempus breue, Nido maiores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ, & Issacharis*, in vnum nunquàm conuenient: Nimirùm, vt eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque vnquàm fiet, vt *Populus* Tributis oppressus, fortis existat & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum deicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indieuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in ijs, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, Sermonem iam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem Res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis grauatum, idoneum ad Imperandum, non esse.

3. Aspirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, prorsùs

prorsus cauendum, ne *Nobiles & Patricij*, atque (quos vocamus) *Generosi*, maiorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, vt *Plebs* Regni sit humilis & abiecta; & nihil aliud ferè quam *Nobilium* Mancipia & Operarij. Simile quiddam fieri videmus in Syluis cæduis; in quibus, si maior, quam par est, Caudicum, siue Arborum maiorum relinquatur Numerus, non renascetur Sylua sincera, & pura; sed maior Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, vbi numerosior iusto est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignaua; atque eò demùm res redibit, vt nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertim si Peditatum spectes; qui Exercitus plerunque est Robur præcipuum; Vnde succedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nusquam Gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatum est, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamuis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè semper in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Causam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici Galliæ non item. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ eius Historiâ* fusiùs tractauimus) vt Prædia minora, atque Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; eo fine, vt ad Viçtum liberaliorem sufficiat; Vtque Agricultura ab ijs exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltèm vsufructuarij, non Conductitij aut Mercenarij. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam Italiam insigniuit Virgilius, meretur Regio aliqua;

——— *Terra potens Armis, atque cubere Glebâ.*

Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ

ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud Polonos) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Huius enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; vbi contrà, Nobilium obscura, & magis priuata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, vt *Arbor* ista *Monarchie*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat satis *ampulum, & robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes* sustentandos: Hoc est, vt Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperij Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Ius Ciuitatis*, facile & libentè largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, vtcunque Animis & Consilio excellant, *Regiones* nimio plus amplas & *Spatiosas*, *Imperij* Iugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortassè facere possint, sed *Diuturnitatem* hæc *Res* non assequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis nouis Ciuibus. Vnde, donec intra paruos *Limites* dominati sunt, *Res* eorum firmæ fuerunt, & *Stabiles*: At postquàm *Limites* suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam vt *Stirps* *Spartanorum*, *Turbam Exterorum*, *Imperio* commodè coercere posset, *Potentia* eorum subitò corruit. Nulla vnquàm *Respub.* *Sinus* suos, ad nouos *Ciues* recipiendos, tam profusè laxauit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, *Instituto* tam prudenti, *Fortuna*; cùm in *Imperium* toto *Orbe* amplissimum succreuerint. *Moris* apud eos erat, *Ius Ciuitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solum *Ius Commercij*, *Ius Connubij*, *Ius Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragij*, &

Ius

Ius Petitionis, siue *Honorum* : Hocque rursùs, non singulorum tantum Personis, sed totis Familijs, imo Ciuitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicarunt. Hùc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Vniuersum Orbem; sed contrà, Orbem vniuersum se diffudisse super Romanos : Quæ securissima *proferendi Imperij* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*; quod iam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ aut Spartæ, sub Initijs suis, contigerat. Porro, quanquàm *Ius Ciuitatis*, satis parcè soleant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui Cuiuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsam, videntur, non ita pridem, *Indigenarum* Paucitatem sensisse, eique succurrere cupiisse; vt ex *Pragmatica Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dio, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potius quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In vniuersum, Populi Bellicosi ferriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conseruare, cordi nobis sit. Magno itaque Adiumento, Spartæ, Athenis, Romæ, alijsque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingeniuos*, sed *Seruos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia

Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum vſus, poſt Legem Chriſtianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Deſuetudinem. Huic verò Rei proximum eſt, vt Artes iſtæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut ſaltèm facilè recipiendi ſunt. *Natiuorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum conſtare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum *Opera Robur & Lacertos viriles* poſtulant; Cuiusmodi ſunt *Fabri Ferrarij, Lapidarij, Lignarij*, & ſimiles; Non annumerando *Militiam Deſcriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperij Magnitudinem* confert, vt Gens aliqua, *Armorum ſtudium* profiteatur, tanquàm Decus ſuum, & Inſtitutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta ſunt, ad *Habilitates* tantùm erga Arma ſpectant; Quorſum autem *Habilitas*, ſi non Rei ipſi incumbitur, vt producat in Actum? *Romulus* (vt narrant, aut fingunt) poſtquàm è viuſ exceſſerat, illud Ciuibus ſuis legauit, vt ante omnia Rem Militarem colerent, vnde in Caput Orbis Terrarum Vrbs eorum inſurgeret: *Imperij Spartani* Fabrica vniuerſa, (non nimis prudenter quidem, ſed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, compoſita eſt & conſtructa, vt Ciues ſui Belligeratores eſſent. *Perſarum & Macedonum*, idem erat Inſtitutum, ſed non tam conſtans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni*, & nonnulli alij, etiàm ad Tempus Armis ſe præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Inſtitutum, Lege ſuâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, ſed Magnâ cum Militiæ ſuæ (vt nunc eſt declinatione. In Europâ Chriſtianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verùm Res eſt, tam liquida, & manifeſta, vnumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit ſtudij, vt Verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandum omninò

omnino alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, ijsque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltro obuenturam, insignem aliquam *Imperij Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studijs diutiùs permanerint (Id quod Romani, Turcæque, potissimum fecere) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicà Gloriâ, per vnus tantummodò Seculi Spatium florere; inde tamen, vnico illo Seculo, eam Imperij Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiàm remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Vt *Status* quis vtatur eiusmodi *Legibus & Consuetudinibus*, quæ iustas illi Caussas, aut saltèm Prætextus, Arma capeffendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Iustitiæ Apprehensio, vt Bellum (quod tot sequuntur Calamitates) nisi grauem ob Caussam, saltèm speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est sempèr, & ad nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperij ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Caussam, vt *Fines proferrentur*, nunquàm Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Vt *Sensum* habeat *viuidum & acrem*, *Iniuriæ* alicuius, vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ prouocatione diutiùs torpeat, aut tardet. Item, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittendæ Socijs suis, & Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò vt, si fortè in populum Fœderatū, cui etiàm cum alijs Fœdus Defensiuū intercederet, Hostilis Impressio facta esset; atque ille à plurimis suppetias peteret, Romani omnium primi sempèr adessent, Beneficij

neficij Decus, nemini præcipiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Iure illa fundata sint. Talia fuerunt *Bella*, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmonijs & Atheniensibus, ad constituendas, aut euerendas Democracias, & Oligarchias: Talia quandòque illata sunt à Rebusup. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, vt illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperij Amplitudinem*, nisi ad quamuis Occasionem iustam se Armandi, protinus expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, siue sit illud *Naturale*, siue *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatē* suam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. iustum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. *Bellum* Ciuile profectò instar Caloris Febrilis est; At *Bellum* Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed vtcunque Res se habeat quatenus ad alicuius Statūs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò interest, vt quasi semper in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm sub Vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptūs & Impensæ; Attamen eiusmodi est, vt Statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltèm plurimùm Existimationis ad omnia conferat. Id quod insignitè cernere est in Hispanis, qui iam per Annos centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non semper ad eandem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeij contra Cæsarem Apparatu, scribens

bens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompeij*, planè *The-
mistocleum* est; putat enim, qui *Mari* potitur, eum *Rerum*
potiri. Atque *Cæsarem* *Pompeius*, proculdubio delasi-
lasset, & attriuisset, nisi inani fiduciâ inflatus, ab illo In-
cepto destitisset. *Prælia Naualia*, quanti fuerint Mo-
menti, ex multis Exemplis patet. *Pugna ad Actium* Orbis
Imperium determinauit. *Pugna ad Insulas Cursolares*,
Circulum in Naribus Turcæ posuit. Multoties certè eue-
nit, vt *Victoriæ Nauales*, Finem Summæ Belli attule-
rint; Sed hoc factum est, cùm *Alex* huiusmodi *Præli-*
orum, totius Belli *Fortuna* commissa est. Illud minimè
dubium, quod qui *Maris* potitur *Dominio*, in magnâ
Libertate agit, & tantum, quantum velir, de Bello su-
mere potest: Vbi contrà, qui *Terrestribus Copijs* est
superior, nihilominus plurimis *Angustijs* conflictatur.
At hodiè, atque apud nos *Europæos*, si vnquàm, aut
vsquam, *Potentia Naualis* (quæ quidem huic *Regno Bri-
tanniæ* in Dotem cessit) summi, ad *Rerum Fastigia*, Mo-
menti est; tum quia pleraque *Europæ Regna Mediter-
ranea* simpliciter non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari*
cincta; tum etiâ, quia *Vtriusque Indiæ Thesauri* &
Opes, *Imperio Maris*, veluti *Accessorium* quiddam,
existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censeri pos-
sunt, præ *Gloriâ* & *Decore* vario, quæ in *Homines Mi-
litares*, priscis temporibus, à *Rebus Bellicis*, resilire so-
lebant. Habemus hodiè, fortassè ad *Animos* facien-
dos, *Ordines* quosdam honorificos *Militiæ*; qui tamen
iam facti sunt & *Armis* & *Togæ* communes: Etiâ in
Scutis Gentilitijs, *Stemmata* nonnulla habemus: Insu-
pèr, *Hospitia* quædam *Publica* *Militibus Emeritis* & *Mu-
tilatis* destinata, & huiusmodi. Verùm, apud *Veteres*,
in *Locis*, vbi *Victoriæ partæ* sunt, extructa *Trophæa*;
Laudationes Funebres; & *Monumenta Magnifica Occum-
bentium in Bello*; *Coronæ Ciuicæ*, *Militares*, singulis con-

cessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod postea Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *celebres Triumphi*; *Donatiua*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiã maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eaque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos ille Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimaque Instituta numerandus: Ut pote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus & Gloriam*; *Ærarij ex Spolijs Locupletationem*; & *Donatiua Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchijs* non competit, præterquàm in Personis Regis ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiã, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum Triumphi, sibi & Filijs suis, de Bellis, quæ præsentibus ipsi confecerant, tanquàm peculiarem reseruârunt: *Vestimenta* autem solummodo, & *Insignia Triumphalia*, alijs Ducibus indûlerunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo est (ut testatur Sacra Scriptura) qui sollicitè cogitando, potest apponere ad Staturam suam, *Cubitus unum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani Modulo*: Cæterùm, in magnâ *Regnorum & Rerumpub. Fabricâ*, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudenter introducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales iam proposuimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis Semen* fecerint. Verùm ista Consilia apud Principes rarò tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuim⁹, quæ de *Proferendis Imperij Finibus*, in præsentia occurrunt. Verùm quorsum ista Commem-
tatio;

tatio ; cum *Monarchia Romana*, futura sit inter Mundanas (vt creditur) vltima : Nisi quod nobis Instituto nostro fidis, neque vspiam de Viâ declinantibus (quandoquidè *Amplificatio Imperij*, fuerit inter *Officia tria Politices*, tertium) illud omninò prætermittere, non liceat. Restat iam *Desideratum* alterum, ex ijs, quæ posuimus, duobus, Nimirum, de *Iustitiâ Vniuersali*, siue de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Iurisconsulti, Argumentum illud tractauerunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab vsu remota. Iurisconsulti autem, suæ quisque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxij & addicti, Iudicio sincero non vtuntur ; sed tanquàm è Vinculis sermocinantur. Certè Cognitio ista ad Viros Ciuiles propriè spectat ; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diuersæ : Ideoque possint de *Legibus*, ex Principijs & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrè id nunc agatur, vt *Fontes Iustitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur ; & in singulis *Iuris Partibus*, *Character* quidam & *Idea Iusti* exhibeatur ; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri, quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Huius igitur rei, more nostro, *Exemplum*, in vno *Titulo*, proponemus.

M m m z

Exemplum

Exemplum Tractatus de *Iustitiâ* *Uniuersali*,
 siue de Fontibus Iuris, in vno Titulo,
 per Aphorismos.

P R O O E M I V M.

A P H O R I S M V S I.

IN Societate Ciuili, aut Lex, aut Vis valet. Est autem & Vis quædam Legem simulans; & Lex nonnulla magis vim sapiens, quam Æquitatem Iuris. Triplex est igitur Iniustitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitiosa prætextu Legis; & Acerbitas ipsius Legis.

A P H O R I S M V S 2.

Firmamentum Iuris Priuati tale est. Qui Iniuriam facit, Re, vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Periculum. Ceteri, vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facile coeunt in Consensum, vt caueatur sibi per Leges; ne Iniuriæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Temporum, & Communione Culpæ, id eueniat, vt pluribus & Potentioribus, per Legem aliquam, Periculum creetur, quam caueatur, Factio soluit Legem; Quod & sæpè fit.

A P H O R I S M V S 3.

At Ius Priuatum, sub Tutelâ Iuris Publici, latet. Lex enim cauet Ciuibus, Magistratus Legibus. Magistratuum autem Auctoritas pendet ex Maiestate Imperij, & Fabricâ Politicæ, & Legibus Fundamentalibus. Quare, si ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta Constitutio, Leges erunt in bono Vsu; sin minùs, parùm in ijs Præsidij erit.

A P H O R I S M V S 4.

Neque tamen Ius Publicum ad hoc tantùm spectat, vt addatur tanquam Custos Iuri priuato, ne illud violetur; atque vt cessent Iniuriæ; Sed extenditur etiã ad Religionem,

&

Et Arma, Et Disciplinam, Et Ornamenta, Et Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Ciuitatis.

APHORISMVS 5.

Finis enim Et Scopus, quem Leges intueri, atque ad quem, Inssiones Et Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam ut Ciues feliciter degant. Id fiet, si Pietate Et Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis aduersus Hostes Externos tui; Legum auxilio aduersus Seditiones, Et priuatas Iniurias muniti; Imperio Et Magistratibus obsequentes; Copijs Et Opibus locupletes Et florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta Et Nerui sunt Leges.

APHORISMVS 6.

Atque hunc Finem Optime Leges assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, Et maximo interuallo, inter se differunt; Vt Aliæ excellent; Aliæ mediocriter se habeant; Aliæ prorsus vitiosæ sint. Dictabimus igitur pro Iudicij nostri Modulo, quidam tanquàm Legum Leges; Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis Legibus, bene aut perperam positum aut constitutum sit.

APHORISMVS 7.

Antequàm verò ad Corpus ipsum Legum Particularium deuoniamus; perstringemus paucis, Virtutes Et Dignitates Legum in genere. Lex bona censeri possit, quæ sit Intimatione certa; Præcepto iusta; Executione comoda; Cum Formâ Politicæ congrua; Et Generans Virtutem in Subditis.

TITVLVS I.

De Prima Dignitate Legum, vt sint certæ.

APHORISMVS 8.

L*Egis tantum interest vt certa sit, vt absque hoc nec Iusta esse possit. Si enim incertam Vocem det Tuba, quis*

quis se parabit ad Bellum? *Similiter, si incertam vocem det Lex, quis se parabit ad Parendum? ut moneat igitur oportet, priusquam feriat. Etiam illud rectè positum est; Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis: Id quod Certitudo eius præstat.*

APHORISMVS 9.

Duplex Legum Incertitudo: Altera, ubi Lex nulla præscribitur; Altera, ubi ambigua & obscura. Itaque de Casibus omissis à Lege, primò dicendum est; ut in his etiam inueniatur aliqua Norma Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMVS 10.

Angustia Prudentiæ Humanæ, Casus omnes, quos *Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt Casus Omissi & Noui. In huiusmodi Casibus, triplex adhibetur Remedium, siue Supplementum; vel per Processum ad Similia; vel per vsum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; vel per Iurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, & secundum Discretionem sanam; siue illæ Curia fuerint Prætoria, siue Censoria.*

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

APHORISMVS 11.

IN Casibus omissis, *deducenda est Norma Legis à similibus; sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod seruanda sunt Regula sequentes. Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra Rationem Iuris receptum est, vel etiam ubi Ratio eius est obscura, non trahendum est ad Consequentiam.*

APHORISMVS 12.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omissos.

Quamobrem,

Quod ubi, quando Lex aliqua, Reipub. Commodi notabiliter, & maiorem in modum intuetur, & procurat, Interpretatio eius Extensiuæ esto, & Amplians.

APHORISMVS 13.

Durum est torquere Leges, ad hoc ut torquantur Homines. Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta noua. Quod si Crimen vetus fuerit, & Legibus notum; sed Prosecutio eius incidat in Casum nouum, à Legibus non prouisum; omnino recedatur à placitis Iuris, potius quam delicta maneant impunita.

APHORISMVS 14.

In Statutis, quæ Ius Commune (præsertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt) planè abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus Omissos. Quando enim Respub. totà Lege diù caruerit; idque in Casibus expressis; parum periculi est, si Casus Omniù expectent Remediũ à Statuto Nouo.

APHORISMVS 15.

Statuta, quæ manifestò Temporis Leges fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc inualescentibus natæ, mutatà ratione Temporum, satis habent, si se in proprijs Casibus sustinere possint: Preposterum autem esset, si ad Casus Omissos, illo modo traherentur.

APHORISMVS 16.

Consequentia non est Consequentia: sed sisti debet Extensio intra Casus proximos. Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia, Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates Legum.

APHORISMVS 17.

In Legibus & Statutis breuioris Stili, Extensio facienda est liberius. At in illis, quæ sunt Enumeratiua Casuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim Legis, in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.

APHORISMVS

APHORISMVS 18.

Statutum Explanatorium claudit Riuos Statuti prioris; nec recipitur postea Extensio in alterutro Statuto. Neque enim facienda est Super-Extensio à Iudice; vbi semel cœpit fieri Extensio à Legē.

APHORISMVS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, non recipit Extensionem ad Similia. Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio novorum, corrumpit Maiestatem veterum.

APHORISMVS 20.

Procliuus est Extensio Legis ad Casus Post-natos; qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore Legis latæ. Vbi enim Casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat, Casus Omissus habetur pro Expresso, si similis fuerit Ratio.

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de vsu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & vsu eorum.

APHORISMVS 21.

DE Exemplis iam dicendum est, ex quibus Ius hauriendum sit, vbi Lex deficit. Atque de Consuetudine, quæ Legis Species est; deque Exemplis, quæ per frequentem vsum, in Consuetudinem transferunt, tanquàm Legem tacitam; suo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, quæ rarò & sparsim interueniunt, nec in Legis vim coaluerunt; quando, & quâ cautione, Norma Iuris ab ipsis petenda sit, cum Lex deficiat.

APHORISMVS 22.

Exempla à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Huiusmodi Exempli Temporis Partus spurij sunt, & magis nocent, quam docent.

APHORISMVS

APHORISMVS 23.

In Exemplis, Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum est, unde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis Recentia. Et si fortè Res in melius reslitui opus sit, Recentia Exempla magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.

APHORISMVS 24.

At Vetustiora Exempla, cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & Inconformitate ad Præsentia, sit planè nouum. Medij itaque Temporis Exempla sunt optima, veletiam talis Temporis, quod cum Tempore currente plurimum conueniat; quod aliquando præstat Tempus Remotius, magis quam in Proximo.

APHORISMVS 25.

Intra Fines Exempli, vel citra potiùs, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest Norma Legis, omnia quasi pro Suspectis habenda sunt. Itaque ut in Obsecris, minimum sequitor.

APHORISMVS 26.

Cauendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendijs: atque integrum Exemplum, & vniuersus eius Processus introspectendus. Si enim inciuile sit, nisi totà Lege perspecta, de Parte eius iudicare, multò magis hoc valere debet in Exemplis; Quæ ancipitis sunt vsus, nisi valdè quadrent.

APHORISMVS 27.

In Exemplis plurimum interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum, & Ministros Iustitiæ, ex Cursu Curix, absque Notitiâ manifestâ Superiorum, obtinuerint; Aut etiã apud Errorum Magistrum Populum; conculcanda sunt, & parui facienda. Sin apud Senatores, aut Iudices, aut Curias Principa-

les, ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltè tacitâ, munita fuisse, plus Dignationis habent.

APHORISMVS 28.

Exemplis, quæ publicata fuerint, utcumque minùs fuerint in usu, cum tamen Sermonibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scrinijs & Archiuis manserunt, tanquàm sepulta, & palàm in Oblivionem transferunt, minùs. Exempla enim, sicut Aquæ, in Profluente sanissima.

APHORISMVS 29.

Exempla, quæ ad Leges spectant, non placet ab Historicis peti; sed ab Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. Versatur enim Infelicitas quedam inter Historicos vel optimos, ut Legibus, & Actis Iudicialibus, non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab Authenticis longè variant.

APHORISMVS 30.

Exemplum, quod Ætas Contemporanea, aut Proxima respuit, cum Calus subinde recurreret, non faciliè admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandoque usurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.

APHORISMVS 31.

Exempla in Consilium adhibentur, non utique iubent, aut imperant. Igitur ita regantur, ut Auctoritas præteriti Temporis flectatur ad Vlum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta sint. Iam dicendum de Curijs Prætorijs, & Cenforijs.

De Curijs Prætorijs & Censorijs.

APHORISMVS 32.

Curiæ sunt & Iurisdictiones, quæ statuant ex Arbitrio boni Viri, & Discretione sanâ, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum est) non sufficit Casibus; sed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientissima autem Res Tempus, (ut ab Antiquis dictum est) & novorum Casuum quotidie Auctor, & Inuentor.

APHORISMVS 33.

Interueniunt autem noui Casus, & in Criminalibus; qui Penâ indigent; & in Ciuilibus, qui Auxilio. Curias, quæ ad priora illa respiciunt, Censorias; quæ ad Posteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMVS 34.

Habent Curiæ Censoriæ Iurisdictionem & Potestatem, non tantum noua Delicta puniendi, sed etiam Pœnas à Legibus constitutas, pro Delictis veteribus augendi; si Casus fuerint odiosi, & Enormes, modo non sint Capitales. Enorme enim, tanquam Nouum est.

APHORISMVS 35.

Habeant similiter Curiæ Prætoriæ Potestatem, tam Subueniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præterijt; multò magis ei, quem vulnerauit.

APHORISMVS 36.

Curiæ istæ Censoriæ, & Prætoriæ omninò intra Casus enormes & extraordinarios se continent; nec Iurisdictiones ordinarias inuadunt; Ne fortè tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

APHORISMVS 37.

Iurisdictiones istæ, in Supremis tantum Curijs resident, nec ad Inferiores communicantur. Parum enim abest, à

Potestate Leges Condendi, Potestas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.

APHORISMVS 38.

At Curiæ illæ vni Virone committantur, sed ex Pluribus consent. Nec Decreta exeant cum Silentio; sed Iudices Sententiæ suæ Rationes adducant, idque palam, atque astante Coronâ: ut quod ipsâ Potestate sit liberum, Famâ tamen & Existimatione sit circumscriptum.

APHORISMVS 39.

Rubricæ Sanguinis ne sunt; Nec de Capitalibus, in quibuscunque Curijs, nisi ex Lege notâ & certa, pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipse prius; postea inflixit. Nec Vita eripienda nisi ei, qui se in suam Vitam peccare prius nosset.

APHORISMVS 40.

In Curijs Cenforijs Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Neceßitas, aut Absoluendi, aut Condemnandi, sed etiâ ut non Liquere pronunciare possint. Etiâ Cenforia non tantum Pœna, sed & Nota esto: Scilicet, quæ non infligat Supplicium, sed aut in Admonitionem definat, aut Reos Ignominiâ leui, & tanquàm Rubore castiget.

APHORISMVS 41.

In Curijs Cenforijs, omnium magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medij, puniuntur; licet non sequatur Effectus Consummatus: Isque sit earum Curiarum Vfus vel maximus: Cum & Seueritatis intersit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.

APHORISMVS 42.

Cauendû inprimis, ne in Curijs Prætorijs, præbeatur Auxili-um in Casibus, quos Lex non tam omisit, quam pro Leuibus contempsit, aut pro Odiosis Remedio indignos iudicauit.

APHORISMVS 43.

Maximè omnium interest Certitudinis Legum (de quâ

qui nunc agimus,) ne Curia Prætoris intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu Rigoris Legum mitigandi, etiam Robur, & Nervos ijs incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.

APHORISMVS 44.

Decernendi contra Statutum expressum, sub vlllo æquittatis Prætextu, Curijs Prætorijs Ius ne esto. Hoc enim si fieret, Iudex prorsus transiret in Legislatorem, atque omnia ex Arbitrio penderent.

APHORISMVS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Iurisdicção, que decernit secundum Equum & Bonum; atque illa altera, que procedit secundum Ius strictum, iisdem Curijs deputentur: Apud alios autem, ut diuersis. Omnino placet Curiarum Separatio. Neque enim seruabitur Distinctio Casuum, si fiat Commixtio Iurisdictionum: Sed Arbitrium Legem tandem trahet.

APHORISMVS 46.

Non sine Causâ in Vsum venerat apud Romanos, Album Prætoris, in quo præscripsit, & publicauit, quomodo ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo Iudices in Curijs Prætorijs, Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim optima est Lex, que minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verum de Curijs istis fusiùs tractabimus, cum ad locum de Iudicijs veniemus; Obiter tantum iam locuti de ijs, quatenus Expediant, & suppleant Omisâ à Lege.

De Retrospectione Legum.

APHORISMVS 47.

E*st & aliud Genus Supplementi Casuum omissoꝝ, cum Lex Legem superuenit, atque simul Casus Omissoꝝ*

fos trahit. Id fit in Legibus, siue Statutis, quæ retrospiciunt, ut vulgò loquuntur. Cuius Generis Leges, rarò, & magnà cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet Ianus in Legibus.

APHORISMVS 48.

Qui Verba, aut Sententiam Legis, Capcione, & Fraude eludit, & circumscribit, dignus est, qui etià à Lege sequente innodetur. Igitur in Casibus Fraudis, & Euasione dolosæ, iustum est, ut Leges retrospiciant, atque altere alteris in subsidijs sint; ut qui Dolos meditatur, & Eversionem Legum Præsentium, saltèm à Futuris metuat.

APHORISMVS 49.

Leges, quæ Actorum, & Instrumentorum veras Intentiones, contra Formularum aut Solennitatum Defectus, roborant & confirmant, rectissimè Præterita completuntur. Legis enim, quæ retrospicit, Vitium vel præcipuum est, quod Perturber. At huiusmodi Leges confirmatorix, ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cauendum tamen est, ne conuellantur Res iudicate.

APHORISMVS 50.

Diligentè attendendum, ne eæ Leges tantùm ad Præterita respicere putentur, quæ Anteaacta infirmant: Sed & eæ, quæ futura prohibent & restringunt, cum præteritis necessariò connexa. Veluti, si quæ Lex Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia sua in Posterum Vendant: Hæc sonat in posterum, sed operatur in Præteritum: Neque enim illis alià Ratione victum querere iam integrum est.

APHORISMVS 51.

Lex Declaratoria omnis, licet non habet Verba de Præterito, tamen ad Præterita, ipsà vi Declarationis, omninò trahitur. Non enim tum incipit Interpretatio cum declaratur, sed efficitur tanquàm Contemporanea ipsi Legi. Itaque Leges Declaratorias ne ordinato, nisi in Casibus, ubi Leges cum Iustitià retrospicere possint.

Hic verò eam Partem absoluiamus, quæ tractat de Incertitudine

certitudine Legum vbi inuenitur Lex nulla. Iam dicendum est de alterà illà Parte, vbi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De Obscuritate Legum.

APHORISMVS 52.

Obscuritas Legum, à quatuor Rebus, Originem ducit; *vel ab Accumulatione Legum nimia, præsertim admixtis Obsoleteis. Vel à Descriptione earum ambigua, aut minus perspicua, & dilucida: vel à Modis Enucleandi Iuris neglectis, aut non benè institutis: vel denique, à Contradictione & Vacillatione Iudiciorum.*

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMVS 53.

Dicit Propheta; *Pluet super eos Laqueos. Non sunt autem peiores Laquei, quam Laquei Legum, præsertim Pænalium; Si numero immensa, & Temporis Decursu inutiles, non Lucernam pedibus præbeant, sed Retia potius obijciant.*

APHORISMVS 54.

Duplex in vsum venit Statuti noui condendi Ratio. Altera Statuta priora circa idem Subiectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat. Altera abrogat & delet cuncta, que antè ordinata sunt, & de Integro Legem nouam & vniuniformem substituit. Placet posterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deueniunt complicatæ & perplexæ; & quod instat agitur sanè, sed Corpus Legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, maior certè est adhibenda Diligentia, dum de Lege ipsa deliberatur; Et antea acta scilicet euoluenda, & pensitanda, antequàm Lex feratur: Sed optimè procedit per hoc Legum Concordia in futurum.

APHORISMVS

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis à sex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ij, qui Potestatem in singulis Politys Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractant. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, prius inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitij exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliatur, & figatur.

APHORISMVS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) Saluandi, per Distinctiones subtiles, & quasitas, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenij enim hæc tela est: Atque utcunque Modestiam quandam & Reuerentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quæ reddat Corpus vniuersum Legum varium, & malè confutum. Melius est prorsus, ut succumbant Deteriora, & Meliora stent sola.

APHORISMVS 57.

Obsoletæ Leges, & quæ abierunt in Desuetudinem, non minùs quam Anti-Nomiæ, proponantur à Delegatis ex officio tollendæ. Cùm enim Statutum expressum regularitèr desuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etià in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus Mezentij, ut Leges viuæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cauendum est à Gangrænâ in Legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, nec nouitèr promulgatis, Curijs Prætorijs interim contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit, Neminem oportere Legibus esse Sapientiozem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cùm euigilent, non cùm dormitent. Contra Recentiora

Recentiora verò Statuta (que Iuri publico nocere deprehenduntur) non ceterique Prætoribus, sed Regibus, & Santioribus Consilijs, & Supremis Potestatibus auxilium prebendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut huiusmodi Cætus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

De nouis Digestis Legum.

APHORISMVS 59.

Quod si Leges alie super alias Accumulatæ, in tam vasta exerceuerint Volumina, aut tantâ confusione laborauerint, ut eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Usu sit; Id ante omnia agito; atque Opus eiusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantur.

APHORISMVS 60.

Huiusmodi Legum Expurgatio, & Digestum nouum, quinque rebus absoluitur. Primò, omittantur Obsolete, que Iustinianus Antiquas Fabulas vocat. Deinde ex Anti-Nomijs recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. Tertiò Homoio-Nomiæ, siue Leges quæ idem sonant, atque nil aliud sunt, quam Iterationes eiusdem rei, expungantur; atque vna quæpiam ex ijs, que maxime est perfecta, retineatur vice omnium. Quartò, si que Legum nihil determinent, sed Quæstiones tantùm proponant, easque relinquant indecisas, similiter facessant. Postremò, que verbosæ inueniuntur, & nimis Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMVS 61.

Omninò verò ex Usu fuerit, in nouo Digesto Legum, Leges pro Iure Communi receptas, que tanquàm immemorales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte, Statu-

ta de Tempore in Tempus superaddita; seorsum digerere & componere: Cum in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo, Iuris Communis, & Statutorum Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

APHORISMVS 62.

Verum, in huiusmodi Legum Regeneratione, atque Structurâ nouâ, veterum Legum, atque Librorum Legis Verba prorsus & Textum retineto: Licet per Centones, & Portiones exiguas eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contextito. Etsi enim fortasse commodius, atque etiâ, si ad rectam Rationem respicias, melius hoc transigi posset per Textum nouum, quam per huiusmodi Consarcinationem; tamen in Legibus, non tam stilius, & Descriptio, quam Auctoritas, & huius Patronus Antiquitas spectanda est. Aliàs videri possit huiusmodi Opus Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus Legû Imperantiû.

APHORISMVS 63.

Consultum fuerit in nouo Digesto Legum, Vetera Volumina non prorsus deleri, & in Obluionem cedere, sed in Bibliothecis saltem manere; licet Vfus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis grauioribus, non abs re fuerit, Legum Præteritarum Mutationes, & Series, consulere & inspicere; ac certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere. Nouum autem huiusmodi Corpus Legum, ab ijs, qui in Politijs singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsus confirmandum est; ne fortè prætextu Veteres Leges digerendi, Leges nouæ imponantur occultò.

APHORISMVS 64.

Optandum esset, vt huiusmodi Legum Instauratione, illis Temporibus suscipiatur, quæ Antiquioribus, quorum Acta & Operare ractant, Literis & Rerum Cognitione præstiterint. Quod secus in Opere Iustiniani cuenit. Infelix Res namque est, cum ex Iudicio & Delectu Ætatis minus Prudentis & eruditæ, Antiquorum Opera mutilantur,

lentur, & recomponantur. Veruntamen sæpè Necessarium est, quòd non Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimia, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sint. Iam de Descriptione earum, ambigua & obscurâ, dicendum.

De Descriptione Legum perplexâ, & Obscurâ.

APHORISMVS 65.

Descriptio Legum obscura oritur, Aut ex Loquacitate & Verbositate earum; Aut rursus ex Breuitate nimia; Aut ex Prologo Legis, cum ipso Corpore Legis, pugnante.

APHORISMVS 66.

De Obscuritate verò Legum, quæ ex earum Descriptione prauâ oritur, iam dicendum est. Loquacitas, quæ in perscribendo Leges in usum venit, & Prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & captat, vllò modo assequitur, sed contrarium potius. Cum enim Casus singulos particulares, verbis appositis & proprijs, persequi & exprimere contendat, maiorem inde sperans certitudinem; Econtrà Quæstiones multiplices parit de Verbis; vt difficilius procedat Interpretatio secundum Sententiam Legis, (quæ sanior est & verior) propter Strepitum Verborum.

APHORISMVS 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Breuitas, Maiestatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda est; præsertim his Seculis, ne fortè sit Lex instar Regulæ Lesbix. Mediocritas ergo affectanda est; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet Casus comprehensos non sedulo persequatur, attamen non comprehensos satis perspicuè excludat.

APHORISMVS 68.

In Legibus tamen, atque Edictis Ordinarijs & Politicis,

ticis, in quibus, *ut plurimum*, nemo Iuriconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia fusiùs explicari debent, & ad captum vulgi, tanquàm digito monstrari.

APHORISMVS 69.

Neque nobis Prologi Legum, qui inepi olim habiti sunt, & Leges introducunt Disputantes, non Iubentes, utique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed Prologi isti Legum plerunquē (ut nunc sunt Tempora) necessariò adhibentur, non tam ad Explicationem Legis, quam instar Suasionis, ad perferendam Legem in Comitijs; & rursus ad satisfaciendum Populo. Quantum fieri potest tamen Prologi euitentur, & Lex incipiat à Iussione.

APHORISMVS 70.

Intentio & Sententia Legis, licet ex Præfationibus, & Præambulis (ut loquuntur) non malè quandoque eliciatur; Attamen Latitudo aut Extensio eius, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim Præambulum arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cum Lex tamen multò plura complectatur: Aut contrà, Lex restringit, & limitat complura, cuius Limitationis rationem, in Præambulo inferi, non fuerit Opus. Quare Dimensio & Latitudo Legis ex Corpore Legis petenda. Nam Præambulum, sæpè aut ultra aut citrà cadit.

APHORISMVS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges valdè vitiosum. Cum scilicet Casus, ad quem Lex collimat, fusè exprimitur in Præambulo: Deinde ex Vi Verbi (Talis) aut huiusmodi Relatiui, Corpus Legis retrò vertitur in Præambulum, unde Præambulum inseritur, & incorporatur ipsi Legi: Quod & obscurum est, & minus tutum; quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis Præambuli, quæ adhibetur in Corpore ipsius Legis.

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malà Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum postea agemus. Atque

que de Descriptione Legum Obscurà hæc dicta sunt, iam de Modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis Enucleandi Iuris, & tollendi Ambigua.

APHORISMVS 72.

Modi Enucleandi Iuris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per Percriptiones Iudiciorum; Aut per Scriptores Authenticos; Aut per Libros Auxiliares; Aut per Prælectiones; Aut per Responsa, siue Consulta Prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præstent erunt magnæ Legum Obscuritati Subsidia.*

De percriptione Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

Ante omnia, Iudicia reddita in Curijs Supremis & Principalibus, atque Causis Grauioribus, præsertim dubijs, quæque aliquid habent Difficultatis, aut Nouitatis, diligenter, & cum fide excipiunt. Iudicia enim Anchoræ Legum sunt, ut Leges Reipub.

APHORISMVS 74.

Modus huiusmodi Iudicia excipiendi, & in Scripta referendi, talis esto. Casus præcisè, Iudicia ipsa exactè perscribito; Rationes Iudiciorum, quas adduxerunt Iudices, adijcito; Casuam, ad Exemplum adductorum, Auctoritatem, cum Casibus Principalibus, ne commisceto; De Aduocatorum Perorationibus, nisi quidpiam in ijs fuerit admodum eximium, sileto.

APHORISMVS 75.

Personæ, quæ huiusmodi Iudicia excipiant, ex Aduocatis maxime doctis sunt, & Honorarium liberale ex Publico excipiunt. Iudices ipsi ab huiusmodi Percriptionibus

bus abstinento; ne fortè Opinionibus proprijs addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites Referendarij transcendant.

APHORISMVS 76.

Iudicia illa, in Ordine, & Serie Temporis, digerito; non per Methodum & Titulos. Sunt enim Scripta eiusmodi, tanquàm Historiæ, aut Narrationes Legum. Neque solùm Acta ipsa, sed & Tempora ipsorum, Iudici Prudenti, Lucem præbent.

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMVS 77.

EX Legibus ipsis, quæ Ius commune constituunt; Deinde, ex Constitutionibus siue Statutis; Tertio loco, ex Iudicijs Perscriptis, Corpus Iuris tantummodò constituitor. Præter illa, alia Authentica, aut nulla sunt, aut parçè recipiuntor.

APHORISMVS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (de quâ nunc tractamus) quam ut Scripta Authentica, intra Fines moderatos coerceantur, & facessat Multitudo enormis, Auctorum, & Doctorum in Iure; unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Aduocatus ipse, cum tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur. Glossa fortassè aliqua bona; & ex Scriptoribus Classicis Pauci, vel potius Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat vsus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum Tractatus inspiciant Iudices, aut Aduocati, cum opus fuerit: Sed in Causis agendis, in Foro citare eos non permittitor, nec in Auctoritatem transeunto.

De Libris Auxiliariis.

APHORISMVS 79.

AT Scientiam Iuris, & Practicam, Auxiliariis Libris ne nudant, sed potius instruunt. Ij Sex in genere sunt. Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Preparandi sunt Iuvenes, & Nouitij, ad Scientiam, & Ardua Iuris, altius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illas, ordine claro, & perspicuo composito. In illis ipsis, vniuersum Ius Priuatum percurrito; non alia mittendo, in alijs plus satis immorando, sed ex singulis quedam breuiter delibando, vt ad Corpus Legum perlegendum accessuro, nil se ostendat prorsus nouum, sed leui aliquâ notione præceptum. Ius Publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex Fontibus ipsis hauriatur.

APHORISMVS 81.

Commentarium de Vocabulis Iuris conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, vt Diffinitiones Verborum querantur exactè, sed Explicationes tantum, que legendis Iuris Libris viam aperiant faciliorem. Tractatum autem istum, per Literas Alphabeti ne digerito: Id Indici alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, que circa eandem rem versantur; vt Alterum Alteri sit iuuamentum ad intelligendum.

APHORISMVS 82.

Ad Certitudinem Legum facit, (si quid aliud) Tractatus bonus & diligens, de Diuersis Regulis Iuris. Is dignus est, qui maximis Ingenijs, & Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, que in hoc genere extant. Colligende autem sunt Regulæ, non tantum notæ, & vulgatae,

vulgata, sed & alie magis subtiles & reconditæ, quæ ex Legum, & Rerum Iudicatarum Harmoniâ extrahi possint; quales in Rubricis optimis quandòque inveniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias Legis diuersas percurrunt, & sunt tanquàm Saburra Iuris.

APHORISMVS 83.

*At singula Iuris Scita, aut Placita, non intelligantur pro Regulis, ut fieri solet satis imperitè. Hoc enim si recipere-
tur, Quot Leges, tot Regulæ. Lex enim nil aliud, quàm Re-
gula Imperans. Verùm eas pro Regulis habeto, quæ in For-
mâ ipsâ Iustitiæ herent: unde, ut plurimùm, per Iura Ci-
uilia diuersarum Rerumpub. eadem Regulæ ferè reperiun-
tur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum
variant.*

APHORISMVS 84.

*Post Regulam, breui & solido verborum complexu
enuntiatam, adiçantur Exempla, & Decisiones Caluum,
maximè luculentæ ad Explicationem; Distinctiones, &
Exceptiones ad Limitationem; Cognata ad Ampliatio-
nem eiusdem Regulæ.*

APHORISMVS 85.

*Rectè iubetur; ut non ex Regulis Ius sumatur; sed
ex Iure quod est, Regula fiat. Neque enim ex Verbis Re-
gulæ petenda est Probatio, ac si esset Textus Legis. Re-
gula enim Legem (ut Acus Nautica Polos) indicat, non
statuit.*

APHORISMVS 86.

*Præter Corpus ipsum Iuris, inuabit etiam Antiquitates
Legum inuisere; quibus licet euanuerit Auctoritas, manet
tamen Reuerentia. Pro Antiquitatibus autem Legum ha-
beantur Scripta circa Leges & Iudicia; siue illa fuerint edi-
ta, siue non, quæ ipsum Corpus Legum tempore præcesse-
runt. Earum siquidè Iactura facienda non est. Itaque ex
ijs, utilissima quæque excerpto (multa enim inveniuntur
inania & friuola) eaque in vnum Volumen redigito: Ne
Antiquæ*

Antiquæ Fabulæ, *ut loquitur Trebonianus, cum Legibus ipsis misceantur.*

APHORISMVS 87.

Practicæ verò plurimum interest, *ut Ius vniuersum digeratur ordine, in Locos & Titulos; Ad quos subito (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad præsentis Vfus.* Huiusmodi Libri Summarum, & ordinant Sparsa, & abbreviant Fusa & Prolixa in Lege. Cauendum autem est, *ne Summæ istæ, reddant Homines promptos ad Practicam, Cessatores in Scientiâ ipsâ. Earum enim Officium est tale, ut ex ijs recolarur Ius, non perdiscatur. Summæ autem omnino, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, sunt conficienda, ne furtum faciant Legibus.*

APHORISMVS 88.

Formulas Agendi diuersas, in vno quoque genere colligito. Nam & Practicæ hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta Legum. Sunt enim non pauca, quæ latent in Legibus: At in Formulis Agendi, melius & fusiùs perspicuntur; *instar Pugni, & Palmæ.*

De Responsis & Consultis.

APHORISMVS 89.

DVitationes Particulares, quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & soluendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, *ut ij, qui ab Errore cauere cupiant, Ducem Viæ non inueniant; Verùm ut Actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoscenti Modus.*

APHORISMVS 90.

Responsa Prudentum, quæ petentibus dantur de Iure, siue ab Aduocatis, siue à Doctoribus, tantâ valere Auctoritate, *ut ab eorum Sententiâ, Iudici recedere non sit licitum, non placet. Iura à Iuratis Iudicibus sumunt.*

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, per Cauſſas & Perſonas fictas, vt co modo experiantur Homines, qualis futura ſit Legis Norma, non placet. Dedeſcorat enim Maieſtatem Legum, & pro Preuaricatione quapiam cenſenda eſt. Iudicia autem aliquid habere ex Scenâ deforme eſt.

APHORISMVS 92.

Iudicum igitur ſolummodo, tam Iudicia, quam Reſponſa & Conſulta ſunt. Illa de Litibus Pendentibus; Hæc de Arduis Iuris Quæſtionibus in Theſi. Ea Conſulta, ſiue in Priuatis Rebus, ſiue in Publicis, à Iudicibus ipſis ne poſcitur; (Id enim ſi fiat, Iudex tranſeat in Aduocatum,) ſed à Principe, aut Statu. Ab illis, ad Iudices demandentur. Iudices verò, tali Aucttoritate freti, Diſceptationes Aduocatorum, vel ab his, quorum intereſt, adhibitorum, vel à Iudicibus ipſis, ſi opus ſit, aſſignatorum, & Argumenta ex utrâque parte audiunt; & re deliberatâ Ius expediunt, & declarant. Conſulta huiusmodi inter Iudicia referunt & edunt, & paris Aucttoritatis ſunt.

De Prælectionibus.

APHORISMVS 93.

PPrælectiones de Iure, atque Exercitationes eorum, qui Iuris Studijs incumbunt, & Operam dant, ita inſtituuntor, & ordinantor, vt omnia tendant ad Quæſtiones, & Controuerſias de Iure, ſedandas potiùs, quam excitandas. Ludus enim (vt nunc ſit) ſerè apud omnes inſtituitur, & aperitur, ad Altercationes, & Quæſtiones de Iure multiplicandas, tanquàm oſtentandi Ingenij cauſſâ. Atque hoc vetus eſt Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquàm per Sectas & Factiones, Quæſtiones complures de Iure, magis fouere, quam extinguere. Id ne fiat, prouideto.

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

Vacillant Iudicia, *vel propter Immaturationem & præfinitam Sententiam; vel propter Æmulationem Curiarum; vel propter Malam & Imperitam percriptionem Iudiciorum; vel propter Viam præbitam ad Rescissionem eorum nimis facilem & Expeditam. Itaque providendum est, ut Iudicia emanent, Maturâ deliberatione prius habitâ; Atque ut Curix se inuicem reuereantur; Atque ut Iudicia perscribantur fidelitè & prudentè; utque Via ad rescindenda Iudicia, sit Arcta, Confragosa, & tanquàm Muricibus strata.*

APHORISMVS 95.

Si Iudicium redditum fuerit, de Casu aliquo, in aliquâ Curia Principali; & similis Casus interuenerit, in aliâ Curia; ne procedito ad Iudicium, antequàm fiat Consultatio, in Collegio aliquo Iudicium maiore. Iudicia enim reddita, si fortè rescindi necesse sit, saltem sepeliuntur cum Honore.

APHORISMVS 96.

Ut Curix de Iurisdictione digladiantur, & conflictentur, humanum quiddam est; eoque magis, quod per ineptam quandam Sententiam (quod Boni & Strenui sit Iudicis ampliare Iurisdictionem Curix) alatur planè ista Intemperies, & Calcar addatur, ubi Fræno opus est. Ut verò, ex hac Animorum Contentione, Curix, Iudicia utrobique reddita (quæ nil ad Iurisdictionem pertinent) libentè rescindant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politia planè vindicandum. Pessimè enim Exempli Res est, ut Curix, quæ pacem subditis præstant, inter se Duella exercent.

APHORISMVS 97.

Non facilis esto, aut procliuvis, ad Iudicia rescindenda,

Aditus, per Appellationes, aut Impetitiones de Errore, aut Reuifus, & similia. Rēceptum apud nonnullos est, vt Lis trahatur, ad forum superius, tanquam Res integra; Iudicio inde dato seposito, & planè fuffenfo. Apud alios verò, vt Iudicium ipfum maneat in suo vigore, sed Executio eius tantum celfet: Neutrum placet; nifi Curia, in quibus Iudicium redditum fit, fuerint humiles, & inferioris Ordinis: Sed potiùs, vt & Iudicium flet, & procedat eius Executio; modo Cautio detur à Defendente, de Damnis & Expensis, fi Iudicium fuerit refcifsum.

ATque hic Titulus, de Certitudine Legum, ad Exemplum *Digefi* reliqui (quod meditamur) fufficiet. Iam verò *Doctrinam Ciuilem* (quatenus eam nobis tractare vifum eft) concludimus, Atque vnà cum eà *Philosophiam Humanam*, Sicut etià cum *Philosophia Humanâ*, *Philosophiam* in genere. Tandem igitur paululum refpirantes, atque ad ea, quæ præteruicti fumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum noftrum non abfimilem effe cenfemus, Sonis illis & Prælujijs, quæ prætentant Mufici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipfa quidem Auribus ingratum quiddam & afperum exhibent; At in Causâ funt, vt quæ fequuntur omnia, fint fuauiora: Sic nimirum nos in Animum induximus, vt in Cytharâ Mufarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam nauaremus, quo ab Alijs poftèa pulfentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cum nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* iam tertio, ad Mortales videntur rediiffe; Et vnà diligentèr intueamur, quam varijs iam nos inuiferint inftitutæ Præfidijs, & Auxilijs; Qualia funt, Ingeniorum noftri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cuiufcunque

cuiuscunque Fortunæ Hominibus, largâ manu suppeditans; Oceani Sinus laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, vnde Experimenta plurima Priscis ignota comparuerunt, & ingens accessit Naturali Historiæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Prouincijs Europæ vbique abundant, cùm Negotijs minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani solebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hispania, Italia, etiâ nunc Gallia, & aliæ Regionες non paucae; Consumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici posse, circa Controuersias Religionis, quæ tot Ingenia iam diù diuerterunt, à cæterarum Artium Studijs; Summa & excellens Maiestatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant se vndique Ingenia; Proprietas denique illa inseparabilis, quæ *Tempus* ipsum sequitur, vt Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non possumus non in eam Spem Animum erigere, vt existimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos & Romanos*, longo intervallo superaturam: Modò saltē Homines, & Vires suas, atque Defectus etiâ Virium suarum, probè & prudenter nosse velint; Atque alij ab alijs Inuentionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquisitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Peruulgatas, & Obuias. Ad Labores meos quod attinet, si cui libeat in eorum Reprehensione, aut sibi, aut alijs placere, veterem certè, & vltimæ Patientiæ Petitionē exhibebunt illi; *Verbera, sed audi.* Reprehendant Homines, quantū libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio sanè legitima fuerit (licet Res fortassè minùs eâ indigeat) si à primis
Cogita-

Cogitationibus Hominum ad Secundas prouocetur, & ab Æuo præfenti ad Posteriores. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quæ caruerunt duæ illæ præfæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est)

Sacram dico & diuinitus Inspiratam Theologiam; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Subbatum, ac Portum Nobilissimum.

FRANCISCI

FRANCISCI BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER NONVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur;
Tantum Aditus fit ad Desiderata tria;
Doctrinam de Legitimo Vsu Rationis
Humanæ in Diuinis; Doctrinam de Gra-
dibus Vnitatis in Ciuitate Dei; & E-
manationes Scripturarum.*

Am verò (Rex optime) cùm Carina
parua, qualis nostra esse potuit, vni-
uersum Ambitum, tam veteris, quam
nouì Orbis, Scientiarum, circumnauì-
gauerit, (quam secundis ventis, &
Cursu, Posterorum sit iudicium)
quid superest, nisi vt Vota, tandem perfuncti, persoluamus?

mus? At restat adhuc *Theologia Sacra*, siue *Inspirata*: Veruntamen si eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naiculâ Rationis Humane*, & transeundum in *Ecclesiæ Nauem*; Quæ sola *Acu Nauticâ Diuinâ* pollet, ad *Cursum rectè* dirigendum. Neque enim sufficient amplius *Stellæ Philosophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulserunt. Itaque par fôret, *Silentium* quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omitemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiâ in hanc conferemus, loco *Votorum*. Id eò magis facimus, quia in *Corpore Theologiæ*, nullam prorsus *Regionem*, aut *Tractum*, planè *Desertum*, aut *Incultum*, inuenimus: Tanta fuit *Hominum Diligentia*, in *seminandis*, aut *Tritico*, aut *Zizanijs*.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informandâ*, sed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (vt in reliquis consueuimus) vel *Exempla* subiungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id *Theologis* relinquemus. Sunt enim illa (vt diximus) instar *Votorum* tantùm.

I. *Prærogatiua Dei* totum *Hominem* complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Vt *Homo* scilicet, in *Vniuersum* se abneget, & accedat *Deo*. Quare, sicut *Legi Diuinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiâ, suspectæ *Fidei* *Testibus*, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo* imputabatur ad *Iustitiam*, de huiusmodi *Re* extitit, quam *Irisui* habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte *Imago* quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Mysterium* aliquod *Diuinum*, fuerit magis absonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur *Honoris Deo*,

&

& fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiam & Peccatores, quò magis conscientia suà grauantur, & nihilominus Fidem de salute suà, in Dei Misericordia, collocant, eò Deum maiore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro Contumeliâ est. Quinetiam, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualiter nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Sensu, qui à Rebus Materiatis resilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ est Agens dignius. Aliè se Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc siquidem cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus, sicut & Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologium Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cæli enarrant Gloriam Dei*: At nusquam scriptum inuenitur; *Cæli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronuntiatur, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud*, &c. Neque hoc tenet tantum, in *Grandibus* illis *Mysterijs*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verum pertinet etiam ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Vestros; Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Ut sitis Filij Patris Vestri, qui in cælis est, qui pluit super Iustos & Iniustos*. Quæ certè Verba Plausum illum merentur, *Nec vox Hominem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Naturæ* superat. Quinetiam videmus Poetas Ethnicos, præsertim cum patheticè loquantur, expostulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Diuinis* multò sunt indulgentiores & solutiores) ac si Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

——— *Et quod Natura remittit*

Inuida Iura negant. ———

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Graciâ*; *Et credere illos fuisse Viros magnos*; *Vitio*

tamen illo laborasse, quod scilicet nimia in Reuerentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam *Legem* & *Morem* vocitabant. Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, sublimiorem esse, quam quò *Lumen Naturæ* ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiâ ex *Lumine* & *Legge Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis*, *Vitij*; *Iustitiæ*, *Iniuriæ*; *Boni*, *Mali*; id verissimum est. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenus oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cæli ac Terræ*: Secundò, quatenus *Animæ Humanæ* interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ*; quæ Scintilla quædam est, & tanquàm Reliquiæ, Pristinæ & Primitivæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullæ, ad Perfectionem intuendam & discernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsus clara sit, sed eiusmodi, vt potius Vitia quædamtenus redarguat, quam de Officijs plenè informet. Quare, *Religio*, siue *Mysteria spectes*, siue *Mores*, pendet ex *Revelatione Divinâ*.

Attamen vsus *Rationis Humanæ* in *Spiritualibus*, multiplex sanè existit, ac latè admodum patet. Neque enim sine Causâ est, quod Apostolus Religionem appellaue-
rit, *Rationalem Cultum Dei*. Recorderur quis Cæremonias & Typos veteris *Legis*; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significatiuæ, longè discrepantes à Cæremonijs *Idolatriæ*, & *Magiæ*; quæ tanquàm *Surdæ* & *Mutæ* erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Christiana Fides*, vt in omnibus, sic in hoc ipso eminet; quod Auream seruet *Mediocritatem*, circa *Vsum Rationis*, & *Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter *Leges Ethnicorum*, & *Mahometi*, quæ *Extrema* sectantur. *Religio* siquidè *Ethnicorum*, *Fidei* aut *Confessionis* constantis nihil habebat; Contrà in *Religione* *Mahometi*,

Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita vt Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafra cuiusdam & cautæ Imposturæ, Faciem præ se ferat; Cùm sancta *Fides Christiana*, *Rationis* vsum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines) & recipiat, & reiiciat.

Humanae Rationis Vfus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione* *Mysterij*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captûs nostri se demittere, *Mysteria* sua ita explicando, vt à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Reuelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodum Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis vtatur, etiâ nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus, ad Amplitudinem *Mysteriorum*, pro Modulo suo, dilatetur; non *Mysteria* ad Augustias Animi constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis Vsum *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & Respectiuum, non Primum & Absolutum. Postquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, iam in Sedibus suis fuerint locata, ita vt à *Rationis* Examine penitus eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* deriuare, ac deducere, secundum Analogiam ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* Examine subiiciuntur; Per *Inductionem* (inquam) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, vt ab eodem Fonte, tum

primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Aliter fit in *Religione*; Vbi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursus, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiâ in alijs *Scientijs*, tam Grauioribus, quam Leuioribus; vbi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sint, non *Posita*: Siquidem & in illis *Rationis* Vtus absolutus esse non potest. Videmus Enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè positiuas esse, & ad Placitum; quas recipi, non in Disputationem vocari, prorsus oporteat: Vt verò vincas, & peritè Lufum instituas, id Artificiosum est & Rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: In quibus haud paucae sunt *Maximæ* (vt loquuntur) hoc est, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Disceptionem veniunt; Quid verò sit iustissimum, non absolutè, sed relatiuè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale est, & latum Disputationi Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrà*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Diuinis*, *usus* est duplex; ita & in eodem *Vsu*, duplex *Excessus*. Alter, cùm in *Modum Mysterij*, curiosius, quam par est, inquiritur; Alter, cùm *Illationibus*, quæ tribuitur *Auctoritas*, ac *Principijs* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui *Pertinaciùs* quærat; *Quomodo posset Homo nasci cùm sit Senex*? Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censeri possit, qui non quandoque in *Doctrinis* suis inserat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidem *Illationibus* plerisque *Stilus* iste conueniet. Itaque nobis *Res salubris* videtur, & inprimis utilis, si *Tractatus* instituat *Sobrius* & *Diligens*, qui de *Vsu Rationis Humanæ* in *Theologicis* vtiliter præcipiat, tanquàm *Diuina* quædam

quædam *Dialectica*. Vtpote, quæ futura sit, instar *Opinæ* cuiusdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdum laborat, Inania consopiat; Verùm etiàm, Controuersiarum Furores, quæ in Ecclesiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Eiusmodi Tractatum, inter *Desiderata* ponimus; & *Sophronem*, siue de *Legitimo vsu Rationis Humanae in Diuinis* nominamus.

2. Interest admodum *Pacis Ecclesiæ*, vt *Fædus Christianorum*, à *Seruatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur discrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum sic diffinit; *Qui non est nobiscum, est contra nos*: Alterum autem sic; *Qui contra nos non est, nobiscum est*. Ex his liquidò pater, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fædus* statuendus sit: Alios verò, in quibus dissentire liceat, saluo *Fædere*. Vincula enim *Communione Christianæ* ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma, &c.* Non *Vnus Ritus, vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Saluatoris*, Inconsutilem extitisse; *Vestem* autem *Ecclesiæ*, Versicolore. *Paleæ* in *Aristâ* separandæ sunt à *Fruento*; At *Zizania* in *Agro*, non protinùs euellenda. *Moses*, cùm certantem reperisset *Ægyptium* cum *Israelitâ*, non dixit, *Cur certatis?* Sed *Gladio euaginato* *Ægyptium* interfecit: At cùm *Israelitas* duos certantes vidisset, quamuis fieri non potuit, vt vtrique *Causa iusta* contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur *Res*, & *Momenti*, & *Vsûs esse*, vt diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ *Latitudinis*, quæ, ab *Ecclesiæ Corpore*, *Homines* penitùs diuellant, & à *Communione Fidelium* eliminant. Quod si quis putet, hoc iam pridem factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, cum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum *Responsum* illud *Iehu*, ad
Nuntium,

Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me*: Cùm non Pax, sed Partes, plerisque Cordi sint. Nobis nihilominus visum est, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei*, vt salubrem & vtilem, inter *Desiderata* reponere.

3. Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ sint Partes, de earum *Interpretatione* imprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate* eas *interpretandi* loquimur, quæ in Consensu Ecclesiæ firmatur; sed de *Modo Interpretandi*. Is duplex est; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim Latices isti Diuini, qui Aquis illis, ex Puteis Iacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent: Hæ siquidè, aut sub primum Haustum, in Cisternas recipiuntur, vnde per Tubos complures, ad Vsum commodè diduci possunt; Aut statim in Vasa infunduntur, subinde, prout opus est, vtendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandem peperit *Scholasticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquam in *Cisternam*, collecta est; atque inde *Axiomatum* & *Positionum Riuuli*, in omnes Partes, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interueniunt *Excessus*: Alter, eiusmodi præsupponit in *Scripturis Perfectionem*, vt etiàm omnis *Philosophia* ex earum Fontibus peti debeat; ac si *Philosophia* alia quæuis, Res profana esset & *Ethnica*. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelsi præcipuè, nec-non apud alios inualuit: Initia autem eius à Rabbinis & *Cabalisticis* defluerunt. Verùm istiusmodi Homines, non id assequuntur quod volunt; Neque enim Honorem, vt putant, *Scripturis* deferunt; sed easdem potius deprimunt & polluant. Cælum enim *Materiatum*, & *Terram*, qui in *Verbo Dei* quæsiuerit (de quo dictum est; *Cælum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non Pertransibit*) is sanè, *Transitoria* inter *Æterna* temerè perse-

perlequitur. Quemadmodum enim *Theologiam* in *Philosophia* querere, perinde est, ac si *Viuos* queras inter *Mortuos*; Ità e contra *Philosophiam* in *Theologia* querere, non aliud est, quam *Mortuos* querere inter *Viuos*. Alter autem *Interpretandi Modus* (quem pro *Excessu* statuimus) videtur primo intuitu Sobrius & Castus; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (vt verò dicamus) quando *Scripturae diuinitus inspiratae*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminisse autem oportet, Deo *Scripturarum Auctori*, duo illa patere, quæ *Humana Ingenia* fugiunt; *Secreta* nimirum *Cordis*, & *Succeſsiones Temporis*. Quamobrèm, cum *Scripturarum Dictamina* talia sint, vt ad *Côr* scribantur, & *omnium Seculorum Vicissitudines* complectantur; cum æternâ & certâ *Præſcientiâ* omnium *Hæresium*, *Contradictionum*, & *Statûs Ecclesiæ* varij & mutabilis, tum in *Cômuni*, tum in *Electis* singulis; *Interpretandæ* non sunt solummodò, secundum *Latitudinē* & obuiū *Sensum Loci*, Aut respiciendo ad *Occasionem* ex quâ *Verba* erant prolata; Aut præcisè ex *Contextu Verborum Præcedentium* & *Sequentium*; Aut contemplando *Scopum* *Dicti* *Principalem*; Sed sic, vt intelligamus complecti eas, non solum totalitèr, aut collectiuè, sed distributiue, etiàm in *Clausulis* & *Vocabulis* singulis, innumeros *Doctrinæ Riuulos* & *Venas*, ad *Ecclesiæ* singulas *Partes*, & *Animas Fidelium*, irrigandas. Egregiè enim obseruatum est, quod *Responsa Saluatoris* nostri, ad *Quæstiones* non paucas, ex ijs quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentiâ: Cuius rei *Causſa* duplex est; Altera, quod cum *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, vt nos *Homines* solemus, sed *immediate*, & *ex sese* cognouisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Altera, quod non ad eos solum locutus est, qui *tunc aderant*, sed ad *Nos* etiàm qui *viuimus*, & ad *Omniis Æui ac Loci Homines*

mines, quibus *Euangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiã in alijs *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inueniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controuersiarum* nimio plures; *Theologia* eius, quam diximus *Positiuam*, *Massa* ingens; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones & Homiliæ*; Denique proxi plurimi in *Libros Scripturarum Commentarij*: Quod *Desideramus* autem est huiusmodi: *Collectio scilicet succincta, sana, & cum Iudicio, Annotationum, & Observationum*, super *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in *Locos Communes* excurrento, aut *Controuersias* persequendo, aut in *Artis Methodum* eas redigendo; sed quæ planè *Sparsæ* sint, & *Natiuæ*. Res certè, in *Concionibus* doctioribus, se quandoque ostendens, quæ vt plurimùm non perennant; sed quæ in *Libros* adhuc non coaluit, qui ad *Posteros* transeant. Certè, quemadmodùm *Vina*, quæ sub primam *Calcationem* mollitèr defluunt, sunt suauiora, quam quæ à *Torculari* exprimuntur; quoniàm hæc ex *Acino & Cute* vix aliquid sapiant; Similitèr salubres admodùm, ac suaues sunt *Doctrinæ*, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controuersias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Huiusmodi *Tractatum Emissiones Scripturarum* nominabimus.

Iam itaque mihi videor confecisse *Globum* exiguum *Orbis Intellectualis*, quam potui, fidelissimè; Vnà cum *Designatione & Descriptione* earum *Partium*, quas *Industriâ & Laboribus Hominum*, aut non constantèr occupatas, aut non satis excultas, inuenio. Quo in *Opere*, sicubi à *Sententiâ Veterum* recesserim, intelligatur hoc factum esse, *Animo Proficiendi in Melius*, non *Innouandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihi metipsi, aut *Argumento*, quod in *Manibus* habeo, constare potui, nisi

nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inuentis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optauerim, etià *Inuentis mea*, ab Alijs, in posterum superari. Quam autem in hac Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim vbique nudas, & incrimas, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præiudicare contenderim. Nam in ijs, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, vt si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Obiectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se vtrò sit exhibiturum: In ijs verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, non lam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, vt Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inuentis derogent. Siquidem ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interim, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido paruo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit, *Amice, Verba tua Ciuitatem desiderant.* Certè obijci mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. At tamen, quoniàm etià Res quæque maximæ Initijs suis debentur, mihi satis fuerit scuisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Seruatore* nostrum, vt has, & hisce similes, *Intellectus Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, resperfas, & *Gloriæ suæ immolatas*, propitiùs accipere dignetur.

F f N f S.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINGS

IN TWO VOLUMES.
VOLUME THE FIRST.
BOSTON:
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINGS,
AT THE SIGN OF THE
CROWN, IN THE
MARKET PLACE.
1764.

Printed and Sold by
JOHN HUTCHINGS,
AT THE SIGN OF THE
CROWN, IN THE
MARKET PLACE.
1764.

NOVVS ORBIS SCIENTI-
arum, siue Desiderata.

LIB. 2.

Errores Naturæ, siue Historia Præter-
Generationum.

Vincula Naturæ, siue Historia Me-
chanica.

Historia Inductiua, siue Historia Naturalis
in Ordine ad condendam Philosophiam.

Oculus Polyphemi, siue Historia Literarum.
Historia ad Prophetias.

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

Philosophia Prima, siue de Axiomatibus
Scientiarum Communibus.

Astronomia Viua.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.

Magia Naturalis, siue Deductio formarum ad
Opera.

Inuentarium Opum Humanarum.
Catalogus Polychrestorum.

LIB. 4.

Triumphus Hominis, *sive de Summitati-*
bus Naturæ Humanæ.

Physiognomia Corporis in Motu.

Narrationes Medicinales.

Anatomia Comparata.

De Curatione Morborum habitum pro Insa-
nabilibus.

De Euthanasiâ exteriori.

De medicinis Authenticis.

Imitatio Thermarum Naturalium.

Filum Medicinale.

De prolongando Curriculo Vitæ.

De Substantiâ Animæ Sensibilis.

De Nixibus Spiritûs in Motu Voluntario.

De Differentiâ Perceptionis & Sensûs.

Radix Perspectivæ, sive De Formâ Lucis.

LIB. 5.

Experientia Literata, *sive Venatio Panis.*
Organum Nouum.

Topicæ Particulares.

Elenchi & dolorum.

De Analogiâ Demonstrationum.

LIB. 6.

DE Notis Rerum.

Grammatica Philosophans.

Traditio Lampadis, *sue Methodus ad Filios.*

De Prudentiâ Sermonis Priuati.

Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simpli-
cis, quam Comparati.

Antitheta Rerum.

Formulae Minores Orationum.

LIB. 7.

Satyra Seria, *sue de Interioribus Rerum.*

Georgica Animi, *sue de Culturâ Morum.*

LIB. 8.

A Manuensis Vitæ, *sue de Occasionibus*
Sparsis.

Faber Fortunæ, *sue de Ambitu Vitæ.*

Consul Paludatus, *sue de proferendis Imperij*
Finibus.

Idea Iustitiæ Uniuersalis, *sue de Fontibus Iuris.*

LIB. 9.

Sophron, *sue de Legitimo Usu Rationis*
Humanæ in Diuinis.

Irenæus, *sue de Gradibus Vnitatis in Ciuitate*
Dei.

Vtres Cœlestes, *sue Emanationes Scriptura-*
rum.

Errata.

P Ag. 14. lin. 30. dictum lege *ductum*. p. 33. l. 17. suis leg. *suis*.
 p. 36. l. 1. è. leg. à. p. 71. l. 33. Ros leg. *hcs*. p. 98. l. 31. posset
 leg. *posset*. p. 99. l. 17 Fabulâ leg. *Tabulâ*. p. 127. l. 20 Italis leg.
stabilis. p. 163. l. 17. angustas leg. *angustos*. p. 172. l. 7. Inuentaria
 leg. *Inuentarium*. p. 216. l. 11. quæ leg. *quas*. p. 263. l. 29. exclu-
 dantur leg. *excluduntur*. p. 298. l. 10. agant leg. *agunt*. Ibid. l. 31.
 suæ leg. *suis*. p. 311. l. 29. sensus leg. *sensui*. p. 355. l. 2. cuius leg.
quorum. p. 364. l. 13. quam leg. *quem*. p. 431. l. ult. acceptæ leg.
accepta. p. 433. l. 27. futuræ leg. *futura*.

l. 19-20
 l. 21-22
 l. 23-24
 l. 25-26
 l. 27-28
 l. 29-30
 l. 31-32
 l. 33-34
 l. 35-36
 l. 37-38
 l. 39-40
 l. 41-42
 l. 43-44
 l. 45-46
 l. 47-48
 l. 49-50
 l. 51-52
 l. 53-54
 l. 55-56
 l. 57-58
 l. 59-60
 l. 61-62
 l. 63-64
 l. 65-66
 l. 67-68
 l. 69-70
 l. 71-72
 l. 73-74
 l. 75-76
 l. 77-78
 l. 79-80
 l. 81-82
 l. 83-84
 l. 85-86
 l. 87-88
 l. 89-90
 l. 91-92
 l. 93-94
 l. 95-96
 l. 97-98
 l. 99-100
 l. 101-102
 l. 103-104
 l. 105-106
 l. 107-108
 l. 109-110
 l. 111-112
 l. 113-114
 l. 115-116
 l. 117-118
 l. 119-120
 l. 121-122
 l. 123-124
 l. 125-126
 l. 127-128
 l. 129-130
 l. 131-132
 l. 133-134
 l. 135-136
 l. 137-138
 l. 139-140
 l. 141-142
 l. 143-144
 l. 145-146
 l. 147-148
 l. 149-150
 l. 151-152
 l. 153-154
 l. 155-156
 l. 157-158
 l. 159-160
 l. 161-162
 l. 163-164
 l. 165-166
 l. 167-168
 l. 169-170
 l. 171-172
 l. 173-174
 l. 175-176
 l. 177-178
 l. 179-180
 l. 181-182
 l. 183-184
 l. 185-186
 l. 187-188
 l. 189-190
 l. 191-192
 l. 193-194
 l. 195-196
 l. 197-198
 l. 199-200
 l. 201-202
 l. 203-204
 l. 205-206
 l. 207-208
 l. 209-210
 l. 211-212
 l. 213-214
 l. 215-216
 l. 217-218
 l. 219-220
 l. 221-222
 l. 223-224
 l. 225-226
 l. 227-228
 l. 229-230
 l. 231-232
 l. 233-234
 l. 235-236
 l. 237-238
 l. 239-240
 l. 241-242
 l. 243-244
 l. 245-246
 l. 247-248
 l. 249-250
 l. 251-252
 l. 253-254
 l. 255-256
 l. 257-258
 l. 259-260
 l. 261-262
 l. 263-264
 l. 265-266
 l. 267-268
 l. 269-270
 l. 271-272
 l. 273-274
 l. 275-276
 l. 277-278
 l. 279-280
 l. 281-282
 l. 283-284
 l. 285-286
 l. 287-288
 l. 289-290
 l. 291-292
 l. 293-294
 l. 295-296
 l. 297-298
 l. 299-300
 l. 301-302
 l. 303-304
 l. 305-306
 l. 307-308
 l. 309-310
 l. 311-312
 l. 313-314
 l. 315-316
 l. 317-318
 l. 319-320
 l. 321-322
 l. 323-324
 l. 325-326
 l. 327-328
 l. 329-330
 l. 331-332
 l. 333-334
 l. 335-336
 l. 337-338
 l. 339-340
 l. 341-342
 l. 343-344
 l. 345-346
 l. 347-348
 l. 349-350
 l. 351-352
 l. 353-354
 l. 355-356
 l. 357-358
 l. 359-360
 l. 361-362
 l. 363-364
 l. 365-366
 l. 367-368
 l. 369-370
 l. 371-372
 l. 373-374
 l. 375-376
 l. 377-378
 l. 379-380
 l. 381-382
 l. 383-384
 l. 385-386
 l. 387-388
 l. 389-390
 l. 391-392
 l. 393-394
 l. 395-396
 l. 397-398
 l. 399-400
 l. 401-402
 l. 403-404
 l. 405-406
 l. 407-408
 l. 409-410
 l. 411-412
 l. 413-414
 l. 415-416
 l. 417-418
 l. 419-420
 l. 421-422
 l. 423-424
 l. 425-426
 l. 427-428
 l. 429-430
 l. 431-432
 l. 433-434
 l. 435-436
 l. 437-438
 l. 439-440
 l. 441-442
 l. 443-444
 l. 445-446
 l. 447-448
 l. 449-450
 l. 451-452
 l. 453-454
 l. 455-456
 l. 457-458
 l. 459-460
 l. 461-462
 l. 463-464
 l. 465-466
 l. 467-468
 l. 469-470
 l. 471-472
 l. 473-474
 l. 475-476
 l. 477-478
 l. 479-480
 l. 481-482
 l. 483-484
 l. 485-486
 l. 487-488
 l. 489-490
 l. 491-492
 l. 493-494
 l. 495-496
 l. 497-498
 l. 499-500
 l. 501-502
 l. 503-504
 l. 505-506
 l. 507-508
 l. 509-510
 l. 511-512
 l. 513-514
 l. 515-516
 l. 517-518
 l. 519-520
 l. 521-522
 l. 523-524
 l. 525-526
 l. 527-528
 l. 529-530
 l. 531-532
 l. 533-534
 l. 535-536
 l. 537-538
 l. 539-540
 l. 541-542
 l. 543-544
 l. 545-546
 l. 547-548
 l. 549-550
 l. 551-552
 l. 553-554
 l. 555-556
 l. 557-558
 l. 559-560
 l. 561-562
 l. 563-564
 l. 565-566
 l. 567-568
 l. 569-570
 l. 571-572
 l. 573-574
 l. 575-576
 l. 577-578
 l. 579-580
 l. 581-582
 l. 583-584
 l. 585-586
 l. 587-588
 l. 589-590
 l. 591-592
 l. 593-594
 l. 595-596
 l. 597-598
 l. 599-600
 l. 601-602
 l. 603-604
 l. 605-606
 l. 607-608
 l. 609-610
 l. 611-612
 l. 613-614
 l. 615-616
 l. 617-618
 l. 619-620
 l. 621-622
 l. 623-624
 l. 625-626
 l. 627-628
 l. 629-630
 l. 631-632
 l. 633-634
 l. 635-636
 l. 637-638
 l. 639-640
 l. 641-642
 l. 643-644
 l. 645-646
 l. 647-648
 l. 649-650
 l. 651-652
 l. 653-654
 l. 655-656
 l. 657-658
 l. 659-660
 l. 661-662
 l. 663-664
 l. 665-666
 l. 667-668
 l. 669-670
 l. 671-672
 l. 673-674
 l. 675-676
 l. 677-678
 l. 679-680
 l. 681-682
 l. 683-684
 l. 685-686
 l. 687-688
 l. 689-690
 l. 691-692
 l. 693-694
 l. 695-696
 l. 697-698
 l. 699-700
 l. 701-702
 l. 703-704
 l. 705-706
 l. 707-708
 l. 709-710
 l. 711-712
 l. 713-714
 l. 715-716
 l. 717-718
 l. 719-720
 l. 721-722
 l. 723-724
 l. 725-726
 l. 727-728
 l. 729-730
 l. 731-732
 l. 733-734
 l. 735-736
 l. 737-738
 l. 739-740
 l. 741-742
 l. 743-744
 l. 745-746
 l. 747-748
 l. 749-750
 l. 751-752
 l. 753-754
 l. 755-756
 l. 757-758
 l. 759-760
 l. 761-762
 l. 763-764
 l. 765-766
 l. 767-768
 l. 769-770
 l. 771-772
 l. 773-774
 l. 775-776
 l. 777-778
 l. 779-780
 l. 781-782
 l. 783-784
 l. 785-786
 l. 787-788
 l. 789-790
 l. 791-792
 l. 793-794
 l. 795-796
 l. 797-798
 l. 799-800
 l. 801-802
 l. 803-804
 l. 805-806
 l. 807-808
 l. 809-810
 l. 811-812
 l. 813-814
 l. 815-816
 l. 817-818
 l. 819-820
 l. 821-822
 l. 823-824
 l. 825-826
 l. 827-828
 l. 829-830
 l. 831-832
 l. 833-834
 l. 835-836
 l. 837-838
 l. 839-840
 l. 841-842
 l. 843-844
 l. 845-846
 l. 847-848
 l. 849-850
 l. 851-852
 l. 853-854
 l. 855-856
 l. 857-858
 l. 859-860
 l. 861-862
 l. 863-864
 l. 865-866
 l. 867-868
 l. 869-870
 l. 871-872
 l. 873-874
 l. 875-876
 l. 877-878
 l. 879-880
 l. 881-882
 l. 883-884
 l. 885-886
 l. 887-888
 l. 889-890
 l. 891-892
 l. 893-894
 l. 895-896
 l. 897-898
 l. 899-900
 l. 901-902
 l. 903-904
 l. 905-906
 l. 907-908
 l. 909-910
 l. 911-912
 l. 913-914
 l. 915-916
 l. 917-918
 l. 919-920
 l. 921-922
 l. 923-924
 l. 925-926
 l. 927-928
 l. 929-930
 l. 931-932
 l. 933-934
 l. 935-936
 l. 937-938
 l. 939-940
 l. 941-942
 l. 943-944
 l. 945-946
 l. 947-948
 l. 949-950
 l. 951-952
 l. 953-954
 l. 955-956
 l. 957-958
 l. 959-960
 l. 961-962
 l. 963-964
 l. 965-966
 l. 967-968
 l. 969-970
 l. 971-972
 l. 973-974
 l. 975-976
 l. 977-978
 l. 979-980
 l. 981-982
 l. 983-984
 l. 985-986
 l. 987-988
 l. 989-990
 l. 991-992
 l. 993-994
 l. 995-996
 l. 997-998
 l. 999-1000

109

ANN
12/5/47
1947
1948